

كتيبي نالي

رێبوار سيوميلى



■ دهزگای چاپ و بلاوکر دنهوهی موکریانی کور دستان ت «۲۲۲۹۹۲»

e.mail:mukriani@yahoo.com

- کتیبی ژماره: « ۱۷»
 - 🔳 كتيْب: كتيْبي نالي
- نووسینی: ریبوار سیوهیلی
- 🗷 بابەت: خويندنەوەي تىكستى شىعر
 - 🗷 دەرھىنانى ھونەرى؛ ئاوات خضر
 - بەرگ: قاسم قادر
- تابلۇي بەرگ: پۆل كلئ (ئەرشىفى مالى شەرەفخانى بەتلىسى)
 - 🝙 چاپی یهکهم: ۲۰۰۱ کور دستان
 - ژمارهۍ سپاردن: (۲۲۲)ی سالی ۲۰۰۱ی در اوهتی
 - 🔳 تيراژ: ۱۵۰۰ دانه
 - چاپخانهی : وهزارهتی پهروهرده

مافی له چاپدانهوهی بو دهزگا پاریزراوه

ناومرۆك

بهرایی – (هیرمیننوتیکا لهنیوان نهوهکاندا)
باسى يەكەم: چەمكى ميتۆلۆژيا و جيهانبينى شيعريى نالى2
- هەندى روونكردنەوەي پيويست
بەشى يەكەم: چەمكى مىتۆلۈژيا
ً – (كات)ى پيرۆز لە ميتۆلۆژيادا
– (شوێن)ی پیروّز له میتوّلوّژیادا
بهشی دووهم: رهگهزی میتوّلوّری بنهمالهی بابان و
به میتۆلۆژیکردنی دروستبوونی شاری سلیمانی 39
بهشی سیّیهم: جیهانبینی شیعریی نالی
ٔ – پێشدهستی
- قەلەمرەوى خەيالى نالى
– چەقى گەردوون، پيرۆزترين شوينن55
بەشى چوارەم: دەستنىشانكردنى پەيوەندىيەكان
پهیوهندیی یه کهم: دهرهوه/ ناوهوه، یان: پیری/ لاوی61
پەيوەندىيى دووەم: دەسەلات/ چارەنووس68
بەشى پېنجەم: دوو تايبەتمەندىي ئاو:
۱) مەرگخوازى۱
۲) ئەبەدىيەت۲
باسی دووهم: ,مهستووره، له روانگهیهکی ترهوه81
– پێشەكىيە <i>كى</i> گشتى
بهشی یه کهم: تروری جهسته و نیگای حهرام
بهشي دووهم: - ريوايهت
مەسخبوون
بهشی سیّیهم: وههمی مهستووره/ مهستوورهی وههم
– كورتەيەك لە بەشى پېشووەوە

 دیمهنی و همی و هک چهمکیکی دهروونشیکاری122
بهشی چوارهم: تهمهنی نالی له «مهستووره» دا 137
بەشى پينجەم: پەيوەندىي دەقەكان:
يەكەم: پەيوەندىي دەقەكان لەگەل دەرەوەي خۆياندا:143
(۱) سەرچاوەي رۆشنېيرىيى دوور
(۲) سەرچاوەي رۆشنېيرىي ئامادە
(۳) سەرچاوەي رۆشنېيرىي بىسراو
دووهم: پەيوەندىيى دەقەكان لەگەل يەكتردا 150
ئەنجام: شيعر و جەستە
باسی سیّیهم: له ستایشی کهردا
– پێشهکی: «عاقلّ» و «کهر»
بهشی یهکهم: – میزژووی کهر
ً – ئەدەب و كەر
بەشـــى دووەم: بەدەنگھاتنى كەر
بهشي سێيهم: بيركردنهوه له حهيوان197
بەشى چوارەم: كەرى ناو مىرۆث، مىرۆثى ناو كەر203
بهشي پێنجهم: بيركردنهوه به شيعر211.
– تێړوانيني ئامرازگەرايانە لە سروشت216
باسى چوارەم: شاعيريّڪ لەنٽوان دوو تٽكشكاندا225
پهراوێزهکان
سەرچاوەكان252
سەرچاوەكان
سەرچاوەكان252

«مێرمێنۆتیکا» له نێوان نهوهکاندا

سالّی ۱۹۸۹، که ئهودهم له روزهه لاتی کورستان، له گوندی (گهرماو له نزیک شاری بانه) ئاواره بووین، پیاویّکم سهرله نوی ناسییه وه که نوزده سال بوو من کوری ئه و بووم و ئهویش تهمهنیّکی له چاوه روانیی گهرانه وه بو گونده سووتاوه کهی به سهر بردبوو.

ئهو پیاوه شهوانه خهوی لینهده کهوت و ههمیشه چاوه پوانیی گه پانهوه بوو بو مهنبه ندی خیرمان، که ههموی سهعات و نیویک لینمانهوه دوور و ده کهوته ئهمدیو چیای (سوورکیو)ی بناری سیوهیل. ئهو شهوانه، من و ئهو پیاوهیان له ریدهی خویندنهوهی دیوانی «نالی»یهوه لیکدی نزیکخستهوه و من له کهسایه تیی باوکمدا عاشقیکی دلگهرم و شیعردوست و له خوداترس و نیشتیمانپه روه رم ناسییهوه، به لام ئهو به پیچهوانهی زوربهی عاشق و شیعردوست و خوداناس و نیشتیمانپه روه رانهوه، خوینده وارپی نه بوو.

غـوربهتی ئهم پیاوه بو شوینی لهدایکبوونی خوی، بو باخی نهمامی دهستنیژ و ژیر سیبهری دارگویز و بهر خورهی کانیاوهکانی گوند و پاشان یادی مـزگـهوت و مـهرقـهدی پیاوچاکانی ئهوی، له خـهمـینکی قـوول و گویزادیرانی بهردهوامدا بو رادیوکانی جـیهان رهنگی دابووه، بهونیازهی «خهبهرینکی دلخوشکهر» لهبارهی چارهنووسی نهتهوهی ئیمهوه بالاوبکهنهوه. ئهو خهمه قووله، ئهگهر خویندهواریی رینگر نهبایه، دهبوو جگه له فرمیسک و پارانهوه له یهزدان و گـهلی جـاریش توورهیی و ههلشاخان بهرهو رووی ئاسماندا، شیعری لی بهرههم هاتبا. وهلی کاتینک نهخویندهواریی رینگری سهرهکیی بوو لهبهردهم دهربرینهکانی ئهودا، ئهوه پهنابردن بو گـوینگرتن له سهرهکـیی بوو لهبهردهم دهربرینهکانی ئهودا، ئهوه پهنابردن بو گـوینگرتن له

شیعر و تهماهیکردن لهگه ل دنیای شاعیراندا، تاقه ریّگایه ک بوو ئهو پیاوه بو هیّورکردنه و هی ناخی خوّی پهنای بوّ دهبرد. من یه که مجار گهلیّک شیعری (نالی و مهحوی)م ئه وکاتانه به وردی دهبیست، که باوکم دوای نویژکردن گوشهیه کی به رماله که ی به لای خوّیدا هه لده دایه و و ده که و ته دوّعاکردن و موناجات و زهم زهمه کردنی به یته شیعره کانی ئه و دو و که له شاعیره.

به لام هه له یه کی گهوره یه نه گهر وا تیبگهین، هوی په نابردنی نه و پیاوه بو دنیای شیعر، ههر ته نیا نه وه بوو که دوور بوو له مه لبه ند و شوین و جیکاوریکای خوی. شیعر ههر ته نیا یادگاره کانی نه وی له ناست نیشتیمان و گوند و سروشتی ناوچه که دا هیور نه ده کرده وه؛ به لکو شیعره کان خویان ده بوونه شوینی که نه و ده یتوانی به و هاوری و خوشه و یستانه شی بگاته وه، که دنیای شیعری (نالی)یان پی ناساند بوو، دیاره له پیش ههمووشیانه وه «مه لا دنیای شیعری (مه لا سه یید بیلالی کوری مه لا مووسای شابه دین».

به و جوّره، شیعری نالی بوّ باوکم، هم شویّنی بوو که تیایدا ته عبیریّک همبوو بوّ غوربهت و ته نیایی، هم هیّزیّکیشی پیّده به خشی بوّ به زیندوویی راگرتنی یادگاره کانی لهگه لا نه و دوو زاته دا، که زوّربه ی شیعره کانی هه له نمان نه وانه وه، به تایبه تیش له زمان (مه لا سه یید بیلال) وه گوی لیّببوو. شیعری نالی نه ویان پهلکیّشی دوو لا ده کرد: نیشتیمان و مروّف، سروشت و بوون، خاک و فه نتازیا و بیره وه دی.

ئیستا که پاش پتر له سیازده سال تیپهرین بهسهر یه کهم ههولداغدا بر بهرههمهینانی تیگهیشتنیکی دیکه لهسهر دنیای نالی، بیر له شیعره کانی ئهم شاعیره نهمره ده کهمهوه، دهبینم ئهم شیعرانه ههمان روّلیان له ژبانی مندا بینیوه که له ژبانی باوکمدا دیتیان: دیوانی نالی بوّ من له سالانی تاراوگهدا، ههم شویننی بوو که تیایدا ته بیرم بو غوربه ت و دووری له نیشتیمانه وه ده دییه وه، ههم شوینیکیش بوو که تیایدا بهیادی ئه و شهوانهی

رۆژهه لآتى كوردستانه وه، ياده وهريى پياويك، مرۆڤيك، يان رۆحيكى مەزن به زيندوويى دەمايه وه، كه ئيدى مەرگ راپيچى ناو زولمه تى هەميشه يى قەبرى كردبوو. منيش به ههمان شيوهى باوكم تەنيا و چاوه روانكردوو، گوئ قولاخى راديۆكانى جيهان بووم، تاكو خەبەريكى دلخوشكەر لەسەر چارەنووسى ئيمه بلاو بكەنە وه..

بهلای هاوریّکانی باوکمهوه، نالی مسولمانیّکی ئیماندارو زمانشیرین بووه، که جگه له شیه بارهٔ شارهٔ زایه کی وردی یه کییّک بووه له دهرسه بنه په بنه به فهر فه قی و مهلایه کی ئه و سهرده مه، واته ده رسی به لاغه ی عمره بی (به لگه شیان بو ئه مه قه سیده که یه تی له وه سفی پی غه مبه رو ری گاوبانی حه ج و سهرجه می شیعره دینییه کانی دیکه یدا و راستیشیان ریگاوبانی حه ج و سهرجه می شیعره دینییه کانی دیکه یدا و راستیشیان کردووه.) ئه وان نالییان له و شویّنگه په روه رده بینیوه که سیسته می خویّندنی حوجره و فه قیّیه تی پی به خشیون. به لای باوکمه وه، نالی ئه و شاعیره نیشتیمانپه روه ره هه ستناسکه بوو، که ته عبیری له غوربه تی ناو ناخی ئه م ده کرد و ناچار کرابوو نیشتیمان و زیّدی خوّی «شاره زوور و سایم ناخی ئه و شیعرانه ی که تیایاندا باسی شکوّداریی بابانییه کان ده کا و له مه شدا جوانی پیّکابوو). باوکم له شویّنگه ی خوّیه وه، وه ک ئاواره کراو و گوند جوانی پیّکابوو). باوکم له شویّنگه ی خوّیه وه، وه ک ئاواره کراو و گوند سووتاویّک، ته ماهی له گه ل غوربه ت و ئاواره یی نالیدا ده کرد و له زمانی سووتاویّک، ته ماهی له گه ل غوربه ت و ئاواره یی نالیدا ده کرد و له زمانی موردا هه ستیاری خوّی به یان ده کرد. ئه وه تا منیش له م کتیبه دا ده مه ویّت

به شینوه یه کی دیکه (نالی) به یننمه زمان و له ده قه کانیدا بر وه لامی ئه و پرسیارانه ده گه ریتم که پرسیاری ئیستای ئیمه ن و به لگه کانیشم لهم کتیبه دا خستوونه ته روو که ئه وه تا له به رده ستایه.

لهنیّوان نهم سی نهوه به و نهو سی جوّر جهختکردنه وه به لهسه رگرنگیی شیعری نالی، شتیّکی هاوبه شهیه که «ده قی شیعره کان» خوّیانن. شیعره کان سنووری بازنه ی چالاکبوونی نیّمه یان پیّکهیّنانه وه و ده کری جوّری چالاکییه که ی نیّمه شیعره کان ناوبه رین. واته نیّمه ههموومان له ناو بازنه ی هیّرمیّنوّتیکای ده قی شیعری شاعیریّکی میّژووییدا دهسووریّینه وه و به پیّی ههلومه رج و ناسوّی تیّروانین و سهرقالبوونی خوّمان به جیهانه وه، نه و دهقانه ده هیّنینه قسه و گفتوگویان له گهل ساز ده کهین و به و جوّره ش تیّکه لیّان ده کهین به دنیای خوّمان.

کهواته خالیّکی هاوبهش که باسه کانی ئهم کتیّبه پیّکهوه گریده دات، بریتییه له: ههولدانیّکی هیّرمینوتیکی برّ بهده نگهیتنانی ههندیک له ده قه کانی نالی و خوشکردنی زهمینه یه که برّ پهیوه ندی به ستن لهگهل گوتاری ناو نهو ده قانه دا به بی خوبه ستنه وه به «کات» هوه. بویه ده مهویّت لیّره به دواوه که می لهباره ی به کارهیّنانی مانای چه مکی (هیّرمینوتیک)، وه ک ئه وه ی کنیه دا به کارها تووه؛ روونکردنه وه ی پیّویست بده م به ده سته وه.

* * *

وشهی هیّرمیینوتیک(یان: تهئویل) له چاوگی «hermeneuin»ی گریکییه وه هاتووه، که مانای تیوری، یان هونهری تیّگهیشتن و لیّکدانه وه دهگهیهنیّت و ئامانجی ئهم تیورییه شهریتییه له ئیشکردن لهمانای تیّکستیّکدا بهمهستی هیّنانه سهر زمانی خوّمان، روّشنکردنه وهی

ماناکانی و شیکردنهوه ی به شیخوه یه که ئیمکانی تیگه یشتنیمان هه بیت. له بنه په تند نهم تیزربیه له کاتی ئیشکردندا له سهر تیکسته کلاسیکییه کانی یزنان و روّم، به مه به ستی هینانه دیی «تیگه یشتنی کی راست ه قینه یه و تیکستانه، به کارها تووه. هه لبه تینستاش هه ر ده توانین هیرمیننوتی وه ک «هونه ری تیگه یشتن له تیکست ه کان پیناسه بکه ین. به لام له کوتایی سه ده ی رابردوو، هیرمیننوتیک بووه ئاراسته یه کی تایم نورده و به در یژایی سه ده ی رابردوو، هیرمینوتیک بووه ئاراسته یه کی تایم تایم نه داسه نی و خاوه ن میتودی سه ربه خوّی خوّی.

خالى يەكەم: لە ھەر كارتكى ھتىرمىتنۆتىكىسانەدا، لتوردبوونەو، و پرسیارکردنیکی رهخنهییه له شتیکی بهرجهسته، دیاردهیهکی بهرچاو، رەفتارىكى جەستەيى، يان دەقىكى ديار و ئاشكراي ئەوتۇ، كە بتوانىن بە روونی بیخوینینهوه و پهیوهندیی پیوه ببهستین. من ناتوانم تعنویلی شتیک بكهم كه نهتوانم له ريكهي ههسته كاغهوه شوناسي بكهم. لهو حاله تهدا، يا باوهر (ئیمان)ی پیده هینم، یاخود تهنویلی ده کهم و به پرسیار و گومانهوه رووبهرووی دهمموه: ئیمانداریکی پههوودی، مهسیحی و مسولمان، دوای خویّندنهوهی تهورات و ئینجیل و قورئان، تهئویلی بوونی خودا ناکهن، بهلّکو یه کسه ر باوه ری پیده هین و پیویستیان به هیچ لیکدانه وه یه کی دیکه نییه لهو بارەيەوە؛ چونكە بوونى يەزدان لە لاي ئەوان بوونێك نيــيــه شــوێني پرسیارکردن بیّت، به لکو بوونیّکه یه قین هه لگره و مروّ قیش پرسیار له شتیک ناکات که پهقینی ههبیّت له حهقیقهتی بوونی نهو شته. کهواته تەئوپلكردن بە پىچەوانەي باوەرھىنانەوە، يرۆسەيەكە لەرىگەي ھەست و تواناكاغانهوه له يێناوي شوناسكردني شتێک، دياردهيهک ياخود دهقێكدا جيّبهجيّي دهكهين و روونكردنه وه كانمان (واته: پروسهي تهنوپلكردنه كهمان) بههری خستندرووی به لگه شیکاری و ههندیجار سهلینراوی پیویستهوه، دياريي دەكەين. بەم پێيەش ھێرمێنۆتىك پرۆسەيەكى لێكدانەوەي فەلسەفى و عمقلانییه و ناکریت لهگهل ده رکی شهوودی و میتافیزیکییانه دا بو جيهان، تٽكهلي بكهين.

خالى دووهم: ئەوەيە لەم كىتىبەدا وەك «مرۆڤىتكى مىتروويى» مامەللە لهگهڵ شاعیرهکهماندا کراوه و بهوجوّرهش نالی کهسیّکی تایبهتی ناو قوّناغیّکی تایبهتی کوّمه لگای ئیّمه بووه، که بیرورا و لیّکدانهوه کانی خوّی له چوارچپوه په کې شیعریدا بهرجه سته کردوون. نالي نه فریشته په کې بووه و نه قارەمانێکی ئەفسانەیی، بەلٚکو مرۆڤێکی کوردی ھەستیار بووە بەھەموو ئەو توانايانەي مرۆۋىكى كوردى ھەستىار لەو قۆناغەي كۆمەلگادا خاوەنيان بووه و توانیویهتی بهینی ئیمکانییهتهکانی زمانی ئیمه خوّی دهرببریّت. نالی وهک ههر مسروقینکی دیکهی زیندوو خاوهنی تیگهیشتنیک بووه و به تیکه پشتنیکی تاییه ت و حوکمی پیشینه شهوه رووبه رووی دیارده کان بوتهوه. واته ئەو كەسىپك بووە بە تېگەيشىتنىكەوە لەبارەي ئەو دەوروبەرەوە ژياوە، که خوّی تیّدا بینیوه تهوه و خاوهنی «جیهانبینی»یه که بووه. واته نهو مروّقیّکی کراوهبووه له ئاست جیهانیّکی بهرجهسته و واقیعیدا. ئهم قسهیه پنهان ده لنت: مروّق هیچ کاتی بی مهرج و لنکدانه وه له دنیادا ناژی، ههمیشه تیگهیشتنیکی پیشینهی لهسهر شتهکان ههیه و حوکمی پیشینهی بهسهردا داون. بهبی نهو حوکمه ییشینهیانه ناتوانین له شت و دیارده تازه کان، ياخود بر نموونه له دهقه ئهدهبييه كونه کان تيبگهين. كهواته ههرچهنده باسه کانی ئهم کتیبه بهوجوّره بینه پیشیچاو، که بیانهوی له كەسايەتىي نالى بلىمەتىكى (باغرۆيى/فوق انسانى) و پەيامبەرئاسا دروستبكهن، ئهوه هيشتا تهئويلي ئيمه، بريتييه له تهئويلكردني كوّمه ليّي دەقى شىيىعىرى، كە زادەي توانا و ھەسىتىيارىي مىرۆقىيىكى كىۆنكريىتى و مينژوويين. بهم مانايه لهم كتيبهدا «هينرميننوتيك» واته ئهو جوره لیّکدانهوهیهی که کاراکتهری مروّڤانه دهبهخشیّتهوه به شاعیرهکهمان، ئاسوّی ليّكدانهوهكاني ئاشكرا دهكات و رووتي دهكاتهوه له ههموو خهسلهتيّكي ئەفسانەيى و بان مرۆپى و پيرۆزمەند.

خالي سيههم: ئەوەيە بگوترى: لە بەرھەمى ھەر مرۆڤىێكى مێژوويىدا، باستیکی لیکدانهوه و تیگهیشتن و دواجار دهربرین نامادهیه، که مورکی فیکری، ئهده بی، فه لسه فی و ئیستاتیکی و ئایینیی سه رده م و ژینگهی خۆيانيان ھەڭگرتووە. بۆيە ھەر تەئويلكردنيك بۆ ئەو بەرھەمانە كە رۆلىي فیکر و ئهدهب و فهلسهفه و جوانی و ئایین بهکهم بگریّت و بیهویّت شاعیر دابر بکات لهو سیاقه میرووییهی که تیایدا یهروهرده بووه، سیمایه کی تاكرههند و ئەنجامگيرىيەكى ئاراستەكراومان يىشكەش دەكات، كە دەپەوى خەسلەتىكى ئىنسانى لەو شاعيرە بستىنىتەوە. لىرەشەوە سنوورىك ھەيە لە نيّوان «تەئويلى كراوه» و «تەئويلى داخراو»دا: يەكەميان خەسلّەتيّكى نەمر و زیندوو دەبەخشیتە ئاسۆي دەق و دووەمیشیان خەسلەتیکى ئایدیۆلۈژىي دەداتى. يەكەميان ريخوشكەرى دەكا بۆئەوەي دەق خۆي بيتە زمان و لە ھەر زەمەنىخىدا بە ئازادى قسىمى خىزى بكات؛ دووەمىيشىيان دەق ناچار دەكا به پنی هه لومه رج و به رژه وه ندییه کانی هه نووکه ، ئه و قسانه بکات که خزمه تی ئايديۆلۆژيايەكى ديارىكراو دەكەن، جا ئەو ئايديۆلۆژيايە ئەدەبى، فەلسەفى، ئينستاتيكي ياخود ئاييني بيّت. كەواتە ھەر تەئوپلیّک كە بيەويّ لەسەر ئاسىتى شىيىعىرەكانەوە، تەنىيا وەك «ناسىيىزنالىسسىتىنىك»، وەك «مسوولمانیک» یان وهکو «یاخییهک» نالیمان یی بناسینی، تهنویلیکی داخراوه و دهیهویت خهسلهتی مروّفیّکی ههستیار لهم شاعیره وهربگریتهوه، که مرزقیکی کراوه بووه بهرووی جیهاندا و دنیای له فرهرههندیدا ئهزموون كردووه. وهلي به پيچهوانهوه، ههر تهئويليك كه بيهويت شيعرييهتي به رهه مه کانی نالی و تایب مته ندیی رهنگاو رهنگی نهو به رهه مانه و ه بهرههمي ئيببداعي بخوينيتهوه، تهنويليكي كراوهيه و بهدووره له بهئايديۆلۆژيكردنى شيعر. تەئويلى كراوه، واتە خۆئامادەكردن بۆ وازهێنان لە حوكمه پيشينه كاغان و قهبوولكردني تيكهيشتني پاليوراوتر و نويتر لەسەريان.

خالى چوارهم: وهختينك نهمانهويت تهئويليكي داخراو بو دهق بكهين، ئەوە زیاد لە ریکایهک و زیاد له میتودیکمان ههیه بو چوونهناو جیهانی ئهو دهقهوه. هيرميننوتيک، واته گرتني زياد له ريگايهک بو گهيشتن به ئامانجه کانی ده ق و لهم رید گهیه شهوه بز «بهرده و امی ، به خشین به ژیانی ئه و دهقه. لیرهدا زهمهنی بهرههمهاتنی دهق و زهمهنی خویندنهوهی دهق تیکهلّ به یه کتر ده بن و ئاسنی روانینیان به رهو رووی یه کدی ده بنه وه. هانس جوّرج گادامینر ئەمە بە «يەكانگیربوونەوەي ئاسىۆكان» ناو دەبات، چونكە بەوەي ئاستى تيروانين و حوكمه كانى من رووبه رووى ئاستر و حوكمه كانى دەقيكى دیرینه ببنهوه، بوّم دهردهکهوی که لیّکدانهوهکانی من سنووردارن و ناچار دهبم بیر له گۆرینیان بکهمهوه و پرسیاری نوی بههژینم. بهم پییهش «دووری» و «کـــوّنییی» زهمــهنی ســهرهه لدانی دهق و «تازهیی» و «نزیکییی» زهمــهنی خويّندنه وه که ی نابنه پارسه نگ بو با يه خپيدان و که مبوونه وه ی گرنگييه که ی. له هدموو دهقیکی «دوور» و «کون»دا، هیننده بایه خو گرنگیی هدید، که ئهوه بیننیت «تازه بهتازه» و لهم «نزیکهوه» بهدهنگئی بهیننین و «ئیستایه کی هاوبهش»ی لهگهلدا دروستبکهین تاکو شتیک دروست ببیت که ناوی «بەردەوامى» يە.

پهمانایهکی دیگه: لهم کتیبهدا بهوجوّره بیر له ده قی نالی کراوه ته وه، که پیهرستییه کن، ئیست و هه نووکه له رابردووه وه وه ریانده گرین بو بهرده وامیی خوّمان له ئاینده دا. بو ئه وهی ئهم روّله به ده ق ببه خشین، ده بیت به شیّوه یه کی کراوه بیخوینینه وه و ته نویلی بکه ین و سوود له هه موو، یان به شیّکی زوّری نه و ئیمکانییه ته ره خنه یی و مه عریفییانه وه ربگرین که له نامانجه کانی ده ق نزیکمان ده خه نه وه، زوّر ترین قسه به ده ق ده که ن و ناسوی بیرکردنه وهی نییمه شهرفراوان ده که ن. پوّل ریکوّر له م باره یه وه ده لیّن نامانجی هم نه نویلیّک زالبوونه به سه رئه و دووری و مه و دایه دا که له نیّوان نامانجی هم نه ده و ریی و مه و دایه دا که له نیّوان نه و قوناغه که لتوورییه جیاوازانه دا هه ن، که ده ق و لیّکده ره وه ی ده ق لیّوه ی سه ریان هه لاداوه. ته نویل که ربه هوی سه رکه و تن به سه رئه مه و دایه دا، و اته به

خۆخستنه رۆژگاری دەقەوە، دەتوانىت مانای دەق بكاته هی خوّی. واته ئهو غەرىبەيەك ئاشنا دەكات و دەيكاتە بەشى لە خوّی. كەواتە ئەوەی لىكدەرەوە له رارەوی تىنگەيشتنى ئەوانىترەوە بوّی دەگەرىت، برىتىيە لە تىنگەيشتنىكى زياتر لە خودى خوّی. بەم پىيەش: ھەر تەئويلىك، بەشىنوەيەكى راشكاو يان شاراوە، برىتىيىسە لە تىنگەيشان لە خود لە رىنگەي تىنگەيشان لە «ئەوانىتر» ەوە.

کهواته خالی پینجهم: ئهوهیه که بگوتری: ههر بهتهنیا دهق قسسان ناکات، به لکو ئیمه شه بواری ده قه کانهوه دیینه قسه کردن: ئیمه له ئاستی بیر و سنووره کانی هزری خومانه وه ته تویلی ده قه کان ده کهین و به رووناکایی دهق تیروانینه کانی خومان رووناکیان ده که ینه وه ههر ته نیا رووناکایی ده تیروانینه کانی خومان رووناکیان ده کاته وه، به لکو ئه وه رووناکایی ناو خه یال نییه هزر و خهیالی ئیمهیشه که به سهر تاریکاییه کانی ده قدا ده پژیت و په خش ده بینت موه ده ده قده ده قده ده قده ده قده ده خوینده هی ده بینانی بویه هه ده خویندنه وه یه کراوه بی ده ق، به رهمه هینانی ده قیکی کراوه یشه و پروسه یه کی دیوکراتییانه یایشکردنی مه عریفی و ده قیست تیکیی ره خنه یه ده اوری ئه ده به و روشنبیریدا.

نییه و نایهویّت له نه نجامی رووبه رووبوونه وهی لهگهل ناسوّی ده قیّکدا دهست له حوكمه پيشينه كاني هه لبگريت و تيگه يشتنيكي نوي به رههم بهينيت. لیّکوّلینهوهی زور لهسهر ژیانی شاعیرانمان و کردنی نهمه به «دهرسیّکی ئەكادىمى» لە كۆلىتۇدا بۆ وردوخاشكردنى زەوقى ئەدەبىيى قوتابىيانى ئىمە، خـۆي له خـۆيـدا راكـردنه له هەر جـۆرە رووبـەرووبـونـەوەيـەكـى جـيــديـي لەگـەڵ دەقى شىعرىاندا و خۆبەستنەوەيەكى وشكە بە حوكمى پىشىنەوە لەسەر يەك تیّگهیشتن بوّ نُهدهب. ههروهها دهرهیّنانی نُهکادیمیانهی «گولّ له شیعری نالی» دا و لیّکدانه وهی ته عبیری «کانییه کی روون» له شیعری گوّراندا بهوهی که «له کوردستان دهریا نییه بۆیه گۆران وشهی کانیے ، بهکارهیّناوه» ، کۆمپدیایهکه مهگهر تهنیا له زانکۆکانی کوردستاندا ناوی «لیّکوّلینهوهی ئه کادیمی» و «بابه تیبانه» و «زانستی»ی لیبنریت. بزیه هیرمینزتیکا و ههر تەئويلىكى جىيدىي بۆبەرھەمى ئەدەبى، لەھەمسان كساتدا كسە رووبهرووبوونهوه يهكى شهخسسيسيه لهكهل دهقدا، هيندهش زياتر خو دروستکردنیکی شدخسییه له ریّگهی دهقهوه. لهو کاتهوه که دهقیّک تهنویل دهکهین، وهکو کهسیکی زیندوو دیینه قسه و نهوهی دهیلیین لیکدانهوهی تاكهكهسيي ئيمهيه چونكه ئيمه له زماندا تهئويل دهكهين و زمانيش ئيمەين.

خالی شهشهم: له ئیشکردنی هیرمیننوتیکییانه دا، بریتییه له رووناککردنه وه ی سه رجه می ده قیک به هوی «به شه پیکهینه ره کانییه وه» و روشنایی خستنه سه ربه شه پیکهینه ره کانی ده قینک به هوی «سه رجه م» ی ده قده که وه: کاری من لهم به رهه مه دا ئه وه نه بووه، له پیناوی تیگهیشت له شیعریکی نالی، ته نیا خوم ببه ستم به لیکدانه وه ی مانای تاکه و شهیه ک یان دیریک یا خود هیمایه ک به جیا جیا؛ چونکه نه مه ناچاریده کردم «فه رهه نگی و شه» بو شیعری نالی ساز بکه م. به پیچه و انه شه وه، ئیدیعای نه وه ناکه م به بی تیگهیشتن له به شه پیکهینه ره کانی هه رقه سیده یه ک بتوانین

له كۆي قەسىيدەكە تىبگەين. بۆيە دەبىت دان بەوەدا بنىم، كە بۆ تىگەيشان له بهشه پیکهیندرهکانی شیعری نالی، گهلیک منه تباری لیکدانهوه ورد و پر حهوسه له کانی ماموستایانی «موده ریس»م، به لام بو به رهه مهینانی مانای گشتیی دهقی نالی، ریکایهکی تهواو جیاوازم گرتوته بهر و ویستوومه بهشیدوه یه کی دیکه گفتوگو لهگهل دهقه کاندا بکهم. لهم کاره دا سوودم له هيرمينزتيكاي فالسامفي، واك هالبراردنيكي شاخسي له زماندا وهرگرتووه، بهجوری که لهیه ک کاتدا زمان ببیته رووناککهرهوهی دهقیکی كۆن و لەھەمان كاتىشىدا رووناكايى ئىمكانىيەتە رۆحى، كەلتوورى، جوانناسی و فیکری و رهخنهییه کانی خویشم پهرچ بکاتهوه. مهبهستم نهبووه له ريّگهي ههندي ليّكدانهوهي فهلسهفي و فيكرييهوه، كهسايهتيي فه يله سووف و بيرياريك له نالى دابتاشم، بهلكو ويستوومه فيكر و ليتكدانهوهى فهلسهفى بخهمه خزمهت بهدهنگهاتني شاعيريكهوه لهسهردهمي ئيستاماندا. بيگومان ئەمەش پيچەوانەي ئەو مامەللەيەيە كە ميزۋوى ئەدەب لهگهل نالی و شیعره کانیدا کردوویه تی و تهنیا وه کو به شینک له رابردوو ئاورى ليداونه تهوه.

خالی حموتهم: هیرمیننوتیکای فهلسهفی، چ وهکو تیوری و چ وهک هونهری تیگهیشتن له دهق، پروسهیهکی جیاوازی قهبوولکهره، پیشبینیی مهرگی لیکدانهوهکان و بهتالبوونهوهی تعنویلی نهوهکان دهکات، بهلام مانای دهق به کراوه یی ده هیلیته ده هاوریکانی باوکم نالییان به زمانشیرین ناو بردبوو و لهبهر روشنایی پرنسیپه بهلاغییهکانی حوجره و سیستهمی خویندنی مهلایه تیدا ماناکانیان لیکدابوونهوه. باوکم لهگهل ئهو ئیمانه قوولهشیدا به دین و تهفسیری ئایینی، متمانهی به تعنویلی هاوریکانی بو دهقی نالی نهبوو. هیشتا نه یتوانی خوی له تعنویلیکی شه خسی رزگار بکات و بارودوخی ئاواره یی و دلشکانی خوی تیکهل به لیکدانه وه کانی نهکات، بارودوخی ئه و له ئاسوی تیگه به به نویهوه تیکه به شیعره کان جونکه نه و له شاسوی تیگه به شیعره کان

دەبوو، ئەو نەيدەتوانى «بابەتىيانە» بىر بكاتەوە. دلنياشم ئەم لىكدانەوانەي ليّرهدا من بو شيعري ناليم كردوون، لهلايهن كهسانيّك و له ئاسوّى قوناغیکی دیکهی فهرههنگییهوه، نیشانهی پرسیاریان دهچیته سهر و سملاندن و بهلگهکانیان پووچ دهکرینهوه و کهسیکی دیکه دیت بهجوریکی جیاواز «نالی» دهدویننی. به لام ئهوهی به نه گوری ده مینییته وه ، بریتییه له خالى هاوبهشى نيروان هەملوومان: واته «دەقى شيمرەكانى نالى»، ئەو دەقانەي بە تىپەرىنى زەمەن و گۆرانى ئاسى فەرھەنگى و مىن روويىدكان بهردهوام بیرمان دهخمه نهوه ، که شتیک ههیه بهناوی «دهقی کراوه» و «ئازادیی تعنویلکردن» وه ک ئیمکانیک بو ژیانیکی ئازاد و ئازادییه کی ههمیشه یی له ریّگهی وازهیّنانی بهردهوام له حوکمه پیّشینهکان و له پیّناوی كرانهوه له ئاست جيهاني دهوروبهرمان و بۆ تێگهيشتني تازهتر له خومان. رەنگە ھەر ئەمەش بىت پالنەرى سەرەكىيى نووسىنى بابەتەكانى ئەم كىتىبە، چونکه شیعری کراوه دهعوهتیکی ههمیشهییه بو خوناسین و دهربازبوون له سنووره کانی ره قهه لاتن، به و جورهش ده عوه ته بو رزگاربوون و ریگایه که بو گەيشتن به ئازادى له بيركردنهوهدا كه بەردى بناخەي ژيانيّكى ئازادانەيە.

* * *

سهبارهت به چاپ و بالاوکردنهوهی نهم باسانه لهیهک بهرگدا منه تباری گهلی کهسم، که به شینوهی جوّراوجوّر نهرکیان کینشاوه، سوپاسی ههموویان ده کهم و غوونه یان زوّر بیّت.

ر. س ۲۰۰۱/ هموليّر

سەرچاوەكانى ئەم بەراييە:

- Jesper G & Martin M.: Hermeneutik. En antologi om forståelse. Gyldendal, København: 1999.
- Poul Lubcke (red.): Vor tids filosofi II. Politikens Forlag, København: 1988.
- Hans Fink: Menneske, Samfund, Natur. Gyldendal, København: 1993.
- بابک احمدی، م. مهاجر، م. نبوی: هرمنوتیک مدرن، گزینه ع جستارها، مرکز، تهران: ۱۳۷۷.



باسى يەكەم

چەمكى مىتۆلۆژيا و جيهانبينيي شيعريي نالى



هەندى روونكردنەوەي ييويست

یهکهم: نهم باسه به نیّری (چهمکی میتوّلوّژیا و جیهانبینیی شیعریی مهلا خدری نالی)یهوه پیشکهش دهکریّ. نهمهش بهو مانایهی دهمانهویّت رهگهزی میتوّلوّژیا لهجیهانبینیی شیعری نالی – دا بکهینه تهنگوچهلّهمهی لیّکوّلینهوهکهمان، تا بتوانین ههندی پرسیار ناراستهی لایهنه جیاوازهکانی شیعری نالی بکهین.

مخابن، مهبهستمان وه لامدانهوهی پرسیاره کان نییه، هیندهی مهبهسته چوّن پرسیاره کان دابریّرژین. دیاره وه دیار خستنی لایه نی «میتوّلوّرژی» له جیهانبینیی شیعری نالیدا، ناچارمان ده کات هه لویّسته یه ک له ئاست چه مکی میتوّلوّرژیادا بکهین، که رهنگه به لای هه ندی که سه وه کاریّکی زیاده بیّت. ئه مه ش تاراده یه ک دروسته، چونکه له زمانی کوریدا به میتوّلوّرژیا ده گوتری ئه فسانه. ئه فسانه ش «خورافیات و پروپوچی و درو و بیرورای گشتی چاخه دیرینه کانی ناعه قلانیه تی بیری مروّث همان دیّنیّته وه یاد! بیّگومان ئه مه ش بو خوی پیویستی به تویژینه وهی گرنگ هه یه تاکو ره هه ندی به هم یه کینگ له و زاراوانه به روونی و له سه ربنه مایه کی زانستی ئاشکرا بکات.

پهیوهندیی چهمکی میتوّلوّژیا به باسهکهی ئیّمهوه، لهوه دا نییه بهرپهرچی ئه و بیسرورایانه بدهینهوه، یاخسود زیاده یه کسیسان بخسه ینه سسه ر، به لکو پهیوهندییه که لهئاستی به تهنگوچه لهمه کردنی بینینی نالی له چوارچیّوه یه کی میتوّلوّژیدا خوّی دهنویّنیّ. دیاره بوّ ئه و مهبه سته ش به رله ههموو شتیّک ناچارین پیّناسه ی میتوّلوّژیا بکهین.

دووهم: مهبهست مان له چهمکی میت وّلوژیا زیاتر کوسموسی بوونی (الکونیه) ئهم چهمکهیه، نهک میت وّلوژیای کورد. وهرگرتنی ئهم چهمکه بهو شیّوه فراوانه بواری ئهوهمان دهداتی تاکو له ئهزهلییه تی جیهانبینی و نائاگایی به کومه لی مروّقی کورد تیبگهین که نالی به جوانترین و ئاشکراترین شیّوه دهربریه تی و ده کری به کوّی بیره وه رییه دیّرینه کاغان ناوی بهرین، ئهو بیره وهربیانه ی زانستی «ئهسل و فهسل»مان پیکده هیّن و پهیوه ندیان به رووداوه ئهزه لی و ئهفسانه یه کانه وه، له ئاستیّکی پیروّزدا ده پاریّزن.

سیدهم: به مهبهستی ئاشکراکردنی زهمینهی نائاگایی به کومه لای کورد (کونهستی کورد)، که نالی له شیعردا ده ریبرپوه ته وه و هه روه ها له پیناوی ئاشکراکردنی هه ندی لایه نی بیری کوسموسی کورد دا، که به شیوه یه کی ره مزی خویان ده نوین، به شی دووه می نهم باسه بو لیدوان له ره گه زه میتولوژییه کانی بنه ماله ی (بابان) و به میتولوژیکردنی دروستبوونی شاری (سلیمانی) ته رخان ده که ین. بنه ماله ی بابان وه ک ناکامیکی شارستانیه تی کورد، رولیکی گرنگ له ناخود ناگای مروقی کورددا ده گیریت و ئه مه شاله هه ندی میتولوژی و داستانی کوردیدا به روونی ده بینری.

ههروهها دروستبوونی شاری سلیّمانی وه کو پیّویستییه کی مانهوهی بنهمانه وه کو پیّویستییه کی مانهوه ی بنهمانه ی نیّسوبراو له سالی ۱۷۸۴ داو ههولّی مسروّقی کسورد بوّ به می تروّسه یه و دابرکردنی له «سهردمی، یاخود زهمه نی میژوویی» گرنگیی تایبه تیان هه یه له ئاست جیهانبینی (نالی)دا.

چوارهم: ئیسمه بو نهوهی لهدنیای بهرینی شیعر و نهندیشهی نالیدا سهرگهردان نهبین، تهنیا قهسیدهی (قوربانی توزی ریگهتم نهی بادی خوش مروور...) ده که ینه برپره پشتی باسه که مان. نهم هه لبراردنه شهری تایبه تی و گشتی خوی هه یه، که پاشان ده ستنیشانیان ده که ین، به لام به

مەبەستىشەوە بەم كارە ھەڭدەستىن، تا سەرنجى خوينەرى كورد بەشيوەيەكى دى بۆ ناوەرۆكى قەسىدەكەى (نالى) رابكيشىن. ھىوادارم مەبەستىمان يىكابيت.

پینجهم: لهم باسه دا زور جار هه ندی رسته و چه مکی هاومانا دووباره ده بنه وه ، نهم کاره مان به ناگاییه وه کردووه و مه به ستمان لهم دووباره کردنه وانه زیاتر گرنگیی نه و چه مکانه یه له باسه که دا. هه روه ها مه به ستمان نه بووه له سه رجه می باسه که دا خالیّ کی هاوبه ش بدوزینه وه و نه نجام و به رهه می ک بو نه و خاله له به رچاو بگرین. به پیه چه وانه و هه ولی نه وه مان داوه له گوشه نیگای جیاوازه و سه رنجمان نا راسته ی لایه نه کانی نه ندیشه ی نالی بکه ین، دلنیاشین له وه ی تیبینی و شیکردنه وه کان پیه ویستیان به ده وله مه ندکردنی زیاتر هه یه.



دەقى قەسىدە تاراوگەييەكەي نالى

(1)

قسوربانی توزی ریگه تم نه ی بادی خسوش مسروور! نه ی پهیکی شاره زا به هه مسوو شاری (شاره زوور)! نه ی لوطفه که ت خه فیید و هه وا خواه و هه مده مه! وه ی سروه که ت به شاره تی سه رگوشه یی حوضور! نه ی هه م میزاجی نه شکی ته پ و گه رمی عاشقان: طرف انی دیده و و شه ره ی قسه لبی وه ک ته نوور! گساهی ده بی به په وه ح و ده کسه ی باوه شینی دل گساهی ده بی به ده م ده ده مسینی ده می غسوروور مه حسوی قه بوولی خاطری عاطر شه می مسته گه ردی شیمال و گیری جه نووب و کره ی ده بوور

(Y).

سسووتا رهواقی خسانه یی صسه برم، دلّ و دهرون نه یا صهبوور نه یا صهبوور هم هم عسه نامی کسر شه هم ریکابی نه شک رهم هم عسه ناهم و ، هم هم ریکابی نه شک رهمی به م ناه و نه شکه بکه ، هه ست ه بی قوصوور وه ک ناهه کسم دهوان به هه تا خساکی کسری یار وه ک نه شکه کهم رهوان به هه تا ناوی (شیبوه سوور) به و ناوه خسرت بشسر له کسودووراتی سهرزهمین شه و ناوه خسرت بشسر له کسودووراتی سهرزهمین شاد بن به وه صلی یه کدی: که تزی طاهیر، نه و طههوور

(٣)

ئەمىجا مەوەسىتە تا دەگەييە عەينى (سەرچنار)

ئاویدکه پر له نار و چنار و گسول و چنوور چهشمیدکه میشلی خوّر که له صهد جیّ، به روّشنی فهورانی، نووری صافه لهسهر بهردی وه که بلوور یا عسه کسسی ئاسسمانه له ئاوینه دا کهوا ئهستین وه که شههابی نوور ئهستین وه که شههابی نوور یا چهشمه ساری خاطری پر فهیضی عاریفه یه نبسووعی نووره دابرژینی له کسیسوی طوور دهم وت دو چاوی خومه ئهگهر (به کره جوّ)یی ئهشک نهبوایه تیش و بی شهمه و گهرم و سویر و سوور

(٤)

داخل نهبی به عهنبهری سارایی (خاک و خوّل) ههتا نهکهی به خاکی (سولهیانی)یا عربوور یه عنی ریاضی ر هوضیه کیه تندا به چهند دهمی موشکین دهبی به کاکولی غیلمان و زولفی حوور خاکی مییزاجی عدنیدر و، داری راواجی عدود بهردی خمه راجی گمهوههر و ، جمیناری عمهینی نوور شهامی هدمهوو ندهار و، فهوصهوولی هدمهوو بدهار تۆزى ھەمسوو عمەبيسر و، بوخمارى ھەمسوو بوخسوور شاريكه عددل و گدرمه، له جيكيكه خوش و ندرم بۆ دەفىسى چاوەزارە دەلتىن شىسارى شىسارەزوور ئەھلىّكى واي ھەيە كىسە ھەمىسو ئەھلى دانشن ههم ناظیهمی عسوقسودن و ههم ناظیهری ئومسور سهیری بکه له بهرد و له داری مهمهالهکان دهوری بده به پرسش و تهفتیش و خیوار و ژوور داخىر دەروونى شەق نەبووە (پردى سەرشەقام)؟!

پیسر و فوتاده تمن نمبووه (داری پیسرمه سوور)؟!

ئیستمش به بمرگ و باره عملمم داری (شیخ همباس)،
یا بی نمواوو بمرگه گهراوه به شهخسسی عبور؟!

ئایا به جسمع و دائیسرهیه دهوری (کسانی با)،
یاخیو بووه به تمفسریقهیی شیرش و نوشیور؟!
(سمیوان) نمظیری گونبهدی کمیوانه سمبز و صاف،
یاخیو بووه به دائیسرهیی ئمنجسومی قسوبوور؟!

ئیسستهش مهکانی ئاسکمیه (کانیی ئاسکان)،
یاخیو بووه به مسلعهبهیی گسورگ و لوورهلوور؟!

یاخیو بووه به مسلعهبهیی گسورگ و لوورهلوور؟!

یاخیو بووه به صیوفییی وشکی له حمق بهدوور؟!

یاخیو بووه به صیوفیییی وشکی له حمق بهدوور؟!
داخیو دهروونی صافه، گیورهی ماوه (تانجهرو)،
یاخیو نمسیسری خاکه به لیدلی دهکا عیوبوور؟!

(0)

سهیریّکی خوش له چیسه نی ناو (خانه قا) بکه نایا رهبیسعی ناهووه، یا چایری سستسوور؟! سهبزه له دهوری گول ته وه وه ک خه ططی روویی یار یا پوشی وشک و زووره وه کو ریشی (کاکه سوور)؟ قسه لبی مسونه ووره له حهبیسبانی نازه نین، یاوه که سهقه ر پره له رهقسیسبانی له نده هوور؟ ده سهندیانه دیّن و ده چن سسسه رو و نارهوهن، یا حه لقه یانه صوّف سیی مل خوار و مه نده بوور؟ یا حه لقه یانه سهبزه دره خستانی مهدره سه: نه وراقسیسان مسوور؟ نامه وراقسیسان مسوور؟ نامه دیه یا نه سوور؟ حسه وزی پری کسه نائیسبی دیده ی منه له ویّ، حسه وزی پری کسه نائیسبی دیده ی منه له ویّ،

لیّالاوی دانه ها تووه وه ک سه یلی (شیبوه سوور)؟

نیّسته ش که ناری حه و شه که جیّی باز و که و شه که ،

یاریی تیایه ، یا بووه ته مسه عسره ضی نوف و و ر؟

چاوی بخسه له سه بزهو و سین رابی دائی روور؟

جی جیلوه گاهی چاوه که مه نه زموم یا نه زوور؟

توخوا فه ضایی ده شتی فه قیّکان نه میّسته که شه مه حشه ر میثاله یا بووه ته (چوّلی سه لم و توور)؟

(7)

واصیل بکه عدبیری سدلامم به حروبره کدم چیی ماوه چیی تهماوه، له ههیوان و تاق و ژوور؟ ئهو غاری یاره ئیست پر ئهغیاره، یا نه خو هدر غاری یاره، یا بووه ته غاری مار و مرور؟

(Y)

زارم وه کسو هیسلال و نه حسیسفم وه کسو خسه یا آ! نایا ده کسه و مسه زار و به دلدا ده کسه م خسوط و و ر؟! له م شهر حی ده ردی غسور به ته ، له م سسوّزی هیسجسره ته دلّ ره نگه بی به ناو و به چاوا بکا عسسوب و و ر!

(A)

ئایا مهدقه امی روخسه ته لهم بهینه بیسه وه، یا مهصله حدت ته وه ققوفه تا یه ومی نه فخی صوور؟ حالی بکه به خوفه ه که نهی یاری سه نگ دلّ «نالی» له شه وقی تویه ده نیسری سه لامی دوور…

છેલા છેલ્વ:

چەمكى مىتۆلۆژيا

تا سهده ی نوزده یه م و سهره تای نه م سهده یه لینکوله ره وه کان له باسکردنی میت و توری ناد اسیلگیر نه بوون و نه م زاراوه یه یان به مه به ستی جیاواز به کارده هینا. له گشت نه و به کاره هینانانه شدا رو خساری کی نیگه تی قانه ده بینرا که میت و توری ای که با به تی «خه یالپلاو» و «رووداوی هه لبه ستراو» نزیک ده خسته وه. به لام له سهره تای نه م سهده یه وه به کمی میت و توریا، وه کو سهر چاوه یه کی به نرخ بو ناسینه وه و هه لسه نگاندنی «بیر و ره فتاری مروقی کون» سه رنجی لیدرا، به هه مان دید و بوچونه وه شیکردنه وه ی له سهر نه وازیاری بوو. درا، که لیک دانه وه ی هزر و تیگه یشتن له ناوه زی مروقی کون خوازیاری بوو.

راسته له سهده ی بیسته مدا چه مکی میتوّلوّژیا بره وی جارانی خوّی سه نده وه و له بواری شیکردنه وه ی کوّمه لایه تی، ئایینی، ده روونشیکاری و ره فتار و ئاکاری مروّقدا، ریّگه ی بوّ لیّکوّله ره وان ته خت کرد، تا ئه نجام و هه لهیّنانی قوول له سه ر مروّق و شارستانییه ته جیاوازه کان به ده ست بهیّن، به لاّم به ده گمه ن ریّده که ویّت دوو باسکار یا خود دوو ریّبازی شیکردنه وه له سه ر یه ک پیّناسه بو هه مان چه مک ریّک بکه ون. نه م ریّک نه که و تنه ش فراوانی و ده و له می نینی میتوّلوژی ده یگریّته و ده و له می نینی میتوّلوژی ده یگریّته خوّی.

«ماکس مۆللەر»، میتۆلۆژیا بەو هیزه دادەنیت که زمان له هدر یدکیک له قدلهمرهوهکانی چالاکیی زهیندا، دهیخاته خزمهتی بیری مروقهوهو دهگاته ئهو ئه خامه که بلیت، ئهگهرچی میتولوژیا لهسهردهمی دیرینی بیری مروقدا زیاتر رهواجی همبووه، بهلام ههرگیز لهناو ناچیت و لهناو نهچووه.. بهلام ئیمه توانای دهرک پیکردنیمان نییهو لهبهرامبهر پرشنگی حهقیقهتی رههادا

خرّمان پی راناگیریّت(۱). ئیّرنست کاسیّرهریش باسی جادووی وشه دهکات و لهبواری زماندا له چهمکی میتوّلوّریا دهکوّلیّتهوهو دهگاته ئاکامیّکی ئهوتوّ که وشه وهکو هیّزیّکی میتوّلوّری تهماشا بکات و بهسهرچاوهی وجوودی له قهلهم بدات.(۲)

کهسانی وه کو «مالینوّفسکی و رافاییل پیتازوّنی» ش، ههر یه که یا روونکردنه وه ی زانستییانه یان له سهر میتوّلوّژیا پیشکه شکردووه. به لاّم له نیوه یه یه یه که می سه ده ی بیسته مدا، ئایینناسی روّمانیی به نیّوبانگ میّرچا، یان میّرسیا ئیّلیاده (Mircea Eliade) به دانانی پیّناسه یه کی بنه مایی و هه مه لایه نی بوّ چه مکی میتوّلوّژیا و کارکرده کانی و ساموّئیل هنری هووک (S.H.Hoock) به دابه شکردن و خانه کردنی هه مان چه مکی نیّوبراو، توانییان میتوّلوّژیا له مانا گشتی و باوه که ی رزگار بکه ن و له بواری شیکردنه و ی زانسته مروّقایه تی و کوّمه لایه تییه کاندا بره وی پی بده ن (۳)

بهر لهوهی تیمه خومان پابهندی پیناسه کهی تیلیاده و خانه کردنه کهی هینری هوک بکهین، پیرویست و رولی ده روونناس و روحانیی به ناوبانگ (کارل گوستاف یونگ) له یاد نه کهین که له بواری ده روونناسیدا میتولوژیای وه کو زهمینه یه کی له بار بو ناسینه وه ی هیما و سیم بوله کانی مروف به کارهینا و کردییه ده روازه یه ک بو چوونه ناو نهینییه کانی ناخی به شهره وه، که ته مه شه به تایبه تی له کتیبه گرنگه که یدا به ناوی «مروف و سیم بوله کانی» رهنگی دایه وه.

شایانی باسه، لهدوای ئهم سی کهسهی ناومان بردن زوّربهی پیناسه کانی دی بوّ چهمکی میتوّلوژیا، یان دووباره کردنه وه نیاخود پیناسه ی دهستی دووه من و به رهنگی دیکه رازینراونه ته وه. میّرسیا ئیّلیاده له ژیّر ناونیشانی (ههولّدانیّک بوّ پیّناسهی میتوّلوژیا) دا، ده لیّت: «میتوّلوژیا میّروویه کی پیروّزمان بوّ ده گیّریّته وه، باس له رووداویّک ده کات لهسه رهتای کات (زمن) هوه روویدابیّت، به لام گیرانه وهی میّرووی پیروّز واته ئاشکراکردنی نهیّنی، چونکه کهسایه تییه میتوّلوژییه کان ئاده میزاد نین، به للکو خوداوه ند و

لهم روانگهیهوه بیّت، میتوّلوّژیا بریتییه له سهرگوزهشتهو میّر ووی نهو رووداوه پیروّزانهی له پلهی کهمالدا روویان داوه. جا لهبهر نهوهی خواوهندان و پالهوانه کانیش دهوری گرنگیان لهم رووداوانه دا ههبووه، نهوا بی هیچ گومانیّک نهم رووداوانه راستن و نکولییان لی ناکریّ.

لهلای (بروّنیسیلا مالینوّفسکی)ش، میتوّلوّژیا بریتییه لهو حهقیقه ته زیندووه ی لهسهره تای کاته وه هه بووه و له پاشانیشدا چاره نووسی جیهان و مروّقایه تیی خستوّته ژیر کاریگه ربی خوّیه وه (۱). نه وجا بو نه وه ی له (سهره تای کات) ی مالینوّفسکی و (مینژووی پیروّز)ی نیلیاده بگهین، پیّویسته بگهریّینه وه بوّ رافاییل پیتازوّنی، که ده لیّت: «میتوّلوژیا نه فسانه نییه داستانیّکی واقیعییه که به هوّی ناوه روّکه که یه وه رووداوه نه رووداوه دوروستبوونی کهون، هاتنه نارای ناده میزاد، ژیان و مردن، پهیدا بوونی جوّری زیندوه رو ووه کی: سهره تای راو، کشتتوکیانی وه کی: سهره تای زیندوه رو ودوه که رووداوه دیّرینانهی له پیروّزه کان... به کورتییه کهی سهره تای هه موو نه و رووداوه دیّرینانهی له

کاتی پیروزدا روویان داوه و بوونهته بنهماو پایهی ژیانی ئهوروکه» (۷).

ئهگهر به پنی ئهم پنناسانه ی سه ری بنت، ئه وه بومان هه یه بلنین: له روانگه و جیهانبینی مروقی دینداره وه ئه و شته ی پایه ی ره گه زی گشت دیارده و بووه کان دیاری ده کات، له سه ره تای «کات» هوه روویداوه و ئه مسه ره تایه شه سه ره تایه کی پیروزه، چونکه خواوه ندان و هیزه میتافیزیکییه کان روّلی سه ره کییان تیدا گیراوه. مروقیش، بو ئه وه ی هه رده م پهیوه ندی خوی به و (کات) هوه بپاریزیت، ئه واله سه ریه تی ئه و رووداوه پیروزانه به هوی بونه و ئاهه نگه جوراو جوره کانه وه دووباره و نوی بکاته وه تاکو ره سه نیتی ره گه زی بپاریزیت. لیره یشه وه چه مکی «بیره وه ریی ئه زه لی» وه کی بیره وه ریی به خوی بپاریزیت. لیره یشه وه چه مکی «بیره وه ریی ئه زه لی» وه کی بیره وه ریی به کومه لی هم رنه ته وه یک بیاره و وانه گه ردوونی یه کومه لی کوسی مروقایه تی» سه رهه لاه دات و لایه نی کوسی و اته گه ردوونی یه تی (Cosmos) می تولوژیا له لایه نی کوسی به کومه لی گه لاندا ده رده که ویت.

«کارل یونگ» به وردی لهم لایهنه دهکوّلیّتهوهو دهگاته ئهو ئاکامهی بلّیت، بهشیّکی ناخودئاگای مروّق بریتییه له «مهخزهنی ئهسرار» و بهشیّوهیه کی چپ رابردووی ئهفسانه یی مروّقی تیدا سه قامگیر بووه. ههر ئهم رابردووه ئهفسانه یشه که جهوههری دهروونی مروّق ییّکده هیّنیّت.

(كات)ى بيرۆز له ميتۆلۆژيادا

ئهگهرچی له پاشاندا به شیّوهیه کی دوورودریژتر له مهسه له ی (کات)ی پیروز له لای نالی، دهدویین، به لام چاکتره لیره دا به شیّوه یه کی گشتی هیّما بو نهو خاله بکهین که جه خت له سهر نه زه لییه تی زهمه ن ده کات و نهمه یش له ناهه نگ و بونه نایینی و کومه لایه تیلیه کاندا ره نگ ده داته وه. دووباره بوونه وهی هه ر رووداوی که له سهرده می پیروزدا رووی دابیّت، پهیوه ندیی به و نه زه لیستروزد ای خوارچیّوه به و نه زه له چوارچیّوه میتولوژییه که ید ده داری ده که خاره نووسی به ره ی ناده مییزاد له چوارچیّوه میتولوژییه که یدا ده ستنیشان ده کات.

ههروه کو له پاشاندا دیینه وه سهری، دووباره کردنه وهی رووداوه سهره تاییه

پیروزهکان ته نیا ههر راهاتنیکی عاده تی نییه، به لکو ئه م کرده و انه هه و لدانی میروقن به نیازی به شداریکردن له پروسه ی (دروستکردن/خلق)دا. ئه مهدسداریکردنهیش له سه ربنه مای خودوزینه وه له زه مه نی ئه زه لیدا و به شداریکردنهیش له به زهمه نی میژوویی، خوی ده نوینی هه رکاتیک مروق توانی له ریگه ی پهیوه ندی به سات و به شداریکردنه وه له پروسه ی (دروستکردن)دا ها و به شیخ نی پیشان بدات، ئه وه مانای و ایه له کات و سه درده می مییژوویی خوی پیشان بدات، ئه وه مانای و ایه له کات و شه بروستکردن)دا ها و به می پیشان بدات، نه وه مانای و ایه له کات و شه نیشراق)دا ده بووژی خوی رزگار ده کات و له ناو شه پولی تیسکی (ئیشراق)دا ده بووژی خوی به می پیه به کورتییه که ی تراثیدیای سه ده می گهردوون (Cosmos)ده په خومیدیا و که رنه قالی تیسکی ئه به دییده تکوتایی می دووباره ده که نه و جه ثنانه ی له ره و تی سالیکدا خویان دووباره ده که نه و ده و نه دایک بوونه و به دی ده کری جه ثنی دووباره ده که نه و ده و نه دایک بوونه و به دی ده کری جه شنی نه و روزی له نیسه به دوونی نه و روزی اله نیسه به دوونی ده ده داین به دوونی ده کورتیانه که می خویدا نه می قسمه به دوونی نه و ده داین به دوونی ده کورتیانه که خویدا نه می خوید به دوونی ده ده کری دوری اله نیسه به دوونی ده که کورتیانه که خویدا نه می خویدا که دایک به دونی ده کورنه که دایک به کورتیانه که کورتیانه کان که کورتیانه که کورتیانه که کورتیانه که کورتیانه که کورتیانه کورتیانه کورتیانه کورتیانه کورتیانه که کورتیانه کورته کورتیانه کورتیانه کورتیانه کورتیانه کورتیانه کورتیانه

خالیّکی گرنگ لیّره دا ئهوهیه، که سهردهم (کات)ی میتوّلوّژی له فهرههنگی ئایینه کانی جیهاندا روخساری جیاواز به خوّیه وه دهگریّت. به لاّم ئامانجی همموو ئهو فهرههنگانه ههمیشه یه ک ئامانجه، ئهویش بریتییه له «خوّده ربازکردن له سهرده می نیسبی و خوّبه ستنه وه به سهرده می پیروّزی ئهبه دییه وه (۱۰) دیاره لیّدوان له و روخساره جیاوازانهی (کات) له ناو کولتووره جیاوازه کانی به شهرییه تدا، توانایه کی زیّده تری لهم ههولّدانه سهره تاییه ی ئیّمه گهره که، بوّیه ته نیا له ئاست چه ند غوونه یه کدا هه لویّسته ده که ین که زیاتر خرمه تی ئه و ئامانجه ده که ن، که بوّ لیّکوّلینه وه له جیهانبینی نالی، له به رجاومان گرتووه.

له ئايينه کانی هيندستاندا، کات سهره تاو کوتایی ههیه، به لام ههموو کوتایی هاتنیک سهره تایه بو زانه وه و دووباره بوونه و هه کی دی، واته ههموو مهرگینک زیندووبوونه و هیمکی له دوایه و هه رله دایک بونه و هه کسیش

دووبارهبوونهوهی پروسهی خه لقکردنهوهیه. له لای ئایینزای شیعه (کات)ی پیروز سهردهمی هاتنی حهزرهتی (مههدی)یه و به گشتیش ئایینی ئیسلام باس له «روّژی حهشر» ده کات. ههر دووباره له دایکبوونه وهیه کیش شیّوه بازنه ییبوونی (کات) مان بو ده نه خشیّنی. واته سوورانه وهیه کی ده ورانییه که بوونه وه بوو هکان ده با ته وه سهر بنه چهی خوّیان و بواری له دایک بوونه وهیان بو دابین ده کا. ته نیا له ئایینی مهسیحی دایه که سهرده می میتولوژی شیّوهی بازنه یی و ده وه رانی خوّی ده گوریّت و له سهر ئاستیّکی میتولوژی شیّوه ی بازنه یی و ده وه رانی خوّی ده گوریّت و له سهر ئاستیّکی ئاسویی، که (سهره تا ، ناوه پاست و کوتایی) هه یه ، گوره رده کات. ئه مهیش له به رئووییدا فه رمانه کانی خوّی ناردنه خواریّ. به م پیّیه شسهره تای کات بریتییه له روّژی له دایکبوونی (مه سیح) له چواریّ. به م پیّیه شسهره تای کات بریتییه له روّژی له دایکبوونی (مه سیح)

(قده دیس ناگوستین)ی فهیله سووف و خواناسی مهزن، شانازی به میژوویی بوونی (کات)ی مهسیحییه وه ده کات و ده لیّت: «به راستی مهسیح یه کجار و بو هه میشه له پیّناوی گوناهه کاغاندا مرد» (۱۱)

ئهم قسهیهی ناگزستین هیما بو نهو شهبهقه دهکات که دهکهویته بازنهی (کات)هوه به «میرووپهرستیی نایینی مهسیحی و مهرگی میتولوژیا کوتایی ییدیت» (۱۲)

ئیدی لیّرهوه، چهمک و کارکردی بیرهوهریی ئهزهلی پیروزیی خوی لهدهست دهدات و لهشیّوهی بازنهیی خویه دهگوری بو خهتیکی راست، که پره له رووداوی میّروویی. ئهو رووداوانهی له روّژ و کاتی زانراودا روویان داوه و کارهکتهرهکانیشیان نه خواوهندهکانن و نه پالهوانهکانی ژیاری مروّث! ئهم گورانکارییه له شارستانییهتی خوّرئاوادا به «مهرگی خواکان» ناوی دهبری و نیهیلیزم و زهمهنی پووچی و سهرگهردانی له دهستکهوتهکانی ئهم گورانکارییهن.

(شوين)ى پيرۆز له ميتۆلۆژيادا

نهگهرچی زیاتر مهبهستمه له نهنجامی قسه کاغهوه لهسه رجیهانبینیی نالی، لهمه رپیروزیی شوین (قدسیة المکان)ی میتولوژیاوه بدویم و لهروانگهی جیاوازه وه سه نجی ئاراسته بکهم، به لام به و هویهوه که (شوین و کات) له فه زای میتولوژیدا، نرخ به یه کتری دهبه خشن، به پیویست ده زانریت هیرا بو چه ند خالین کی گرنگ بکریت. ده بی هه ر له سه ره تایشه وه نه وه بگوتری، لیدوان لهم باره یه وه به پینی نه و میتوده فیکرییه ی بوشیکردنه وه به کارده بریت، ده گوری و له ناستین کی شیکردنه وه دا به ند نابیت. نه وه ی له باسه که ی نیمه دا گرنگه، سینمبولی بوونی (شوین) هو ره نگدانه وه ی نه م سینم بولنه یه له نه و میدند) له سینم بولنی شیعری نالی حدا زیاتر خوّمان به م لایه نه و ده به ستینه وه.

له روانگهی مروقیکهوه، که نهم جیهانه به غوونهی جیهانیکی مهزنتر بزانیت و ههموو بووه روّحی و ماددییهکانی نهم جیهانهیش غوونهی روّح و ماددییاتی نه و جیهانهبن، نه وه هیچ شتیک سه ربه خو (مستقل) و سروشتی ماددییاتی نه و جیهانهبن، نه وه هیچ شتیک سه ربه خو (مستقل) و سروشتیکی (طبیعی) نییه. به لکو له بازنه ی پیروزی جیهانی مهزندا سروشتیکی گهوره تر و پیروزتر ههیه، که ههمو و دیارده و شته کانی نه م جیهانه به رهچه له که ده چنه وه سهر نه و. به پیپ وانه ی (کات) هوه، که ته نی له ریی دووباره دروستکردنه وهی نیو ناهه نگ و جهژنه کاندا، رههه ندی پیروزی به خویه و هه ده گریت، ته ماشا ده که ین (شوین) هه رده م رهه ندی پیروزی که خویه و هی پاراستووه. به بی دوود لی ده توانری بگوتریت: شوین له میتولوژیادا، مروّث خویه تی سازه در سه سوین و مروّث له پهیوه ندیه کی ریشه یی میتولوژیادا، مروّث خویه تی سازه در در انه شوین و مروّث له پهیوه ندیه کی ریشه یی و بنه ماییدان و لیّکدی هه لا واردنیان مه حاله:

له لایهکهوه، مروّث خوّی جیهانی بچووکه (العالم الصغیر) و نموونهی جیهانه گهورهکهیه. لهلایهکی دیکهشهوه، ئهم مروّقه بهردهوام له زانهوه و پهیوهندی بهستن لهگهل جیهانی گهورهدایه و بههوّی دهورانی ئاههنگ و بوّنهکانهوه دهیهویّت خوی به بازنهی سهردهمی پیروّزهوه گری بدات و

ئاماده بوونى ئهم سهردهم و كاتهيش لهويدا پيشان بدات.

ئهم پروسهی گهرانهوه و دروستکردنهوهیه، پلهی پیروزی بو جوگرافیای جهستهی مروّث دابین دهکات و ریّگهی توانهوه و گهرانهوهی بو سهر رهگوریشه پیروزهکانی بو تهخت دهکات. بیری سوّفیزمی ئیسلامی ئهمه به «توانهوه له خوادا» ناو دهبات، چونکه خودا ریشهی ئهزهلیی گشت بوویهکه. غهزهلهکانی مهولانای روّمی و عهتار و حهللاج و گهلیّکی دی نموونهی بهرزی ئهم رهنگدانهوهیهن.

کهواته گهر بمانهویّت روّشنایی تاراستهی جوگرافیای میتوّلوّژیا بکهین، پیّویسته نهم کاره به پشتیوانی و بهراوردکردنی جهستهی مروّق و جهستهی سروشت له ئاست یهکدیدا، نه نجام بدهین(۱۳). هارموّنیای نیّوان جهستهی مروّق و جهستهی سروشت له فهزای میتوّلوّژیادا، نه که ههر تهنیا به لْگهی پیروّزی و غوونه یی جیهانی بچووک دهدات به دهستهوه، به لْکو نرخ و پلهی نهم جیهانه یش له ئاست جیهانه گهوره کهدا ناشکرا ده کات. لیّرهدایه که مروّق ده بیّته خاوه نی جوّریّک (ناوه ندیّتیی پیروّز) له چهقی گهردووندا. نهم مروّق ده بیّته خاوه نی جوّریّک (ناوه ندیّتیی پیروّز) له چهقی گهردووندا. نهم ناوه ندیّت یسه سوی (ماندالا) یا خود (بازنه ی گهردوون) که مروّق ده کهویّته ناوه راستیه وه، له زوّره ی ئایینه کانی جیهاندا ره نگی داوه تهوه. له ئایینی مهسیحیدا، نهم بازنه یه سیّمبولی پلهی (کهمال)ی مهسیح ده رده خات و له شیّوه ی تاجی نووریندا به سهر سهری عیسا و حیوارییه کانه و ده بینریّت. همان بازنه له ئایینی ئیسلامیشدا خوّی له تهواف به دهوری کابه (کعبه) دا به دیارده خات. (۱۶)

بەشى دووەع:

رهگهزی میتۆلۆژیی بنهمالهی (بابان) و به میتۆلۆژیکردنی دروستبوونی شاری سلیمانی

ههر به پنی نه و بنه مایانه ی میتوّلوّریای گهردوونی، که له به شی پنشوودا لنیان دواین، ده مانه و پن لنره به دواوه چه ند سه رنجیّک له مه پیشبولیزمی بنه ماله ی بابان و دروستبوونی شاری سلیّمانییه وه، بخه ینه پیش چاو. نهوه ی لهم باسه دا به لای منه وه گرنگه لایه نه میترووییه که ی نهم بنه ماله یه نییه، مه به ستی گرنگم نه وه یه ناشکرای بکه م، که چوّن میتروویش هه ندی رمیزی میتوّلوّری له خوّی گرتوون. دیاره وه پرووخستنی بابه تیّکی نهو توّو خویّندنه وه یه که م جوّره، توانایه کی گهلیّک زیاتری گه ره که ، له وه ی من پنی هه ستاوم، به لام پیویستی نه و ناکامانه ی که ده مه ویّت له به شی سییه می لیّکوّلینه وه که دا، له جیهانبینی شیعریی نالی وه ده ستیان به ینم ناچاریان کردم نه م لایه نه له بیر نه که م.

ماموّستا عهلائهددین سهجادی، له «میّرووی ئهده بی کوردی» یهکهیدا، له زمان «مستهر ریچ» هوه داستانی بنهمالهی (بابان)مان به شیّوه یهک بودهگیریّته وه که: «ئهفسانه یه کی ده وری ترواده »مان بیّته وه بیر (۱):

(له ئاوایی (دارشمانه)دا دوو برا ههبوون: خدر و فهقی ئه حمه د له دهست عه شیره تی بلباس به تهنگ ها تبوون. فهقی ثه حمه د بریاریدا سه ری خوّی هدلگری و نهیه تهده و به خاکی دارشمانه دا تا به جوّری نهبی که (بتوانی) توّله ی خوّی لهم بلباسانه بکاته وه. لیّ(ی) داو روّیشت بو نهسته مبول، شای نه سته مبول له که ل فه ره نگه کانا له جهنگا بوو، نه میش چوو خوّی کرد به

سهرباز و چوو بو جهنگه که. نه و ده وره یه کی یه کی ده بووایه بچوونایه مهیدان و شهر به شیر و تیر ده کرا. سواریکی فهره نگی له مهیدانه که پینج روژ مابووه وه، گه لی کاره ساتی گیرا بوو: هه رکه ده چووه مهیدانی ده یکوشت، فه قی نه کمدیش پارایه وه له پادشا که بینیزیته مهیدان، پادشا ناو و شوین و جیکه ی پرسی بو نه وه ی نه که ر سه رکه و ت خه لاتی بکا، نینجا نه سپ و ته داره کینیکی چاکی دایه و چووه مهیدان له که آن فهره نگییه که دا که و تنه جهنگه و ه به که دا و میزا و جوکی دادایه سه رسنگی (ناه قی نه حمه د) فه ره نگییه که ی دایه عهرزا و چوکی دادایه سه رسنگی (تا) بیکوژی، نه ویش و تی مهمکوژه به که لکت دیم و میردت پی ده کهم، رووبه نه کهی له روومه تی لادا. فه قی نه حمه د سه یری کرد نه مه نافره تیکی شیرخ و شهنگه وا نه م چه ند روژه نه م کاره ساته ی گیراوه!...}.

له دریژهی نعم میتز داستانه دا برّمان ناشکرا دهبیّت، که فه قتی نه حمه د، نافره ته نازاکه واته (که یغان) خاتوون ماره ده کات و دوو کوریان ده بی به ناوی (بابا سلیّمان و بوداغ کیغان)، که پاشان (بابا سلیّمان) ده بیّته بناوانی بنه ماله ی بابان (۲)

میتۆ-داستانه که گهلیّک زانیاریی دیکهیشمان دهدات به دهستهوه، که ده توانین بۆ شیکردنه وه بنهما میتوّلوّژییه که ی بنهماله ی بابان سوودیان لیّوه ربگرین.: روّژیّک فه قتی نه حمه د له مال نابیّت، بلّباسه کان فرسه ت له مه ده هیّن و هیّرش ده به ن، به لاّم (کهیغان) خاتوون هه لّمه تیان بوّ ده باو ده یانشکیّنی. دوای نه م کاره ساته ش بریار ده دات سه ری خوّی هه لگری و بگه ریّته وه و به کوّی بگه ریّته وه و به کوّی که یغان ده زانیّت، نارامیی له به رده بی و ره دووی ده که ویّ، به لاّم که یغان خاتون ملی گه رانه وه نادات و فه قتی نه حمه د بی هوّمیّد ده بیّ....

لهپاش ماوهیهک، فهقتی ئهحمهد، دیسانهوه یادی کهیغان دهکهویتهوه سهری و تا ولاتی فهرنگستان به شویّنیان دهروات!:

(چووه شاریکی گهوره، سهیری کرد دهنگی دههوّل و زورنا و ناههنگی

زدماوهند لهم شارددا گویی ئاسمانی که پرکردووه. سهری سرماو نهیزانی روو بکاته کوی؟ ههروا جلهوی نهسپهکهی بهره الا کردو خوی دا بهدهست قهزاو قهدهرهوه، نهسپ ههر رویشت تا لهبهر مالی پیریژنیکا وهستایهوه. نهویش بوو به میبوانی پیریژنهکه. لهپاش بهینی لیّی پرسی نهم شایی و ناههنگه چییه ؟. پیریژنیش و تی: کچی پادشای نهم شاره وهختی خوی چووبوو بو جهنگی مسولمانهکان و به دیل گیراو چهند سالیّک مابووهوه. نیّسته وا تازه هاتوتهوه ماره کراوه له کوریّکی ناموزای، نهم زدماوهنده بو نهوانه!. فهقی نه حمه د دلی داخورپاو گهلی له پیریژنه که پارایهوه، به لکو ئیشیّکی وا بکا بیخاته ناو نهم شاییهوه. پیریژن برپاری دایه، به الام بهو شهرته دهبی جلی ژنانه لهبهر کا نهگینا ناتوانی (لهگهل خوّی) بو شاییه کهی ببات. خمیش (فهقی نه حمه د) دهستی جلی ژنانهی لهبهرکرد و لهگهل پیریژن بهریژن بهریترین و چوونه ناو شاییه کهوه و چوو له نزیک شویّنی بووک و زاوا بهریت کهویتن و چوونه ناو شاییه کهوه و چوو له نزیک شویّنی بووک و زاوا

ئهم میتو-داستانه، ههر چونیک بین و زاده ی ههر قوناغیکی بیری مسروقی کورد بین، نرخی ره چه له کی بنه ماله ی بابا نمان له بیره وه ربی به کسومه لی نه ته وه ی کسورد دا بو ناشکرا ده کسات. گهر له پینکها تووه میتولوژییه کانی ورد وه بین، ته ماشا ده که ین زمان، زمانیکی گهردوونییه و پاله وانه کان سهر به ههر ره گهزیکیش بن، به هه مان زمان قسان ده که ن فه زایه کی بیسنوور له داستانه که دا ده بینری و پاله و انه کان هه ستی نامی بوون به (شوین) له بیر کردنه وه یاندا به دی ناکریت و شوینگورکیی قاره مانه کان شتیکی ناساییه. نافره تیکی وه ک که یغان خاتوون نازایانه شهر ده کات نهمه ش به لگهیه بو به هیزیی ره گهزی (نیرینه یی، ذکوریه) له که سایه تیدا. به پینی چه وانه یشه وه ره و که که یغان خاتوون نازایانه شهر ده کات پینی چه وانه یشه وه ره و که که ین نیرنه ی نالوگور ده بنه ته و اوکه ری به مسجوره شهردو و کسایه تی اله که واکه که سایه تیک که سایه تیک یه که دو و ده و دو و ده گهزی نیرانه و مینیانه ی کاراکته ره کان که هارمی نیدانی نه وه یه هارمی نیدانی نه وه یه داراکته ره کان نه وه یه دو ناز نه دو ناز نه دو ناز نه دو نه دو نازنه و مینیانه که که دو نازان نه دو هاره دو نه به دو نازنه و مینیانه کاراکته ره کان که دو نه دو نه دو نازنه و مینیانه که که دو نه نه دو نه دو نه که دو نه دو نه دو نه که دو نه دو نه دو نه که دو نه دو نه دو نه دو نه دو نه نه نه نه نه که که دو نه که نه نیر نه دو که نه نه نالوگوری که نه نه که نه نور نه دو نه

گهر فه قن نه حمه د دهست له کوشتنی هه لگری نه وا نه م شووی پیده کات. دهست هه لگرتنی فه قنی نه حمه دیش له کوشتنی که یغان خاتوون، له هه مان کاتدا و هستانه وه یه له دژی لایه نی (نیرینه یی) خوی. هه روه کو چون ملکه چکردنی نیریتی که یغانیش، گهرانه وه یه بو دوخی سروشتی که سایه تیی نافره تانه. نه گهر نه م دوو پاله وانه به رله هه مووشتیک ده گهرینه وه سه ردوخی سروشتیی خوبان، نه وا زه مینه ی داستانه که یش به پیت ده بیت و به رهه م وه به رده هیننی. واته پروسه ی خه لقکردن و له دایک بو ونه وه به نه نجام ده گات.

لهم میتۆ-داستانهدا لایهنی خومالیبوون زور کزه. ههندی ناوی وه ک (دارشمانه)، (بلباس)، (فهقی ئهحمهد)و ههندیکی دی که بهلگهن بو به خومالیکردنی بابهته که بهشیدوه یه کی میتروویی، له لایهن بیره وه ربی نه ته وه و دوزینه وه و دروست کردنی ئه سل و فه سل بو بنه ماله ی بابان له چوارچیوه ی پیروزی میتی دا، ئیدی سه رایای رهمزه کانی، رهمزی گهردوونین.

لهبهشی یه که مدا هینمامان بو نهوه کرد، که له بیرکردنه وه مروقی دینداردا، هه رگیز شت و بووه کان سروشتی نین و پهرده یه ک دایپ وشیون. پینویسته مروّف نه و پهرده یه لابدات تاکو بگاته جه وهه ر و سنووری نینوان کاتی مینژوویی و کاتی نه به دی و پیروّز ببریّت. نه م پروسه یه شحریّک دوزینه وه یه (اکتشاف) که مروّف ده توانیّت له ریّگه یه وه شویّن و روّلی خوّی له جیهانی پیروّزی نه به دییه ت دا دیاری بکات.

پیروّزدا، بدات.

ئەلبەتە دەكرى چەند لايەنىكى دىكەى ئەم مىتۆ-داستانە لەبەر رۆشنايى رەمزە مىتۆلۈژىيەكاندا شى بكرىنەوە، (وەكو جلەو شلكردن بۆ ئەسپەكە)، بەلام ئىدى لە باسەكەمان دەچىنە دەرى، بۆيە ئەم قسانە بە تىبىنىيەك لەمەر بونيادى ئەندىشە و جىھانبىنىي مىتۆ-داستانەكە، كۆتايى پىدەھىنىم تاوەكو بەم كارە شىتىكى لەسەر قىزناغى بىركەرەوەى سازىنەرى ئەم بابەتە بدەين بەدەستەوە.

ئیسمه لایهنی زائی کهسایه تیبی که یغانمان به نیسرینه ییه کهی ناوبرد و گوتیشمان لایهنی مینینه یی له کهسایه تیبی فه قتی نه حمه ددا زور لاوازه بو نهره هی ههر دوو کهسایه تیبه کهیش بچنه وه دوخی سروشتیی خویان ، پیریسته به نالوگوریکدا ره بین. به لام نهوه ی جیگهی سه رنجه ، کوتایی و به رههمی نهم نالوگورییه بریتیه له ناکامیکی نیسرانه. واته له دایک بوونی (بابا سلیمان و بوداغ که یغان). به م پیهش ده توانین بلین بنه مای بیرکه ره وهی میتولوژییه کان میتو داستانه که ، بنه مایه کی (نیر خواز) ه ، چونکه ره مزه میتولوژییه کان ملکه چکراون بچنه ژیر رکیفی بیری ده سه لا تداره وه . دیاره لیره شدا مه به ست له ده سه لا تداره وه . دیاره لیره شدا مه به ست له ده سه لا تداره و . دیاره لیره شدا مه به ست له ده سه لا تی سیسته می باوک سالاری و یاساکانیتی .

له فـهرههنگی ئایینی یههوودیدا، باسی ئافـرهتیک هاتووه به ناوی لیلیت (Lillith) گوایه ئهمه یهکهم ئافرهته خوا دروستی کردبی له پیش ئادهمـهوه، به لام به و هزیهوه کـه ناتوانی به تهواوی ملکهچی ئادهم بی و لاقرتی له بریارهکانی دهکا، خوا له لای چه پی ئادهم (حهوا) ده خولقینی و بهمجوّره سزای لیلیت دهدات. مهسه له ی زالبوونی بیری پیاو ره چه له کیکی میتولوژی ههیه و ئهم میتو داستانه کوردییه شهر له گه ل نه و ره چه له که دا پهیوه ندراه.

ئ<u>د ست</u>ا با ب<u>دین</u>ه سهر مهسهلهیه کی دی: واته به میتولوژیکردنی دروستبوونی شاری سلیمانی و ناو بو دوزینه وه کهی..

ئەو زەينىيەتە بىركەرەوەيەى رەگەزى بنەماللەي بابانى بردەوە سەر (بابا

سلیّمان) که ئهویش زاده ی پروّسه ی ئالوگوّری که سایه تیی دوو پالهوان بوو، دیاره ده بی پروّسه ی دروست بوون و ناولیّنانی شاری سلیّمانیش، وه ک پیّته ختی بنه ماله ی بابان و یادگاری ئه و شارستانیه ته، بخاته ژیر جوّره سیّمبولسازی و پیروّزییه که وه.

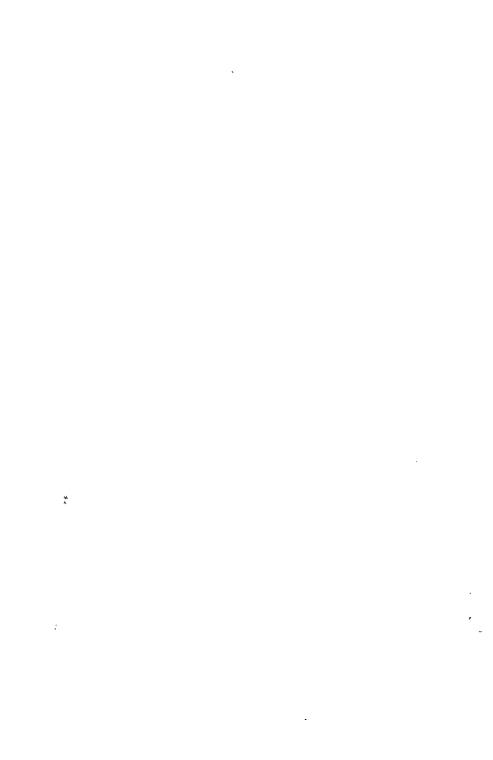
ئەلبەتە بە پنى سەرچاوەو بەلگەنامەى منىژوويى، دروستبوونى شارى سلىنمانى دەگەرىتەوە بۆ دوو ھۆى سەرەكى لە ناوەوەى سىستەمى بابان -دا. ھۆى يەكەمىان لە دەرەوەى بنەماللەكە سەرچاوە ھەلدەگرى و پەيوەندىى بە: «دوورى، بندەستى و نزيكى، كەم ئاوى و شاخاوى» بوونى پىتەختى پىسسووى بابان، واتە قەلاچوالانەوە ھەيە، كە ئەم ھۆيانەش رىگر بوون لەبەردەم: «گەشەسەندن، سەربەخۆيى بوون، فراوانبوونى قەللەمرەوو چالاكى» دەولدتى باباندا.

هۆی دووهم، پهیوهندیی به ئاستی رۆشنبیری و پلهی گهشهسهندنی کهسایه تیی کورده وه ههیه له و قوّناغه دا. له لایه که وه گواستنه وهی پیته خت، شکاندنی سوننه ته و عهودال بوونه به دووی ره و تی سهرده مدا، ره تکردنه و ههندیی ژیانه له پیناوی بزاوتن و چالاکیدا، که ئه م سهر بزیّوی و چالاکییه شه شهرتر ده سهلاتی پاشاکانی ئیران و لهناو چهیه کی وه کو قه لا چوالاندا مهیسه رهده بوو. له لایه کی دیکه یشه وه چاوکراوه یی سهرکرده کانی بابان، که نهیانده و یست له میلله تانی دراوستی که متر حسین بیان بو بکری، خوّی هانده ریکی باش بوو تا پیته خت گواستنه وه که سهرکه و تن به ده ست بهینینیت. (٤)

سهبارهت به ناولیّنانی پیّته ختی تازه چهند ریوایه تیّک لهبهر دهستدان،

به لآم ئه وه یان که هیما بو دوزینه و هی ئهموستیله، له بناخه ی شار دا ده کات و ئەم ئەمبورستىلەيەش نىدى (سلمان)ى لەسبەر ھەلىكەندراوە، زىاتر بەلاي ئيمهوه شويني سهرنجه... ئەگەر بيت و لەجيهانبينيي سيمبوليزمي میتۆلۆژیاوه، له ئەموستیله دۆزراوه که بکۆلینهوه، دوو رهگهزی میتۆلۆژیی بههیزمان چنگ دهکهون که زادهی بیری مروّقی کوردن لهو سهردهمهدا، جا ئهم رهگهزانه لهسهرهتای دروستبوونی شارهوه زهینی کوردیان بزواندین و خولقابن، ياخود لهوهدوا، ئەمەيان زۆر گرنگ نييه. گرنگى لهوهدايه ئاشكرا بیّت که چوّن بیرهوه ریی نه ته وه یی کورد پیروزی به دروست بوونی شاری سلينماني، لهسهر ئاستى (ئايينى-ميتۆلۆژي) بهخشيوه بۆ ئهوهي لهسهردهم و روخساره میز ووییه کهی پاک بکاته وه و به رکینکی (پیروز)ی به به ردا بکات. پهیوهندیی ناوی (سلیمان) به ناولیّنانی شاری سلیّمانییهوه (به مهرجیّک بروامان به ناوهروّکي ميتافيزيايي ناوهکه، وهکو هيّماکردنيّک بو ناوي حەزرەتى سليمان پيغهمبەر (٥) لەبيركردنەوەي ئەو قۆناغەدا ھەبيت)، ئەوە شيوهي بازنهيي ئەموستىلەكە، ئىستىعارەيە بۆيلەي كەمالى يرۆسەي دروستبوونی شار، که ئهمهش (ماندالا) یاخود بازنهی گهردوونیمان بهبیر دهمينيتهوه. سهير لهوه دايه ههمان بابهت له قهسيده كهي ناليشدا دووباره دەبيتەوە كە پاشان ليپىدەدويم.

ئهم دوو سه رنجه ئهگهر لهگهل لۆژىكى مىنژوويى و بهلگهنامهىشدا تهبا نهبن، گرنگىيىدكى ئەوتۆى نابى، چونكه مەبەستىمان ھەر ئەوەندە بوو تىسكىنىك ئاراستەى بىركردنەوەى مىتۆلۆژىيانەى مىرۆقى كورد بكەين و سىنمبولىزمى ئەو بىركردنەوەيە پىشان بدەين، تاكو بتوانىن لەجىھانبىنىي شىعرىى نالىدا، كە پىشتر بە كۆى بىرەوەرىيە نەتەوەييەكاغان و دەرىرى نائاگايى بە كۆمەلى مىللەتى كوردمان ناوبرد، سووديان لى وەربگرىن.



بهشى سيعهم:

جيهانبيني شيعريي نالي

ييشدهستى:

بهر لهوهی بچمه نیّو بړېړه پشتی باسهکهوه، حهز دهکهم چهند خالیّک بخهمه روو.

یه که م: له سه رجه می نه م باسه دا، قه سیده دوورو دریّژه که ی نالی: (قسوربانی توزی ریّگه تم، نه ی بادی خوش میروور)، ده که ینه به لگه ی قسه کاغان. جاری نهم ده قه شیعرییه بو خوّی یه کیّکه له شاکاره کانی (تیّکرای شیعری سه رانسه ری روّژه لاّت...) (۱) و له نه ده بی کلاسیکیی کوردیشدا غوونه یه کی بی هاوتایه.

دووهم: باسی شاری سلیهانی دهکات له دوای رووخانی شارستانیهتی بابانه کان، که نهم شارستانیه ته وه کو یوتوپیای نائاگایی مروقی کورد خوی ده نوینیت.

سییده مهروهها غوونهیه کی دهوله مه ندی تیکستی شیعرییه که خویندنه وهی به رده وامی جیاواز هه لاه گریت و سه رچاوه یه کی به نرخه بو دوزینه وهی هه ندی لایه نی بنه مایی ئه و ده مه ی کومه لی کورده واری و ته نانه ت دروست کردنه وه ی نه نه شاری سلید مانی (۹) له دوای ئه مانه یش، قه سیده که له غوربه تدا نووسراوه ، هه تا کوردیش چ له هه نده ران و چ له نیشت مانیدا (غوربه تی) بیت، بی هیچ گومانیک ئه م قه سیده ی نالیشه (قوربه ت) ی ده بیت و یه کینک ده بیت له و قه سیدانه ی خوراکی روحی به مروقی ئیمه ده به خشیت.

ههر وهکو له بهشی یه که می نهم باسه دا هیّما بوّ نهوه کرا، ده مانهویّ دووبارهی بکهینه وه که شاعیریّکی وه کو نالی روّحی بیره و هرییه

ئەزەلىيەكاغانە و دووبارەبوونەوەى بازنەيى سەردەمى پيىرۆزە، تراژيدياى دووبارەوە بووى عەشقى ئىنسانى كوردە بە نىشتمانەكەيەوە و ياد و ئەمەكى ئەم مرۆڤەمان لە ئاست سەردەمى پيرۆزى سەرەتادا بۆ ئاشكرا دەكات. نالى، لەم شاكارەدا نەك ھەر پەى بە رەمىزى بازنەى زەمەن دەبات و ھەندى پرسيارى ئەزەلى دەھەژىخى، بەلكو لە رىگەى پرسيارەكانىشىيەوە بەردەوام ھەولى خەلقكردنەوەى رابردووى پاك و سەردەمى سەرەتاى وجوود دەدات!

پرسیاره کانی، جاریّک له نرخی میّژوویی شاری سلیّمانی یا خود (چهقی کهون له لای نالی) نزیکمان دهخهنه وه، جاریّکیش نرخی سهرده می پیروّز، بهرجهسته ده کنه ن. به ناشکرا دیاره، نالی ده یه ویّت له ریّی به شییع به دروستکردنه وه ساری سلیّمانییه وه، پهی به (ماندالا)ی بوون به ریّت و شویّنی شیاوی خوّی له ویّدا ده ستنیشان بکات. نایا نالی له م پروسه یه دا سهرکه و تن به دهست ده هیّنیّت؟ نایا ده توانی سه ره تای زهمه نی پیروّز به ده ست به یینیّت ده وی یان ره و تی کاره ساته کان به لایه کی دیکه دا ده شکیّنه وه؟ نایا به کام پله ی زمانی شیعره (نالی) به کام پله ی زمانی شیعره ناخاو تنیّکی ناسایی ناو به رین، یا خود نه م ناخاو تنه ته قینه وه ی زمانی شیعره و خولّقاندنی گوتار (خطاب) یّکه له پیّناوی له دایک بوونه و «دا؟ نایا مه به ستی نالی، له ناماده یی ده ربی ین له فه دای سارداو دروست کردن و لیّکدانه وه یارچه هه لوه شاوه کانی بیره و «ری» پیّشبینی کردنی مه رگیّک نییه که نالی پارچه هه لوه شاوه کانی بیره و «ری» پیّشبینی کردنی مه رگیّک نییه که نالی پارچه هه لوه شاوه کانی بیره و «ری» پیّشبینی کردنی مه رگیّک نییه که نالی پارچه هه لوه شاوه کانی بیره و «ری» پیّشبینی کردنی مه رگیّک نییه که نالی پارچه هه لوه شاوه کانی بیره و «ری» پیّشبینی کردنی مه رگیّک نییه که نالی پارچه هه لوه و یک له بینیویه تی؟

ئهی خودا، تو بلینی ئهم قهلهنده ری زبرده سته ویستبینی بلی: به یادکردنه وهی شاری سلینمانی و دروستکردنه وهی له شیعردا، به ری له مهرگ دهگرم؟ ئهگهر نالی نهیتوانی لهم به رده می مهرگ گرتنه دا سه رکه و تو بیت، ئهی بوچی ئیمه هه تا ئیستاش به خویندنه وهی نالییه وه سه رگه رمین؟ هیچ دو ور نیمه ئیمه شهری یادکردنه وه و دو وباره خویندنه وهی نالییه وه مه به مده ستمان بیت به شداری له پروسه ی خهل قکردنه وهی سه رده می پیروزماندا بکه ین و نه به دییه تی نه نه سانه ییمان به ده ست به ینینه وه ؟

<u>قەڭەمرەوى</u> خەيائى نالى (قوربانى تۆزى رىكەتم ئەى بادى خۆش مروور)

فهرههنگی «معین» ده لیّت: قوربان، واته نزیکبوونهوه، شتیّک به هزیهوه مروّث لهخودا نزیک ببیّتهوه، ئهوهی لهریّی خوادا قوربانی بکریّت. (۳)

نالی ده لیّت: قوربانی توزی ریّگهتم.. لیّرهدا شاعیر قوربانی نهسلّی قیوربانی به لکو قیوربانی توزی ریّگهیهتی، قیوربانی توزی ریّگهی بوربانی توزی ریّگهی با. بهم کارهش (با) له جیّی خودیّ، یان نه وهی قوربانییه کهی بودی ددریّ، داندراوه!

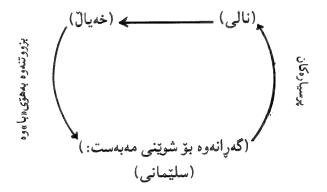
نه که ههر ئهوه، نالی ئه گهر یه کسه رقوربانی (توّز)ی ریّگهی با ده بیّ، واته بوّ (با) له قوربانییش گهوره تر شک ده با! ئه گهر ئهم دلّفراوانییه شاعیرانه یه نه بایه، ده یتوانی راسته و خوّ بلیّ: قوربانتم، قوربانتم ئهی.... سه یر له وه دایه نالی گوتویه تی (توّزی ریّگه ت)! توّز له باوه هه لناستی، به لکو توّزهه ستان ئه نجامی جووله ی (با) ئاشکرا ده کات. پاشان بوّجی ده لیّ توّزی ریّگه ت؟ (با) ریّگه ی نییه. بای باشوور و بای باکوور ده گوتریّ. واته ئاراست می (با) هه یه نه ک ریّگه. نیوه ی دووه می شیعیره که وه لامی پرسیاره کاغان ده داته وه:

(ئدى پديكى شارەزا بەھەموو شارى سارەزوور)

کهواته رووی قسمی نالی له (با)ی سروشت نییه. سیفهتی پهیکی شارهزا دهستکردی خهیاله شیعرییه کهیهتی و پی بهخشینی سروشتیکی دیکهیه به توخمی (با). ئهم کارهی نالی ئهگهرچی زادهی خهیاله، بهلام ههر دهشچیتهوه خزمهت خهیاله که خوّی، تا به شارهزووری بگهیهنیتهوه. نالی زهمینهی توّز ههستانه کهیش ناو دهبات: واته قوربانی توّزی خاکی شارهزوور دهبی که له ئه نجامی جوولهی باوه بهرز دهبیتهوه. ئهگهر روّلی خهیال لهم دیره دا وه دهرزابا، نالیش جگه لهوه ی که بلیّت (بهقوربانی شارهزوور بم) هیچی دیکهی بو نه ده هات!

له دیری یه که می نهم قه سیده یه وه، نالی ستراتیژی بیره که ی داده ریژی. نهو لاربی له سیفه ته سروشتییه کانی (با) نییه، به لام ناشیه وی لیمان بشاری ته وه که بای خهیاله شیعرییه که ی له (با)ی سروشت جیاوازه. پرسینه وه و هه ست و سوّزه کانی نالی، گه رم و گورن، بای سروشتیش ناتوانی نهم گه رم و گوریه به ریته وه بو نیشتمانی نالی....

نالی، لهههمان دیّری یه کهمهوه، راناوی تاکه کهس به کار دهبا: (قوربانی توزی ریّگهتم)، واته (من) قوربانی توزی ریّگهتم: نالی. که واته قهسیده که له (نالی) خویهوه دهست پیّده کات، پاشان بزوو تنه وه یه که خهیالیی (با) ده خاته جووله، نه وجا شویّنی مهبهستی بزوو تنه وه که، یا خود نه و شویّنهی خهیال (با)ی تیّدا چالاک ده کات، به رجهسته ده بی : (نیشتمان) و پاشانیش ههموو پهیوه ندییه کان له (نالی) دا به رجهسته ده بن. گهر بیّت و نه خشه ی نهم پهیوه ندییانه بکیّشین، نه وا بازنه یه کی پیّکه وه گریّدراوی له م جوّره مان ده ست ده که ویّت:



ئهم بزووتنهوه بازنهییه، ههر تهنیا له پیناوی دروستکردنهوهی نیشتماندا نیسیه، به لکو ههژاندنی پرسیاریشه له ئاست ئهو (بوون)هی نالی-ی بهنیشتمانهوه بهستوتهوه. سهیر نییه که نالی له دوا دوای قهسیده که دا ئهم مهده به به به به روونی باس ده کات: ده لی ئایا ئهم بوونه خهیالیسه ی من

نرخیکی ئەوتۆی ھەيە و بايى ئەوەندەم كە باسم بكريت؟

(زارم وهکو هیلال و نهحیفم وهکوو خهیال ئایا دهکهومه سهر زار و به دلدا دهکهم خوطوور)؟

یان راست موخق رووبه رووبه رومه نی ئهبه دیمان ده کاته وه و ده گنت ئهگه ر خه لاقکر دنه وه که ، ئهگه ر له دایک بوونه وه و گه رانه وه که یش وه که بوونه خه یالیه که وا بیت، ئیدی چ پیتویسته له (کات)ی دونیایی و نیسبی بدویین ؟

نالی ئامانجی گهرانهوهیه، به لام ئهگهر ئهمه مهیسهر نابیت و نامومکینه، ئیدی (کات)ی دونیایی کوتایی پیهاتووه. چاکتر وایه ره تکردنهوهی ئهم سهردهمه ش به خوّبه ستنهوهمان به (یهومی نه فخی صوور)ه وه پیشان بدهین:

(ئايا مەقامى روخصەتە لەم بەينە بيمەوه

يا مەصلامحەت تەوەققوفە تا (يەومى نەفخى صوور)!

* * *

لای گاستون باشلار، چوار توخمه کان: (ئاو، ئاگر ، خاک ، ههوا)، له ویژدانی مروّشدا رهنگدانه و ی قوول و به مانایان ههیه. له لای شاعیریش، خهیال ده وریّکی گرنگ، لهئاشکراکردنی ئهم رهنگدانه و هیه ده گیتری پیویسته شاعیر، ویّنه و که رهسته شیعره کانی له گه ل تایبه تمهندیی ره گه زیّکدا بگونجیّنی بو نه و هی بتوانیّت، به رده و امیی، یه کگر توویی و مانه و هی خهیاله شاعیرانه که ی دهسته به ربکات.

لهم روانگهیهوه، خهیالی نالی له قهلهمپهوی (با) دا بهرهو مهبهستیکی دیاریکراو دهبزویت. مهبهستی ثاشکرای نالی، گهپانهوهیهکی خهیالییه بق ولاتی سلیه مانی و دهوروپشتی: لهئاسمانی خهیالهوه، بهرهو گوپهپانی بیرهوهرییهکانی دهفری. لهمدنزلی ههر یادیکا، به گومانهوه «ههلویستهیهک و دوو پرسیار دهکات» دواجاریش بهرهو ههیوانی خانهقا و کونجی حوجرهکهی

دهکشتی. واته دهگهریتهوه بوّلای خوّی و خولگهی بیرهوهرییهکانی.

کوّششی نالی لهم پرس و جوّیهدا، به مهبهستی وهدهستهیّنانی وه لامیّکه تا بتوانیّت پیّناسهی خوّی پی بکات. پیّناسهی خوّی وه کو مروّیه کی دووره ولاّتی و ئاواره. ئه و له رابردوویه کی پیروز دهدویّت. دهیهویّت به رابردوو بردنه ژیّر پرسیاره وه، وه سفی ئیّستا (حاضر)ی خوّی بکات. به لام ئایا مروّقی ئاواره ده توانیّت به نقومبوونی نوّستالیژییانه له رابردوودا، ریّگهی (سووتانی ره واقی خانه ی صهبر) بگریّت؟ سهیر له وه دایه، نالی وه لامی ئهم پرسیاره شده داته وه و ههر له سهره تا وه تیّکشکانی پروّژه کهی پیّده زانیّت:

قوربانی تۆزی ریّگەتم، ئەی «باد»ی خوّش مروور

(با) توخسینکی نهدیده یه. هه وا به هرّی ره نگه وه ده ستنیشان ناکریّت، به لاکو هه ستی پیده کریّ، ئه ویش له ئه نجامی به رکه و تنی به ته نه ماددییه کانی دیکه وه. که چی نالی گه ره کیه تی به هرّی ئه م توخمه نادیاره وه، و ینه ی خه یاله شیعرییه که یان برّ ره سم بکات و ره نگی یادگاره کانی له زهینماندا حه قیقه ت پی به خشیت!

ئایا ئەمە بینهوودەیى و عەبەس نییه؟ ئایا دژایەتى ناخاتە نیوان ئامانجه شیعرییه کهی و کهرەسته شیعرییه کانییهوه؟ لهدایکبوونه وه کهی نالى، گهرانه وه کهی، سازدانه وه شیعرییه کهی، تهنانه ته خایالیشدا روونادات، ئەمەش چارەنووسى شاعیرو مرققى ئاوارەيه.

بزووتنهوهی خهیاله شیعرییه کهی نالی، بزووتنهوهیه کی دهورانییه، شیوهیه کی بازنه یی پیکهوه بهستراوی ههیه. خالبی سهره تای ئهم بزووتنهوهیه له (نالی - ئیستا -ی غوربه تی)یه وه دهست پیده کات: (واته ساته وه ختی نووسینی شیعره که). ئه وجا له خهیالدا به هوّی (با) وه بزووتنه وهیه ک دیّته دی، که ئه رکی ئهم بزووتنه وهیه گیرانه وهی (نالی)یه بو نهو زهمینه یهی له دایک بوونه وه کهی تیدا مهیسه رده بیّت، واته بو (نیشتمان).

بهلام به و هۆیهوه که جهستهی نالی، لهبیرهوهریدا، لهگهل جهستهی نیشتمانهکهی تیکهل بووه، ئه وا ههموو گهرانهوهیه کی نالی بو نیشتمان

گهرانهوهیشه بو لای خودیّتیی خوی... ههموو پرسیاریّک له قه لهمرهوی جهستهی نیشتمان، پرسیاریشه له جوگرافیای بوون (وجود)ی خود. لیّرهوه گهرانهوهی نالی، گهرانهوهیه بوّجهوههر، به مهبهستی گهلاله کردنی پیناسهیه ک، یان به دهستهیّنانی نرخیّک بوّ بوون. ههر بوّیه کاتیّک لهم پروّژهیه دا ههست به تیّکشکان ده کات، گومانیش له بوونی خوّی پهیدا ده کات:

(زارم وهکو هیلال و نهحیفم وهکوو خهیال ئایا دهکهومه سهر زار و به دلدا دهکهم خوطوور؟)

* * *

یه کیّک له گرنگترینی ئه و ویّنانه ی خه یالّی قه له مره وی (با) دروستیان ده کا، فرینه. هه وا ئازادییه و ئازادیش فرینه. هه ناسه دان ئازادییه، واته لیّره دا پیّویستیمان به بال نییه، چونکه «فرینه که، فرینیّکی خه یالّی – یه» (٤) یا خود ئازادییه که، ئازادییه کی شاعیرانه یه.

نالی-ی دووره ولاتان، نالی-ی عهودالی سهردهمی پیروز و له تاو زید و نیشتمان ههراسان بوو، نالی-ی مسولمان و بروادار، به ناشکرا ژبان و سهردهمی (دووریی)له زادگایهوه رهتدهکاتهوه، روّحی مهزنی نالی له پهریزی نازادیی ولاتی غوربهتدا نارام ناگریت:

«وهک ئاههکهم وان به ههتا خاکی کوّیی یار»
«وهک ئهشکهکهم رهوان به ههتا ئاوی شیوهسوور»
«ئهمجا مهوهسته تا دهگهییه عهینی سهرچنار...»
«داخلّ نهبی به عهنبهری سارایی خاک و خوّل».
«ههتا نهکهی بهخاکی سوله یانیا عوبوور...»
«مهیلیّ بکه له سهبزه درهختانی مهدرهسه...»
«چاویّ بخه له سهبزه و و سیّرابی دائیره...»

«شوتوربانا! ئەمە پەرژینی باغی رەوضەیه، یاخود عەرار و عەرعەرو بانی خیابانی بیابانه...

چ رەوضه؟ رەوضەيى جەننەت! چ جەننەت؟ جەننەتى قوربەت! چ قوربەت؟ قوربەتى راحەت! چ راحەت؟ راحەتى جانە» (٥)

چەقى گەردوون؛ پيرۆزترين شوين

ئهم قهلهمرهوی خهیاله شیعرییه له دریژهی قهسیدهکهدا، ئاراستهی (شویّن)ی مهبهست دهکریّت. شویّنی مهبهستی بیرهوهرییهکانی نالیش ولاّتی سلیّمانی و دهوروبهریهتی، یاخود جهستهی تواوهی خوّیهتی لهناو جهستهی نیشتماندا.

به لای نالییهوه، ولاتی سلیّمانی پیروّزترین شویّنی ئهم گهردوونهیه و ماندالای کهمالّی مروّقایهتییه. له بیرو جیهانبینیی ئهودا ولاتی سلیّمانی ههمان پلهی پیروّزی و ههمان نرخی ههیه، که زهمینه میتوّلوّژییهکان ههیانه. سیّمبولیزمی شویّن (رمزیة المکان) له بیری زوّربهی گهلانی جیهاندا گرنگیی تایبهتی خوّی ههیه. زوّر شارستانییهت پیّمان دهلّیّن، ههندیّ چیا، ههندی شویّن ده کهونه ناوه راستی گهردوونهوه و سهراپای جیهان لهویّوه دهست بهدروستبوون ده کات: به لای هیندییه کانهوه چیای (البرز) یان (ههره بهرزایه تی) و له ئایینی زهرده شتیشدا ولاتی ئیّران به گشتی ده کهویّته ناوه راستی گهردوونهوه (۱). ههمان شیکردنه وه پیّمان دهلیّت، شارو پهرستگا پیروّزه کانیش، ده کهونه دلّی گهردوونه وه، ئهمه شناچارمان ده کات ههلویسته یه کههین.

ناکات...به لکو له پهیوهندیی له گه آل کومه لیّنک حاله تی دهروونیدا باسی ده کات که خودی نهم حاله ته دهروونییانه فه زای شیعریی نالییان پیّکهیّناوه. نه و هارمونیایه ی روّحی تاک له گه آل روّحی کوّمه آلدا ته با ده کات، شویّنی لیّخور دبوونه و می نالییه نه ک میّژووی سه رهه آلدانی شاری سلیّمانی! نالی له روانگهی (ریاضی رهوض و جوّباری عهینی نوورو عهدل و دانشه و ه) به و آلاتی سلیّمانی هه آلده آلیّ و نه شکی (پرسشی ته فتیشی خوارو ژوور)ی بو هه آلده ریّری ...

* * *

له یوّنانی کــوّندا شـار دهوریّکی گــرنگی ههبوو، نه که ههر له رووی ریخستنی کوّمه لایه تیبهوه، به لکو له رووی مه عنه وی و روّحیشه وه. له وروژگاره دا، هاوو لا تیان ههر وه کو چوّن گویّیان بو فهرمانی دهو لهت راده گرت و نومایشی قوربانیدان و سزادانیان به چاوی خوّیان ده دی، ئاوهایش گوی قولاخی ده نگ و باسی ئه ده بی بوون: قه سیده شیعرییه کانی هوّمیروّس سه رهتا له نیّو ژووری کوشکدا ده کرانه گوّرانی و ریّی ئه وه یان نهبوو به ناو خه لکدا بالاو ببنه وه و روخساری قه سیده ی میللیی نیّو ئاهه نگ و جهژنه گشتییه کان به خوّوه بگرن. به لام دروستبوونی شار، ئه م ده قه ی شکاند و گشتییه کان به خوّوه بگرن. به لام دروستبوونی شار، ئه م ده قه ی شکاند و ئه ده به روستبوونی شار، نه م ده قه ی شکاند و پی نه ده به روستبوونی شاری گرت. به م نه ده به روستبوونی شاری گرت. به م نه ده به روشن دابین بکات.

فرانسوا شوای دهنووست: «کۆبوونهوهی مروّق له چوارچێوهی گوند و شاروّچکهکاندا، ههستکردن و دهربری ههوێنی ئهو تارامییهیه که مروّق خودێتیی خوّی تێدا گهشهپێدهدات و له تاست سروشتدا (جیهانی دهرهوهی مروّث) شانازیی پێوه دهکات» (۸)

جەغدكردنەوەى نالى لەسەر دروستكردنەوەى شوينە لەدەست چووەكەى بەھنىزى شىيىعىر، جگەلەوەى ئاگاداربوونى شاعىيىرمان لەسەر رۆلى

شارستانییانه ی شار بو ناشکرا ده کات و به م پیّیه ش نالی ده بیّته یه که م روّشنبیری کورد نه م مه سه له یه یه همژاند بی . له هه مان کاتی شدا له و «نارامی» یه ی فرانسوا شوای به زهمینه ی گهشه سه ندنی خودیتی مروّثی داده نی ، دلّنیامان ده کاته وه . نالی ته نیا به باسکردنی شار و نه خشه کینشانه وه که ی رازی نابیت به لاکو پیّویستیی به چوونه ناوه وه یش هه یه . کینشانه وه که ی رازی نابیت به لاکو پیّویستیی به چوونه ناوه وه یش هه یه . دوزینه وه ی موده ریس ده فه رموی دوزینه وه ی خود! ماموّستای مه زن ، مه لا عه بدول که ری موده ریس ده فه رموی در نالی له م پارچه شیعره پی سوّزه یدا تا دی میگناتیزی هه ستی زیاتر به شرینی کی تایه تیه یه ی و «شیوه سوور» و «شیوه سوور» و «شیوه سوور» و

«نالی لهم پارچه شیعره پر سۆزەیدا تا دی میگناتیزی ههستی زیاتر به شریننیکی تایبهتیهوه گیر نهبی، وهک دیان «شارهزوور» و «شیوه سوور» و «سهرچنار» و نه نجا خوارو ژووری سوله یانی و پاشان سهیرانگاکانی دهورو پشتی و رووباره کانی، هیچ کامی له ههستی بیر و یادی خوّی بی به ش نه کرد. به لام بنیاده م ههر چه ند بازنه ی خوشه ویستیشی به دهره تان و گوشاد بی و که سان و جی و شویننیکی زوّر بگریته وه، شتیک یا که سینک هه یه له ههر شتیک یا له ههر که سینکی زیاتر هه لاویری و جینگای لای سهرووی له دلیا بو نه و ته درخان کردبی. نه گهر نه و جینگایه به ش به حالی نالی له جیهانا کوردستان و له کوردستانا سوله یانی به وبی، که وایشه، له سوله یانیشا خانه قایشدا به تایبه تی خانه قایشدا به تایبه تی خانه قایشدا به تایبه تی څوروره که ی خوره تی پاه

ئهم سهفهره {له (من)ی نالی غوربهتییهوه} بهرهو شویّنیّک دهست پی ده کا که ((من)ی نادیار – (غیاب)ی نالی} تیّدا جیّ ماوه! سهره تا دهیهویّت غاییب بوونی خوّی له شارو دووری لهو سهردهمهوه بسریّتهوهو ئاماده بوونی خوّی به (باسکردنی ئهویّ) پیّشان بدات. واته ئیّمه دوو نالیمان ههیه، یه کیّدگیان ئهوه یه که له ئیّستای قهسیده کهدا به راناوی کهسی یه کهمی قسه کهر دهدویّت و ئهم کهسه ش مروّقیّکی تاراوگه کراوه، واته له نیشتیمانی خوّیه وه دووره و تاقه هوّی پهیوه ندیکردنیشی به و نیشتیمانه وه له ریّگهی زمانه وه یه. لیّرهوه له ارتکی دیکه زمانه وه یه.

دروستدهبیّت که له رابردوودایه و ئهو رابردووهش به نیسبهت ئیستای تاراوگهیی شاعیرهکهمانهوه، رابردوویّکی غائیبه:

کهواته: کیشهی نالی، کیشهی دووله تبوونی (خود)ی ئینسانیکه، که ته نیا به گریدانه وهی (ئیستا) و (ئهو کاته)، (ئیره) و (ئهوی) مانا به بوونی خوّی ده به خشی. ئهم پروژه یه شکومه لیّک پرسیاری گومان لیّکراو ده وریان داوه که باز هه لدان به سهر سهرده می میّژووییدا، مه حال ده که ن و مروّث به کویره ریّی وه لامدانه وه ده گهیه نن. نالیش به گومانی کی شاعیرانه وه ده چری:

« زارم وه كو هيلال و نهحيفم وه كو خهيال.

ئايا دەكەومە سەر زار و بە دلدا دەكەم خطوور

لهم شهرحي دەردى غوربهته، لهم سۆزى هيجرهته

دل رهنگه بی به ناو و به چاوا بکا عوبوور»

ئهم بهیتانه، ئهگهرچی دهربری به کویره ری گهیشتنی روّحی نالین، به لام له ههمان کاتیشدا دهربری به کویره ری گهیشتنی بیره وه رییه کانی مروّقی کوردن. ئه و مروّقه می نزیک به دوو سهده یه له دووریانی (کهوتنه سهرزار و به دلدا خوطوور) کردندا ههمان پرسیاری نالی دووباره ده کاته وه:

ئايا مەقامى روخصەتە لەم بەينە بيىمەوە

يا مەصلەحەت تەوەققوفە تا يەومى نەفخى صوور؟

** ** **

سهردهمی پیروز بهلای نالییهوه، کاتی به (بهرگ و باری داری شیخ

ههباس، به جهمع و دائیره یی دهوری کانیبا و دهروونصافی و گوره ی تانجهرق) بوو، که دهیویست به هوی تقووسی شیعرییه وه باز بدات به سه کاتی میژووییدا و ماناو نرخی بو بوونی خوی، له سهرده میکی دیکه دا به ده ست به ینیته وه. سهرده میک که (من)ی نالی ده ردی دووله تبوونی نهده ناسی، سهرده می پاکی و بیگهردیی بیره وه ربیه کان... سهرده میک که تیایدا نالی نه که ههر گومانی له بوونی خوی نه ده کرد، به لکو ته و او بروای به نرخی ئینسانیی خوی په و بوو.

نالی دهیهویست به هوی دووباره کردنه وه یهیوه ندییه کان، شوی نیکیش دهستنیشان بکات که به لای خویه و پیروزترین شوین بوو، شاریک که تیایدا نالی بو به شیکی گرنگی وجوودی خوی ده گهری و به هوی هیزی خهیاله وه دهیه وی پروسه ی له دایک بوونی خوی دووباره بکاته وه، ولاتیک، که گوره پانی که له که بوونی نه زموونی نالییه کانه له سه ربوون. ناوینه ی جهسته ی نالییه و به شیکه له و لیره شه وه نالی و نیشتمان، نیشتمان و نالی دوو هاوکیشه ن رهمزی ماندالای (خود)ی مروقی کورد پیکده هین ن پهی بردن به نهینی نهم رهمزی ماندالایه، دوزینه وهی نرخیکه بو ژیان. بو به رده وامی.. به ده ستهینانی نازادیی روحی و مه عنه و پیه..

ئایا خویندنهوه ی بهردهوامی نالی و په ی بردن به رازی جیهانبینییه شیعرییه کهی، چیاریده یه کهان دهدات له خویندنهوه ی رازی (بوون) ی (خود) ی ئینسانی کورد و ئاسوی بیرکردنه وه یدا؟ ئایا دووباره خویندنه وه نالی و پهنا بردن بو پهیامه کهی، ئیمکانی له دایک بوونه وه یه کیان بو ده په خوین بوره خسینی؟ مهبه ستم ئه و پروژه یه یه که نالی تیایدا به کویره پیگه گهیشت: پروژه ی گهرانه وه، پروژه ی سازدانه وه ی نیشتمان و شوینی که روّح و جهسته پروژه ی هاوسه نگی و هارمونیای خویان ده گهن؟!



بهشي چوارهم:

دەسىتنىشانكردنى پەيوەندىيەكان

پەيوەندىي يەكەم:

دەرەوە/ ناوەوە، يان: پيرى/ لاوى:

لهم بهشهدا تیشکی سهرنج دهخهینه سهر ئهو پهیوهندییهی نالی له نیّوان جهسته و هیّلی درامیی شیعرهکهدا دروستیکردووه. مهبهستمانه بزانین پهیوهندیی نیّوان جیهانی دهرهوهی جهستهی نالی چوّن له قهسیدهکهدا رهنگی داوه ته و شاعیی ریش، به چ شیّدوهیهک له ریّگهی باسکردنی ئهو رهنگدانه وهیه و قینهی شهپوّلی ئهندیشهی سهردهمهکه یان بوّ دهکیّشی. گرنگه بتوانین له جیهانبینی نالیدا ئه و هوّیانه بدوّزینه وه که له ئه نجامدا بریارهکهی خوّی له سهریانه وه پته و ده کا.

ماموستا عهلائه ددین سه جادی ده لّی: «نالی له ۱۸۳۰ دا ئه چی بوّ حه ج و سوله یانی به جیّ دیّلیّ» (۱) پاش ئه وه ی ده گهریّته وه بوّ شام، چه ند سالیّ کیش له و مه لبه نده یا به سهر ده با، ئه و جا له ۱۸۳۶ قه سیده که ی ده نووسیّ. به م پیّیه ئه گهر بیّت و سالی ۱۷۹۷ یش به سالی له دایک بوونی نالی له قه لهم بدریّ، ئه وه له ته مه نی ۳۸ سالیدا قه سیده که له داییک بووه. به لام ئه و بونیاده ی قه سیده که ی له سهر به نده چ له رووی که رسته ی شیعریه که نه زمون و بوچونه شیعریه کانیه وه و رایه ده و له مه ند ده که نکه له لا په رهی (۱۱)ی دیوانی شیعریه کانیه وه ئه و رایه ده و له مه نده ده که نکه له لا په رهی (۱۱)ی دیوانی نالیدا ده لیّ نامه مه نامه یه ی یا دوابه دوای شکانی ئه حمه د پاشا و بانگ کردنی بو نه سته موول ناردووه، که نه کاته سالی ۱۸۶۷ی زایینی، یا پاش ئیجگاری ده س له کار کیشانه و هی عه بدوللا پاشای برای و نه مانی دوا

دهست ه لاتی بنه ماله ی بابان، واته سالی ۱۸۵۱ زایین که نه کاته سالی ۱۲۹۸ زایین که نه کاته سالی ۱۲۹۸ زایین که نه کاته سالی ۱۲۹۸ کوچی» (۲) که وابی نه گهر سالی ۱۸۵۷ یش وه کو ناوه راستی رایه که ی مامزستا سه جادی و سالی ۱۸۵۱ وه ربگیری، که نالی قه سیده که ی تیا نووسیبی، نه وه به م پیه ده بیت له ته مه نی نزیکه ی ۵۰ سالیدا بووبیت.

ئهم رایه بدلای ئیمهوه زیتر جیگهی سهرنجهو بهلگهش بوی له سهراپای قەسىدەكەدا ھەيە كە لەمەو دووا دەيانخەينە بەردەست. ئەو تەوۋمە فكرىيەي مروقی کوردی دوای دهولهتی بابان تیا ژیاوه و به روونیش له والامه کهی سالم - دا دهبینری (۳)، رووناکایی بهردهم دیدهی نالیش لیّل دهکات و ئیدی ئەزمـوونى تەمـەن و واقـيـعى رووداو دەبنە دوو زەمـينه كـه نالى به هۆى ئەويانەوە حەسرەت بۆ ئەميان دەكىنشى و لە ئەنجامى حەسرەتكىنشانىشى بۆ ســـهردهمي لاوي و تافي جـــواني، ســروشـــتي تهروبرو بزههينهري نیشتمانه که شی به سهر ده کاته وه. له به شی رابردووی باسه که دا گوترا کیشه ی نالی، کینشهی دووله تبوونی «خود» و ناوهوهی ئینسانیکه، که به ته نیا گریدانهوهی ئیستا (سهردهمی نووسینی قهسیدهکه) بهو سهردهمهی دیکهوه يا خود به گريدانهوهي (ئيره) و (ئهوي) مانا به بووني خوي دهبهخشي. ئاكامى ئەو پرۆژەيەشمان وەھا ليكدايەوە كە نالى بەھۆى رەگەزى خەياللە شیعرییه کهیهوه، دهوری رابردوو دهداتهوهو ئهمهش پرسیاری لا دروست ده کات. له ئه نجامی پرسیشه وه گومانی لادروست دهبی، پاشانیش به قوناخی کوژانهوهو کوێرهرێ دهگات و ههموو ولامهکانیش له دووریاني چاوهړواني (تا پهومي نهفخي صوور) دا رادهگرێ!

به لام ئیستا دهمانه و پیت ئهم مهسه له ی تیکشکان و کوژانه وه یه لایه نی فیزیکیی جهسته ی نالییه وه گری بده ین و بزانین داخو نالی چون مامه له ی شیعریی له گه ل ئهم لایه نه دا ده کات؟ چون جاریک سلیمانی و ده وروبه ری ده کاته ئاوینه ی سهر ده می گه نجیتی و جاریکیش له نه نجامی پرسیار کردنی له ویرانه یی و لاتی سلیمانی، باسی ویرانه یی و پیرییه که یان بوده کات؟

با لهو خالهوه دەستپيبكهين كه چۆن شاعيرهكهمان ههندى سيفهتى

> مهحوی قهبوولی خاطری عاطر شهمیمته، گهردی شیمال و گیژی جهنووب و کزهی دهبوور.

(با) لهم بهیته شیعرییانهدا و به پینی ئهم به کارهینانه چرو دهو لهمهنده، ههندی ئهرک و فهرمان و پیرهوابینینی دهچیته سهر شان، که نهم نهرک و فهرمان و پیره وابینینانه زیاتر پهیوهندییه دهروونییهکانی نالیمان بو ئاشکرا دهکهن، وهک ئهوهی مهبهست لیّیان ههر باسکردنی (با) بیّت، راسته (با) وهکو کارهکتهریکی بزووتنهوهی خهیاله شیعرهکهی نالی، له سهراسهری قەسىدەكەدا رۆلنى خۆي ھەيەو تەنانەت لە دوا بەيتىشدا (سەلامى دوور)ى هەر بە ئەودا بۆ (يارى سەنگ دڵ) دەنيّىردريّتەوە؛ بەلام ئەمـە بەشيّكى ئەو داخوازی و فهرمانانهن و دیوټکی ئهو چالاکییهیه که شاعیر به رهگهزه هەلبرېردراوەكەي رادەبىنى. دىوى دووەمى ئەو چالاكىيەو ئەو دەوركردنەوەپە بریتییه لهوهی نالی خوی بیری لئ دهکاتهوهو دهیهویت ببیت. شتیکی ئەوتۆپە لە دەرەوەي بازنەي رياليستى شوپنى نالى، بەلكو تەنپا بەھۆي خەيال ليكردنهوهيهوه دەكىرى دەستىكى كاتى، (بە پتى دريرى و كورتيى خەيال ليكردنەوەكە) بەسەردا بگيريت. ھەر ئەم خەيالە بەھيزەيشە كە ئەركى شید مسری نالی -ی کردوته بهخشین و عدتا، نه ک وهرگرتن و دهست يانكردنهوه: ئهوهي كه نالي دهكاته كائينيّكي ليّواوليّو له وجود و ژياندوّست و له مشهخوری به سهر سروشتهوه رزگاری دهکات؛ خهیاله قوولهکانیهتی لهو شتانهی که دهبیت همبن، یان لهو شتانهی لهدهست چوون و دهبی خولق بكرينهوه، نهك ئهوانهي كه ههن.

نالی به باسکردن و پیبهخشینی ئه و خروشی بزووتنه وه یه رهگهزی (با)

ناراسته وخو سهرده می خروش و هه ره تی گه نجیتی خویشیمان به بیرده هینیته وه. نه و وه سفی به هاریبانه ی با ده کات، هه روه کو چون هه مو و وه سفکردنیکی گه نجی و تافی خوین گهرمیش، به هارین. نه و شوینانه ی پروژه کته ری خهیالی نالییان به رده که وی، ته رو برو شیدارن و بونی زیندوویی و پیکه نینان لی دی، به لام چونکه وه سفکردن و خهیالکردنه وه که له و دیوی رندووی هه ره سی زستانی پیرییه وه ن، ته ماشا ده که ین نه و شوینه ی پرسیاره کانی لیو ده کرین، وشک و برینگه و خه زانه. به شی دووه می قه سیده که به هه وال ده سینده کات:

«سووتا...»

نالی سووتانی پیربوون و خهزانی عومر ده کاته دهنگ و وه ک زهمینه جهستهییه که ی خوی پروژه کته ری تاراسته ده کات. مروقی خهسته و لاواز ناتوانی همتا سه ر به بیرکردنه وه له تافی لاویه تیی خوی، ماندوویی پیریتییه که ی لهبیر خوی بباته وه. به لکو واقیعی (ئیستاش) ده بیته به شیخی گرنگی سه رجه می پهیوه ندییه کان و دابرانی کی ریالیستیانه له گه لا (هه ریمی خه یالدا) دروست ده کات. ته ماشای ئه و هه و له خو به ده سته وه دان ئامیزه ی بکهین، که چون دابرانه که ی پیدروست کردووه: له م به یته دا وه ک ئه وه ی نالی به (با) بلیت: ئیدی با به س بی، ناتوانم هه ر له سه ر وه سفی تو بروم، هه دادانم له به ربرا. ئیدی ئاوا به دیار مه وه دامه نیشه به نیازی گویگرتن له وه سفی خوت چون که:

سووتا.. رهواقی خانهیی صهبرم، دلّ و دهروون نهیاوه غهیری گزشهیی ذیکریّکی یا صهبوور ههم ههم ریکابی ئهشک رهحمی بهم ئاه و ئهشکه بکه ههسته بی قوصوور.

* * *

جینگهی سهرسورمان نییه نالی له ده جار زیاتر بهشیوه یه کی راسته وخو، یان ناراسته وخو باسی ناوی کردووه: (ناوی شیوه سوور، عهینی سهرچنار،

به کره جرّ، پردی سه رشه قام، کانیبا، کانیسکان، شیوه ی ناودار، تانجه پردّ، حموری خانه قاد.) ئایا به بینه وه ی خرّمان به شیکردنه وه ی ده لاله ته کانی ئاو لهم به کارهینانانه دا خهریک بکه ین، ناتوانین جه غد له سه ر توونییه تیی سه رده می پیریی شاعیر برّ تاقگه ی جوانییه که ی بکه ین؟ ئایا گهرماو که م ئاویی و لاتی «شام» ی نه و سه رده مه لهم دیرانه دا کاریگه ریبان به سه ر قه سیده که و جی نه هی شتووه؟ بینگومان نهم قرّناغه ی ژیانی شاعیر قرّناغی تیرپورون و ده ست چزانه به قرّناغیکی دیکه دا. قرّناغیکه ناوه پراستی نیروا دو درّه: (پیری) و (لاوی). هه ر برّیه شه له پرسه کانیسدا جاریک دمانگیری ته وه برّ سه رده می لاویی شوینه کان و (گه نجی تیی خرّیشی)، دمانگیریته وه برّ سه رده می لاویی شوینه کان و پیرییانمان ده خاته دله وه، به لام سه یر له وه دایه تا کرّتایی نیوه ی یه که می به شی چواره می قه سیده که نالی به و چاوه وه ته ماشای بیره و مربیه کانی ده کات که گه نبیتی خرّی تیاباندا دیاره. خرانی بیره ی بیره و وه سفه کانی زمانی که باس له و شتانه ده کات که (هه ن)، زمانی بیره و شتانه ی گومان له به و نیان یه یدا بو وه. نالی ده و شتانه ده کات که (هه ن)، زمانی بیره و شتانه ی گومان له به و نیان یه یدا بو وه. نالی ده فه در موی تاله ده کات که (هه ن)، نه که و شتانه ی گومان له به و نیان یه یدا بو وه. نالی ده فه در موی تاله ده کات که (هه ن)، نه که و شتانه ی گومان له به و نیان یه یدا بو وه. نالی ده فه در موی:

ئاويْكە....

شاریکه...

ئەھلىتكى واي ھەيە...

ئهم دەربرینانه دلنیابووغان له گویدا دەزرنگیننهوه، دلنیابوونیکی پشت به بیرهوهری و خهیال بهستوو، بهلام ئهو دەمهی، ئهوچرکه ساتهی خروشی بیرکردنهوه به شاعیر دەبری و چاویلکهی گهنجیتیی لیدهستینیتهوهو قهلهمی پیریی دەداته دەست، ئیدی دەربرینهکانی نالیش، زمانه جهغدکهرو بروا به خز بووهکهی دهکهویته لهرزوکی و به گومانهوه دیته گز:

«داخۆ، دەروونى شەق نەبووه»

«ياخۆ...»

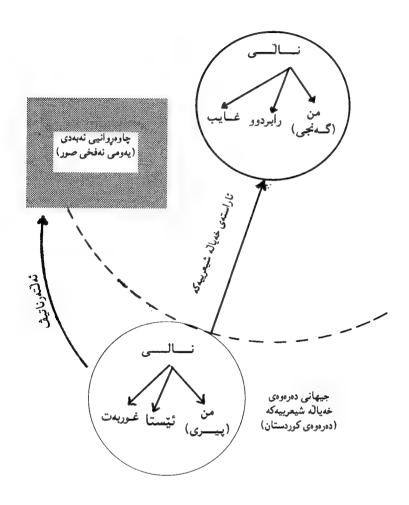
له ناوه راستی بهشی چوارهمهوه، ههموو نیوهی یه کهمی بهیتیک شاییه و نیوهی دووهمی ههمان بهیت شینه. ئهو شاییه شایی

تیایدا گهنج بوو. نهم شینهش، شکستی پیریی دروستی کردووه. نهو شاییه وینه ی خوشی و نارامی و تهبایی سهرده مینکمان بو ده کیشین، که جوانی و خروشی تهمه نی شاعیریشی تیدا براوه ته سهر. نهم شینهش شینی شاعیریکی حه سره تدیده ی په ککه و ته یه نه و سهرده مه و نه و جوانییه.

ههر وهکو پیشتریش هیمای ئهوهمان کرد، نالی له شیوهی بازنهیهکدا جیهانبینییه کهی به مهبهستی گهیشتنه و هو خو دیتنه و ه داده ریژی و هه تا دیت بازنهکه به رووی خوّیدا دادهخات، تا ئیدی خوّی دهبیّته مهرکهزی نُهو جیهان و نیشتمان و شویندی که پیشتر به هزی ئیستیعاره وه سۆراغی دهکردو دەپويست ماناي بۆ بدۆزېتەوە (٤). بەمجۆرەش شىپوەي بازنەكە بىجووك و بچووکتر دەبينتهوه، حوجرهکهي يهکينکه لهو شوينانهي که زيتر سهرنج راده کیشنی و ژووره کهشی دوا شیوهی ئهم بازنهی جیهانبینیی نالیپهیه. نالی كاتيك سهر دهكات به ژوورهكهيهدا، وهك ئهوه وايه له جهستهي ختري بړوانتي. راسته ليرهدا بهخوي دهگاتهوه، بهلام به ويرانهيي خوي و بههيچ جۆريكىش بوارى هاتنه دەرەوەي نىيە. جەستەيەك بۆتە (غارى مارو موور)، هەروەكو چۆن حوجرەكەشى خالىيە لە(يارو ئەغيار). سەير نىيە كاتى نالى حوجرهکهی خالی له یارو ئهغیار دهبینی، له باسکردنی بیرهوهرییهکانیشی دەوەسىتى.. بىسرەوەرى لەگسەل كىي؟ ئايا دەردى غسوربەت و لىكدانەوە پر عهزابه کان، که وه کو مارو موور له جهسته ی نالیدا لانهیان کردووه، بواری مانهوهی بیرهوهرییهکان دهدهن؟ ئایا ئهزملونی دووره ولاتی ریگه دهدات مرزق له نیموان (رابردوو) و (ئیست)دا تدرازووی روّح به یه کسانی رابگریّت، یاخود (ئیستای غوربهتی) هیّنده قورسه که هیچ کیشیکی رابردوو هاوتای ناکات؟

ئهم ههولهی نالی له جیهانی (دهرهوهی کوردستانهوه) بهرهو (ناخی بیرهوهرییهکان) و، له سهردهمی (پیری)یهوه بهرهو (گهنجیتی) و له (ئیستای غوربهتییهوه) بهرهو (رابردووی له دهست چوو) میتوّدی پروّژهی گهرانهوهکهی پیکدههیّنیّت:

جیهانی خهیاله شیعرییهکه (کوردستان)



به لام کاتیک نالی لهم پروژه یه دا شکست ده هینیت و ناتوانیت خوی له ناوه راستی بازنه ی وجووده پیروزه که دا به رجه سته بکات و باز به سه ر زهمه نی میژوویید اه له لدات، چ پیشنیاز و ریگایه ک هه له ده بژیری ؟ نایا نهم پیشنیازه چ پاشکویه کی فه رهه نگی و چ رابردوویه کی زهینیی پشتیوانه ؟ بوچی نالی چاره نووسی و جوودی خوی ده به سه ده می زیرینی بابانییه کانه و ه

ئهگەر نەتوانىت ئەو سەردەمە بەدەست بهىنىتتەوە، ياخود ئەگەر ئەو سەردەمە گۆرابى (كە بىكومان ھەر وايشـه) بۆچى بە (رۆژى نەفـخى صـوور) مان دەسپىرى؟

پەيوەندىى دووەم: دەسەلات - چارەنووس

نالى له قەسىدەكەيدا بە شىرەيەكى راستەوخۇ باسى (دەسەلات)ى نه کردووه به لام له و دهمه دا که دهگاته نهوهی مهسه لهی (مه صله حدت تەوەققوفە تا يەومى نەفخى صوور) بهينيته ييشى، تەماشا دەكەين دەسەلات دەورى خۆى بە جوانى بىنىيوه، بە جۆرى كە نالى وەكو بوويىكى دەســه لاتخـواز (سلطوى) ئاشكرا دەبيت. با جـارى ئەوە بلــين ھەركـات چهمکی (دهسه لات) به کار ده هینین مهبه ستمان دهسه لاتداری و شیروازی یهروهرده یی سیستهمی بابانه که بینگومان به شیّوه «تهقلیدی، خورههالاتی، ئيسلامي»يدكه مومارهسدي حوكمي تيدا كراوه. ناليش وهكو كمسايه تييدكي زۆر نزیک (۵) له خوانی دەسەلاتداریی فهرمانرهوایی بابانیپهکانهوه به شیخوه یه کی رهمزی و له نائاگاییدا ههمان پهیره و دووباره ده کاته وه و ، وه کو ههمسوو مسرۆشسنکى ديكهى ئەو قسۆناغسە نەپتسوانىسو، له ژېر تەوۋمى ئەو سیستهمی پهروهردهییه خوی رزگار بکات که فهرمانروایانی بابان به هویدوه بیرورای خوّیان ئاراسته (توجیه) دهکرد. به بیّئهوهی خوّمان به جوّری ئهو ياسا پەروەردەييەوە خەرىك بكەين، چاكترە سەرنجى خوينەر بۆ ئەو وتارەي هه لکه وت حمکیم (٦) رابکیشم که تیایدا به غوونه وه ههندی هه لویستی حوكمداراني باباني له ئاست تهريقهتي نهقشبهندي و كهسايهتيي مهولانا خاليىد روون كردۆتەوە. ئەگەرچى ناوبراو نەيويسىتىووە سەرجەمى ئەو هه لویستانه به زهمینهی بزچوونی ئیسلام بز دهولهت و دهسه لاتدارییهوه ببه ستینته وه و نه و ناکامه به دهست بهینیت که (عدیدوللا عدرهوی) به «کهمایهسیی ئازادی له سیستهمی سولتان»دا ناوی دهبات، به لام به جوانی دەستنیشانی ئەو (گریّی پەستی= عقدة الحقارة) یەی كردووه كە دەسەلاتدارانی بابان لە بەرانبەر دەرەوهی خوّیاندا بوویانه. بەبی ئەوهی زیاتر بچینه مەیدانی ئەو باسەوه، گەرەكمانه هیّما بوّ ئەو رەنگدانەوه رەمزییهی دەسەلاتخوازی میرەكانی بابان بكەین لە ئەندیشهی نالیدا و ئەمەش ببهستینهوه بەوهی ئایا ئەم رەنگدانەوەيە لە ئەنجامی خوّشەویستیی نالی بو فەرمانړهوایانەوه هاتووه، یا خود بەلگەیە بوّ دەستبەسەر بوونی فیکریی شاعیر و ملكەچبوونیّتی له ئاست جیهانبینیی سیاسیی دەسەلاتداریّتیی باباندا، كه ئەمەمیش به «نیشتمانی» لیخدراوهتەوه. باباندا، كه ئەمەمیش به «نیشتمانی» لیخدراوهتەوه. ئەندین سەدەیه له بیرکردنهوهی مروّقی کورددا خوّی دووباره دەکاتهوه. ئەو پرسیارهی به بی ئەوهی جەوھەری ئەنجامەکەی بیری لیخرابیّتهوه، حەز به پرسیارهی به بی ئەوهی جەوھەری ئەنجامەکەی بیری لیکرابیّتهوه، حەز به پرسیارهی دەکریّ.

به لام با جاری بچینه وه به لای رهمزییه تی ده سه لآت له جیها نبینی نالیدا و خالی هاوبه شی نیّوان نالی و فه رمانره و ایانی بابان ده ستنیشان بکهین.

نیشانه ی نیشتمانپه روه ری بیّت، به لاّم نهمه ریّسا نییه. نهوه ی نیّمه گهره کمانه جیای بکهینه وه نهم دوو چهمکه ن له یه کتر، واته نهوه ی ماموّستا به لایه نگریی نالی بوّ بابانه کان ناوی بردووه به لای نیّسه وه بریتییه له (چاره نووس) به ستنه وه به و روّژگاره وه که بابانیه کان فهرمان و واییان ده کرد و نهوه یش که نالی ناچار کردووه چاره نووسی خوّی به شیّوه یه کی ره ها به و روّژگاری حوکمه وه ببه ستیته وه بریتییه له و سیسته می په روه رده سیاسیه ی ده سه لا تداریی بابه نییه کان بوّ ئیحتیواکردنی عه قلییه تی سه رده م. هه رچی مهسه له ی نیشتمان په روه ریی نالیشه نه وه بابه تیکی دیکه یه و بواری دیکه ی گهره که.

به لام نایاچون بیری دهسه لاتدار له جیهانبینیی شیعریی نالیدا خوّی ده نوینی ؟

ئهو دەمهى نالى له پرۆسەى گەرانەوەكەيدا بە تىكشكان دەگات و ئەو ئەنجامسەى نايەتە دەست كە بىسرى لىخكردبۆوە و ناتوانىت بەو (الدىنە الفاضله)يە بىگاتەوە كە نرخى وجوودى خۆى تىا دەبىنى، ئىدى ئەو پرسيارە سەر ھەلدەدات كە ئايا دەتوانىت لە ژىر سايەى دەسەلاتىكى تردا برى؟ بىنگومان وەختىكى پىشىنىازەكەى نالى خۆى دەنويىنى، وەلامى ئەم پرسيارەيش دەدرىتەوە: نالى ناتوانىت جارىكى دىكە لە ژىر دەسەلاتىكى دىدا، جگە لە ھى بابانىسىمكان درىۋە بە ژيانى دنىيايى بدات. چونكە سىستەمى بابان لە لاى نالى سىستەمىتكى ئايديالىيە، ئايديالىش قابىلى نەمان و تىكشان نىيە. بۆيە كاتىكى شاعىرەكەمان بە ھەوالى مەرگى ئەم ئايديالەى دەزانىت، نايەت خۆى بە ھۆى نەمان و تىكشانىيەوە خەريك بكات و بىر لە ئايديالىكى دى بكاتەوە، چونكە ھىچ يەكىكى دى جىنى لە ئادىيالەي ئەو ئايديالەدا مومكىن بوون و جەوھەرى راستەقىنەى خۆيان دەخستەروو؛ بەلام ئىستا، كە ئەوە نەماوە، ئەوا ئەو چەمكانەيش لە ماناى دەخستەروو؛ بەلام ئىستا، كە ئەوە نەماوە، ئەوا ئەو چەمكانەيش لە ماناى دەخستەروو؛ بەلام ئىستا، كە ئەوە نەماوە، ئەوا ئەو چەمكانەيش لە ماناى خۆيان بەتال دەبنەوەو نرخيان نامىنىق. نالى كە دەلىن:

ئايا مەقامى روخصەتە لەم بەينە بىيمەوە، يا مەصلەحەت تەوەققوفە تا يەومى نەفخى صوور

ئیستا با بنینهوه سهر ئهو پرسیاره ی که پیشتر نیازی خستنه پودویان ههبوو: ئایا ئهم تیپوانینه پوزه تی فانه هه همرو فیکی ده سه لات و دهوله ت که تاکو روژگاری ئه و پوکهیش زهینی مروقی کوردی به خویه وه گیرداوه و لهچه ندین گوتاری ئه ده بی و روشنبیری و فیکری و سیاسیدا ره نگیداوه ته وه ای چراده یه که تا چراده یه که تیشه کاغان؟ ئایا تهم کابووسی ده سه لاته ی ئیمه وه کو مه سه له یه کی ئایدیالی ته ماشای ده که ین تا چ ئه ندازه یه ک له به دیهاتنی دو اروژه ساندا ده وری ده بیت؟ ئایا ته و ده سه لاته ی به دریژایی چه ندین سه ده یه ئی حتیوای فیکری و روشنبیریی کردووین، له حقیقه تدا چییه؟ ئه مانه ئه و پرسیارانه ن ته نیا ئه و قه یرانه و ه لامیان بو ده دو و زینه ده که ایه وه ده سیسته می ئه و ده سه لاته ده یه ینی ته کایه وه.



بهشي پينجهم:

دوو تايبه تمهنديي ناو

۱- مهرگخوازی

٢- ئەبەدىيەت

به ئاسانی تیپهرپروون و گوئ نهدان به رهههندهکانی ئاوی نیّو قهسیدهکهی نالی، شهبهقیّکی مهزن دهخاته دهزگای خهیالی شاعیرهوه. تهنیا له ئهنجامی شیکردنهوهی ئهو رهههندانهوه ئیسمکانی تیّگهیشتنمان له بیسروّک میتوّلوژییهکانی (Myth) ناو ئهندیشهی نالی بوّ ههلدهکهویّ. نهک ههر ئهوه، بهلّکو ههرگیز له نیّوهروّکی ئهو ململانی میتافیزیکییه ناگهین که شاعیر دهیهوی به هوّی دهستنیشانکردنی جهمسهرهکانیهوه شویّن و پلهی بوونی خوّی قامک نیشان بکات.

خوّشبهختانه بوونی توخمی «ئاو» وه کو یه کینک له بنه ما هه ره دیاره کانی قه سیده که ، بواری ئه وه مان بو ده ره خسینی ، له م به شه ی باسه که دا چه ند تیبینییه کی سه ره تایی ده ربرین. له م تیکسته دا گوتاری ئاو هینده ئاشکرا دیاره ، پیه ویست به به لاگه له سه رهینانه وه ناکات ، ئاو نه که هه ر ته نیا توخمین کی سروشتییه به لاکو سروشتی سه رجه می قه سیده که یش ده ستنیشان ده کات و له گه ل هه مو و بنه ما شیع ربیه کانی دیکه دا ، له په یوه ندییه کی هارمونیایی پته و دایه . ته نانه ت پاله و انی خه یاله شیع ربیه که یشکی ته و و گه رمی عاشقان) سیفه تی ناویی هه یه و وه کو (هه م میزاجی نه شکی ته و و گه رمی عاشقان) حسینی بو کراوه . به لام قورسایی ئاو کاتینک بی هاوتا خوّی ده نوینی که ده بینین له گه ل و شه ی (خاک/نیشتمان) و چه مکی (یار) دا دوالیزمین که ده بینین له گه ل و شه ی (خاک/نیشتمان) و چه مکی (یار) دا دوالیزمین که ده بینین له گه ل و شه ی دوالیزمه خوّی له خوّیدا جه مسه ره کانی نه و ملم لانینیه

دەردەخات كه شاعيرى تيدا دەتلىتەوە: (مردن /ژيان) و (وشك بوون/ سەوز بوونهوه).

پرۆسەى بوونه ئاو (بوون/ئاو) لەگەل ئەنجامىخكىشىدا پەيوەندىدارە كە نالى بە (حوضور)ى ناو دەبا. بەلام باجارى لە چۆنايەتىي سروشتى ئاوەكەي نالىيەوە دەست پىنكەين.

لهلای نالی نه که ههر هیچ شتیک به پاکی نهماوه تهوه و «گهرد» و «كودووراتي زەمەن» ھەموو شتيكى داپۆشيوه، بەلكو (ئاو) يش ئەبەدىيەتى پاکیی خوی له دهست داوه و بوته توخمینکی دوو لایهنهی در به یهک و يپويستى به خوشتنهوه ههيه تاكو سيفهتى ژيانبهخشى ئاو زال بيت بهسهر سيفهتي ئيستيبدادي و ئههريهنييانهي ئاودا. چاوي نالي سهرچاوهيهكي ئاوه، يان سدرچاوهي ئهشكه. ئهشكيش ديوي ئههريمهني و مهرگخوازيي سهمه ر) نه به و نایه ، دهمگوت له جوّگه ی به کره جوّ ده چن. تیژی و سویری و بی سەمەرىي دەلالەت لە سروشتى مەرگخوازى ئەشك دەكەن ھەر كاتىكىش ئەشك ھێندەي جۆگەي (بەكرەجۆ) زۆر بێت، واتە لايەنى ژيانبەخشىيى ئاو دەمرىّ. مەرگى ئاو بەفرمىيسىكبوونى ھەموو ژيانە كە ئاو سەرچاوەكەي بوو. لهم كاتهدا دەبنى ريتگايهك ههبنى تا مهرگى لايهنه ژيانبهخشهكهى ئاو له ئيستيبدادييهتي ئاو رزگار بكري، واته شوشتنهوهي ئاو به ئاو... نالي رنگای چارهسهری نهم کیشهیه به خو شوشتن لهناو سهرچاوه پیروزهکه دەستنیشان دەكا، واتە خۆشتنەوە لە ئاوى پیرۆزى: (شیوەسوور، بەكرەجۆ سهرچنار و هتد)دا:

> وهک ئاههکهم دهوان به ههتا خاکی کویی یار وهک ئهشکهکهم رهوان به ههتا ئاوی شیوهسوور بهو ئاوه خوّت بشوّ له کودووراتی سهر زهمین شاد بن به وهصلی یهکدی :که توّی طاهیر ئهو طههوور

کهواته ناوی شیوه سوور (له پاشانیشدا ناوی: سهرچنار، بهکرهجق، حهوزی خانهقا و هتد) سهرچاوه پیروّز و ژیانبهخشهکانی ناون، یان وهکو نالی دهلیّت: (طههوور) و پاککهرهوهن. ئهم گهرانهوه و شاد بوونه له (وهصل) دا، خوی له بنه پهتدا (وشکاو داهاتنی) لایهنی ئههریهنی ناو پیشان دهدات، که ئهمهیش مانای (حوضوور) پهیدا کردنه له بوونه ئهبهدییهکهدا، ئهمهش دوای ئهوهی (خود)ی بووهکه خودیّتیی خوّی نهفی دهکات. ئهم بیره فهلسهفییه به جوانترین و قوولّترین شیّوه لهم بهیته شیعرهی نالیدا دهربراوه:

«لهم شهرحی دهردی غوربه ته، لهم سوّزی هیجره ته دلّ ره نگه بی به ئاو و به چاوا بکا عوبوور»

«شهرحی دهردی غوربهت و سۆزی هیجرهت» دهلالهتیکی دیکهی ئهشک رشتن و موبتهلا بوونن به بیماری ئهو مهرگهی که غوربهتی شاعیر و دووریی له سهرچاوه بینگهردهکهیهوه، به هزی لایهنی مهرگخوازی ئاوهوه هیناویتییه دی. نالی پیشتر گوتوویهتی:

ههم ههم عهناني ئاهم و ههم ههم ريكابي ئهشك

به لام گریمانی ئهوه ی که (دل رهنگه بی به ئاو) خوی به ته نیا مانای پاکبوونه وه، گهیشتنه وه به سهرچاوه دهگهیه نیّت. واته شاعیر به حهقیقه تی (وه صل) ده گاته وه و له ئه نجامیشدا ده بیّته ئاو، ده بیّته جهوهه و کهینوونه چونکه به چاوا عبوبوور ده کاته وه. ئه میه ده لاله ت له ئارامی و هیّور بوونه وه ی رهوتی ژیانه پیروزه که ده کات. ئهم بیره، هه ر (وحدة الوجود) هکه یه پیّشره وانی سوّفیزم پهیره ویی لیّده که ن و له سهر ئاستی پهیوه ندییه کی یه کلایه نی بروایان پینی هیناوه. ئه و پهیوه ندییه شریتیه له خوّنه فیکردن له ئاست وجودی خوادا، چونکه خوا سه رچاوه ی پاکی هه موو (بوو) یه که مروّث کاتیّک به قوّناغی «توانه وه له خوادا» گهیشت، ئیدی خوّی له یاد مروّث کاتیّک به قوّناغی «توانه وه له خوادا» گهیشت، ئیدی خوّی له یاد

له لای نالی ئهم پروسهیه کیشهیه کی مهرگهساتییه و له بهرده و امییه کی

هدمیشدییداید. نالی ده لیّت: له نه نجامی به رده و امبوون له م شه رحی ده ردی غوربه ته، که به هرّی نهشکه وه ده ری ده بریّ، و اته به هرّی زمانی مه رگخوازی ناوه وه: رهنگه (دلّ)، که خوّی له خوّیدا سه رچاوه ی ژیانه، پاش مه رگی غوربه تی و له همنده ران سه رنانه وه، ببیّته وه به (ناو). چونکه «شه رحی ده ردی غوربه ت و اته: نهشک رشتن» له گهل نه وه دا به للگه ی مه رگی یه که می شاعیره، له هه مان کاتیشدا به للگه ی گهیشتنه وه یه سه رچاوه، له به رئاوه ی «دلّ» وه کو سه رچاوه ی ژیانه که نه فی ده کری و ده بیته وه جه و هه رکدنی «ناوه». ناویش به چاوا عوبوور ده کاته وه. و اته پروسه که به نه فی کردنی خودی شاعیر و تیکه لبوونه و هی له گهل سه رچاوه ی پیروزدا کوتایی دیّت.

ئهم تیّگهیشتنه دوو چونایه تی بو سروشتی ئاو له سهر بنه مای دوالیزمی قایل ده بی یه که میان ئاویکه «تیژ و بی سهمه ر و گهرم و سویر و سوور» که ئهم خهسله تانه شهمویان بونی مردنیان لیّدی و سهرچاوه ی ئهم ئاوه ش چاوی نالی خویه تی. دووه میشیان ئه و ئاوه پاککه ره وه یه ی شاعیر له شیوه خوریکی روشندا ده یبینی و سهرچاوه که شی له ده ره وه ی خوریکی روشندا

ئاو/خۆر:

پهیوهندیی ئاو و خور لهم قهسیدهیهدا چهند ئاستیکی به خویهوه گرتووه، بو نموونه: نالی له کاتی باسکردنی ئاوی سهرچناردا ده لیّت:

چهشمیکه میثلی خزر که له صهد جی به روّشنی فهورانی نووری صافه له سهر بهردی وهک بلوور

ئەو جا كاتىك ئەو بەيتە و نيوەبەيتى:

«دلّ رەنگە بى بە ئاو و بە چاوا بكا عوبوور» بەراورد دەكەين، بە ئاشكرا دەردەك وى كەن كەن ئالى خۆر و ئاو لە يەك پلەي گرنگيى وزە بەخىشىيندا سەبارەت بە دلى خۆى دەبينىت. چونكە لىدانى دل بەلگەيە بۆ زىندوويەتى

ههروه کو چون تیشکی خوریش پیویستییه بو به رده وامیی ژیان. جا لهبه رئه وه کی شاعیر ده لیخ: «چه شمین که میثلی خور) و پاشان ئیمکانی/دل بوون به ناو (که له هه مان کاتیشکدا بوون به تیشکه» ده خاته به رده ست، ثه وه مانای پرکردنه وه ی وشمی «تیشک» و «ئاو» ه به ناوه روکین که ئه و ناواخنه یش ژیانه. ژیانیه. ژیانیش ئه وه یه به چاوا بکا عبوبوور و تیشک بداته وه، یان له روخسار و سیمادا ره نگ بداته وه. له زمانی کوردیدا گهلین نمونه ئاخاوتنی وا هه یه که ده یسه لینن ده م و چاو، یان روخسار به گشتی «ئاوینه ی ناخه» و زیندوویی ژیانی ناوه وه ی مروث په رچده کاته وه. بو نمونه کورد ده لین: چاوی زیندوویی ژیانی ناوه وه ی مروث په رچده کاته وه. بو نمونه کورد ده لین: چاوی گهش، چاوی قرژالی (لهبه ربریسکانه وه و گهوره یی چاوی قرژالی)، چاوی قه ترانی (قه تران ره شاییه تی ره شییه که له تاریکییان ده بریسکیته وه)، یاخود ده گوری ده گوتری: ده لینی مانگه، ده لینی تو په گوله و گه لینکی دی له م بابه ته.

ئاو/خۆر/خاك:

دوای ئهوهی خور و ئاو وه کو دوو سه رچاوهی ژیانبه خش له شیعره که ی نالیدا ئاشکرا بوون، پیویسته هیما بو پهیوه ندییه کی دیکه ش بکهین که ئهم دوو توخمه زیاتر له ته باییدا ده هیلینه وه و به لگه ی قسه مان پته و تر ده کات.

نالی فهرمانی رویشتنه وهی ره گه زه هه لبرارده که ی واته «با» تاکو «خاکی کویی یار» ده رده کات و نه وجا رایده سپیری که «به و ئاوه» واته ئاوی «خاکی کویی یار» خو له کودووراتی زهوی پاک بکاته وه. چونکه له (خاکی کویی یار) دا ئاوی هه به ناوی «شیوه سوور» که پیویسته ئهم خوی به و ئاوه بشسواته وه تا نه می «طاهیسر» و نه وی «طه هوور» له «وه صل»ی ئه به دیست ی ژیاندا پیک بگه نه وه، نهم ته نویله له کاتیکدا ئامانجی خوی نه به ده پیکی، که ناگاداری نه وه بین چه مکی (خاک/نیشتمان) سیمبولیزمی دایکی شوینی فه رو زانه وه نه وه بیک سروشتیشان هه یه. پیشتریش له لایه نی شوینی فه رو زانه وه ن نه به دو این و نالی خویشی نه مه ی ناو ناوه پاک

بوونه و «وهصل». دیاره ههمو گهیشتنه وه به سهرچاوه یه کی پیروزیش ده لالهت له بهدهست هیّنانی نهمری ده کات. ئهمه شهمان پروّسه یه که خدر (خضر) ده یویست به هوی دوّزینه وه ی (ئاوی حهیات) هوه نهمری بهدهست به یتنیّت. ههروه ها پهیوه ندیی (خوّر/ئاو)یشمان سهباره ت به ژیان، له یه کئاستی گرنگیدا لیّکدایه وه، بوّیه لیّره وه ده گهینه ئه و نه نجامه ی که بلیّن: ههریه کیّنک له و ره گهزانه له گهل نه وهی دیکه یاندا تایبه تمهندییه کی هاوبه شکینان ده کاته وه، که نه و تایبه تمهندییه ها وبه شمی بریتییه له هه بوونی ماهیه تی ژیان تیایاندا و لیّره شه وه ده بنه که رهسته ی گونجا و له به رده مشاعیردا تاکو ژیاند وستی خوّی له ریّگه یانه وه ده ربیریّ.

بەرد/سەنگ:

سروشتی خاک (به لهبهرچاوگرتنی ئهوهیش که گوتمان لهگه آل خوّر، ئاو و دایکدا هاوبهشه) لهگه آل سروشتی «بهرد/ سهنگ» یشدا ههمان شته. بهر لهوهی بچینه سهر شیکردنهوهی ثهم لایهنه با دهستنیشانی ئهوه بکهین که نالی چوّن و له چ کاتیکدا «بهرد/ سهنگ» بهکار دههیّنی و پهیوهندیی ئهم بهکارهیّنانهش له دواههمین دیّری قهسیده کهدا چوّن خوّی دهنویّنی؟

بدكارهینانی یدكهم: فدورانی نوور-ی صافه/ لهسهر بدرد-ی وهک بلوور كۆكردنهوهی (نوور/ بهرد)}.

به کارهینانی دووهم: یه نبووعی نووره دابرژینی له / کینوی طوور کوکردنه وهی (نوور / کیو) }.

پدگارهیّنانی سیّههم: بهردی خهراجی/ گهوههر و.. (کوّکردنهوهی (بهرد/ گهوههر)}.

به کار هینانی چوارهم: ئه وه یه که نالی له دوا به یتی قه سیده که دا «یاری سه نگ دل» و «شه وقی تز» کو ئه کا ته وه.

ئەمجا بۆ ئەوەى خۆمان لە تىڭھەيشتنە تەقلىدىيەكەى «يارى سەنگ دلّ» كــ بە مـاناى «يارى دلرەق» لىخكدراوەتەوە رزگار بكەين، پىـويســــ

روونکردنهوهی زیاتر لهسهر چۆنیهتیی ئهو چوار بهکارهیّنانهی نالی بدهین به دهستهوه:

له به کارهیّنانی یه که مدا نالی («عهین»ی سهر چنار) به خوریّک ده چویّنی که تیشکی خوّی به سهر بهردی وه ک بلووردا پهخش ده کاتهوه و بهو جوّره ش وزهی ژیان له ریّگهی (ئاو / خوّر) هوه ده کریّتهوه دهروونی بهردهوه. واته بهرد ده بیّته هه لگری تاییه ته ندیی خوّر و ئاو، که بریتیه له ژیان و زیندوویه تی.

له به کارهینانی دووه مدا کیوی طوور (له گهل نهوه دا سیفه تی ره قی و وشکی له گهل به رد کی یان ده کاته وه)، ده بیت سه رچاوه ی رووناکی. واته و شکی و ره قیبی به رد / کیو ریگر نییه له به رده م هم بوونی نوور و روشنایی / ژیان و به رده وامینی تیایاندا..

له به کارهینانی سینیه مدا، ئه گهرچی گهوههر ههم به هوی به نرخی و ههم به هوی به نرخی و ههم به هوی بریقه و رووناکییه وه به های تایبه تی خوی هه یه، به لام هیشتاکو به رد گرهوی لینده با ته و هه گهوهه و به نرختر ده خه ملیندری!

کهواته لهبهردهکانی نالیدا نوور و روّشنایی و ژیان خوّیان حهشار داوه. کاتیکیش دهلیّت:

حالی بکه به خوفیه: که ئهی یاری سهنگ دل «نالی» له شهوقی تزیه دهنیری سهلامی دوور

دیسانه وه جهخت لهسه رئه و پهیوه ندییه ده کاته وه روو ده کاته یاری دلّ وه کو بهرد روّشنایی تیا حه شار دراوی و پیّی ده لیّن، له ئه نجامی شهوق برینته من وزه ی سه لامی دوور ناردنه وهم تیّدا ماوه.

ئیستا پرسیاری ئهوه دیته پیشهوه: دهبی ئهم یاره کی بیت که جورمی روژگار روشنایی ژیانی له دلدا پی شاردوتهوه؟ تو بلتی کهسیک بیت یان نشتیمانیک؟ یاخود تهنیا بوویکی روحییه که نالی بو هیورکردنهوهی ئازارهکانی پهنای بو دهبات؟

ناوەراستى سالى ١٩٩١

باسى دووهم

«مەستوورە» لە روانگەيەكى ترەوە

(لێكۆڵينەوەيەكە ئە ئيرۆتيكاي شيعرى نائى)



پیشهکییهکی گشتی

لهبهشی یهکهمی نهم کتیبهدا بهدوای نهو رهگهزانهدا ویل بووم که نالی دهیویست به هزیانهوه، وهلامیک بو کیشه روحییهکانی خوی بدوزیتهوه، واته عهودالی نهوهبووم پهیوهندیی نالی به دهرهوهی خویهوه (نیشتمان) وهکو سهرهتایهک بدوزمهوه تا دواجار ناکامیک بهینمه دهست که نهو ناکامهش جیهانبینیی شاعیرانهی نالییه و دهربری بهشیکه لهسهرجهمی نائاگایی به کومهای نینسانی کورد.

لهم باسهدا دهمهویت له کالاوروژنهیه کی ترهوه سهرنجی خوینه ربو جیهانبینیی شاعیر رابکیشم. هه لبهته نهم باسهش له رووی مهبهسته وه دریژهدانه به بهشی یه که می پروژه که مان، به و مانایه ی لیرشدا کوششم له سهر نهوه به نده له رینی به کیسه کردنی هه ندی دیارده و پاشانیش قسسه له له مدرکردنیان بریک له و پیناسه یه نزیک بکه ومهوه که نالی ویستوویه تی له رووتی پروسه شیعرییه که یدا، تاریفی بوونی نینسانییانه ی خوی پی بکات.

دیاره ئهزموونی نالی له قهسیده ی قوربانی توزی ریگهتم-دا بهنیسبهت ئهزموونی قهسیده ی (مهستووره) وه جیاوازه ، به لام وه ک لهم باسه دا ئاشکرا ده بیت ، ئه و ئه نه خامه ی شاعیر له ههردوو قهسیده که دا دیته دهستی هه ریه ک شته . ئهمه ش بو قهله ندری کی مهزئی مهرگهسا تبینی وه کو مه لا خدری نالی ، که دید یکی تایبه تی بو ژیان و دونیا هه یه ، نابیت میسی سهرسورمان . بو چوونه نیو ئه م باسه ش واله خواره و هه ند تیبینیه ک ده خهمه روو:

یه کهم: ههرکات ناوی قهسیدهی مهستووره دینت، یه کسهر لایه نی رووهه لاینی ئهم قهسیده یه مان بیر دیته وه، یا خود سه را پای کوششمان

دووهم: خوینه رنابیت چاوه ریخی ئه وه له م دیرانه بکات که له ئاست همیشرووییه که دا له مهستوره ده کولریته وه. واته به پشت به ستنمان به سه رچاوه و به لگه نامه ی میشروویی، چونکه به لای منه وه گرنگ نییه، ئه و مهستوره یه یالی باسی کردووه، هه مان مهستوره بیت که سه رچاوه کان لینی ده دوین. نه که هه رئه وه به لکو هیچ به لامه وه گرنگ نییه که مهستووره ی نیو قه سیده که هه ر ده بیت ناوی مهستوره بیت، بگره ده کری ناویکی دیکه شی هم بیت، نه مه شه له به رئه وه ی من له «فه زای خه یالی نالی» ده کولامه وه که «فه بیت، نه مه شه له به رئه وه ی من له «فه زای خه یالی نالی» ده کولامه وه که رزمان» ی کردوته ده ربی راسته و خوی ناوه وه و توانیویه تی کائینیکی ئینسانی بخولاقینی تا له ریگه ی قه سیده که یه وه (ده ربی ینه زمانییه که یه ووباره ی باسی په یوه ندیی و ئه و کائینه ی دیکه مان بو بکات. بویه دو وباره ی باسی په یوه ندیی خوی و ئه و کائینه ی دیکه مان بو بکات. بویه دو وباره ی شه دره ف خانم» ی بنه ماله ی ئه رده لانی سنه و خیزانی «خوسره و خانی ناکام» شه ره ف خانم» ی بنه ماله ی ئه رده لانی سنه و خیزانی «خوسره و خانی ناکام» بیت، هینده ی ئه وه ی مه به سته مه ستوره له بوته ی «شیعربیه تی نالی» دا بینت، هینده ی ئه وه ی مه به سته مه ستوره له بوته ی «شیعربیه تی نالی» دا بینمه وه .

سیههم: بینگومان من نامهویت له روانگهی تهکنیکی رهخنهی کلاسیکی عهرهبییهوه، تهماشای شیعری نالی عهرهبییهوه، تهماشای شیعری نالی بکهم. بهلام پینویسته خوینهر ئاگاداری ئهوه بیت که تینگهیشتنی ئیمه بو قهسیدهی نالی بناخهیه کی بهلاغیی ههیه و سهرچاوهی ههره گرنگیش بو ئهو

تیگهیشتنه دیوانی گهورهی نالییه که ماموّستایان مهلا عهبدولکهریی مودهریس، فاتح عهبدولکهریم و محهمهدی مهلاکهریم لیّکیان داوه تهوه. واته ههرچهنده نیّمه له دهرهوهی تهفسیری نیّو دیوانی نالی قسان لهسهر شیعری نالی بکهین، دواجار ههمان تهفسیر و شهرح بوّخوّی یهکیّکه لهو سهرچاوه گرنگانهی تیّگهیشتنمان له نالی بوّ ناسان دهکات و له ههمان کاتیشدا بواری نهوهمان بوّ دهرهوه و بوّ بواری نهوهمان بوّ دهرهوه و بوّ تعفسیر بچینه دهرهوه و بوّ تیگهیشتنی زیاتر له شیعری نالی پهنا ببهینه بهر مهنههجی دیکه.

چوارهم: ههر دهقیک خاوهنی کومه لیک زهمینه و پیشرهمینهی تایبه ته بهخوی، که نهم زهمینه و پیشرهمینانه له پیکها تنی گوتاری ههمان ده قدا روّلیّکی گرنگ ده گیرن و سنووری جیهانبینیی نهو ده قد دهستنیشان ده کهن و دواجار نیمکانییه تی نه وه ده ره خسیّن تا ده قیّک بتوانی خوّی له ده قیّکی دواجار نیمکانییه تی نه وه ده ره خسیّن تا ده قیّک بتوانی خوّی له ده قیّک دیکه جوی بکاته وه. من بو ناسینه وه ی بونیاده کانی ده قی مهستووره زیاتر خوّم به ستووره به ده قی مهستووره زیاتر نالی. واته گوتاری نیّو ده قی مهستووره به به راورد له گه ل گوتاری ده قه کانی دیکه دانی. واته گوتاری نیّو ده قی مهستووره به نه وا کاره بکه م نه وا له ستراتی دیک دانی دوای لیّکولّینه وه که ده شی دوای لیّکولّینه وه که ده شی دوای خویّندنه وه ی ده قی مهستووره بیّته ده ستمان. دیاره شتیکی ناشکرایه که خویّندنه وه ی ده قی مهستووره بیّته ده ستمان. دیاره شتیکی ناشکرایه که ره خنین نیّمه زوّر که م نازادیی نه وه ی به ده قیّک ره وا دیتووه که نه و ده قه ته نین اله به در وشنایی بونیاده کانی هه مان ده قدا بخویّنریّته وه، که نه مه مه به به مه مه به ده خوی نیّو روشنبیری نیّمه به به اوری پله ی یه که م به ره نجامی نه و میتوده سواوانه ی نیّو روشنبیری نیّمه به بواری لیکولّینه وه ی ده قی نیّو روشنبیری نیّمه به به ده قی نیّو روشنبیری نیّمه به بواری



بەش يەتەم:

ترۆرى جەسىتە ونيگاى حەرام

قهسیده ی مهستووره به هزی گهلیّک به لگهوه خوّی له سه را پای نه و ده قانه جوی ده کاته وه که شاعیرانی قه لهم وه ی نیسلام له باره ی نه ندامه کانی له شی نافره تانه وه به رهه میان هیّناون. زوّربه ی نه و شاعیرانه مهلی خه یال و بیرکردنه و هیان چهندی نازاد و به رزه فی بوبیّت، له باسکردن و وه سفی نه ندامه «قهده غه» کراوه کانی له شی نافره تدا بویّر نه بوون (۱). خوّ نه گهر چه ند که سیّکی شیان نه سپی سه رکه شی خوّیان به ره و رووبه ری جه سته ی نافره تاود ابی نه و ازیاتر به سه روسیما و شان و مل و گهردن و سینه و گیرساونه ته و از داردا و هستاون (۲).

نابی نه و راستیسه له یاد بکهین که نه و شاعسرانه وهسفی نه و نه ندامانه یان به چ ناستیکی جوانکاری و داهینان گهیاندووه، جا ئیدی نه و ان له سیمای دلداره مه جازییه کانیاندا، سیمای دلداری راسته قینه ی خویان دیبیته وه، یان هه ربه پاستی مه به ستیان نافره تبووبی و وهسفی نه و نهمه یان باسیکی تره و نیره شوینی نییه. نه وهی نیمه ده مانه وی قسانی له باره وه بکهین، ده قی مه ستووره یه که شاعیری گه وره مان نالی تیایدا پینی ناوه ته شوینیک و قه له مره وی، که متر که سانی ویراویانه لینی نزیک ببنه وه نایینی نیسلام به شیوه یه کی وه ادیمنی نیروتیکای نه ندامه کانی له شی نافره تی یاساخ کردووه، قورنان به ناشکرا و چه ند جاری حوکمی تروری جه سته ی نافره تانی داوه. نه وجا بی نه وه یا گرنگیی نه و همنگاوه بگهین که مه لا خدر له کومه لگایه کی موتله قی نیسلامیدا سه باره ت به باس و تاریفی

ئەندامى جنسى ئافرەت ھەلىيەيناوەتەوە، پىويستە لەو خالەوە دەستېيبكرىت كە قورئان ئەو دىدەنانەى ياساخ كردوون كە دەبنە ھۆى بىداركردنەوەى ھەستى شەھوەت انى. لۆۋىكى قورئان و ئامۆۋگارىيەكانى بۆ مسولىمانان بەردەوام ئەوە دووپات دەكاتەوە، كە نابىت مسولىمان دىدەى بچىتە سەر قەلەمرەوى حەرام. قورئان فەرمان بۆ پىغەمبەر دەنىرى تا ئافرەتانى مسولىمان ئامۆۋگارى بكات قورئان فەرمان بۆ پىغەمبەر دەنىرى تا ئافرەتانى مسولىمان ئامۆۋگارى بكات و پىيان بلى كە چاوى خۆيان ببەستى و دامەن و نامووسى خىيان بهارىزن. سەرپۆشەكانيان بئالىنى لە گەردن و مليانەوە (سوورەى نوور ئايەتى ٣١). ھەر لىرەشەوە، ژنانى پىغەمبەرىش غوونەى ئافرەتانى تەقواكار و لە خوا ترسن. ھەر بىيەشسە كساتىكى قسورئان روويان تىدەكسات قسورسايى ئامۆۋگارىيەكانى چەندىن جار زياد ئەبى چونكە: ئەي ھاوسەرانى پىغەمبەر ئىرە وەكو ھەر ئافرەتىكى تر نىن، ئەگەر تەقواكارن، ئاگادار بن لە قسەكردندا نىرمىيى ژنانەيى و پەيقى شەھوەت ئالوود دەكار مەھىن، نەبا ببنە ھۆى نەرمىيى ژنانەيى و پەيقى شەھوەت ئالوود دەكار مەھىن، نەبا ببنە ھۆى تەماحى چاوچنۆكان (سوورەى ئەحزاب، ئايەتى ٣٧) پاشان داوايان لى تەماحى چاوچنۆكان (سوورەى ئەحزاب، ئايەتى ٣٧) پاشان داوايان لى دەكات لە نىر مالەكانىياندا ئۆقىرە بىگىن و وەكى سەردەمى جاھىلى بى خىق نواندن و ئارايشكردن نەچنە دەرەوە (احزاب، ٣٣)).

بیداربوونهوه ههسستی جنسسانی بههوّی باسکردنی ئهندامسه قهده غهکراوه کانی لهشی ئافره ته وه، مهسهله یه که هه حهدیس، فهرماییش و فهتوای زوّربه ری ریّبه رانی ئایینی ئیسلامدا باسی لیّوه کراوه و بیریاره مسولامانه کانی هاو چهرخیش لهسه رههمان بنهماوه ههرجوّره بهرکهوتنیکی جهسته یی نیّوان ئافره ت و پیاو به حهرام ناو دهبه ن. چونکه پیده چیّت ئهو بهرکهوتنه ههستی شههوه ترانی به دووی خوّیدا بهییّنی، تهنانه ت تهوقه کردنیش به دهسکی شههوه ترانی به دووی خوّیدا بهییّنی، تهنانه ت تهوقه کردنیش به دهسکی شههوه ترانی به دووی خوّیدا بهییّنی، تهنانه ته ههر حمرامه (۳).

ئهم بونیاده ئایینییه لهسهر ئاستی گوتاری شیعریشدا رهنگی داوه ته و شاعیرانی قه لهمرهوی ئیسلام به شیده یه که شدی پهیرهوییان له «قاعده» یه کردووه، که به پنی ئه و قاعیده یه باسکردنی ئه ندامی جنسی

ئافرەت يشتگويّ خراوە(٤). بەم يێيەش ئىدى دەرەوەي ياسا نەبۆتە جاييز و بهگومراکهر و (خیلافی شهرع) حسیبی بو کراوه و دهرچوونیکی یاخیگهرانه بووه له خیتابی قورئانی. جا لهبهر ئهوهی کهباس و تاریفکردنی ئهندامی نیدبراو پیدویستی به به کارهینانی وشه و پهیشه و پهیشیش له روانگهی ئيسلامهوه دهچێته خانهي دواليزمي (چاک و خراپ)هوه، ئهوا نهک ههر خودی باس و تاریفکردنه که گومراکارییه، به لکو نُهو زمانه پش که تاریفه کهی ييده کري، زمانيکي به دو خرايه، زمانيک که دووچاري گهوره ترين عهزاب دهکریت. چونکه «خوای گهوره به شینوهیهک زمان سزا دهدات که هیچ ئەندامىتكى ترى لەش وەھا سزا و ئەشكەنجەيەكى بەخۆيەوە نەبىنىبىت، جا ئەو زمانە روو دەكاتە خواي گەورەو دەلىت: ئەي خواي گەورە بە سىزايەك ئەشكەنجەت داوم كە ھىچ شىتىتكى ترت وەھا ئەشكەنجە نەكىردووه، لە وهلامدا ینی دەوتریت: وشهیهک له تو دەرچووه که روزههلات و روزئاوای زەوپى گرتۆتەوە، بە ھۆپەوە خوپنى جەرام رژپنرا، مالى حەرام ئالان كرا، نامووسی حدرام پی شیل کراو قدترهی تکینرا و دهستدریژی کرایه سدری، به گەورەيى و شكۆي خۆم سويند دەخۆم به شيويەك سزاو ئەشكەنجەت بدەم كە هیچ ئەندامیکی تری لەش وەھا سزایهکی نەدرابیت» (٥).

ئیدی به پیّی ئهم روانگهیه، نه که ههر تهنیا نالی له باسی جوگرافیای ئازاد بووی لهشی ئافرهت لایداوه و فهرمانی خودای پشتگوی خستووه، به لکو به هوی گوم راکردنی و شه و زمانیشه وه سزایه کی سه ختی به خوّی ره وا دیتووه. ئهمه جگه له خوّ جیاکردنه وهی شاعیره که مان له به شیّکی زوّری هاوه له شاعیره کانی.

هدنگاوی نالی له و ئاسته دا هدنگاویکی یاخییانه یه ، که کوردستانی سه رده می نالی و ناوچه ی روزه هلاتی ناوه پاست، بیری له و جوّره یاخیبوونه نه کردبوّه که مه لا خدر رچه کهی شکاند. نالی به م کاره ی نرخ و به های ئهندامیّکی له شی ئافره تی له پانتایی نووسیندا هیّنایه وه گوّریّ، که ده بوو ئه و ئهندامه له سه ر سووننه تی موحه مه دی خه ته نه کرابا و له سه رجه می بوونی

ئینسانییانهی ئافره ت جودا بکریته وه. یاخیگه ربی ناخودئاگایانه ی نالی (٦) کاتیک به پله ی هه ره به رزی خوّی ده گات که ده بینین تیروانین و بینینی شاعیر بو ئه ندامی جنسی ئافره ت سه رجه و به شیروه کی ئاشکرا، «شیرنایه تی» ئه و ئه ندامه ده رده خه ن، نه ک ژار اوی بوونی و گومرایی (۷).

گومان لهوهدا نییه که دهروونی شاعیر دهیهوی له ریّگهی زمانیهوه خوّی ئاشکرا بکات (که پاشان به دوورودریژی دیّینهوه سهری)، به لاّم پیّویسته له ئیّستاوه ئاگاداری ئهوه بین که «دهروون»ی نالی دهروونیّکی پاک و بیّگهرده، ههر بوّیهشه لهسهر ئاستی زمانیشدا شیرین خوّی بهیان دهکات، که دوا جار ئهم زمان شیرینییه دهبیّته به لگهیه که به رووی ئهو تاوانانهدا که دهشی بو گوناهبارکردنی شاعیر خوّیان قوت بکهنهوه.

هدرچونیک بیت نهم ده قد به رله وهی گوزارشت له ناخی هدراسانبووی مروقی بدات و رووی پهرده له سهر که لینی جنسانی نه و مروقه هه لاداته وه، ده قیکه راپورت له سهرده م و ژینگه یه کی نایینیی نه و تو ده دات که ترورکردنی جهسته ی نافره ت و به ها نینسانییه کانی، یه کیک بووه له خاسیه ته هه هه دیاره کانی نه و ژینگه یه. نه م ده قد به پلهی یه که م گوزارشتیکه له سهر ره نگدانه وهی گوتاری قورنانی له ناست له شی نافره تدا. به رله وهی نالی پهرده له سهر بوونی فه ردیی خوی هه لمالی، پهرده ی له سهر نه و ژینگه شارستانییه هه له مالی و زهربه ت لیدان بریوه ته و و به کیلاگه ی پیاوانی ناوبردوون (و نسائکم حرث لکم).

به بوّچوونی من گرنگیی نمم دهقه لیّرهدا دهرده کهوی، چونکه تا نیّستا نهک یاسا نایینی و دهزگاکانی فیکری دینی له ناوچهی نیّمهدا نهیانتوانیوه یاساخی بکهن، به لکو خوّشیان لیّحالی نه کردووه و نهیان ویستووه لهبهر یاسا نایینییه کاندا نهم دهقه لیّک بده نهوه، نه گهرچی له ناوه روّکدا ده قیّکه تهجاوزی ههموو حدرامیّکی نایینی کردووه.

ئهگەر رۆژگارى بزووتنەوەيەكى فيمىنىستانە لە ناوچەى ئىمەدا لە پىناوى گىرانەوەى بەھا لەدەستچووەكانى وجوودى بايۆلۈجىي ئافرەتان، لە دەست

تروریزمی دینی و باوک سالارییه کهیدا سه رهه لدات، گومانی تیدا نییه نهم قهسیده یه نالی به شیّوه یه کی شیّلگیرانه ناوری لیّده دریّته وه.

دەقى قەسىدەي «مەستوورە»

سەرەتا : (ريوايەت)

(1)

مهستووره که حهسناو و ئهدیبه به حیسابی هاته خهوم ئهمشه به چ نازیک و عیستابی

بەشى يەكەمى خەونەكە:

(Y)

هاتووم، وتى، عوقدهم هديه، قدط مومكينه وابى؟ هيى تۆم ئەگدرهم مەسئەلە حدل كدى بەجدوابى؟

.(4)

ههر مهسته له بیکری که به تو شهرحی کرابی مومکین نیبه کهس ده خالی بکا (چین و خهطا)ین

(٤)

ئایینه به مــایینه دهبی رهنگ نومــابی (مـهستووره)بهم ئهستووره دهبی مـوهره گـوشـابی

(0)

نوکتینکی ظهریفه به نهصیبی ظوره فی بی ته عصریفی دهکهم، به لکو له بوّده رد شیفی این:

(7)

ئهم سیر په چیکه میمثلی سوها بی، نه سوابی؟ دور پی که وه کو دور پی سهما بی، نه سمابی؟

(Y)

دوککانی توحهف، کانی حهیا، کانیی به قابی قصوبا بی قصوبه بی قصوبه بی المقصوبا ب

(\(\)

وهک خمه به به به به دوو ئه ست وونه به پا بی سهر تیله کی نه خستی به نه زاکسه تقلیم سابی

(4)

وه که هیممه تی صوّفی که له نیمو خه لوه خرابی مهستوور و عهزیزی شهره و ریفعه ت و جا بی

(1.)

پاکسودمسه له زیوی بوخسه لا دور لهسسه خسابت

موغلەق بە بەخىلى، بە مەتەل مىشىتى مەلابى

(11)

كساسسينكى بلوورينى نخسوونى لمسمرابي نمختينكي لمبهر مموجى لمطافعت قلمه قلمابي

(11)

یاخت په له به فسریکی کسه ئهسلسهن نهشکا بی قسمندیلی مسونیسر و گسوزهری ئاب و ههوا بی

(14)

کام ئاب و ههوا؟ موعت هدیلی نهشت نوما بی یه عنی له وهسه طکانید که گهرمیکی تی زابی

(12)

لهو کسانیسیده چووزهره ریّواسی رووا بی به و چووزهره ریّواسه کهمینکی قلته شابی

(10)

یا قسه صسری مسوعسه للا کسه له ناوینه کسرابی یا غسونچسه یی نه شکوفستسه کسه ناوی نه درابی

(11)

یا گومبهدی نهزهه تگههی نیدو باغیچه سهرابی ئهلوانی گولامینز و شهکهرینزی تیا بی یا قورصی نمه که ههر وه کو مهرمه په به نسیا بی جینی قه طرهیه ناویکی له نیودا قله سابی

$(\lambda\lambda)$

یا گرده کی گردی کی که شیرین هه لیدا بی گردی که کین، یه عنی گروا بی

(19)

دامسیننی به ئهنواعی گسول و مل خسه مسلابی گسه نه شکابی گسه خیله سسمی نه شکابی

(۲.)

(11)

یا روئسی یه تیمینکی که بی به رگ و نه وا بی غیمان و سه راسیمه: نه دایکیک و نه بابی

(YY)

فیسیکی سپی و توندی له کهللهی کهلی نابی هندرابی

(44)

چەسىپىيدە و وخىر ھەروەكسو بەرقالبى دابى

نه خستسینکی لهبهر توندی و سفستی قسلسه شابی

(YE)

دورجینکی موجه وهه رکه هه موو حوسن و به ها بی دورجینکی مونه و وه رکه هه موو ئاوی صها بی

(40)

به یضینکی شوتورمورغی کهوا تازه کرابی وهی به سهنا بی وه ک به یضین به یا بی

(٢٦)

خسرچیکی مسوده ووه ر، به عسمسمل ئاوی درابی نه خستیکی له به رحوسن و حملاوه ت قلمه ابن ؟

(YY)

یاخود وهکو خوی شاهیده، با وهصفی وهها بی: سیسمین مسمکیکی ههکه تازه هه لیسدا بی.

(YA)

یاتازه ههناری کی کسهناری گسولای مسابی بی درز و قلیش میشلی شهمامیکی تهالا بی

 $(\Upsilon \P)$

بۆ تەجىرەبە تا لەذذەتى شىيىرىنى ئەدا بى نەخىتىنىكى وكو دىدەيى دەرزى قىلىما بىز؟!

یاخو، مده ته لا، میشلی نه وابیّت و نه وابیّ مه ده میه ور و خه فی هه روه کو عه نقا و وه فابی

(٣1)

(TY)

ده عــوای ئومــه را چهنده لهســه ر تهخــتی کــرا بی چهند خــوین کــه رژابیت و چ خــوینی نهرژابی

(44)

کی بی له جـیـهاندا چ گـهدا بیّت و چ شابی تهرکـیکی وهها ناسک و پر لهززهتی (گـا بی)؟!

بەشى دووەمى خەونەكە:

(YE)

دیّوانه کـه زانیی کـه دهبی عـوقـده گـوشـا بی ههسـتـاوو گـوتی: ئهشکی رهوانم به فـیـدا بی!

(40)

ئەم صاحبىبى تەشرىحە دەبى ھەيئەتى چا بى

هدم شاریح و هدم جاریح و مووضییحه گوشا بی

(٣٦)

(٣٧)

نهرم و خوش و مونتیج وهکو به سطی نوده با بی طوولانی و به رجه سته وهکو ده ستی دوعا بی

(TA)

شهو نائیم و قائیم، عهدهمی بابی رهزا بی بی دیده ههالستی، به مه ثهل عهینی عهصا بی

(44)

مه جذووبی طوروق، مورته عیدشی له رزش و تا بی سالیک رهوشی مهسله کی ریده ی صوله حا بی

(٤.)

فهرقیکی ههبی: داخیلی میدحرابی رهجا بی چاویکی ههبی: غهرقهایی فرمیسکی بوکا بی

(٤١)

رنی حورمهت و بی حورمه تیی هه رکیز نه کوتابی چه نسوی نسه رژابی خ

لهم ریدگه سهریشی که بچی، یه عنی کورابی گهردن که چی بهر پیته قهدهم ره نجهکه، سابی

(٤٣)

تا گـــهرمـــرهوی ریدگه یی ظولماتی به قــا بی (ما - الخـضر)ت قـه طره لهسه رقه طره فـیدا بی

(22)

کی بی وهکسو تو بهم شهوه رهصمی به منا بی! مهجذووبه صیفهت، یهعنی صیلهی رهممی تیدا بی!

(٤٥)

ههم جاذیبه و قابیلهیی نهخند و عهطا بی! مهستوورهو و مهخفی، شهبههی بادی صهبا بی!

(13)

مهستانه هدلستیت و به کویریی روقه با بی نهم باب زهنه گههرم و تهری کسا به کسهابی

بيّدار بوونهوه:

(£Y)

«نالی»! وهره ههزلیکی کسه عساری شسوعسهرا بی روورهش مهکه پنی صهفحهیی ههر لهوح و کیتابی

(EA)

ته حریری خده یال و خده و نه گدر بینت ه حد سابی ده رویش و گده دا شده و ، ده بی شده گده ا بی

(٤٩)

وا چاکه خدهیال و خدوت نهسراری هودا بی ندک به حدثی سرور و عدلهم و بادی هه وا بی . .



بەشى دووەم:

ريوايــه ت

مهستووره که حهسناو ئهدیبه به حیسابی هاته خهوم ئهمشهو به چ نازیک و عیتابی!

ریوایهت و گیّپانهوهیه کی ساده ی خهونیّکه ، که تیایدا مهستووره هاتوّته پیّش چاوی شاعیر (۸). سهره تایه که به هوّیه وه مهستووره مان پیّ ده ناسیّنی ، مهستووره ی حه مناو تهدیب که به ناز و رازی (عیتاب) هوه خوّی پیشانی شاعیر داوه. تا لیّره دا ههروه کو چوّن له زمان شاعیره که مانه وه تاشناییه کی کهم له گهل مهستووره دا ده به ستین ، به ههمان شیّوه ش پاشتر له زمان مهستووره وه (نالی)مان پی تاشنا ده بین ، به م پیّیه (شاعیر) به نیسبه ت مهستووره و نالییه وه ده وری (راوی) ده بینی و له ههمان کاتیشدا نووسه ری شیعره که یه.

هاتنی مهستووره، رووداویکه له شیعرهکهدا که دهبیته هوی ونبوونی شاعیر، یاخود ونبوونی راوی و بوونی بهکهسی یهکهمی گویگر:
هی توّم ئهگهرهم مهسئهله حهل کهی به جهوابی

شاعیر خهونیّکی دیتووه، پاشان قهسیده یه کی نووسیوه، دیّپی یه که می قهسیده کهی ته رخانکردووه بوّ گیّپانه وهی خهونه که (واته بوّ ریوایه تکردنی). له دیّپی دووه مه وه ئیدی خهونه که ریوایه تناکریّ، به لّکو خوّی خوّی ریوایه تده کات. به زمانیّکی تر: به هاتنی مهستووره (شاعیری راوی) ون ده بیّت و «نالی» له دایک ده بیّت. نالیش ئه و که سه یه که مهستووره عوقده ی خوّی هیّناوه ته لا، که واته شاعیری قه سیده که خوّی ده کاته قوربانیی بوّ ئه وهی

كەسايەتىيەكانى نيو خەونەكەي خۆيان بينە گۆ.

به لآم ئهم نالییه کییه له لایه که وه راوی نایه ویت به زمان نه وه وه بدوی و له لایه کی تریشه وه نه گهر «عوقده»ی مهستووره حهل بکات، نه وا مهستووره ده یکته و ؟

ها تووم، و تى عوقدهم ههيه، قهت مومكينه و ابنى؟ هى تۆم ئەگەرەم مەسئەلە حەل كەى بە جەوابىى؟

بۆچى مەستوررە ئاوا دەستەمىزى بەردەمى نالىيە، ئايا جەوھەرى كەسيتىي نالى چ نھينىيەكى لە خۆيدا شاردۆتەوە؟

ههر مهسئهله بیکری که به تو شهرحی کرابی مومکی*ن* نییه کهس دهخل*ی* بکا (چی*ن*) و (خهتا) بی

مهسه له ی مهستووره، «مهسته له ی بیکره»، (بابه تیکه که س رتی به لیک دانه وه ی نهبردووه.) به لام یه که مین مهسته له نییه، چونکه مهستووره به تاشکرا هیه می رابردووش ده کات: (به تو شهرحی کرابی)، واته لهمه و به ریش هه رشتی نالی شهرحی کردبی، مومکین نه بووه له پاشانیشدا که س ده خلی بکات و خوی تیوه هه لقورتینی ته نانه ته ته گهر (چین و خوت) ش بیت.

لیّره دا ئیّمه ده که و ینه ناکوّکییه که وه له گه ل ته فسیر و لیّکدانه وه ی چه مکی «چین و خه تا» ی لاپه ره (۲۰۳) دیوانی نالی، که سیفه تی شه رانگیّزی به چین و خه تا دراوه، به بیّ نه وه ی نه م سیفه تدانه پاله له گه ل مه به ستی مه ستووره دا یه ک بگریّته وه که پیاهه لیّگوتنی نالییه. واته من ده مه وی به هیّنانه وه ی به لیّگه له خودی نه و شیعره دا نه و قه ناعه ته دروست بکه م که چه مکی چین و خه تا هیّنده ی نه وه ی یادهیّنه ره وه ی «حیکمه ت و زانایی» چین و خه تا و خوته نه یادهیّنه ره وه ی «هه ستان و هیّرش هیّنانی و لاتی چین و خه تا و خوته ن نییه وه ک ماموّستایان له لیّکدانه وه ی دیوانی نالیدا چین و خه تا و خوته ن نییه وه ک ماموّستایان له لیّکدانه وه ی دیوانی نالیدا پی چون .

جاری بهر لهههمووشتیک ئهگهر تهماشای یهکهم دیری قهسیدهکه بکهین

دەبىنىن شاعىر كەسىتىي مەستوورەمان زۆر بەرىزەوە يى دەناسىنى و دەڭىت: مەستوورە كە بە ئافرەتتكى جوان و ئەدىبى دادەنتن ئەمشەو بەنازەوە (كە نازیش سیفه تیکی تری جوانیی ئافره ته) هاته خهوم. به مجوّره شاعیر ههر لەسەرەتاوە بە پالەوانى خەونەكەي خۆي ھەلدەلنى. كاتىكىش مەستوورە دیته گۆ، ئەوپش دەستەواوى ئەو ریزگرتنەي نالى دەداتەوە و بە «شارىحى مەسئەلەي بىكر»ى ناو دەبات، واتە حەساسترىن مەسەلە (واديارە لە زەينى مهستووره دا پیوانهی زانست و حیکمهت، زانست و حیکمهتی زانایانی چين و خدتاو خوتدن بووه و ئدمدش يدكي لدئاستدكاني روّشنبيريي مدستووره دەردەخات). بەلام ھەر كەنالى ھاتۆتە مەيدانى شەرحكردنى مەسئەلە بیکرهکانهوه، ئیدی ئیمکانی دهخلی حهکیم و زانایانی چین و خهتا گۆرهپان چۆڵ دەكات. بەم پێـيـه لەلاي مـهسـتـووره حـيكمـهتى نالى پلەيەك بەرەو ژوورتره له حیکمه تی چینییان، واته مهستووره گهره کیه تی بلیّت: من بوّیه پهنام بر تر -نالی- هیناوه و نهچرومه ته لای زانایانی چین و خه تاو خوتهن، چونکه دلنیام هدر مهسئهلهیه کی وه کو نهوهی من بیکر بی و به تو شهرحی كرايى، ئىدى قسه بۆ زانايانى چىن نەماوەتەوە. كەواتە عوقدەكەم حەل بكەو يکه به هي خوّت (٩).

به مجرّره ته فسیر و لیّکدانه وه ی «چین و خه تا» وه ک نه وه ی له دیوانی نالی دا ها تووه له گه ل نییه تی مهستوره دا ناگونجی، نه مه له لایه ک له لایه کی تره وه ، مهستووره که ها توّته خه ونی نالی عوقده یه کی هه یه و داوای «شهرح» ی عوقده که ی له نالی ده کات ، شهر حی عوقده ش په ی بردنه به نهیّنی و نه زانراو نه ویش له ریّگه ی به کارهیّنانی دیققه ت و زاناییه وه ، نه ک له نه خامی به کارهیّنانی زور و زه بروزه نه گه وه .

ئیستا پیویسته لهبارهی وشهی «عیتابی» وه که له کوتایی بهیتی یهکهم دا هاتووه، قسان بکهین:

مهستووره که حهسناو ئهدیبه به حیسابی هاته خهوم ئهمشهو به نازیک و عیتابی

من بهرده وام ئه و پرسیاره له خوّم ده کهم، ئایا لیّکدانه وه ی وشه ی عیتابی به مانای «گلهیی و لوّمه کردنی نالی»، تا چ ئه ندازه یه کرانه و ئهم لیّکدانه وه یه لهگه ل ئه و تاریفه جوانه ی نالی بوّ مهستووره ی هه لبّر اردووه، تا چ ئاستیّک گونجاوه؟ مهستووره ی حهسناو ئه دیب بوّچی له نالی به لوّمه و گازنده یه ؟ ئایا ئهگه ر مانای وشه که لهگه ل وشه کانی دوای خوّیدا لیّک بده ینه وه، کار هه ر به و جوّره ده بیّت؟

نهگهرچی پینویسته ناگاداری نهوه بین که لینکدانهوهی پهیقینک به تهنیا لهگهل وشهکانی یهک لای خویدا، (پیشهوه یان دواوه) لهوانهیه ببیته هوی کوشتنی دینامییهتی نهو پهیشه و دواجار تینکدانی هارمونیای ده ق به شینوهیه کی گشتی (۱۰). به لام به بی نهوه ی به وی دینامییهتی نهم ده قه هه لبوه شینمه و ، حه زده که م به نیسبه ت مانای وشهی (عیتابی) و ه سه رنجی خوینه ربو چهند شتینک رابکیشم.

مهستووره پهنای بو نالی بردووه و نالیش ئیعتراف بهمه دهکات:

مەستوورە دەلىنى: ھاتووم،

نالى دەڭنى: گوتى: ھاتووم.

به لام هاتنی مهستووره هاتنیکی ئاسایی نییه، به لکو هاتنه که لهبهر ئهوهیه که مهستووره (عوقده)یه کی ههیه و عوقده که ش «نهینی»یه کی تیایه که مهستووره بو خوی له کردنه وهی دهسته وهستانه. حه لکردنی عوقده که یشی هینده به لاوه گرنگه، که ئاماده یی تیدایه خوی له به یعا دابنی و ببیته هی ئه و که سه ی بو ی لیکده داته وه!

 نهمان باشه. ئیدی یه کریگات له بهردهمدایه: یان ئهوه تا ئینکاری زانایی خوّت بکه، یان ئهوه تا عوقده کهم لیّک بدهرهوه و لهو ریّگهیه شهوه بمکهره هی خوّت.

به مبحوّره ئیدمه ده که وینه به رده م چه مکی ده روونشیکاری - التحلیل النفسی - ی خودی نالی وه ک که سینک، به لام لیر «داو اله خوینه ره که م چاوه رینی به شی دووه می لینکوّلینه وه که بیّت و ئیستا ده گه ریّینه وه سه رئه و مانایه ی که ده شی و شه ی «عیتابی» له خوّیدا شار دییّتیه وه.

ههر وهکو پیشتر گوتم: هاتنی مهستووره، هاتنیکی ئاسایی نیبه، چونکه عوقده یه که نارادایه که خودی عوقده که حاله تی عیتابی بو مهستووره وه پیش هیناوه. نهو پهنای هیناوه بو نالی، ههر بویه هه لیره دا جیگهی نهوه نابیته وه، عیتاب و گله یی مهستووره به لای نالیدا بشکینینه وه یان ساخی بکهینه وه، چونکه له حاله تی پهنا بو بردندا هیچ به لگهیه ک به دهست پی پهناهینه ره وه نیسیه به لومه کردن و گازنده کردنی پهنا بو هینراو دهست پی بهناهینه ره وه نیسیه به لومه کردن و گازنده کردنی پهنا بو هینراو دهست پی بکات.

به کورتییه کهی ئه گهر بانه و پت مانای و شهی عیتابی، ته نیا به پهیوه ندی له گهل و شه کانی پیش خویدا: (حه سنا، ئه دیب، ناز) لینک بده ینه وه، ئه وا ئه و فسه زایه ی نه و و هسانه دروست یانکردووه ده سه لات به سه روشه ی «عیتابی» شدا ده گری و ئه و ده مه لینکدانه و هی به یته که به و جوّره ی لیدیت که له دیوانی نالیدا لینکدراوه ته وه: «مه ستووره که به نافره تینکی جوان و ئه دیبی دائه نین، ئه مشه و ها ته خه و م، به لام چوّن نازینکی به سه ردا ئه کردم و چوّن به گله یی و لوّمه بوو لیّم؟»، که ئه م مانا کردنه یش باری و شه ی «ناز» به سه روشه ی «عیتابی» شدا فه رز ده کات و ده یخاته ژیر کونترولی خوّیه و قوه.

به لام نهگهر بیّت و مانای عیتابی به پهیوهندی لهگهل وشه کانی دوای خویدا لیّک بده ینهوه (نهوهی که نیّمه پیّشنیاری ده کهین)، نه وا مانای وشه که نابیّته گلهیی و لوّمه کردن له شاعیر، چونکه مهستووره کهسیّکی پهنابه ری عوقده داره و پرسیاری «قهت مومکینه وابیّ»ی لهسه رزاره، نهم

عوقده یه شه دهره وه ی مهستووره دا نییه ، به لکو له مهستووره خوّیدایه . بوّیه رخی تیّده چیّت عیتابی مهستووره ش عیتاب بیّت له خوّی و له عوقده که ی یان عیتاب و لوّمه کردنی خوّی له ئاست دهسته و هستانی و بیّچاره ییدا له به رده م نه کرانه و هی عوقده که ی بیّت ، به تایبه تی کاتیّک پرسیاره که ش جه خت له سه رسه نگ و قورسایی عوقده که ده کاته وه .

لیّرهدا نابیّت باز هدلّده بن به سه به پیستی (و)ی نیّسوان «نازیّک -وعیتابیّ» و روّلّی ئهم واوه به نیسبهت ههردوو وشهکانه وه له یاد بکه بن چونکه ئهگهر دوای لیّکوّلینه وه به پیّویستی زانستییانه له «و»ی نیّوان ههردوو وشهکان به و ئه نهامه نهگه بن که ریّگهمان پیّبدات شویّنی «و»ه که به نیشانه یه کی دی پر بکه ینه وه، ئهمه ش به بی ئه وه ی کیّشی به یته که زیانی پی بگات و ره چاوکردنی ماوه ی زهمه نیی ئه و نیشانه یه لهگه ل ئه و ماوه رهمه نیی که و نیشانه یه لهگه ل ئه و ماوه زمه نییه ی که ی تیدا ده خویّندریّته وه. بر نمونه به مجوّره:

مەستوورە كە حەسناو ئەدىبە بە حىسابى ھاتە خەوم ئەمشەو بە چ نازىك «..» عىتابى

مهبهستهی مانایه کی دی له فهزای وشه کانی دواتره وه بر و شه ی عیتابی به پنینه دهست.

مهسخبوون

ئیستا بق زیاتر ئاشنابوون و گفتوگوکردنی پتر لهسهر موتی شه کانی ئهم قهسیده یه ، سه رنج بق ههندی مهسه لهی دی راده کیشم:

پاش ئهوه ی شاعیر له دیّپی یه که مدا کلیلی قه سیده که یان ده داتی و مهستووره مان پی ده ناسیّنی، ئیدی ره و تی قه سیده که به ره و ناوه وه ی خه و نه که ناراسته ده بیّت و روّلی راویی شاعیر نامیّنیّت.. واته نالی و مهستووره ههر دووکیان به ره و زهمه نی (خه ون) ه که شوّپ ده بنه وه (له پاشاندا دیّمه وه سهر باسکردنی سروشتی ئه م خه و نه بویه کاتیّک شاعیره که مان وشه ی خه و ن به کار ده هینیّت له راستیدا ره وا بوونیّک ده داته قسه کانی و خوّی له و تابو و قده غه کراوانه (ممنوعیات) ده پاریّزی که له جیهانی ئاگادا هه ن و ناکری له کاتی ئاسایی و بیّداریدا به شیّوه یه کی سروشتی و ئاسایی قسانیان له باره و بکه ین (۱۱). لیّره دا خه و ن ئازادییه کی بو دوان و قسه کردن له سه ر تابوکان ده هیّنیّته ئاراوه و چه کیّکه به ده ستی قسه که ره وه تا به بی شه رم و حسیّب بو کردنی مه سه له نه خلاقییه کانی کوّمه لاگا، به یانی حالی خوّی بکات. چونکه له زه ینی کوّمه لادا خه و ن بینین له ئیراده ی فه ردیی مروّث به ده ره ، هم ر بویه شه ده بی دو چاری نه شکه نه ده ره بویه شه ده به ده بی نیراده ی فه ردیی مروّث به ده ره بویه شه ده به دی بی کات. کونکه نه ده بی که دو بایی دو چاری نه شکه خوه نابیّت.

نالیش، نهو نازادییه دهخاته نیختیاری مهستووره و تا سهربهستانه باسی عهوره تی خوی بکات و وه کو نافره تیک سهرنج بو ههندی لایه نی ئیروتیکی نهندامی لهشی خوی رابکیشیت. ههلبه ته نهمهیش له نالی ی یاخی چاوه روانکراوه و «نیشانه ی چاو نه ترسان و بزیوی و جهساره تیکی بی سنووره له نالییه و و بهلگه ی نهو ناگری یاخی گهربیه یه له سینه یدا کلیه ی سهندبو ی (۱۲).

به دریژایی بهشی یهکهمی ئهم خهونه که مهستووره تیایدا تاقه سوارهو

سهربهستانه عهورهتی خوی به ههموو دیمهنیکی جوان و ناسک دهچوینی، به لاگهی نهو یاخیبونه پتهوتر دهبیت که رووبهرووی ههموو ترادسیون و نایینیک دهوهستیتهوه، که نافرهت له ژیر سایهیاندا کائینیکی بی ناسنامهی بی نرخکراوه. نالی بههوی شورکردنهوهی رووداوی قهسیده کهیهوه بو جیهانی خهون، نیحتیمالی ههر دیداریکی هیناوه ته ناراوه، جا نهو دیداره دیدار و (روئیهت)ی پیر بیت، یاخود عهورهتی مهستووره. نایا نهگهر شاعیر نهم تمکنیکهی به کار نههینابا، دهیتوانی دهقیکی شیعریی هینده بهزر بخولقینی که یاخیبوون تیدا مهزر بخولقینی

تائیره باس ههرباسی بهشی یه که می خهونه که بوو، به لام نه ی له به شی دووه مدا چی رووده دات که نالی به هه مان شیوه ی مهستوره ده که ویت و هسفکردنی زه که ری خوی؟ (دواتر به دووروردیژی باسی نه وه ده که م که بوچی نالی و مهستوره ته نیا باسی نه ندامی جنسی خویان ده که ن نه ک سه رجه می له شی خویان؟)

ئامانجی مهستووره و نالی لهوه دا که ، سه رنج بو ئه ندامی جنسیی خویان راده کینشن و دیمه نی ئیروتیکی زمق ده که نهوه ، هه ریه ک ئامانجه ، به لام وهسفی مهستووره بو عهوره تی خوی له ئاست وهسفی نالیدا بو زه که ری خوی ، زموی و ئاسمانیان له نیواندایه .

ئیمه دهزانین که مهستووره عهوره تی خوّی به و دیمهن و شتانه دهچویّنی کهله دهره وه ی خوّینی:

ئهم سیرره چییه میثلی (سوها)بی، نهسوابی ؟! دورری که وهکو (دورری سهما) بی، نه سمابی ؟!

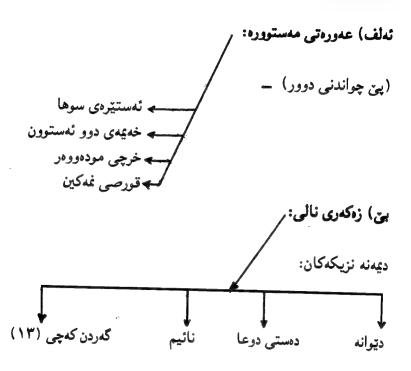
يان:

وهک (خهیمه) به پهردیکی ... وهک (هیممه تی صوّفی) که له نیّو... یا قورصی (نمهک) ههر وهکو (مهرمهر) به ضیابی (خرچیکی موده ووهر) به (عهسهل) ئاوی درابی.. واته له وهسفه کانی مهستووره دا ده لاله ت به ره و سه رچاوه یه کی مه دلوولی دوور ترمان ده بات وه ک له عهوره تی خونی، که نهمه یش به لگه یه که ده یسه لمینی مهستووره عهوره تی خونی وه کو دیمه نیک له ده ره وه ی خونی ده بینی و مامه له ی له گه ل ده کات، نه ک وه کو به شین کی جودا نه کراوه له سه رجه می به ده نی خونی. به زمانی کی دی، له وه سفه کانی مهستووره دا نه ندامی جنسی له و دیارده و دیمه نانه ده چیت که له ده ره وه ی رووبه ری جهسته ی مروقدان، که چی له لای نالی وه سفی زه که ر، وه سفکردنیت یه سیفاتی مروف. زه که ر «دیوانه» یه کی پیزانی قسه که ره! نالی لیره دا به نیوی خویه وه نائاخین، به له کی چیزانی قسه که ره! نالی لیره دا به نیوی خویه وه نائاخین، به له کی چیزانی قسه که ده! نالی لیره دا به نیوی خویه وه نائاخین، به له کی چیزانی قسه که ده!

«دیّوانه» که زانی که دهبی عوقده گوشا بی ههستا و (گوتی): ئهشکی رهوانم به فیدا بی..

بهم پیّیه ئاشکرایه وهسفه کانی نالی مهسخ بوونیّک پیّشان دهده ن که تیایدا مامه له کردن له گه ل «زهکه ر» وه کو مامه له کردنی لیّدیّت له گه ل «ئه ویتر»دا. واته زه که رسه ربه خوّییه کی هه یه و له ژیر کوّنتروّلی نالیدا نهماوه، هه ربریه شه شاعیر به «دیّوانه» ناوی ده بات. بوّ زیاتر تیّگه یشتن لهم په یوه ندییه په نا ده به ین بوّ ئه م هیلکارییه ی خواریّ:

(هێڵکاري يهکهم):



جیاوازییه کی دی له نیّوان وهسفی مهستووره بوّ عهوره تی خوّی و وهسفی نالی بوّ زه که ری خوّی، بریتییه له سروشت نهرمی و بوونی که شیّکی مامناوه ندی له لای مهستووره و سروشتیّکی شه پانگیز و توو په له لای نالی. مهستووره، عهوره تی خوّی به و دیمه ن و شتانه ده چویّنی که جوّریّک هاوسه نگی له سروشتیاندا ههیه، واته چیپ و رقاوی نین و به ناوهیّنان و به کارهیّنانیان ئاساییش و خوّشی و له ززه ت دیته دهست. له کاتی کدا نهو دیمه ن و شتانه ی نالی زه که ری خوّی پیّیان ده چویّنی، سروشتی کی په مووزن، توو په و دیسیلین کراویان ههیه. له م دوو نه خشه یه دا هه ندی نموونه بوّ مه به سته که مان پیّشان دراون:

سیفهتی دیاری تهشبیه پیکراو	تنشبيهپيّکراو	خاندى نالى
حالّ لیّهاتوو، جهزیه و هدیت و هاوار.	دينوانه:	
بریندارکهر، زام و دهستوهشاندن.	جاریح: مــهتنی مــهتینی	
پتدوی و قورسی، گرانی و نامدفهووم.	l	زه <i>کــــهری</i>
لیّدان و دهستنه پاراستن، کویّری و تاریکبین (عهسای کویّران، دیوانی نالی: ل: ۲۲۶	عدصا:	نسالسي
موچ که پیاها توو نه ویش له نه نجامی ترس، یان حاله تیکی ناناسایی، بر نمونه: گورانی هموا له گهرمهوه بر سارد.	مورتهعیش:	

سیفه تی دیاری تهشبیهپیّکراو	تمشيههيتكراو	خاندی مدستووره
یادهینندرهوهی ئاوی سازگار و زولال،	ئاوينه:	
رووناکیبهخش، و هیّما بوّ کراوهیی و سهفا و		
خۆدىتن.		
قسه و باسی خوش و پیکهنیناوی	نوكته:	
پرشنگ و بریسکهدانهوه.		عـــــــــــــــــــــــــــــــــــــ
سازگاری، شیرینی، حهسانهوه و پشوو.	کان <i>ی</i> :	
		مهستووره
شوینی ناساییش، پشوودان و خزپاراستن و	خديمه:	
مەنزلگرتن.		
به نرخی، جوانی و تیشک و سافییدتی.	مەرمەر:	
خۆش و بەتام و خوي.		
(قسوتوویه کسه ژنان زیر و خسشل و شستی	دورج:	
گرانبههای خوّیانی تیا هدلدهگرن)، جیّگدی		
پاریزگاریکردن و ئاساییش.		ļ
شیرینی، هدلگری تو و، که نیشاندی		
بەردەوام بەرھەمھاتنەوەيەتى.		

ئهگهر بیّت و له ههمان نهخشه دا، یاخود به گه رانه وهمان بو خودی ده قه که ده ده که رانه وهمان بی خودی ده قه که ده لاله تی «ده نگی یش وه ربگرین، ئه وا به ههمان شیّوه ی ده لاله تی «ره نگ» و سیفه ته به رجه سته کانی هه ردوو گرووپی ته شبیه پیّکراو جیاوازی ده رده که وی بو نمو به شه دا که مه ستووره له باره ی عه وره تی خویده و ده دوی ، هیچ به لاگه یه کمان به ده سته وه نییه «ده نگ» به رز بکه ینه وه :

ئهم سیرره چییه میثلی سوهابی، نهسوابی؟! دورری که وهکو دورری سهمابی، نهسمابی؟!

یان:

وهک هیممه تی صوّفی که له نیّو خه لوه خزاین مهستوور و عهزیزی شهره ف و ریفعه ت و جایی

ياخود:

یاخز، مه ثه لا، میثلی نه وابیّت و نه وابی مهشهوور وخه فی ههروه کو عهنقاو وه فا بی

واته موناسهبه نییه له کاتی خویندنهوه دا ده نگی پیته کانی وه ک (س، ص و هتد) بشیوینین و به ده نگی به رز بلیین: ئهم سیپره.. وه ک هیممه تی صیونی و هتد... به لام بو خویندنه وه ی ثه و به شه ی نالی تیایدا وه سفی زه که ری ده کات، به ناچاری ده بیت تونیخ کی به رزتر بدریت ده ده نگ. بو غوونه، بو خاتری ئه وه ی مانای نیوه ی دووه می به یتی یه که م، که کردار (فعل)ی «ههستان» ی تیدایه، بگهیه نری، پیویسته له نیوه ی یه که می هه مان به یته وه روه می ناماده بیت، واته ده نگمان هه لبری بی. یا خود کاتی نالی ده لیت ده نگیت:

مهجذووبي طوروق..

مورتهعیشی..

لەرزش وتابىي ..

ئه وا وشدکانی وه ک (مهجذووب، مورته عیش و له رزش) خوّیان ده لاله تی جموجوولیان تیدایه و نائاسایین، بوّیه ئه گه ر به ده نگینکی ئاسایی و توّنی لاواز بخویندرینه وه، ئه وه وینه و سروشتی وشه کانی وه ک مهجذووبی و مورته عیشی و له رزشی حاله ته شیعرییه که ون ده بیّت.

له ئەنجامى ئەم بەراوردە كورتەوە دەگەينە چەند ئاكامێك. بێسوود نابێ گەر كەمىٰ زياتر لەبارەيانەوە بئاخڤىن.

ههروهکو له سهره تاوه گوتم، نالی –ی شاعیر دهروازه ی قهسیده یه کمان به هوی گیرانه وه ی خه ونیکه وه بر ده خاته سهر پشت و رشته ی قسانیش ده داته دهست مهست وره. به م پیسیه نالی له دیری یه که مدا «راوی» یه و که سایه تیی نالی هه مان که سایه تیی شاعیره که شیعره که ی نووسیوه. به لام له به یتی دووه مه وه، ئیدی شاعیری راوی ون ده بیت و پروسه که یش له وه دوا «نووسین» ی شیعر نییه، به لاکو ده بیته پروسه ی «رووداو» ی نیو قه سیده که.

به زمانیّکی دی: ئیدی نالی-ی شاعیر و راوی نییه که به زمان مهستووره و دهدوی و شیعر بهرههم دههیّنیّ، به لکو مهستووره و نالی دوو کهسایه تین به کردهوه (فعل) له حاله تی رووداودان. برّیه ئهرکی ئیّمه لهوه دوا (دوای به یتی یه که م) «خویّندنه وه» نیسیه، به لکو «بینین» و بینینی ئه و رووداوانه ی له دوای و شه کانه وه روو ده ده ن. چونکه چ مهستووره و چ نالی زیاتر له وه ی بئا خقن، سه رگه رمی نواندن و پیشاندانن، نه ک گیرانه وه و ریوایه تکردن. له به رئهم هرّیه شه پیّویسته خویّنه رخه یال و روئیای بخاته کار برق بینینی دیمه ن و رووداوه کان نه ک لیّکدانه وه ی ئه قلّی برّ گهیشتن به مانای و شه و رسته کان.

ئهمهش ئهوه دهگهیهنی که لهم قههسیدهیهدا (لهززهتی بینین و تهماشاکردن) زاله بهسهر چیزوهرگرتنی لوژیکی له رهههندی زمان و مانای

زمانهوانیی وشه کان (۱٤). به لام سهیر لهوه دایه، کامیرای هه تگرهوهی فيلمي رووداوهکان، ياخود ديمهنه شيعرييهکان له ههر دوو حالهتهکهيا (چ ئهو كاتهى له ديدى مەستوورەوە دەبينني و چ ئەو دەمەش له هى نالىيەوە) تەنيا بهشـێکی بچـووک دەبینێ کـه ئەویش «ئەندامی جنسی»ی مـهسـتـووره و نالىيە. نەك سەرجەمى لەشى مەستوورە، ياخود ئەندامە ئارەزوو بەخشەكانى ديكهي؛ ياخود سهرجهمي جهستهي نالي. با واي دابنيين مهستووره خوّي رووت کردو تهوه، به لام نایا نیمه سنگ و مهمکی وی به دی دهکهین؟ یان داخو دەتوانىن وردەكارىي لەشى نالى بهينىنە يېش چاوى خومان: ئايا تووكن بووه یان کسوسه ؟ لهر بووه یان گسوشتن.. ؟ یاخسود باواز له جسهستهی كەسايەتىيەكان بهينىن و پرسىيار ئاراستەي «دەرەودى نزيكى» نالى و مەستوورە بكەين: ئايا ئەو شوپنەي مەستوورە ھاتۆتە خەونى نالى كوپيە؟ ئايا ژوورهکهي نالي خوّيهتي يان شوێنێکي تر؟ ديمهني ئهو شوێنه چوٚنه؟ ههوا سارده یان گهرم؟ و دهیان پرسیاری دی. نهمانه هیچیان له بونیادی قەسىدەكەدا رەنگيان نەداوەتەوە. چونكە ھەر وەكو يېشىتر گوتم: كاميراي هه لگرهوهی رووداوکان بهسه ریهک رووبه رهوه نیشت و تهوه که رووبه ری ئەندامى جنسىيى نير و مييه، بەلام لەگەل ئەوەشدا ھەر خوينەرىك بۆي ھەيە به پنی سهلیقه و خستنه کاری خهیالی خنوی وه لام بو نهم پرسیارانه بدۆزىتەرە. ئەگەرچى ئەرە كارىكى ھونەرمەندانە نىپ، چونكە خەيال لە دەقەكەدا، تەنيا خەياڭكردنەوەيە لە دوو ئەندامى جنسى. جا ئەگەر بىت و خويّنهر خەيالى خوّى لە دەرەوەي ئەو دوو ئەندامـە بخاتە كار، لە خەيال ليّکردنهوهي ديمهنه سهرهکييهکه دهپچري و ئهو چيـژهي نايهته دهست که دهشيت لهم دهقه وهربگيري. ههروهكو له بهشي دواييدا دينمهوه سهري. له كاتى پرۆسەي جووتبووندا، بيركردنەوه (خەيالكردنەوه) لە ھەر دىمەنتك خالي بي له ئيحاي جنسي، ئەوە دەبيت ھۆي خاوبوونەوەي پرۆسلەي جووتبوونه که و مروّف له جیهانی خهون و خهیال و خوّشی و روئیاوه دیتهوه حاله تى بيدارى و ژير ستهمى ئاگايى. يان له «حال و جهزبه و فهناى شههوانییهوه» دهگهریّتهوه بو ملکهچی و فهرمانبهرداریی بونیادی واقع. له گفتوگوی شکاندنی تابوّکانهوه دیّتهوه سهر ئاستی بیّدهنگی لهبهرامبهر تابوّکاندا.

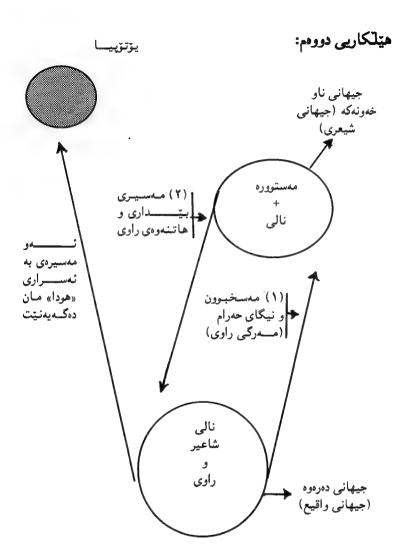
ئهوهتا نالیش له بهشی سید ههمی قهسیده که یدا له دیمهنی حاله ته نیروتیکییه کان ده پچری و ده بیته وه «شاعیری راوی». جیهانی خهون دائه خات و مهستووره ش مهحو ده بیته وه. لهم به شهدا نالی ده بیته وه ههمان که سیتی به یتی یه کهم و «داوا له خوّی نه کا واز لهم جوّره قسه بی جییانه بینی و، به خوّی نه لی بنیاده م به خهو و خهیال نابی به هیچ و، چاتریش نهوه یه له جیاتی قسه ی هیچ و پووچ شتی بلینی و بنووسی که بو دواروژی پاش مردنی چاک بین» (۱۵). لهمه یش زیاتر ده روات و ده لینت: وا چاکه رازی په ی بردن به راستی و ریگه دوزینه وه بو لای خودا بگری نه که به حسی سروور و ئالای شه کانه وه به بای «ئاره زوو» بازی.

* * * *

ئابهم جوّره نالی جاریّکی دی ههمان پیّسنیازی کوتایی قهسیده ی «قوربانی توّزی ریّگهتم نهی بادی خوّش مروور» دووباره ده کاتهوه. مروّث دهبیّ تهوه نهو کائینه گوناهکاره ی بهرده می دهروازه ی بهزهیی و شکوّی یهزدان، لیّره دا به گهرانه و همان بو سیّهه مین هیّلکاری له به شی پیشووی نهم کتیبه دا و به بهراورد کردنی له گهل نه نجامی قهسیده ی مهستووره چهند ناکامی گرنگمان ده ستگیر ده بیّت. دیاره بهر له ههر شتی نهو ناکامانه ده لاله ت له یه کی سهرچاوه ی دهروونی و فیکریی هاوبه شده کهن به نیسبه ت بونیادی همردو و قهسیده که وه.

نالی نهک ههر له پروسهی ته ماهیکردن له گهل نیشتمان وخول قکردنه وه ی روزگار و شوینی پیروزدا به شکست ده گات، به لکو له ته ماهیکردن و دوزینه وهی (ئه ویتر)یشدا تیک ده شکی و دوا جاریش یه ک ریکای له به رده مدا ده مینی: ریکای گهرانه وه بو لای خوا، یان ملکه چکردن بو

رووبهریکی یهزدانی و میتافیزیکی، که قورئان مژدهی هاتنی به ئوممهتی ئیسلام راگهیاندووه. بز گهیشتنمان به و روّژه «وا چاکه خهیال و خهو»مان بهلاوه نابیّت و کهوتبینه بیرکردنه وه له نهسراری هودایا. بهلای منهوه ئهم شکسته، شکستی فهرد نییه لهبهرده مئایین دا، بهلکو تیکشکانی بونیادی ژیانه له ئاست بونیادی مهرگ-دا. تیکشکانی ئیستای واقعییه له بهرده مئاینده ی وههمی-دا. شکستی شارستانییه هههشتی بهرده مئاینده ی وههمی-دا. شکستی شارستانییه هههدرده میوتوپیادا. شکستی چارهنووسه لهبهرده میوتوپیادا. شکستی چارهنووسه لهبهرده میوونی بیچارهنووسماندا. ئیمهش له نالیهوه، شکستی چارهنووسه لهبهرده میوانی بیخارهنووسماندا. ئیمهش له نالیهوه، همیاندی نالیهه ده کهینه و همیاندی ده کهینه و همیاندی به حهماسه وه یادیان ده کهینه و همی شکوی ره نج و خوینی رژاومانی تیدا بهدی ده کهین. به لام به داخهو هنوران ده ویکهراندی نایانخوینینه وه و مهو پهیکهراندی نایانخوینینه وه و مهو پهیکهراندی خومان له وجوودی خومان دامان تاشیون رووبه پووی شکاندن ببنه وه.



تێبینی:

لهم هیّلکارییه دا بازنه ی - جیهانی واقیع- بریتییه له «خود ناگا» ی شاعیر و بازنه ی - جیهانی شیعری- بریتییه له «ناخود ناگا» ی شاعیر دیاره ده کسری سی گوشه ی «یوّتوّپیا» ش به «سوپه رئاگا» ی نالی لیّک بدریّته وه .

بەشى سىيەم:

وهممي مهستووره/ مهستوورهي وهمم

كورتهيهك له بهشى پيشووموه:

له بهشی پیشروی ئهم باسه دا کوششی من بو ئه وه بوو که سایه تی و سیفه تی که سایه تی یو سیفه تی که سایه تی ده ستنیشان بکه م. ئه وه بوو له سی به شی قه سیده که دووام که ئه و سی به شه بریتیبوون له مانه ی خواره وه:

یه کهم: سهره تا: که تیایدا (شاعیر- نووسهر- راوی) مهستوورهمان پیّده ناسیّنیّ و کلیلی ده رگای خهونه که یان ده داته دهست.

دووهم: ئەلف: بەشى يەكەمى خەونەكە: ئەممەيش بريتىيە لە نەمانى دەورى «راوى» و پەيدابوونى مەستورره وەك تاقمە بيترەر و تاريفكەرى عەورەتى خۆى.

بى: بەشى دووەمى خەونەكە: ھاتنە گۆى نالى و تارىفكردنى زەكەرى خۆى.

سیّیه م: بیّداری و گهرانه وه ی «راوی»: مه حروبوونه وه ی که سانی نیّو فه دزای خهونه که د و قبل پ برونه وه ی بونیا ده کانی به شی یه که م و دووه می قه سیده که له وانه یش «زالبونی له ززه تی بینین و ته ماشا، به سه ر چیّری خویندنه وه دا، کوتاییها تنی دیمنی وه همی حاله تیّکی ئیروتیکی.. دواجار زالبوونه وهی مانای ثه قلیی و شه کان و کوتاییها تنی «گیّرانه وه ی رووداو» ه که به هوّی وینه شیعرییه کانه وه».

گرنگترین تایبه تمهندییه کانی ئهم بهشی سیههمه، بریتییه له ره خنه گرتن و

خویندنه وهی سه رجه می خه و نه که له به ربونیا دی خه و نیکی تردا (واته خودانه ده ستی و ریکه دوزینه و بو لای خودا).

* * *

لهم بهشه دا دابه شکردنی قه سیده که وه کو خوّی ده هیّلمه وه، هه ولّیش ده ده هه ندی نیوه ناچلیی به شی پیشو زیاتر ده ولّه مه ند و پر بکه مه وه. ئه مدی انه هه ولّدانیکن بو چ کردنه وه ی مه به ستمان له سه رزه ینی شاعیر، واته مه لا خدری نالی و روانگه یه که بو دوّزینه وه ی لیّک چوونه کانی «بونیادی ده روون» و «بونیادی زمان» که پیشتر په یانم به خوینه ردابوو بگه ریّمه وه سه مه مه باسه. هه روه ها ده مه وی هه ندی پرسیار سه باره ت به ژیانی سیّکسیی مه لا خدر به هژینم، له وانه یش: ئایا نالی هه رگیز ژیانی سیّکسیی هه بووه؟ یان به کوردییه که ی: هه رگیز له گه ل ئافره تدا جووت بووه؟ دیاره ته نیا له و رووه وه پرسیارانه سه باره ت به ژیانی هم که سیّکی تریش بیّنه ئاراوه. به لام پرسیارانه سه باره ت به ژیانی هم که سیّکی تریش بیّنه ئاراوه. به لام سه باره ت به زیانی هم که رسیارانه گرنگن، چونکه تا ئیّستا لی کولّینه وه یه که نالی له به رئه وه نرخی ئه م پرسیارانه گرنگن، چونکه تا ئیّستا لی که هاتو وه و بوّچوونی جیاواز له و باره یه وه هه یه .. هه ندیّک به دوودلّی یه و باسی ثه وه ده که نالی هاوسه ریّکی هه بووبی و هه ندیّکی دی به دلّنیاییه و باسی ژن نه هیّنانی نالی – یان کردووه (۱).

با لهو خالهوه دهستپیبکهم، که نالی له حالهتیکدایه تییدا ملکهچی ئارهزوویه کی سیکسی بووه و بو ئهمه ده کهویته نیو تهلیسمی «دیمه نیک وههمی باره وه و ئهمیش به وههمی بالییهوه و ئهمیش به خهیالکردنه وه له عهوره تی ئهو و ویناندنی له فهنتازیای خویدا، گهره کیه تی پیمان بلنی و بروای ئهوهمان له لا دروست بکات که ئهوه ی روویداوه، له «خهون»ی نالیدا روویداوه، به مجوّره، پروسهی خهون ده کاته پهرده یه کا

لهو ديوهيهوه چهند شتيكمان لئي بشاريتهوه.

یه کهم: ئهو حاله ته ئاره زوومه ندییه ی شاعیری تیدا بووه، واته ئاره زووی بو ئافره ت (مهستووره).

دووهم: دروستكردني ديمهنيكي وههمي له عمورهتي ممستووره.

سینههم: له قه له دانی ههموو نهو پروسهیه، که پیویستی سینکسیی شاعیره به «ههزل و رووره شکهری سه فحه ی له و ح کیتاب»

ئیستا ئهگهر توانای ئهوهمان ههبایه گهرانهوهیه که بو سهرجهمی ژیانی سیخکسیی پیاو ئه نجام بدهین، به بی هه لسله مینه وه ده کرا بلیّین: ئهم شیعره زاده ی ئه و ساته وه خته ئاره زوومه ندییه یه که نالی تیایدا به په نابردن بو دیمه نی وه همی، ئاره زووی خوی له پروسهیه کی ته حریفی وه ک ئیستیمنا: (ده سپه ر) دا به کام گهیاندووه. به لام ئیمه بو چه سپاندنی ئهم تیزه رینگایه کی دوور و دریژمان دیته به رو ئهویش له وزهی ئیمه به ده ره و پیویستی به زه خیره یه کی روشنبیریی فراوان ههیه.. هینده ههیه، به لای منه وه «خه ون و مستوره هاتنه خهون» ته نیا له و نومایشه خهیالییه دا حه قیقه تیان هه یه که نالی، یان هه رکه سینکی دی له کاتی دامرکاندنه وه یه هیزه جنسییه کاندا په نالی، یان هه رکهسینکی دی له کاتی دامرکاندنه وه ی هیزه جنسییه کاندا په نالی، یان هه رکه سینکی دی له کاتی دامرکاندنه وه ی هیزه جنسییه کاندا

به کورتییهکهی ئایا دهکری شاکاریّکی ئاوا له دایک ببیّت بهبی ئهوهی هیّزیّکی لیّبیدویی له پشت خوّیهوه حهشار نهدابیّت؟ ئایا دهکرا نالی بوّ دامرکاندنهوهی ئارهزوومهندی خوّی به هوّی دیمه نی وههمییهوه، عهوره تی ئافره تیّکی له زهینی خوّیدا به رجهسته نه کردبا و لهجیاتی ئهو بیری له قیامه ت و عهزابی دوّزه خکردباوه؟ یا خود ده بوو قیامه تی له حالیّکی وادا فهراموّش کردایه، ههروه کو چوّن له دواییشدا ئه و حاله ته بو قیامه ت وه لا ده خات و بگره سهرزه نشتیشی ده کات و به «ههزلی شوعه راو بادی هه وای دا و ده بات.

قبوول نه کردنی ئهوه ی له ژیانی نالیدا ئاره زوو دامرکاندنه وهی جنسی به پروّسه ی دیمنی و همی و ئیستیمنادا رهت نهبووه، ئهمهش له شیعری نالیدا رهنگی نهداوه ته وه (که مهستووره که ین) ، وه کو نه وه وایه بگوتری: قهسیده ی «قوربانی تزری ریگه تم» به یانی ههستی غه ریبایه تیی نالی ناکات و شیعری «نه م تاقمه مومتازه» بق «خولامه تایبه تییه کانی ده رباری بابان» نه گوتراوه و قهسیده ی «وه ک قه فه س نهم حوجره کوّن تییه» له نه نجامی کیشه ی شاعیر به ده ست حوجره کوّنه که یه وه دایک نه بووه.

واته قایل نهبوون بهوهی ههستی ئارهزوومهندی له شیعری نالیدا نییه و ئهم ئارهزوومهندییهش نالی—ی ناچار نهکردووه بیر له عهورهتی مهستووره بکاتهوه، قایل نهبوونه به ههموو ئهو به لگانهی که ئیمهی کورد تا ئهم کاته به هریانهوه نالی وه کو شاعیریکی میرژوویی مهزنی گهله کهمان پیناسه ده کهین.

به هدرحال، ئدگدر هیچ ندبیّت بالی هدروا له چوارچیّوهی مروّقیّکدا تدماشا بکدین و رووبدری جنسانیش به لایدنیّکی گرنگی چالاکییدکانی ژیانی مروّق قبوول بکدین، ئدوه به ئاسانیش لدوه تیّدهگدین که چوّن شاعیرهکدمان له ریزی ئدزموونهکانی تری ژیانی روّحی و مدعندوی و سدرجدم ئیسنانیی خوّی ئدزموونی سیّکسیشی له شیعردا رهنگ پیّداوه تدوه. به پیّی تیّگدیشتنه (لاکان)ییدکهش، بو ناسیندوهی مروّق، پیّویسته له زمانی و لدو وشد و دهسته واژه و دهربریند زمانییاندی بکوّلیندوه که له کاتی ئاخاوتن دا بدکاریان ده هیّنیّت (۲).

دىمەنى وەھمى وەك چەمكۆكى دەروونشىكارى:

دیمهنی وههمی بریتییه له یه کینک له ره گهزه گرنگ و سهره کیییه کانی پهیوهندی به ستنی ناره زوومهندانهی پیاو له گه آل له شی نافره تدا. له بناخه دا نهم زاراوه یه چهمکینکی فرقیدییه و نیمه بو روونکردنه وهی پهیوهندی نالی و مهستوره به کاری ده هینین، به بی نهوه ی زور خومان به که لین و قوژبن و گشت نهو رهههندانه وه به به ستینه وه که نهم زاراوه یه پیناسه ده کهن، یان به بی

ئهوهی شویّنی مانای وشهکه له سهرجهمی رهوتی دهروونشیکاریدا (التحلیل النفسی) بناسیّنین و پیّ بخهینه ههریّمی کیّشه تیوّرییه سهختهکانهوه(۳)

(فەنتازم: Fantasm)، پرۆسەيەكە تيايدا ئەندام و بەشە جياجياكانى لهشي ئافرەت لە خەيالى پىياودا بەرجەستە دەبن و ھەر يەكىك لەو ئەندام و بهشانه روّلی جوراوجور له پروسدی دیمانی وهمی و ویناکردنی جهستهی ئەوپتردا دەبىنن. لېرەدا يېوپستە ئەوە روونېكرېتەوە كە غەرىزەي جنسىيى مروّث هدردهم ئارهزوومهندی و تهمهننا به دوای خرّیدا دهیننی، که خهسلهتی بنهمایی ئهو ئارەزوومەندىيەش خەسلەتى پياوانە بوونيەتى(٤). واتە ھێز و رووبهري لايهني نيرانهي مروّڤ له كاتي ئارەزوومەندىدا خوّى دەردەخات و خزى دەنوپنى و بەرجەستە دەبيت. بەمانايەكى دىكە مرزڤ بە نير ومى-وە، کاتنی ئارەزووي دەبزوي، ئەوە وزە و پاڭنەرى پشتەوەي ئەو ئارەزووە، وزە و يالنهريكي نيرانهيه. ياخود دەكرى بگوترى: ئارەزوومەندى (الرغبه) دەبيته خەسلەتىكى نىرانە. ئەمەش بە ھىچ جىزرىك بەو مانايە نا كە ئافرەت ئارەزوومەند نىيە، يا خود ئارەزوومەندى پېشان نادات. بەلكو دەبېت وەھا ليّک بدريّت وه که «نيّرانه بووني پروسهي ئارهزووم هندي ده لالهت لهوه دهکات، ویرای پیاو، ئافرهتیش له کاتی دهربرین و پیشاندانی ئارهزووی خۆيدا سوود لەلايەنى نيرينەيى كەسايەتىي خۆي وەردەگريت، ھەر وەكو چۆن ئەگەر پياوپك دووچارى عەشق بېيت ئەوە ماناي وايە لايەنى ميينەيى كەسايەتىيەكدى زالە بەسەريا. بەم پىيەش ئارەزوومەندىي بنەمايەكى نىرانە و عهشق بنهمایه کی میپینه ی ههیه» (٥).

ئیدست به رلهوه ی له چهمکی دیمه نی وههمی دوور بکهوینه وه ، دریژه به قسان ده ده ین . ئهگهر وه کو (فرقید) ده لیّت (۱) لیّبیدو ، یان هیّزی بزوینه ری ریانی جنسیی مروّث ، یه که م پالّنه ر و پقده ری ئاره زووی جنسی بیّت بو خو پیدشاندانی ئه و ئاره زووه ، ئه وا ههمو و ئاره زوومه ندییه کی سیّکسییانه ی مروّث به پله ی یه که م ده شیّت لایه نی «نیّرانه» ی که سایه تیی مروّث تیایدا زال بیّت ، که خه سله تی ده ستبه سه راگرتن (التسلط) سیفه تی هه ره دیاری

لایه نی نیّرانه ی که سایه تییه که یه . چونکه «ئه وه ی پهیوه ندیی پیاو به له شی ئافره ته وه دیاری ده کات، پابه ند و پشت به ستووه به حه زی ده ستبه سه راگرتن و به هی خوّ کردن (۷)، که دیمه نی وه همی ئه رکی سانا کردنی ئه و حه زی ده ستبه سه راگرتنه ده گریّته ئه ستوّی خوّی. واته به بی په رینه وه له که نالی پروسه ی دیمه نی وه همی، پروسه ی به هی خوّکردنیش روونادات.

کهوابی ئیستا با بزانین گرنگیی کانالی وههمی به نیسبهت پیاوهوه چییه؟ بوّ وهلامی ئهمهیش پهنا دهبهین بوّ بهشیّکی دیکهی لیّکوّلینهوه به نرخهکانی دهروونناس (کهرامهتی مووهلهلی) که ئهویش له خانهی تیوّریی «لاکانی»دا خوّی دهبینیّتهوه.

نیدوبراو سه باره ت به گرنگیی دیمه نه وههمیییه کان ده نیت: «پیاو پیداویستیی گرنگی به دیمه وههمی و شانونامه خهیالییه کان ههیه، چونکه به بی نهوه توانای به رده و امیدان به چالاکیی جنسیی خوّی نامیّنی له کاتی جووتبوونی له گه ن نافره تدا، لهم رووه وه دامرکاندنه وهی ناره زووی جنسیی پیاو لهسه ر زنجیره یه که وههم و خهیال به نده و ته نیا لهم ریگهیه وه ده توانیّت پهیوه ندی به له شی نافره ته و دروست بکات (۸).

به لام حهزی دهستبهسه راگرتن له پروسه ی ئاره زوومه ندیدا کاریخی وای کردووه که بکه ر، یاخود نه نهسی ئاره زوومه ند زوّر جار له دیمه نه وهمییه کهیدا لهشی ئافره ت له شیّوه ی گومه له پارچه یه کی لیّک جودایا ببینی، نه ک وه کو یه کهیه کی ئورگانی و یه کگرتوو. ئه مه شده لاله ت له وه ده کا: پیاو خاوه نی توانای پیّوبست نییه بو چیّر وه رگرتن له له شی ئافره ت وه ک «ئه ویتر» یا خود وه کو نه فسی کی دی، چونکه به نیسبه ت پیاوه وه شوینی له ززه ت بینین له «سه رجه می» به ده نی ئافره ت وه ک بووی کی کاملی سه ربه خو (مستقل) له ده ست ده رچووه. بویه ئه م پیاوه توانایشی نییه وه کو که سی دووه می موتله ق روو به رووی بوونی ئافره ت بیّت موه، که ئه م حاله ته ش لای ژاک لاکان پیّی ده گوتری «لادانی جنسیی هه مه چه شن» (۹). دیاره پیچه وانه ی ئه مه مه چه شن راسته ، به و مانایه ی ئه گه ر پیاوی که دووچاری لادانی جنسی هه مه چه شن

نههاتبی، ئه واله کاتی پروسه ی جنسیه دائه ندامه کانی له شی ئافره ت وجوو دینکی سه ربه خویان هه یه و لهت و په ت و پارچه پارچه نه بوون و ئافره ت و ه ک بووینکی سه ربه خوی ره ها که ناکری دابه شبکریته سه ر چه ند به شینک، قه بوول ده کری.

لیّره دا پیّویسته نهوه ش بگوتری که په نابردنی پیاو بو دیه نی وهمی و کونترو لکردنی نه ندامیک له نه ندامه کانی له شی نافره ت له ژیر ده سه لاتی ناره زوومه ندانه دا، نهینییه کی له خویدا شاردو ته وه، که نه و نهینییه ش به کورتییه کهی «ترسی له ده ستدانی ناره زووی جنسی و توانای جووتبوونه». یان گهر بمانه وی ناشکراتر قسم بکه ین ده بی بلّیین: په نا بردنی پیاو بو خهیال کردنه وه له ته نیا به شیّکی له شی نافره ت و له ویشه وه خوره حدتکردن به هوی ده ستیمه پلیت به وه ی نه و پیاوه له به هوی ده ستیمه په دولی دانه وه، په یوه ندیی نیسیمه به وه ی نه و پیاوه له رووبه پوووبوونه وه ی (کونتاکتی) راسته قینه ی جنسیدا نییه له گه ل نافره تدا. به لکو نه و می و بی و برشتی پیاوانه ی خوی دلنیا ببیت ه وه و به و جوره ش و زه و مت مانه و برشتی پیاوانه ی خوی دلنیا ببیت ه وه و به و جوره ش و زه و مت مانه بگیریته وه بو که سیّتیی خوی.

هدروه کو (مووه له لی) هیّمای کردووه، ئهم شانوّنامه وههمی و خهیالییانه دوو خهسلّه تی باش و خراپ به خوّیانه وه دهگرن. باشه که یان نهوه یه: بوار بوّ پیاو ده پره خسیّن به شیّوه یه کی کاتی ئاره زوو و ئالوّشی خوّی له ریّگه یانه وه دایم کینیّته وه. به لاّم خهسلّه تی نیّگه تیقی ئهم پروّسه یه له وه دایه، نه ک ههر تهنیات توانای له ززه تبینینی پیاو له «سه رجهم»ی لهشی ئافره ته وه رده گرنه وه به لکو به جاریّک پیاو له ئاست رووبه پرووبوونه وهی دروست له گهل ئافره تدا (وه که بوویّکی سه ربه خوّی کامل و ره ها) ده سته پاچه ده که نوقسان» له گهل ئافره تدا (وه که بوویّکی سه ربه خوّی کامل و ره ها) ده سته پاچه ده که تهماشا کردنه ی وجوودی ئافره ت تایبه ته ندییه کی ههمو و کوّمه لگا ئایینی و باوکسالارییه کانه که کوّمه لگای کوردیش له پیّش ههمو و یانه وه یه و ئهمه شاکردنه ی کی حدا به ته دو وی ده ماشاکردن ی کی حدا

پیش داخوازیکردن، خوّی بهدیار دهخات، بهوه ی که وهسفی تهماشاکه ران بوّ ئهو کچه ده بیّته وهسفی بهشه جیاوازه کانی جهسته ی و دابه شکردنی بهسه رکومه لاّی ئه ندامی «جوان» و «ناشیرین» دا: بالای جوانه به لاّم دهم و لیّوی ناشیرینه، چاوی خوماره به لاّم ملی کورته، بالای تهواوه به لاّم ناوچه وانی بانه و هتد.

** **

ئیستا به رلهوه ی بچینه سه رباسی زهکه ری پیاو له دیمه نی وهمیدا با بزانین به هوی نه و زانیارییانه ی لهمه و به رفید و شیکردنه و هی لاکانییه و و و مرمانگرتن، چیمان لهباره ی نالییه و هیده گوتری ؟

وه ک لهسه ره تادا خوینه رم تاگادار کرده وه ، من لهم به شه ی باسه که مدا نالی ، له سه رئاستی دابه شکردنه که ی به شی پیشووه وه : («راوی شاعیر» و نالی نیو رووداوه خهونییه کان) نابینم .. به لکو وه ک که سایه تییه ک تیده روانم که به زهینی خوی بیرده کاته وه . تاقه ریخه یه کیش بو ته وه ی بزانین بیر له چی ده کاته وه په نابردنه بو گوتاره کانی ، چونکه : «زمانی گوتار هاواری وجوودی ناوه وه یه و ده لاله ت و وشه و ده نگی زمانی ک فورم و له ی له پیشه وه ساز کراونین . زمان له بنه مادا زمانی ره مز و هیمایه (Symbol) . و له گه له گه ل هه سیسته مه » (۱۰).

ئارەزوومەندىى نالى لەم قەسىدەيەدا شتىكە بەلگەھىنانەوەى پىويست نىيە. رەوا نىيە لەسەر ئاستى ئەو ئەدەبياتەوە، حسىبى بۆبكەين كە لە مزگەوتەكانى كوردستانى جاراندا بەشىدوەيەكى گشتى روانگەى كۆمەلى پىاوانى لەئاست جەسىتەى ئافرەتا رادەگەياند و لەچوار چىسوەيەكى گالاتەجارانەدا مەجلىسى پى گەرم دەبوو.. ھەندى لە مەلاكان و خويندەوارانى ئەو سەردەمەش بە «رەسمى سوننەت» (نظم) يان لەھەجوى بەدەنى ئافرەتا دەھۆنىيەوە.. چونكە ئەم قەسىدەيە جىاوازە و بەراستى دەتوانرىت لەسەرجەمى دەقەكەدا خەسلەتەكانى دەروونىدى ئارەزوومەند دەستىشان بكرىن.

نالی بههینانه سهر شانوی مهستووره و کردنی بهپالهوانی بهشیکی دراما شیعرییهکهی، خهلقی کهسیکی تری لهبهرامبهر خویدا نهکردووه، بهلکو بهیانی نهو نارهزوومهندییهی کردووه کهخوی تیایدا بووه. واته بکهری سهرهکیی نالییه که لهژیر کاریگهریی هیزی نارهزوومهندانهیدا بهکاریک ههلاهستی؛ که نیوهروکی نهو کارهیش له پروسهی «دهستبهسهراگرتن» و «کردن بههی خو» پیکهاتووه. لهبهر ئهوهش که نالی مروقیکی راستبیژه، یاخبود دهروونیکی پاکه، نهوا تهماشا دهکهین نهم مهسهلهی «بههی خوّکردن» ه، که به پلهی یهکهم سروشتی نیرانهی نارهزوومهندییهکه دهخاته روو، لهسهر ناستی «زمان»یشدا رهنگیداوه تهوه. به دهربرینیکی دی، کورو، لهسهر ناستی «زمان»یشدا رهنگیداوه تهوه، به دهربرینیکی دی، کاتیک نالی لهژیر کاریگهری و هیزی نارهزوومهندیدا پهنا بو دیمهنی وههمی کاتیک نالی لهژیر کاریگهری و هیزی نارهزوومهندیدا پهنا بو دیمهنی وههمی بهردهمی چارهنووسیکی. نهوه تا بهزمان مهستوورهوه (که نیدی لیرهدا مهستووره کهسیکی تر نییه، بهلکو بهشیکی دیی کهسیتی نالییه)، دهلیت: مهستووره کهسیکی تر نییه، بهلکو بهشیکی دیی کهسیتی نالییه)، دهلیت:

جهوابی چی؟ نالی دهبیّت (چ وه لامیّک ، یاخود وه لامی چی) بداتهوه؟ تا ئهو بهشهی دیکهی کهسیّتی بکاتهوه هی خوّی؟.. ئهو جهوابه جگه له دریژهدان بهدیهنی وههمی و لهو ریّگهیهشهوه، دامرکاندنهوهی ئارهزوو، دهبی چیتر بیّت؟! ئایا ئهو چارهنووسهی شاعیر خوّی لهبهردهمدا دهبینیّتهوه پیّش همموو شتیّک «توانای جنسیی خوّی» نییه که لهگهل ئهو توانایهدا دووچاری ململانی هاتووه و تهنیا لهریّگای دیمهنی وههمی و ویّناکردنی پارچهیهک له جهستهی نهویترهوه، دهشی خوّی لیّ رزگار بکات؟

له راستیدا وه لامدانه وه ی نالی، وه لامدانه وه ی پرسیاری که سینکی تر نییه له ده ره وه ی خوّی، به للکو وه لامدانه وه ی پرسیاری ده روونه. پرسیاریک که شاعیر ناچاره بوّ وه لامدانه وه ی په نابه ریته به ر سروشتی ده ستبه سه راگرتنی نیرانه ی خوّی و له نه نجامی دامرکاندنه وه ی ناره زوومه ندییه که شییه وه له قود ره ت و توانای جنسانیی خوّی دلنیا بیته وه . خالی سه ره تایی هه نگاونان

بو نه و دهستبه هسه واگرتنه ش، بریتیه ها هخه یا لکردنه وه له عهوره تی (مهستووره). نه مه ش زوّر ناساییه. چونکه نالی نایه و یت یان ناتوانیت له ریدگه ی خه یا لکردنه وه که یه وه سه را پای که سینتی نافره تیک و له شی نه و نافره ته به سه ربکاته وه ، به لکو ته نیا نه ندامی جنسیی نه و نافره ته ده بینی . نه مه ش به و مانایه ی که شاعیره که مان توانای نییه له گه ل نافره تدا وه ک و جوود یکی سه ربه خو پهیوه ندی دروست بکات. . بریه ناخود ناگایانه و به «داپوشراویی /مهستور» ده مینیته وه نافره ته ده بینته «مهستور» ، واته به «داپوشراویی /مهستور» ده مینیته وه و نیمه ریگه ی نه وه مان نییه بزانین کییه! . دیاره هویه کی لوژیکیش نه وه تا له پشتی نه م نهینییه وه ، که بریتیه له وه کی نالی دیمه نی وه همی (ته نیا) له عهوره تی نافره ت ساز ده کات ، بویه ده کری نه و عهوره ته عهوره تی هه رئافره تیک بیت و گرنگیش نییه نه و نافره ته ناوی شی چییه ، چونکه «ناو» نه و چیژه نابه خشی که «بیرکردنه وه» له عهوره ت به نالی ده به نالی ده به خونکه «ناو» نه و چیژه نابه خشی که «بیرکردنه وه» له عهوره ت به نالی ده به نالی ده به خونکه «ناو» نه و چیژه نابه خشی که «بیرکردنه وه» له ده داتی ، ناو نییه . «مهستوره ی نالی ده به نالی ده ده ناوی نالی ده به نالی ده به نالی ده به نالی ده ناوی نالی ده ناوی نالی ده ناوی نالی ده به نالی ده نالی ده ناوی نالی ده نالی ده به نالی ده به نالی ده نالی ده نالی ده نالی ده به نالی ده به نالی ده نالی ده نالی ده نالی ده نالی ده نالی ده به نالی ده به نالی ده نالی ده

یهکهم: ئهگهر بیّت و «مهستووره»ی نیّو قهسیده که بهمهستوورهی ئهرده لانیی شاعیر و میّژوونووس و ئهدیب لهقه لهم بدهین؛ ههروه ها بلّیین: بهلاگهمان برّ ئهمه ماوهی خویّندنه کهی نالییه لهشاری سنه (تهماشای لاپه په ۲۸ و بهرهودوای دیوانی نالی بکه)، یان بلّیّین؛ نالی مهستووره به «ئهدیب» ناو دهبات و مهستوورهی ئهرده لانییش خویّنده وار و ئهدیب بووه، ئهمه ریّی تیّده چیّت. ئهویش بهمهرجی که به به للگهوه روونی بکهینه وه زاراوهی «ئهدیب» لهسهرده می نالیدا به ههمان مانای ئهم پر به کار ها تووه و پیّناسهی

کهسیّکی خاوهن قه لهمی پیّکراوه که بابهتی شیعر و چیروّک و ژانره کانی دیگه ی ئهده بی بهرهم هیّنابیّ. ئهگهرنا کاتیّک ئیّمه دهگه پیّنه بو لای تیّکست هشیعیرییه که ، ئیدی ههمو و به لگه ئاماده کراوه کانی له وه و به لگه ئاماده کراوه کانی له وه و به له ده و هسیده که کهسیّک نییه ، «سهرجهمی ئافرهت» یّک نییه به ههمو و رهه نده ئینسانییه کانییه وه ، به لکو ئه ندامی جنسیی ئافره ته و بهس. ناشکری دلّی خوّمان به و ئهگهره لاوازه خوشبکه ین و سیفه تی «ئهدیبی» بده ینه پال ئه ندامی جنسی و کاری و انه شیاوه ...

دووهم: راسته نالی مهستوره به مهسناو و ئه دیب ناو ده بات، به لام خو ده کری وه سفی حه سناو و ئه دیبی بدریته هه رئافره تیکی دیکه ش، هه روه کو چن دیمه نه وهمییه کهی شاعیر له باره ی عه وره تی مه ستوره وه ه، بر عه وره تی هه رژنیکیش ته فسیر ده کریت. ده مه ویت بلیم: نه سیفه تی (حه سناو و هم رژنیکیش ته فسیر ده کریت. ده مه ویت بلیم: نه سیفه تی (سنه بی) بوونی ئه دیب) و نه ئه و به لگانه ی ده یانه وی ئیسسیاتی (سنه بی) بوونی مه ستوره که ی نالی بکه ن؛ له دینامییه تی قه سیده که دا، له ره وتی ده قه شیعریه که دا ده وریان نامینی. ئه مه ش له به رئه وی وه کو له پیشاندا گوتم، نالی باسی که سیک یان فه ردیک ناکات، به لکو باسی «ئه ندامی مییینه ی نالی باسی که سیک یان فه ردیک ناکات، به لکو باسی «ئه ندامی میینه ی یاخود ژنیکی تایبه ت که نالی خوی زانیویه کیه و فه نتازیای پیوه لید اوه.. یاخود ژنیکی تایبه ت که نالی خوی زانیویه کیه و فه نتازیای پیوه لید اوه.. تری هاوکیشی خوی، یان نزیک له خوی له جیگه دابنین، جگه له که مه تری هاوکیشی خوی، یان نزیک له خوی له جیگه دابنین، جگه له که مه ئالوزیه که له رووی ته کنیکی شیعریه وه که لایه نه کانی جیناس و ئیستیعاره و هتد. ده گریته وی؟ بروانه:

مه حبووبه که حهسناو و ئه دیبه به حیسابی هاته خهوم ئه مشهو به چ نازیک و عیتابی

یان ئایینه بهمایینه دهبیّ رهنگ نوما بیّ «شوکرییه» بهمهستووره دهبیّ موهره گوشایی

هه لبه ته من کاتیک زاتی پیشنیازی ئاوام هه یه که دهبینم له لیکدانه وه قه سیده که شدا، وشعی مهستووره جگه له وه ی وه کو ناویک بی ئافره تیک مامه له ی له گه ل کراوه، هیچ روّلیّکی تری نه دراوه تی. بی روونکردنه وه ی ئهم قسمیه ش، لیره دا دوو نموونه له شهر حی خودی دیوانی نالییه وه قه رز ده که م تا خوینه ر مه به سته که مانی زیاتر بی ئاشکرا ببیت.

غووندى يەكەم:

(حهسنا: حهسناء، ئافسرهتی جوان. عیت اب: لوّمه و گلهیی واته: مهستووره که به نافره تیّکی جوان و نهدیبی دا نهنیّن، نهمشه و ها ته خهوم، به لاّم چوّن نازیّکی به سهردا نه کردم و چوّن به گله یی ولوّمه بوو لیّم ؟!).

تهماشا ده که ین لهم لیّ کدانه وه یه دا نرخی وشهی «مهستووره» له وه دایه که ناوه برّ نافره تیّک، ههر وه کو چرّن ده شبی وشه ی مه حبووبه شناو بی برّ نافره تی . . واته نه وه ی که نه و نافره ته ناوی مهستووره یه ، یا وه کو ناوی کی دی (به مه رجی له گه ل جوانکاری و کیّشی به یته شیعرییه که دا بگونجی) ، له گرینی مانای وشه کانی دوای خرّیدا ده وریّکی نییه .

غروندي دوودم:

ئایینه بهمایینه دهبی رهنگ نومابی (مهستووره) بهمهستووره دهبی موهرهگوشابی

شەرحەكەى بەمجۆرەى خوارەوە كراوە: (ئايينە: ئاوينە. مايينە: ئاواوى، تىككىل بەئاو.(×) رەنگ نوما: ئەوەى تىشك بداتەوە، بەمەستوورە: بەم ئەستوورە، ياخود بەمەستوورە، واتە بە شتى داپۆشراوە كە ھىنەكەى نالىيە. موھرە گوشا: سەر قاپكراوە، كىنايەيە لەكچى بەژنكراو.

واته: ئەبى «ئاوينەكەى» مەستوورە خانم بەشتىكى ئاواوى و وەك ئاو پاك بكريتەوە تا رەنگ بداتەوەو، سەرقاپى مەستوورە خۆيشى بەم شتە ئەستوورە يا بەم شتە شاراوەيەى نالى بكريتەوە)(۱۱).

لیّره دا ته ماشا ده که ین «مهستووره» ی یه که م خراوه ته دوو که وانه وه و له شهرحیشد اهیچ کاریگه رییه کی به لاغی و ماناسازیی به نیسبه ت و شه کانی تره وه نییه. بیّنه هه ر وه کو خوّی، واته وه ک ناویّ بوّ نافره تیّک ماوه ته وه، که نه م ناوه له م قهسیده یه دا، ده کریّ ناو بیّت بوّ هه ر مهستووره یه ک که له سهرده می نالیدا ژیابی، به بی نه وه ی مه به ستی نالی سه رجه می که سایه تی نافی (مهستووره یه) بیّت.

پیشنیازی نهوه ی که دنه مان ده دات بو گورینی ناوی مه ستووره ی نیو قه سیده که و جوی کردنه وه ی له «مه ستووره خانی سنه یی» ، فه رزیا تیکن که بو شیعری نالی راستن. چونکه ، هه روه کو ده زانین نالی له هه ندی قه سیده ی دیکه شیدا ، بو غوونه نه وانه ی باسی (حه بیبه) و (مه حبووبه) یان تیدایه ، و شه ی حه بیبه و مه حبووبه ناویکی دیکه ن بو نافره تیک که نیمه تائیستاش ناوه حمقیقی و نه سلیده که ی نازانین و نالی به شاراوه یی هیشتویتیه و هه خوراییش نییه ، گه ریده و شاعیری گه وره ی کورد «پیره میرد» له مباره یه و گوتوویه تی «له نه ظهر مندا حمت الله حمضره تی نالی کردوویه به و اسطه ی حمقیقی نه بووه و ته نها ره منزیکه حمضره تی نالی کردوویه به و اسطه ی بیطهاری ده های شاعیرانه ی» (۱۲).

لیّرهشدا ریّی تیده چیّت وشمی «ممستووره» ناویّکی خوازراو بیّت بق نافره تیّکی تایبه ت، که دیسانه وه بق نیّمه نه ناسراوه. دووریش نیبه نهم مهستووره یه ناویّکی خوازراوی تر بیّت بق «حمبیبه» و حمبیبه ش ناوه بق ناویکی تر و بهم پییه نالی ویستبیتی ئهسلی کهسه که مان به جاری لیبشاریته وه و ونی بکات. دیاره به له به رچاوگرتنی بارود و خی کوّمه لایه تیی سهرده می ژیانی مه لا خدر و ئیستاشی له گه لدا بیت، به تایبه تی بو نووسینی قه سیده یه کی له م بابه ته ، ده بوو ئه و کاره بکات ، ده نا بو سبه ی لاشه یان به ده روازه ی شاره وه هه لده و اسی !

** ** **

ئیستا کاتی ئهوه هاتووه بچینهوه سهر باسی دیمهنی وههمی و زهکهری پیاو لهم دیمهنهدا.

ئەگەر ئىمە جارىكى دى ئەو بەشەي قەسىدەكە بخوينىنەوە كە نالى تيايدا بهزمان مهستوورهوه دهدوي، خيرايي و تهوژمي شاعيرمان لهوينهسازي و تەشبىھاتدا بۆئاشكرا دەبى، كە ئەمەش بارودۆخىكە ئارەزوومەندىي نالى هینناویتییه گوری. واته، نالی بو ههرچی زووتر گهیشتن به کام و لهززهت بينين لمئهندامي جنسيي مهستووره وهمييهكهي، ناچاره بهتوندي همولني ئەوە بدات لەشانزنامە وەھمى و ويناسازىيەكانى دانەبرى، چونكە بەتەنيا دابرانیک و بیرکردنهوه لهههر شتیکی دی که ئیحای سیکسی نهداتی، ئهوا ئارەزوومەندىيەكەشى دەمرى و سارد دەبىتەوە. لىرەشدا بەئاشكرا ديارە كە نالى عهورهتي مهستووره وهكو ئهنداميّكي ياسيڤ دهبينيّ و نهرمييهكي لهئەندازە بەدەرى دەداتى (بروانە: نەخشەي يەكەم). ئەمەيش بەيىچەوانەوەي ئەو ھەللمەت و ئاكتىۋبوونەي لەوەسفەكانى لەوە دوايدا بۆ زەكەرى خۆي بە رەواي دەبىنىي و بەھۆپانەوە زەكەر دەخساتە چوارچىسوەپەكى توورەپى و لهتاریکیی موتلهقدا بهندی دهکات (بروانه: نهخشهی دووهم). تهوجا بوّ ئەوەي پەيوەندىي پىياومان لەكاتى ئارەزوومەندىدا بەزەكەرى خۆپەوە بۆ ئاشكرا ببيّت، پيويسته بهناچاري بكهوينهوه قهرزكردني ههندي ئهنجام له کایهی دهروونشیکاری. ئهمهش نهک لهیپناوی زوّر گوتن و سهر لهخوینهر شيّواندندا، بهڵكو لهبهرئهوهي ناچارييهكي مهنههجييه و دهچيّته خزمهتي ليْكوّلْينهوهكهمان لهبارهي شيعري نالييهوه.

ئید مه پید شستر گوتمان، پیاویک نه گهر دووچاری «لادانی جنسیی ههمه چهشن» ها تبین، له کاتی پروّسه ی دیمنی وههمیشدا لهشی نافره ت دابه شده کات به چه ند به شیخه که و له و دیمه نه شدا گرنگی ده دات به تاقه نه ندامیخ کی له شی نافره ت. نیستا ده مانه وی هیما بو نه وه بکه ین که روانینی پیاو بو زه که ری خویشی به دابه شکر دنیخ کی هاو شید وه دا ده پروات. به ومانایه ی وه کو به شیخ کی جیاواز له سه رجه می له شی خوی ته ما شای زه که رده کات: «وه ک نهوه ی وجوودی پیاو و نه ندامی نیرینه یی نه و دو و وجوودی جیاواز بن به وه کی و به لایه که گوئ به فه رمانه کانی نه و نادات. هوی جودایی زه که رله سه رجه می که سیتی پیاو به و مانایه یه ، که زه که رخوه نی سه ربه خوی یه که ربی ایسه تی پیده کات ی جود تبوون و پروسه ی جنسیدا وه ک مه وجود دی کی جودا له خوی هه ستی پیده کات. پروسه ی جنسیدا وه ک مه وجود دی خی یه به باری پروسه ی پیاوه وه » (۱۳)

نالی لهبهشی دووهمی خهونه کهیدا ده کهویته تاریفکردنی زه کهری خوّی و ئاوریّک لهویش دهداته وه ، یا خود راست تره بلیّم: زه کهر نالی ملکه چی تاریفکردنی خوّی ده کات! ، چونکه همر وه کو پیشت تریش گوتوومانه ، شاعیره کهمان لهبهشی یه کهمی خهونه کهیدا به داخلگردنی مهستووره و باسکردنی دوورودریّژی عهوره تی نهو ، خوّی خست به بهرده م چاره نووسی وه لامدانه وهی پرسیاری که نهو پرسیاره ش پهیوه ندیی به توانا و هه پهت و وه لامدانه وهی پرسیاری که نهو پرسیاره ش پهیوه ندیی به توانا و هه پهت و نالی له پروّسه ی دیمه نه وهمییه کهید الایه نی دووه می به زمه کهی بهینیته نالی له پروّسه کهی دیمونه وهمییه کهیدا لایه نی دووه می به زمه کهی بهینیته مهیدانه وه که دری خویه تی نیرانه بدریّته زه کهر ، تا پروّسه کهیش بیّته دهست ، پیویسته هیّز و قودره تی نیرانه بدریّته زه کهر ، تا به و هریه وه بتوانیّت دهسه لات به سهر پاله وانی به شی یه کهمی شانونامه شیعرییه که یدا بگریّت و ملکه چی ژیّر فه رمانی خوّی بکات که نه ویش عهوره تی مسه سانونام دیموره تی مسه سانونام دیموره تی مسه سانونام شیعرییه که یدا بگریّت و ملکه چی ژیّر فه رمانی خوّی بکات که نه ویش عهوره تی مسه سانونام دیموره تی مسه سانونام دیموره تی میانونام دیموره تی میموره تی دیموره تی دیموره به لام هه دیموره تی بالی میموره تی میموره تی میش دیموره به لام هه دیموره تی به تاتونام دیموره تی میموره تی به تاتونا به تیموره تی بالی میموره تی به تاتوره تیموره تیموره

لهخهیالکردنهوهکانیدا تهنیا هینی مهستوورهی دیتووهو دیمهنی وههمی لهجارهوه سازداوه. واته مهستوورهی دابهشکردووه. بریه بهههمان شیدوه شهارهوه سازداوه. واته مهستوورهی دابهشکردووه. بریه بهههمان شیدوه تهماشای زهکهری خوی دهکات، به و مانایهی وهک بهشیکی جودابووهوه لهخوی.. ئهم کارهش وهنهبی کاریکی ئاگایانه بیت به لکو پهیپهوکردنه له ههستی ناوهوه (شعور الباطن)و گوزارشیکه، زمان داویتی له دهروونی نالی. با گوی لهبهیتی یهکهمی ئهم بهشهی خهونهکهی نالی بگرین کهتیایدا زهکهری خوی، واته ئهندامیکی خوی لهسهرجهمی جهستهی خوی جوی دهکاتهوه و ده لیت:

(دیوانه) که زانی که دهبی عوقده گوشابی هدستا و گوتی: ئهشکی رهوانم بهفیدابی!

کهلیره دا وشهی «دیوانه» ههردوو تایبه تمه ندییه کهی له خو گرتووه، واته چ نیرایه تی و شهرانگیزی، چ ئهوه ش که نالی وه ک مهوجوو دینکی دی ته ماشای زه که ری خوی ده کات و به «دیوانه» ناوی ده هینی.

لیّرهدا نامهویّت بیّمهوه سهر بهشی کوّتایی قهسیده که، واته قوّناغی «بیّداربوونهوه»، چونکه له دوادوای بهشی یه کهمی نهم لیّکوّلینهوهیهدا کهم تا زوّر قسهمان لهبارهوه کردووه. به لام به لامهوه گرنگه پرسیاری سهره تای نهم به شهی باسه کهمان دووباره بکهمهوه که تیایدا سه رنجمان راکیّشا بو نهوه ی نایا نهم قهسیده یه ده کریّته به لگه بوّ بوونی نافره تا له ریانی مه لا خدردا؟

بیّگومان ئهمه پرسیاریّکی قورسه، بهر لهههموو شتیّکیش پیّویسته ئاگاداری ئهوهبین که ژیانی سیّکسیی راستهقینه ریّگر نییه لهبهردهم پهنابردنی مروّث بوّ دیمهنی وههمی و دامرکاندنهوهی ئارهزووی جنسی بههوّی دهستیهرهوه، چونکه وهک (میووهلهلی) دهلیّت: ئهم پروّسهیه وهکو ئیمکانییهتیّک بوّ بهدهستهینانی چیّری دوای ئارهزوو دامرکاندنهوه: «ههرگییز لهناو ناچیّت و پهیوهندیی نییه بهههبوون، یان نهبوونی ژیانی

سیخکسیی راستهقینهوه». ههر لهبهر ئهوهیشه کهههندیک جار دیمهنی وههمی بر پووچکردنهوهی رازایی و تاراندنی «لهئاست ئارهزوومهندیی مروّقدا پهنای بوّ دهبریّت. بهمانایه کی دیکه، بههوّی ئهو کارهوه، واته بههوّی ویّناکردنی دیمهنه وههمییه کان و دهستپه رلیّدانه وه، پیاو ههولّده دات بیسه لیّنی که هیشتا پیّی ماوه و کوّتایی بهئاره زوومهندیی نه ها تووه» (۱۲).

به لام نه گهر بمانه و یت وه لامی نهم پرسیاره به شیوه یه کی بده ینه وه و اته راستی و نا پراستیی وه سف و و ینه شیعرییه کانی نالی له بابه ت عهوره تی ژنه وه له گه ل پیکها ته ی نانا ترمیی کلیشه ی نه ندامی مییینه ی نافره ت به راورد بکه ین، نه وه کاری نیمه نییه و ناشمانه و ی خومانی له قه ره بده ین. له گه ل نه وه شدا نه و رایه ی ماموستا محمه دی مه لا که ریم ده هینمه وه که له راستای نه م کیشه یه دا ده ریبریوه و هیما بو بی ته جره به یی نالی ده کات: «قه سیده که ی له مه پر «مه ستووره» به بو چوونی من (بو چوونی کا که حه مه نیشانه یه کی «شاره زایی» تیا نییه و وای نه گه یه نالی تا نه و کاته شکه نه و قه سیده یمی گوتووه، له م با به ته دا چیوی هه ر له تاریکی وه شاندووه، نه گینا شتی و از و ربو به با سکردنیان بتوانی بایه خیکی تر به قه سیده که ی بدات و شوسافه کانی که هی ناونی یه و زیات و رازاوه تر بکات» (۱۵).

به پیّویستی دهزانم خویّنه و تهماشایه کی تری هیّلکاری یه که می نهم باسه بکات، که تیایدا ههندی له پیّپواندنه «دووره کان»ی نالی بو عهوره تی مهستووره پیّشان دراوه. نهم پیّپواندنه دوورانه ش، واته ته شبیه کردنی عهوره تی مهستوون به «نهستیّرهی سوها، خهیهی دو نهستوون، خرچی موده و وهرر...» ده لاله ته له «دووریی» شاعیر ده که نه له بواری پراکتیکی نه زموونی راسته قینه ی جنسیدا. به لای منیشه وه نهمه ساته و ختیّکی زیانی تراثیدییانه ی شاعیره، ساته وه ختیّک که نالی تیایدا پی ده نیّته قه له مهه وی حمرامه وه و ده بیّته یا خییه کی بی پهروا، که چی له هه مان کاتیشا ملکه چی هیزیّکی میتافیزیکی یه و و ده م ده روونیّکی شهرمه زار، لوتکهی نهم ساته وه خته تراثیدییه شه له وه دالی ناکامه، شهرمه زار، لوتکهی نه م ساته وه خته تراثیدییه شه له وه دالی که نالی ناکامه،

بی ئەزموونه و به ئومید نهگهیشتووه، ئینسانیکی موتهلاشی سهردهمیکی شکستی میروی روّحی و فیکریی ئیسمه که بهدوور بووه لهههر پراکتیکیکی راستهقینهی جنسی و دهتوانین لهگهل ههزاران لاوی ئیستای ناو کوّمهلگاکهمان بهراوردی بکهین که ویّرای ههلکشانیان لهتهمهندا، هیشتا لهرووی جنسیهوه ستهملیّکراون.

بهشی جواره:

تهمهنی نالی له « مهستووره» دا

بیسوود نابی ئهگهر لهم بهشهدا سهرنجی له قهسیدهی مهستووره و پهیوهندیی به تهمهنی نالی-ی شاعیرهوه بدهین.

زوربهی ئه و لیّکوّلهرهوانهی من دهستم به بهرههمیان رادهگات، کاتیّک باسی مهستوورهکهی نالییان کردبی، مهسهلهی تهمهنی شاعیریان هیّناوه ته پیّش.. پیّموابیّت زوربهشیان لهسهر ئه وه ریّک که و توون، که ئهم قهسیده یه زاده ی نه و قوّناغه یه نالی تیایدا له پیّته ختی ئه ماره تی نهرده لآن، و اته شاری «سنه» خویّندوویه تی.

به کورتییه که ی، ئه و قوناغه ش سه رده می گه نجینتیی شاعیر و هه په ته ته مه نی جوانیی ئه و بووه.. ئه وه تا ماموّستا محه مه دی مه لا که ریم له کتیبی «نالی: له کلآو پوژنه ی شیعره کانیسیه وه» لا په په: (ل ۲۱) دا ده لیّت: «قه سیده دریّژه که یشی که باسی خه و بینینه که ی خوّبی به (مه ستووره ی ئه رده لان) هوه تیا ئه کا، دیاره له سنه و توویه تی، چونکه با به ته که ی دیاره با به تی دیاره با به تی دیاره با به تی دیاره با به تی سه رده می لا و یید تی» (۱).

ئیمه لیرهدا هه لویسته یه که ده که ین و به گه رانه و همان بو ده قی شیعره که هه و لاده ده ین سه رنجی خوینه ربو چه ند شتیک رابکیشین.

به ته ما شاکردنی به شی دووه می نه م لیّکوّلینه وه یه «وه همی مهستووره / مهستوورهی وه هم» ، ده رده که ویّت پایه ی کاره کهی نیّمه له سهر نه وه به نده که نه مهسیده یهی نالی ، هیّزیّکی لیّبیدوّیی له پشته که نالی – ی به رهو کرده یه کی جنسی راپیّچ کردووه . بوّد دامرکاندنه وهی نه و هیّزه شاعیر په نا

دهاته بهر ویناندن و پروسسهی سازدانی دیمهنی وهمی. به پینی نهو ييناسه يهش كه لهبهر دهستايه ديمه ني وهمي پرؤسه يه نيه تهنيا تايبهت بيّت به سهردهمي جواني و تافي لاويّتيي مروّقهوه، تا بههوّيهوه ههستي ئارەزوومەندىي دابركىنىرىتەوە، بەلكو جەختم كردە سەر ئەو راستىيەي كە پهنابردن بر دیمهن و شانونامهی وههمی ههندی جار بر نهوهیه که پیاو له مان و نهمانی ئارهزوو و توانای جنسانی خوّی دانیا ببیّتهوه. ئهو لیّکوّلهرهوانهی سهردهمي نووسيني ئهم قهسيدهيه بهسهردهمي گهنجيتيي شاعيرهوه دەبەستنەوە، بەلگەي ئەوە دەخەنەروو، كە وەسفەكانى نالى بۆ زەكەرى خۆي، وهسفی کهسیّکی «شوّخ و قوّز و برمیّن» مان دیّننهوه یاد که خاوهنی تهکان و هەلامەت بىن،.. بەلام بەپىنى ئەو بارودۇخە دەروونىيەى كە ئىسمە نالى-ى تيدا دهبينين و له لاپهرهکانی پيهسوودا کهم و زور ليدوهی دواين، بەيشىتىپوانىيى ئەو تېزەشەوە كە دەلايت دىمەنى وەھمى «خۆ تاقىكردنەوە»ى پیاوه لهئاست مان و نهمانی توانای جنسیی خویدا، ئهوا ریده بهخومان دەدەين كە بلنين: رنى تىدەچىت ئەم قەسىدەيە لەدايكبووى سەردەمىنكى تهواو كاملبووي تهمهني شاعير و لهوانهيشه هي قوناغي پيريي ژياني بيّت، چونکه مهسهلهی رارایی و دوودلایی پیاو له ئاست مان و نهمانی وزهی شههوه ترانیدا، هی سهردهمیکه پیاو تیایدا چووبیته تهمهنه و گومانی له ئاست توانای جنسیی خوّیدا پهیداکردېن، نهک هی تهمهنیدکی وهک ئهوهی دەيدەنە يال نالى و له سىيەكانى عومر تىپەر ناكات (٢). چونكه لۆژىكى نييه نالي، يان ههر كمسيكي دي لهو تهمهنهدا گومان له قودهرتي خوي ىكات.

بۆچوونىخكى دى كە دەكرى بۆ ئەم بابەتە سوودى لىتوەربگىرى، پەيوەندىى بەرەفتارى كۆمەلايەتىى كوردەوە ھەيە.. نووسىنى قەسىدەيەكى ئەوتۆ و ناوبردنى مەستوورەى «ئەدىب و حەسناو»ى ھاوسەرى «خوسرەو خانى ناكام» تىايدا، وەكو سەرچاوەكان باسى دەكەن، ھەروەھا مانەوەى ئەم قەسىدەيە و چەندىن جار لەبەر نووسىنەوەى و (٣) دواجار بەئاسايى باسكردنى لە نىد

گۆرەپانى ئەدەبى و كۆمەلايەتىى ئىمەدا، ھەموو ئەمانە رىگەى ئەوەمان نادەنى كە نىسبەتى ئەم دەقە بدەينە پال تەمەنى لاويتىيى شاعىر. چونكە بە لەبەرچاوگرتنى بارودۆخى ئەو سەردەمە و ئىستاى كوردستانىش لەھىچ گەنجىنىك و دەستە كورى چاوپۆشى نەدەكرا تەجاوەزى ھەموو ئەو مەسەلە ئەخلاقى و داب و نەرىتانە بىكات و بە رۆژى رووناك قەسىدەيەكى وەھا بنووسى، بى ئەوەى بۆى بېيتە مايەى تەنگەتاوى. بۆيە زۆر رىيى تىدەچىت نالى ئەم قەسىدەيەى لە تەمەنىنىكى پىرتردا نووسىيىنى و بارودۆخى ئەو سەردەمەش لەبەر ئەو پىرىتىيىدە لىنى خىزش بووبىت. واتە «پىرى و شاعىيىرىتى و نزىكىيى نالى لە بابانەكانەوە» ئەو خەسىلەتانە بووبن، شەفاعەتيان بۆ نالى و سەرجەمى قەسىيدەكەيشى كردېن. كەئەمەيش لە كورد چاوەرىنىداۋە و يېرىستىيى بەرە نىيە بەلگەي لەسەر بەينىنەوە.

بۆچوونىخى دى بەدەست ئىمەوە، برىتىيە لەو بەيتەى كە مەستوورە تىايا بەنالى ھەلدەلىق و لەگسەل زانايانى «چىن و خسەتاو خسوتەن» بەراووردى دەكات:

ههر مهسئهله بیکری که بهتو شهرحی کرابی مومکین نییه کهس دهخلی بکا چین و خهطابی

ههر وهکو لهبهشی یهکهمدا مهبهستی خوّمان لهم بهیته روون کردوّتهوه، لیرهدا قسه لهسهر حیکمهت و زانایی نالییه. دیاره مروّقیش له تهمهنیکی وهک نهوهی بوّ سهردهمی نووسینی نهم دهقه پیّشبینی کراوه نابیّته حهکیم و زانایهکی وا لیّهاتوو، تا بکریّت «شاریحی مهسئهلهی بیکر»، که مهسهلهیهکه ههموو یهکی ناتوانی خوّی له ههندهر بدات، نهگهر نهو کهسه پلهیهکی دیاریکراوی له زانست و حیکمهتا نهبی که نهوهیش تهمهنیّکی دیاریکراوی دهویّ.

هەروەھا لەسەر بنەماي ئەو بۆچوونانەي پېشەوە، ئىمكانى ئەوەمان لەبەر

دهستایه وشهی «دیوانه» بهمانایه کی جیاوازتر له و مانایانه ی پیشوو لیک بده ینه و هدینه و بلینین: ئه گهر نالی به هزی به کارهینانی ئهم وشهیه و هیما بکات بو خوی «ههروه کو چون کینایه شی پیکردووه به زه که ری خوی»، که زه که ریش به شیک که له سه رجه می ئه و ، ئه وا ئه م هیماکردن و ناو بردنی «دیوانه» یه خوی پرسیاریک قوت ده کا ته وه .

ئهوه راسته مانای فهرههنگیی وشهی «دیوانه» به «گیل و حول و نهفام» لیکدهدریتهوه و بهسهر کهسانی له دهشت و دهر ژیاوی بیلانه ا براوه تهوه. بهلام دهبی ئهو رههنده فهلسهفییهی ئایینی ئیسلام له یاد نهکری که داویتی به «دیوانه»کان. لیره دا هینده بهسه گهر ناوی کتیبه کهی «ابو القاسم حسن نیشابوری» ببریت که له سهرده می رینسانسی سهده ی چواره می کوچید ا به ناوی (العقلاء المجانین) هوه نووسیویه تی و ئهم وشهیه شدیوانه» بو دهسته یه کی زور لهو کهسانه به کار ده بات که له به رامبهر کهمالی موتله قی خوادا که و تبوونه پرسیار و سهربزیوی و پهنایان بو گومانکردن بردبوو، همروه ها له زانستیکی زور بلند به رخوردار بوون و ههمیشه ئه و شتانه یان به سهرده مدا ها تووه که عاقله کانی دی ههرگیز بویان نه چوون (۲).

تایبهت و ئایینیی خیزی هدیه و پدیوهندیی به و دیداره وه هدیه که هدر مسولمانیک چاوه رییه له روژی ئاخیره تدا به دیتنی یه زدان شاد ببیت و له پاکیی خوی دلنیا بیت) ئه وا به م خو به «دیوانه» له قهلهمدانه هیچ نه بی هیمایه کی بو تهمه نی دیوانه یی و له ویشه وه بو زانایی خوی کردووه، که سهرده می نووسینی قهسیده ی مهستووره ده گریته وه.

ههر چۆنێک بێت، سهبارهت بهبێ ئهزموونیی نالی له مهسهلهی لهگهل ئافرهت نهخهوتنیدا، رایهکهی ماموّستا محهمهدی مهلا کهریم بههای خوّی نادوّرێنێ، که دهڵێت نالی تا ئهوکاتهیش که ئهم قهسیدهیهی تیا و تووه، چێوی ههر له تاریکی وهشاندووه.. بهڵگهش بوّ ئهمه ئهو ههلانهن که شاعیر له وهسفکردنی عهورهتی ژندا تێیان کهوتووه، ئهمهیش کێشی ئهو تراژیدییه چهند قات زیاد ئهکات که پێشتر له ژبانی نالیدا هێمامان بو کرد.



بهشي پينجهم:

پەيوەندىي دەقەكان

یهکهم: لهگهل دهرمومی خوّیاندا دووهم: لهگهل بهکتردا

يەكەم: پەيوەندىي دەقەكان لەگەل دەرەوەي خۆياندا:

بهشی کوتایی نهم لیّکوّلینهوهیه ههولدانیّکه بوّ ناسینهوهی نهو سهرچاوه روّشنبیرییه جیاوازانهی له دهقی مهستوورهدا نامادهن. کاری ناسینهوهی نهوهی ناخوّ چ ناستیّکی روّشنبیری و زانستیی سهردهمی نالی و پیّش نالی بوونه بهشیّکی دیار لهم دهقهدا، رهنگه لهویّدا یارمهتی دهر بیّت، که بزانین ده ق نه ک به تهنیا زاده ی ساته وهختیّکی عهفهوی و نیلهامی خودایی نییه.. بهلکه لهگهل سهرجهمی و تارهکانی نهو ساتهوهختهشدا که تیایدا بهرههم دیّت، پهیوهندییهکی نه پساوی ههیه.

بینگومان ئیسمه نامانهویت تهنیا له رووبهریکی تایبه تی و داخراودا پیشوازی لهم ده قه ی نالی بکه ین، نامانه ویت خومان بده ین به ده ستیشمانه مانایانه ی فه زای قه سیده که فه رزیان ده کات و به س، به لکو مه به ستیشمانه بو ماناو ره هه ندی ئه و ده وروبه ره ش بگه رین که ده قه که تیسدا سه ری هه لاداوه. بی هه لسله مینه وه ش ده توانین بلین ته نیا پروسه یه ک، بواری بو نالی ره خساند و وه ناماده یی خوی له سه رجه می روشنبیریی ساته وه ختی خویدا و ناماده کردنی روشنبیریی که خویدا و ناماده کردنی روشنبیریی هی کات، «پروسه ی رووداوی شیعری» یه د.

پروسهی رووداوی شیعری بوّته هوّی ئهوهی که نالی له دووریانیّکی رۆشنبىرىدا خۆى بېينىتەوە: واتە بوارى بۆ رەخساوە لەلايەكەوە گوزارشىك لهسهر باری روّشنبیریی سهردهمه کهی بدات و ، لهلایه کی تریشه وه پیّمان بسهلیّنی که بو خویشی تا چ ئاستیّک لهو روٚشنبیرییه بهناگایه. بهمانایهکی دى: بدهزى پروسدى بەرھەمهينانى قەسىدەيەكەوە كە نالى بو مەبەستىكى تایبهت تهرخانیکردووه و ئهو مهبهستهیش له گینرانهوهی«خهون»یکدا بەرجەستە بووە، توانيويەتى تەوزىفى سەرجەمى ئەو رۆشنبيرىيەش بكات كە بۆ خۆى تيايدا يېگەيشتووه. ئەمە بەبى ئەوەي سەرجەمى ئەو رۆشنبيرىيە و گوتاره جیاجیاکانی پهیوهندییهکی راستهو خوّیان به بابهتی قهسیدهکهی شاعيرهوه هدبيت كه بديانكردني حاله تيكي ئارهزوو مدندانديه. ئدمدش برته هوّی دروستکردنی دژایه تیپیهک له نیّوان بابهت و فهزای شیعرهکه لهلایهک و ئه و چهمکه زمانییانهی شاعیر بو روونکردنه وهی بابه ته شیعرییهکهی دهکاری بردوون لهولاي ديكهوه.. ئاخبر وهسفكردني ئهندامي جنسيبي ژن و پياو بههزی چهمکی ئهستیرهناسی، تهسهووف، جوگرافیاوه و له پروسهی رووداوی شیعریدا نهبیّت و له شاعیر قهبوول نهکرابی له کی و له چی قهبوول کر اوه ؟!

بۆ زیاتر روونکردنهوهی مهبهسته که شمان، ههول ده دهم له ریّی قسه کردن له سخردن له سخردن له سخردی له سخردی اله سخ سهرچاوه ی روشنبیری، که نالی بو به رهه مهینانی نهم ده قه سوودی لیخوه رگرتوون، که می له روونکردنه وهی مهبه ست ماندا بچینه پیشه وه. پاشانیش به هوی چه ند نه خشه یه که وه بواره روشنبیرییانه ده ستنیشان بکه م که چه مکه به کار ها تووه کانی لای نالی ده گرنه خویان.

** ** **

ئیمه کاتیک بو ئهم مهبهسته قهسیدهکه دهخوینینهوه، رووبه رووی چهند سهرچاوه یه کی جیاوازی روشنبیریی دهبینهوه، که لیرهدا بو ئاسانکردنی کاری خوینه دهیانکهین بهسی بهشهوه:

- ۱) سەرچاوەي رۆشنېيرىيى دوور.
- ۲) سەرچاوەي رۆشنېيرىي ئامادە.
- ۳) سەرچاوەي رۆشنېيرىي بىسراو.

کههمموو ئهم سهرچاوانه دهکهونه دهرهوهی بابهتی یان (=Emne)ی شیعرهکهی نالییهوه.

۱) سەرچاوەي رۆشنبيرىي دوور:

مهبهستمان له زاراوهی «روّشنبیریی دوور» ئهو زانیارییانه یه رهگهز و سهرچاوهیان دهچیّته وه سهر ئهفسانه و حیکایه و سیّمبوولی دینی و سهرگوزه شته ی پاشایان و قارهمانان، یاخود زاراوهی زانسته کانی کوّنن و پهیوه ندیی راسته و خوّی لوّژیکییانه یان به باسی ئیروّتیّکییه وه نییه. لهگه ل ئهوه شدا ناتوانین له قهسیده که یان وه ده ر بنیّین. چونکه سهرجه می دینامیه تی قهسیده که یان پیّوه به نده و مانای بنچینه یی و رووبه ری راسته قینه ی خوّیان دوراندووه و نالی هاتووه ملکه چی مانا و رهه هندی دیکه ی کردوون.

ئەو زاراوەو دەستەواۋانەى دەچنە ژير خانەى سەرچاوەى رۆشنبيرى دوور لەسەردەمى نالىيەوە، دەبن بەدوو بەشەوە:

دەستەى دووەم (سەر بەزانست*ى* كۆن)

تهشریح: (تشریح الافسلاک، ناوی کتیبی مهلایانه لهزانستی تاسمان شوناسیدا که «بهاالدین العاملی» دایناوه : دیوانی نالی، ل: ۲۲۲) همیئه ت: (الهیئه: زانستی ئاسمان شوناسی کون: دیوان ۲۲۲) جاذبیه و قابلیه: (فیزیاگهری) ضولاتی بهقا: (زانستی تهشریح) سوها: (ثهستیره ناسی)

دەستەي يەكەم (ئايىنى – مىتۆلۆژى)

طهلیسم: (جادووگهری) عهنقا: (میتوّلوّرژی) ماء الخضر: (ئایینی) مانی: (ئایینی – میّژوویی) گهنج: (داستان و میتوّلوّرژی) موضیحه: (زاراوهیه کی شهرعه له باسی قیصاص دا. بروانه: دیوانی نالی، ل: (۱۲۲) دیاره به کارهینانی نهم زاراوانه لهلایهن نالییهوه و تهوزیفکردنیان بو مهبه ستیکی شیعری، نیشانهی شارهزایی و ناگاداربوونی شاعیره له ههر یه کی له و مهیدانانه دا، که به هویانه و مهیدانه کانی زانستی کون، بیته ناراوه. نایین، شیعر و میتولوژی و شیعر و مهیدانه کانی زانستی کون، بیته ناراوه.

٢) سەرچاوەي رۆشنېيرىي ئامادە:

مهبهست له زاراوهی «روٚشنبیریی ئاماده»، ئهو روٚشنبیرییهیه که دهشتی له سهردهمی نالیدا ئاماده بووبیت و پراکتیک کرابی و پهیوهندیی راستهوخوی به ژینگهی شارستانیی شاعیرهوه ههیه. کهرهستهکانی ئهم روّشنبیرییه له دەوروبەرى ژيانى رۆشنبيريى سەردەمى ناليدا ھەبوونى بابەتىيانەيان ھەبووە و مامه له کردن له گه لیاندا مامه له کردنیکی روزانه بووه و ههروه کو دیاریشه نالیش له قهسیده که یدا به بی هیچ پلان بوّدانانیّک ئاویّتهی کردوون. لیّره دا پیّویسته ئهوهش بگوتری، که دهستهواژه و زاراوهکانی ئهم روٚشنبیرییه به ههمان شینوهی دهسته واژه و زاراوه کانی (سه رچاوه ی رو شنبریی دوور) ، پهیوهندییه کی راسته وخویان به نیوه روکی دهقه کهوه نییه و بو تیگه پشتنیش لهههر يهكيّكيان پيّويسته بگهريّينهوه بوّ ئهو مهيدانانهي له بنهرهتدا وشه و زاراوه کانیان لیده ها توون، یان به زوری به کاریان هیناون و ده هینن؛ ئهو مهیدانانهش کایهی زانستی جوگرافیا، جیولزجیا و تهسهووف و عیرفان دهگرنهوه. به لام له ههمان كاتيشدا نالى توانيويهتى بيانخاته ژير دهسه لاتى دینامیای قهسیده کهیهوه. یاخود ئهگهر بانهویت به زمانی «ژان کوهین» بدویّین، دەبى بللیّین: ئەو زاراوه و وشانه لەمەيدانى ئەسللىيى خىرّيان دابر کسراون و (ئینزیاح) یان کسردووه بهلای مسهیدانیّکی تردا و بهو همّیهشهوه جۆرىك لە «شىعرىيەت»يان وەرگرتووە. ئەم سەرچاوە رۆشنبىرىيانەش دەكەين بەدوو دەستەوە:

دهستهی دووهم	دەستەى يەكەم
(عیرفان و تمسهووف)	(جوگرافى/جيۆلۆجى)
	(جوگرافی و جیبۆلۆجی) قورصی نمه ک: (سه ربه خانه ی جیۆلۆجی) گردی نمه کین: (سه ربه خانه ی جیۆلۆجی) قمندیل: (ناوی چیا، جوگرافی) خه تا: (سه ربه خانه ی خوته ن: جوگرافی)، ناون بۆ ناوچه ی منچوری، مه غراستان و تورکستانی رۆژهه لات. بروانه: فرهنگ عمید ۹۹۳ و ۹۹۶).

له ئه نجامی به راوورد یکی خیرای ئه م دوو نه خسه یه وه ده گهینه ئه و ئه نجامه یک که ، نالی به پله ی یه که م زاراوه ی عیرفان و ته سه ووفی له قه سیده که یدا ته وزیف کردوون ، ئه وجا به گشتی زاراوه ی ئایینی و ئه ستیره ناسی. دو وجار زاراوه ی میتولوژی و دو وجاریش هی جوگرافی و پاشان له جیولوّجی و فیزیاگه ری و ئانا توّمی له ش ، زاراوه ی قه رزکردووه . دیاره به له به به روگرتنی ئه و روله ی بیر و خیت ابی عیرفانی له فه ده نگی ئیمه دا گینه و رویتی ، ده بی له لامان ئاسایی بیت کاتیک نالی زوّر ترین و شه ی فه رهه نگه شیعربیه که ی خوّی له م سه رچاوه روّشنبیرییه وه ، وه رگرتووه (۱).

٣) سەرچاوەي رۆشنېيرىي بىسراو:

ئیده مدهبهست مان له به کارهینانی نهم زاراوه یه، ناسینه وه یه روشنبیرییه که له رئی بیست و دهماوده مه وه ده گاته گویی مروّث به بی به لاگهنامه ی بینراو و ههست پیکراو. به لام نهم روّشنبیرییه بناخه یه کی عه قالانیی هه یه و رهنگه روّژگاریکیش «نزیک یان دوور» به هوّی زانست خوّر به جوّره کانه وه پی بنیته قوّناغی سه کاندنی عهینییه وه. یان ده کری سوود له زاراوه یه کی دی وه ربگرین و بلیین: نه مروّشنبیرییه له قوّناغیکیدا که

هینسستا نه گهیشستبیسته دهست رهسی خاس و عام، نهوا روشنبیرییه کی (شهفه هی) ه و خه لکی ته نها به «گوی» بیستوویانه و به زمان باسی ده که نه وهکو قسه کردن له سهر جوّره بوونه وه ریّکی دی که له سه رئه شمستیره یه کی دی که له سه رئه سبتیره یه کی دی که برین. یان وه کو قسه کردن له باره ی نه و جیهان و فه زا و ژینگه و گیاندارانه ی روّمان و چیروّک و فیلمی خه یالی زانستی باسی لیّوه ده که ن، یان نه و هه مووقسه و باسانه ی له سه رئه ژدیها و دیّو و بوراق و «سیمرغ» هوه پشتاو پشت و به بی خوّ بوّماند و کردن، ها توونه ته زهینی خه لکه وه.

به نیسبهت سهردهمی نالیشهوه، باسکردنی «قهسریکی بهرزی له ئاوینه کراو» ده چیته بازنهی ئهم روّشنبیرییهوه و رهنگه لهو سهردهمهشدا جوریک له «خهیالی زانستی» بووبیت، چونکه له هیچ قهلهمهوییکی سهده ی نوزدهههمدا «قهسریکی موعهللای له ئاوینه کراو» نهبووه.

ههروهها کاتیک نالی باسی «شتور مورغ»، یاخود نه عامه ده کات، که بالنده یه که و زیاتر له ده شته کانی ئه فه ریقیادا ده ژی و نالیش نه چوّته ئه فه دریقیاد. به و مانایه نییه که نالی له نزیکه وه ئه م بالنده یه ی ناسیبی و ئه وجا بو مه به ستیکی شیعری ته وزیفی ناوه که ی کردبی. به لکو به و مانایه یه که شاعیر سه ری به سه رچاوه ی جوّر به جوّر داگیراوه و به و هوّیه وه زانیاریی جوّر او جوّر او جوّریشی ده ست که و تووه. ئه گهرچی به لگه یه کیش به ده سته وه نییه ئیسیاتی هه بوونی کارگه ی کیمیاگه ری له کوردستانی سه رده می نالید ا بکات، به لام شاعیر زاراوه ی ئه م بواره شی ملکه چی ژیّر پروّسه شیعرییه که ی خوّی کردوون:

بابەتى دىكە	زاراوەى كيمياگەرى		
قەسرى موعەللاي لە ئاوينەكراو	ئيكسير گەوھەر		
شتوورمورغ	زیّری سوور ئاوینه ئاوی ئاوینه		

ده کرا نهم دهسته به ندیکردنه نه نه به کارها تو وه کو دابه شکردنی زاراوه و وشه به کارها تو وه کانی نیّو شیعره که نه سهر بنه مای دوانه ی «نیّر» و «میّ»، «گهرم» و «سارد» و «نهرم» و «رهق» و هتد.. به لام نهمانویست نه وه زیاتر دریّژه ی بده ینیّ. مه به ستی نیّمه نهم دابه شکردنه نه وه بو و تا نه و در ایه تیبه نه نیّوان بابه تی قه سیده که: (ئیّرو تیکا) و روّشنبیرییه کانی ده ره وه ی نه و بابه ته ده ستنیشان بکه ین بو نه وه دی نیت که چوّن خیتابه جیاجیاکان وشه و زاراوه نه یه کتری وه رده گرن. هه روه ها مه به ستیشمان بو و تا نه سوزی شاعیرانه بکه ینه و هدوی که نه شیعر نه که هه رئیلهام و عه فه و ییه تیّکی سوّزی شاعیرانه نییه، به نه کو شیعری راسته قینه سه رجه می نه و روّشنبیرییه ش نه خوّی ده گریّ نییه، به نه کو شیعری راسته قینه سه رجه می نه و روّشنبیرییه ش نه خوّی ده گری نییه، به نه کو شیعری راسته قینه سه رجه می نه و روّشنبیرییه ش نه خوّی ده گری نه که نه ساته وه ختی نه دادیک بو ونی نه و شیعره دا ناماده یه.

دووهم: پەيوەندىي دەقەكان لەگەل يەكتردا

پاش ئهوه ی تا راده یه ک ئه و پهیوه ندییانه ئاشکرابوون که له نیّوان ده قی مهستووره و خیتابه روّشنبیرییه کانی تردا ئاماده ن، به پیّویستی ده زانم به شیره یه کی کورت و چ هیّما بر هه ندی له و پهیوه ندییانه یش بکه م که له نیّوان ده قه شیعرییه کان خوّیاندان بر نهوه ی له و ریّگه یه وه بتوانین به شیره یه که که که ناست پهیوه ندیی ده ره وه ی ده قه کان، ده ربیرین.

بهزمانیّکی تر، دەمهوی بلیّم: ئایا دەکریّت به مهبهستی دوزینهوهی خالّی هاوبهشی دەقهکان له ناو خوّیاندا، ستراتیژیی ههمان ئهو دەقانه له دەرەوهی خوشیان بناسینهوه؟ ئایا دەکریّت دوای تهواوبووغان له خویّندنهوهی دوو دهقی جیاواز، له دەرەوهی رووبهری نووسراوی ئهو دوو دەقه، هیّشتاکو بوّیدوهندیی نیّوانیان بگهریّین؟

بق زیاتر روونکردنهوهی نهم پرسیاره، لیّرهدا پهنا دهبهینه بهر دوو دهقی شیعریی جیاواز. که دهلیّم «جیاواز» مهبهستم له جیاوازیی ناوه پوّکی نهو دوو دهقه یه که میان بریتییه له قهسیدهی «قوربانی توّزی ریّگهتم..» کهلهمهو دوا بهدهقی(۱) ناوی دهبهین و دهقی دووهمیش بریتییه له دهقی «مهستووره» که به دهقی (ب) ناوی دهبهین.

هدرچدنده فدزای دهقی (۱) لهگهل نهو فدزایددا جیاوازه که دهقی (ب) هدیدتی، به لام نه و جیاوازییه نهبرته هوی جیاوازیی دروستکردن له نیخوان «بونیاده شیعرییهکان» دا. بو نموونه، له هدردوو قهسیده که دا بونیادی «پرسیارکردن» و بونیادی «ههستکردن بهگوناه» ئاماده ن و له هدردوو قهسیده که دا پروسهی «تهماهی و ئاویته بوون»، بریتییه له «ئاویته بوون و تمماهیکردن» لهگهل مروقدا. نهگهر له دهقی (۱) دا، ستراتیژی قهسیده که، له «ئیسستا» وه بو «رابردوو» له «مروث» هوه بو «مروقسه دهس» یان له

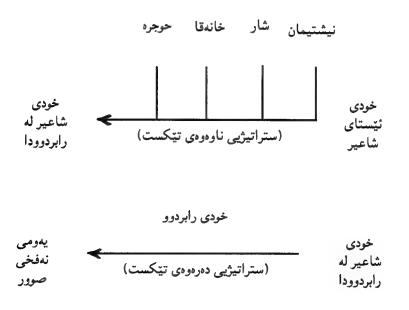
«غوربهت» مهوه دهمانبا بق «غیاب»؛ یاخود ئهگهر سهرجهمی پروسه که بریتیه له گریدانه وه وجوودی شاعیر بهنیشتمانه وه، ئه وه له ده قی (ب) دا ئه مستراتیژه هه ولدانه بق تهماهیکردن لهگهل «ئه ویتر» دا. ئهگهر له ده قی (۱) دا بونیادی پرسیار به هق نه و بقشاییه وه ناماده یه که که و توته نیوان «ئیستا» و «رابردوو» ی شاعیره وه، ئه وه له ده قی (ب) دا گریخی حهلکردنی سیبرریک بوته هوی به هیز کردنی بونیادی پرسیار. نه گهر له ده قی (۱) دا تیکشکانی ده سه لاتی سیاسیی ئایدیال ده بیته هوی پته و کردنی بیروکه ی هینانه کایه ی «یه ومی نه خلاقیدا، ده بیته هوی له قه له مدانی ههمو و پروسه که به «هه زل و روو ره شکه ری صه فحه ی له وح و کیتاب»..

ئهمانه ههندی له و هاوبونیادانهبوون کهبهشیکی ستراتیژیی دهقهکانمان بر دهستنیشان ده کهن. به لام دهبی ناگاداری نهوهبین که ههریه کی لهم بونیادانه له نیو خودی تیکسته کاندا به چهند ئیستگایه کدا تیپه پر دهبن تا ده گهنه کوتایی هیلی ستراتیژیی نیو ههمان ده ق. به بی نهوه ی ستراتیژیی دهره وه ده ده قه کان کوتایی هاتبی. واته به ته واوبوونی تیکستی (۱) مانای وانییه ستراتیژیی تیکستی (۱) کوتایی هاتوه ها تنی ده قی مهستووره وابزانین ستراتیژیی قهسیده کهیش کوژاوه ته وه. نیستا بر نهوه ی بستراتیژیی ههر کام له و دوو بتوانین راسته وخورد له باره ی سهرجه می ستراتیژیی ههر کام له و دوو تیکسته بدویین، نهم هیلکارییانه ی خواره وه پیشان ده ده ین.

له هیّلکاریی یهکهمدا، قوّناغی یهکهمی ستراتیژی دهقی(۱) له «خودی ئیستگای شاعیر» هوه دهست پیّدهکات و پاش نهوهی به ئیّستگای «نیشتمان، شار، خانهقا، حوجره و ..هتد» دا تیّپه پ دهبیّت دهگاته «خودی رابردووی شاعیر»، یان راستتره بلّیّم دهبوو بگاته «خودی شاعیر له رابردوودا». بهم مانایه، لهو شوینهدا که تیکسته نووسراوهکهی بهر دهستمان کوتایی هات، خویهخو بهشی یهکهمی مهسیری ستراتیژیی تیکسته کهش

کۆتایی دیت. به لام ههر له و کۆتاییه دایه که شاعیر ئه لّته رناتی قی «یه ومی نه فخی صوور» ده هیّنیّته ئاراوه، که ئه مه شده بیّته هوّی دریّژکردنه وهی مهسیری قه سیده که، به بی ئه وهی ئیدی پشت به تیّکست به سین. واته سه ره تای به شی دووه می ستراتیژی ده قه که دیته ئاراوه که دیسانه وه له «خودی ئیستای شاعیر» هوه ده ست پیّده کات تا ئه و روّژه ی «فوو به نه فخی صوور» دا ده کریّت. ئه مه یه ئه و بونیاده ی سه رجه می ستراتیژی هه ردوو ده قه که که له سه ردووات، واته هه ولّدان بو ته ماهی کردن له گه ل میتافیزیکدا.

به کورتی: ستراتیژیی تیکسته که ی به ردهستمان سه رجه می نه و ستراتیژه نییه که شاعیر بی خوّی داناوه، به لکو قوّناغیکی نه و ستراتیژه یه که به چه ند نیستگایه کدا راده بووری و ستراتیژی نالی له دوا نه نجاما بریتی نیسه له گهیشتنه وه به «خود» و به س، به لکو بریتییه له گهیشتنه وه به رووبه ریکی میتافیزیکی..

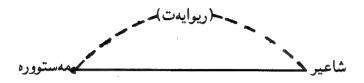


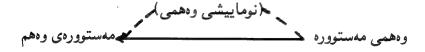
لهدهقی (ب) شدا، شاعیر ههمان ستراتیژی بو خوّی داناوه. بهو مانایهی بهشی ناوهوه ی نهم ستراتیژه له تیکسته کهدا بریتییه له ههولدان بو تهماهیکردن لهگهل مهستووره دا. کاتیکیش نهم ههولدانه بهقوّناغی بنبهست دهگا، نالی ناراسته ی دهقه که بههوّی بهچاکتر له قهلهمدانی کرده ی «گهران بهدوای نهسراری هودایا»، (لهگهل نهوه ی تائیستا کردوویتی)، کوتایی ستراتیژیی دهقه که له ههولی گهیشتن به «نهویتر» هوه دهگویزیته وه بو همولدان به گهیشتن به «نهسراری هودا». کهواته نهگهرچی قهسیده که کوتایی پیندیت، به لام ستراتیژی شاعیر کوتایی پینایه ت، که تهماهیکردنه لهگهل پهزدانا بههوی په بردن به نهسراره کانیه وه.

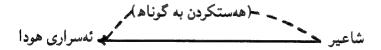
به مجوّره ده گهینه نه و نه نجامه ی که بلیّین: جیاوازیی بابه تی هیچ کام له م دوو تیکسته شیعرییه جیاوازییه کی مهبده ئی و بونیادانه ی شاعیر نییه، ههروه ها ستراتیژی شاعیر به کوّتاییها تنی ده ق، کوّتایی پی نایه و تهماهیکردن له گهل خود و نهویتر و خود و نیشتماندا، ئیستگایه که بوتماهیکردن له گهل میتافیزیکیه تی بووندا، واته نهوه ی نالی به «حوزوور» ی ناه ده بات.

دهمانتوانی گهلی هاوبودنیادی دیکهی وهکو: لیّکچوونه موسیقاییهکانی زمانی ههردوو دهقهکه و بونیادی «پارانهوه و سکالا» و «بونیادی زهمهن» له دهقهکاندا بدوزینهوه و قسانیان له بارهوه بکهین، بهلام ئیدی بهپیویستمان نهزانی زیاتر لهسهر ئهم لایهنانه بوهستین. لهگهل ئهوهشدا بهگرنگی دهزانم که بلیّم: ئاماده یی نالی به نیسبهت ئینسانی هاوچهرخی کورده وه، زیاتر لهوهی ئاماده ییهکی میتافیزیکییانه بیّت، یان بهزمانی کی تر: گرنگیی نالی بو ئهمروی ئیمه لهوه دا نییه که بجانبهستی بههیزیّکی خوداییه وه، هیّنده ی ئهوه ی بهستنه وهمانه به بهداهینانی کی شاعییرانه ی روژگاریّکی تیپهریوی میلله ته کهمانه وه، روژگاریّک که همتا ئیستاش له ئیمه دا ئاماده یه. لیره وه قسه کردنی ئیسه لهسه ر نالی و بهرههمه کانی ههر به ته نیا خونواندنی کلاسیک؛ قسه کردنی و سهلاندنی بانگهشه یه کی تایبه تاییه نه نه نه سهر شیعری کلاسیک؛

به لکو پیش ههموو شتی بریتییه له بهرههمهینانی راقهیه که تایبه بیت بیت به خوّمان و هه لگری ئه و مهرجانه بیّت که نهوه ی نیّمه بو گفتوگوکردن لهگه ل بهرههمی کلاسیکه کاندا لیّوه ی هه نگاو ده نیّت.







ئه نجام

شيعر و جــهســتــه

نمنجام:

شيعرو جهسته

نالی و گوتاری نالی بهره نجامی گزرانکارییه کی شارستانییانهی میزووی نوینی ئیسمه یه و دروست بوونی شاری سلیسمانیش یه کیکه له دیارترین نیشانه کانی ئه و گۆرانه ژیارییه، که دواجار ده توانین به هنری لیکو لیندوه له پیکهاته میعماری و دامهزراوه جوراوجورهکانی ئهم «پایتهخته تازهیهی بیر و زەينى كورد»، ئەو كارىگەرىيەش بەدى بكەين؛ كە گواسىتنەوەي پايتەخت کردییه سهر جیهانبینی و روانینی مروّقی ئیمه بو دواروری خوی. لیرهدا پرسیار ئهوهیه، ئایا له سهرهتای بناخه دامهرزاندنی پایتهختی تازهوه تا ۳۹ سالی یه که می ته مه نی نهم پایت ه خته ، بیسر و زهینی مروقی کورد له قەلەمىرەوى شارى سلينمانىدا زياتر بە چىلىموە خەرىك بووە؟! ھەروەھا ئەنجامەكانى ئەم پىتوە خەرىكبوونەش چۆن لە رازاندنەوە و بىناكردنى شوتند جياوازه کاني شاردا به ديار که و توون؟ واته ئيمه به پيشنياري ليکو لينهوه له سيماى يه كهم ٣٦ سالي تهمهني سليماني دهمانهوي سهرنج بو زهوق و سەلىقە و ئەوگرنگى بەخۆدانەي مرۆۋى كورد رابكېشىن، كە بە تەنزىكردن و رازاندنهوهی شاره تازهکهیهوه دیار بووه. ههروهها دهمانهوی نهم گرنگی پیدانهش به ژینگهی دهوروبهر، بهگرنگیدان به خود (الاهتمام بالذات) تەفسىر بكەين، بەتايبەتىش كاتتك قسىممان لىەسەر شىعرى نالى ىتت(١).

شیدوازی دامهزراندن و دروستبوونی (شار) ههمیشه پابهندی چهند پرنسیپینک بووه که دواجار ئهو پرنسیپانه خویان سروشتی «شار»یان دهستنیشان کردووه. یه کین که و پرنسیپانهیش (رهنگه گرنگترینیشیان

بیّت)، ئاستی سیاسی و سهربازیی بهخوّیهوه گرتووه. واته بهر لهوهی شار شویّنیّک بووبیّت بو کوبوونهوهی خه لاک و گورینهوهی کالا و بهستنی پهیوهندییه کومه لایه تیهکان و دامه زراندنی داموده زگای ههمه چه شن تیایدا، شویّنی ئاساییش و پاراستنی خه لاک بووه له هیّرشی هیّزه کانی بیّگانه و سروشتی رامنه کراو.

دیتنه وه ی نهم پرنسیپه یاخود نهم دیارده یه له پروّسه ی دروستبوونی شاری سلینمانیدا بری سهخته، نه ویش له به ر نه بوونی سه رچاوه ی پینویست. به لام وی ده ده ده ده ده ده ده ده سال سال ۱۸۲۰ که «مسته ر ریچ» چوّته سلینمانی و نه و ده مه شاری تازه ته نیا (۳۹) سال ته مه نی هه بووه «له شکرگا، یاخود معسکر هه ر نه و قه لایه بووه که مه حموود پاشای مامی برایم پاشا - چوار پینج سال پیش دروست کردنی سلینمانی، له م دیو گویژه - دروست کردووه (۲).

ئدمهش ئهوه دهگهیهنی که ساتهوهختی دروستبوونی شاری سلیمانی ، هاوشانی ساتهوهختی له دایکبوونی لهشکرگا و دامهزراوه سهربازییهکانی تر نهبووه. جا ئایا ئهمه چون لیکبدهینهوه؟

بیّگومان دهکری ستراتیژیهتی جوگرافیایی شاری نوی خوّی به لگهیه ک بوبی به نگهیه ک بوبی به نگهیه ک بوبی به نگهیه ک بوبی بی بابانییه کان گرنگیی قه لاو له شکرگا به نیسبه ت ههندی دامه زراوی دیکه وه پلهیه ک دوا بخه ن، به لام ناکری نهم دیارده یه به دوور له سه رجه می پروّسه ی گواستنه وه ی پایته خته وه حالی ببین.

ئیسمه دەزانین که یهکیک له هۆیهکانی گواستنهوهی پایسه خت له قهلاچوالانهوه بۆ مهلبهندی تازه، واته بۆ ناوچهی سلیمانیی ئیستا؛ بریتی بووه له دوورکهوتنهوه له «قهلهمرهوی ژیر دهسهلاتی بیگانه»، بهتایبه تیش پاشاکانی ئیران. بهلام ئهمه بهلگهی ئهوهمان ناداتی که ئیدی بابانیه کان له هیرشی بیگانان خویان بیخهم کردبی و بی خهیال پالیان دابیتهوه، بهلکو بهلگهیهکی باشه بۆ ئهوهی که بلیین خودی پروسهی دوورکهوتنهوه لهژیر دهسه لاتی هیرشی بیگانه، دهبی لههمان کاتا دوورکهوتنهوه شروبی لهو

«شینوازه ژیانه»ی که مهترسیی له «ژیرچهپوکی بینگانه دا بوون» فهرزی ده کات. واته تهجاوه زکردنی بارودوخی ههمیشه مانه وه له ژیانیکی ته یار و ناماده باشدا له ترسی هیرشی بینگانه؛ که نهم تهجاوه زکردنه ش بوته هوی کهمکردنه وهی دامه زراوه جه نگی و سه ربازییه کان و رزگاربوونی کاتیی سه رانی کورد له وهی بیر له دامه زراندنیان بکه نه وه. له نه نجامیشدا نهم تهجاوه زکردنه پروسه یه ک بووه بو هینانه کایهی سه ره تای شیوازه ژیانیکی تر. تهمهیش له زور لایه نی روخساری سلیمانیدا ده رده که وی و به لاگه ی نه وه مان ده داتی که مروقی نیمه دوای گواستنه وه ی پایته خت، بو پاریزگاریکردن له خوی نه هات په نا به ریته وه به رهمان نه و شیوازه ی که جاران په نای بو ده برد به لاکو له گه ل مانه وه ی مهترسیشدا توانی و زه ی خوی بو شیوازی تری خو باراستنیش تاقیب کاته وه. با له ریگه ی نه و نه یه که و نه م تیزه که می روونتر بکه مه وه.

بو نموونه: به پنی نمو همولدانه به نرخه ی ماموست جه مال بابان بو نه خشه کیشانه وه ی شاری سلیمانی داویتی، هم روه ها دوای به راوورد کردنیکی خیرای شوینه سه ربازییه کان له چاو میزگه وت و شوینی گشتی و حمامه کاندا، بومان ده رده که وی که له سالی یه که می ته مه نی سلیمانیدا: «پینج» مزگه وت، «پینج» حه مام، شوینی یاری و ژماره یه کی به رچاو کاریزی ناو دروست کراون، که چی له شکرگا هه رئه وه بووه که له ده وروبه ری سالی سالی دروست کراون.

دیاره ژمارهی دامهزراوه کان لیسرهدا گرنگ نین، به لکو نهو ده لاله ته جیاوازاندی له پشت پیرویستیی هدبوونی ئهو دامهزراوانهوهن گرنگن. بغ غوونه ئەگەر دەلالەتى پيويستىيى ھەبوونى (٥) مزگەوت لە تەمەنى سى و شهش سالي يهكهمي سلينمانيدا، مهدلووليكي ئايينيي موتلهقي ههبين، ئەوا دەلالەتى (٥) حەمامەكە، مەدلوولىكى شارستانى و گرنگىدانى ھەيە به پاک و خاوینی و کایهی تهندروستی که خوی له خویدا ئاستیکی دیاریکراوی کولتووری رادهگهیهنی و دهشیّت به جوّریّک له دیسیپلینکردنی جهستهی دابنین له ریگهی گوتاری پاک و خاوینییهوه. نهم دیاردهیهش دووباره له گرنگیدان به باخ و رواندنی دار و دهرهختیکی زوّری وهک ئهوهی مستهر ریچ باسیانی کردووه و ههروهها لهمهسهلهی کاریزلیدان و ئاوەرۆدەركىردنى تا ئەو«سى و شەش ساللە»ى تەممەنى شارەكددا، دووبارهبوونهوه. جا ههر وهكو له پيشاندا گوتم، لهگهل مانهوهي مهترسيي هيرشي بينگانه و به لهبهرچاوگرتني ئهو ملمالانيد هش که له نينو خودي بنهمالهی باباندا ههبووه، تهماشا دهکهین پروسهی شارستانیانهی نهو قۆناغەي مێژووى ئێمه هەر له بەردەوامىدا بووه. لێرەدا پێويسته ئەوەش بلیم که ئهگهر پروسهی بیناکردن و لهویشهوه گهیشتن به ئاستیکی دیکهی ژیان و جوریکی دیکهی پهیوهندی، بهتوندی له زهینی کومهانی ئیمهدا له ئارادا نەبووبىي، ئەوە دەبوو ئەو چەند ساڭەي يەكسەمى تەمسەنى شار، تهرخانکرابا بو سنوور قایمکردن و قهالا به دهوری شاردا دروستکردن، ئهوجا

ئاوړ بۆ لايەنەكانى ترى ژيان دراباوه، نەك بە پيچەوانەوه.

دیسانه وه سهیر نییه، که ناوچهی قه لآچوالان له میر وی تازهی میرانی بابان و خه لکی مه لبه نده که دا به ره و خانهی له بیر چوونه وه بچیت. ثهم له بیر چوونه وه به یه که مه بیر چوونه وه به که مه بیر چوونه و همهی «قه لاچوالان» و وشه ی «سلی مان»ی دا به دیار ده که ویت . من ده پرسم: هوی چی بوو وشه ی «سلی مانی» ، توانی جیگه ی وشه ی «قه لاچوالان» له پلانی ژبانی تازه دا له قبلات ؟

ئيمه دەزانين له فەرھەنگى كوردىاندا، ناو گرنگىيەكى تايبەتى خۆى هدیه و تدپوّلکه و بن پنجیّک نییه ناومان ندنابی، که هدتا ئیستاش هدر بهو ناوانهوه دەناسرينهوه. بهلام خېز قهلاچوالان تهپۆلكهيهك نهبووه، بهلكو «پایتهختی بابان» و «شاریکی گهوره و گهشاوه بووه، مهلبهندی زانین و زانایان بووه، پربووه له مزگهوت و قوتابخانه و کتیبخانه و خانووبهره و شويّني تر» (٣). بهجوّريّک لهههر لايهكي كوردستانهوه روويان تيّكردووه، چاویان به ناوه دانی و «شیان وشکوّو نهریت»ی نه ته وه کیسه یان روون كردۆتەوە(٤). لەلايەكى ترەوە، كاتتك بابانىيىلەكان كۆچ دەكەن ئەم مەلبەندەي ئيستاي سليماني «هيچ دي ياخود مال يا خانوو نهبوو» (٥) تا خدلکی مدلبدنده که له ناونانی شاردا بریاریان دایت و ناوی مدلبدندی خوّیان لهبدر خاتري كۆچى بەلىتشاوى بابانيان گۆرىبى، ياخود ناويكى تريان لى نابيت. بەلكو بابانىيەكان خۆيان ھەموو برياريكيان لە دەستا بووه. كەچى هینشتاکو، ناوه کونه که پایته خت نابیته ناو بو پایته ختی نوی، وه ک ئهوه ی دانیشت انی شاری کون نهو ناوو ناوبانگهیان لهیادکردین که پیشتر به هوی وشمی «قه لاچوالان» هوه به قه له مره وی مه لبه نده که یان ره وا ده بینرا و مایه ی شانازییان بوو، یان هیچ نهبیّت ئهوهشیان بهناوهکه رهوا نهبینی بههریهوه شارى تازه ناو بنيّن: «قــه لاچوالاني تازه»، يان «خــواروو»، ياخــود «قىدلاچوالانى گەورە» و هى «بچووك»، يان تەنانەت قەلاچوالانى ئەو ديو گۆیژه و هتد.. که هدموو ئدم ناو لیّنانانه له کوّمه لّی ئیّمه دا باون و رهواجیان

ههبووه. به لام نه مانه هیچیان روویان نه دا، چونکه ده بوو مه لبه ندی نوی ناویک بیّت، ههم پهیوه ندییه پیروزه کهی مروقی کورد به خاکه که یه وه ناویک بیّت، ههم پهیوه ندییه دنیاییه کهی. وشهی «سلیّمانی» یش پر به پیستنیشان بکات، ههم پهیوه ندییه دنیاییه کهی. وشهی «سلیّمانی» یش پر به پیستی نهم خواست بوو. وشهیه که لایه کهوه حه زره تی سلیّمان پیشای پینغه مبه رمان ده هینیّته وه یاد و له لایه کهوه پهیوه ندیان به «سلیّمان» پاشای نه و ده مهی والی –ی به غداوه ده ستنیشان ده کات و له لایه کی تریشه وه، قاره مانی ویژدانی نه ته وه ییمان و خودی سه رچاوه ی بنه مالّه ی بابان، واته (بابا سلیّمان)، نه مر ده کات.

ئایا به راستی نهم گورانکارییه گرنگانه، که ته نانه ته لهسه رئاستی زمانیشدا روویان داوه و وشه که و توته ململانی لهگه ل وشه دا، جگه له هه ولادانی مروقی کوردیی دوای گواستنه وهی پایته ختی بابان بو نه زموون کردنی شیوازیکی تر و جوریکی تری ژبان، چیی دیکه مان بو باس ده که ن کایا به لگهی نه وه ناده ن به ده سته وه که نه و گواستنه وه یه هه ربه ته نیا گواستنه وه یه کی جوگرافیایی نه بووه ، به لکو گواستنه وه یه ک بووه له زهینیکه وه بو زهینیکی تریش.

ئیسمه لیرهدا بهبی نهوه ی بهانه وی به هوی باسکردنی رههندی ژیارییانه ی باخ و گرنگیدانی مروقی کورد له سهرده می سهره تای عومری شاردا، یان به هوی ته فسیرکردنی شوینه گشتی و یاریگا و بازاره وه، بو نهو سهره تایانه بگهریین که بونی نهوه یان لیدی مروقی نیسه به هویانه وه بایه خی به خوی دایی. به پیسویستی ده زانین ته نیا له ناست دیارده ی نه و ژماره به رچاوه ی دایی. به پیسویستی ده زانین ته نیا له ناست دیارده ی نه و ژماره به رچاوه ی حدمامه کانی سلیمانی ته مهن (۳۱) سالدا هه لویسته یه ک بکه ین، چونکه هم له مریکه یه وه ده کری شیکردنه وه یه کی ده روونی نه نجام بدری و ببه سری به مروقی کوردی نه وساوه، هم ریگایه کی باشیشه بو گهیشتنه وه مان به و په یوه نیوان بونیادی قه سیده ی په یوه ندیاد ده و بونیادی قه سیده ی مه ستو و ره دا ناماده به .

مستهرريج ، ههروه كو پيشتر هيماى بۆكرا له سالي ۱۸۲۰ دا له

سلیّمانی بووه که تهمهنی نهم شاره لهو سالّه دا (۳۹) سال زیاتر نهبووه. دیاره به لای نیّمهوه نهم تهمه نه گرنگه و پیّویستمان بهوه یه خوینه ر لهم ناسته وه بو تیّبینییه کاغان بروانی. ههروه کو جهمال بابانیش هیما ده کات، سلیّمانی –ی نهو سهرده مه پیّنج حهمامی تیا بووه، به پیّی یا دداشته کانی ریچ ته نیا یه کیّک له و حهمامانه (حهمامی فاقه خان) تایبه ته بووه بهمالی میر.

گرنگیی ئه م گهرماوانه له و تهمه نه کورته ی شاری سلیمانیدا، به تایبه تی له و ئاسته دا ده رده که وی که جگه له وه ی نیشانه ی پاک و تهمیزییه و ئهمه شده کری له ژیر کاریگه ربی ئیسلامدا لیک بدریته وه چونکه ئایینی ئیسلام هه لگری گوتاریکی روونه له سه ر پاکوخاوینی ئیساندار، به لام به ئاشکرا ئه وه شدیاری ده کات که خه لکی شار به شیخ له کاتی خینان بو خزمه تکردنی له شی خویان له حهمامدا بردو ته سه ر حهمام، لیره دا شوینیکه، که مروف تیایدا زهمه ن فه راموش ده کات و به بی ههستکردن به تیپه ربوونی که مروف تیایدا زهمه ن فه راموش ده کات و به بی ههستکردن به تیپه ربوونی کات، به جه سته ی خویه وه خه ربک ده بیت. به هه ر حال نه م بوچوونه چه نده ساده و ساکاریش بیت، له وئاست دا که ده کری بو ته مدنی ئه وسای شارستانیه تی سلیمانی و سلیمانیی و سلیمانییه کان جینی تیبینی بیت، به های که م شارستانیه تی سلیمانی و سلیمانییه کان جینی تیبینی بیت، به های که م نابیته وه.

ته تکیدکردنه وه له سهر پهیوه ندیی حه مامه کان و گرنگیدانی مرق قی ئیمه به له شی خوّی، ئه وکاته بایه خیّکی گرنگتری ده بیّت به بیر خوّمانی به یّنینه وه، که دروستکردنی حه مام بریتی نییه له هه لیّچنینی چوار دیوار و به س، به للکو حسیّب بوّ کردنی وردی گهلیّک لایه نی دیکه ی میعمارییه، تا حه مام وه کو (شویّنیّکی تایبه ت به گرنگیدان به له ش) له شویّنه کانی دیکه جیاب کریّته وه. لیّره دا فیکره ی جیاکردنه وه ی «شویّنیّکی تایبه ت» گرنگه له شویّنه عامییه کان که ده شی سهرشوّرک و که نار چه م و شویّنی دیکه بیّت.

سهرجهم نهم گرنگیدانانهی کومه لگای تازه له سلیمانی -ی نهوسادا به سهرجهم نهم گرنگیدانانهی کومه لگای تازه له سلیمانی جهستهی خوی او کرنگیی پیبدات. نیستا با بزانین چون نهم

پهیوهندییهی نیوان کومهل و جهستهی شارستانی خوی و، فهرد و جهستهی فیزیکیی خوی، له دهقی «مهستووره»دا بهتایبهتی رهنگی داوهتهوه؟

یه کهم: قهسیده ی مهستووره یه کهم قهسیده ی شاعیر نییه که بو مهسه له ی جنسانی و وه سفی جهسته ی ئافرهت و پیاو ته رخانی کردبی، به لام،

دووهم: قسه سیده ی مسه ستووره له (٤٩) به یت پیکه اتووه و له دیوانه که یشیدا، دوای قه سیده ی «ئه لا ئه ی نه فسی بووم ئاسا، هه تاکه ی حیرصی ویّرانه!» (له لاپه په ۱۸۲، که بریتییه له (۷٤) به یت) و قه سیده ی «ئه ی ساکینی ریاضی مه دینه ی مونه و و ه (۱۷ په په ۱۸۵، که بریتییه له ۲۸۸ به یت) دوور و دریّرترین تیّکستی نالییه.

سینیه م: بهوه شدا که بابه تی قه سیده که زوّر تایبه ته و بریتییه له وه سفکردنیکی دوور و دریّر و تا ئه ندازه یه کیش زوّر بلیّیانه ی شاعیر، بوّمان ده رده که وی که گرنگیدانی نالی به نه ندامیی که شی خوی و له شی «مهستووره»، هه ر مه به ستیکی شیعری نه بووه، نه گه ر نه مه به ستیکی شارستانی و دواجار له لایه ن مه به ستیکی دیکه وه، که مه به ستیکی شارستانی و کولتوورییه، ناوی نه خوارد بیّته وه، به لاّم وه کو پیّشتر رووغکرده وه، مه به سته شارستانی و شارستانییه که له روخساری سه ره تایی شار و پیّکها ته کانیدا خوّی نواندووه و مه به سته فه ردییه که ی نالیش له وه سفی نه ندامی جه سته ی مروقدا، نه مه یش نه و پروسه یه یه که نالی ای روشنبیر و بلیمه ت له سه رده می خوّیه وه نازایانه گواستیه و می و گوتاری شیعری کوردیان به بی نه وه ی، سه رده می بو ده ستنیشان بکا و نه مه ش نه و جیاوازییه یه له نیّوان گوتاری تاکه که س و گوتاری باوی کومه لادا.

لیّرهدایه که ئیّمه بهپیّویستی دهزانین دووبارهی بکهینهوه، که بهبی تیّگهیشتن لهو پروّسه ژیارییهی دواجار شاری سلیّمانی –ی بوّ کردینه دیاری و بهبی تیّگهیشتن لهو روّلهی شاری سلیّمانی له زهین و جیهانبینیی کورددا گیّرای، تیّگهیشتن له جیهانبینیی نالی، وهک بهره نجامیّکی فیکریی سهره جهمی پروّسه که، مهحاله، پیشموایه نا لیّرهشدا ده کری پرسیاری نهوه

بخریته بهردهم: ئایا جیهانبینیی مروّقی هاوچهرخی کورد تا چ ئهندازهیه ک دریّژه پیدراوی گهشهسهندووی ههمان پروّسهیه؟ ئایا جهستهی کوّمه لّی ئیمه بههوّی چییهوه ته عبیر له خوّی ده کات و خیتابی ئهده بیمان چوّن ده توانی به بیته ده ربر و به شیّک له جهسته ی به کیمیاوی سووتاومان؟



باسی سنیهم

له ستاییشی «کهر» دا

(به ئینسانکردنی حمیوان له جیهانبینیی نالی دا)

(بۆ: مەحمورد زامدار)...



پۆشەكى:

«عاقل» و «کهر»

ئید مه له زمانی روزاندی خوماندا چدندین دهسته واژه مان هدید که له پشتیاندوه ندو هدره شدید خوی شاردو تدوه و به و شدی که رو وه که که رواید و گویدری ژ و که رسیفه ت و که رتر و که ره به ره للا و که ری لات و که ری گدی و که ری بار و که ری تدمیه ل و هتد... رازینراونه تدوه. ندم ده سته واژانه پیش همموو شتی ره نگداندوه ی ناستین کی کومه لایه تی و سیاسی و شارستانین که هیچ به هایه کی بو مروث و فه ردانیه تیدا نییه. هدروه ها نیشکردنی عمق ل و تیروانینیکن که یاسایه کی مهده نییانه ی نییه بو هه لسه نگاندنی ناکار و هدلسوکه و تی نه ندامه کانی ناو کومه لگاکه ی. لیره شهوه، ژبانی روژانه ی

هه به کي له ئيمه ههو لدانيکي به ردهوامه تاکو که سايه تي و جموجوول و چالاكىيىيەكاغان لەبەر حوكىمى ئەو دەربرىنە زمانى و نيىشانە سابكۆلة (سيه كانياندا هه لنه سه نگينريت. ئيمه نابيت بهيلين وه ك كهر حسامان بو بکریت، نهک لهبهرئهوهی مافی ئینسانیمان پاریزراو بیت، به لكو لهبهر ئهوهى ئهو مافانهش لهدهست نهدهين كه ياريزگاريان ليكردوون. به لام كه رله واقبيعي كۆمهلايه تيدا چيپه بنجگه له گيانداريكي زهممه تکیش و بیماف و ماندوو، که بهدریژایی ژبانی خزمه تی بهشهری ک دووه و ملی چهوساندنهوهی لهبهردهمی زهبری دهسمه لاتی مروقدا كــهچكردووه؟ ئايا ناكــريّت لەبەر رۆشنايى رەفــتــارى مــرۆڤ لەگــەلّ ئەم گیاندارهدا، گەلتى گرتىي سايكۆلۆژى و كەسايەتىيى خودى ئەو مرۆڤەمان بۆ دەركەوى؟ مەگەر مىزۋوى كەر چىيە بىجگە لە مىزۋوى كەمتوانايى مرۆڤ بۆ بیرکردنه وهی له ژیانی ئهم گیانداره و میژووی فهرامو شکردنی مافه کانی ئهم گیانداره لهچاو گیانداره کانی تردا، بز نموونه ئیستر، نهسپ و مایین که نزيكتــرين ئاژه لن له كــهرهوه، چ له رووى خــينــزانهوهو چ له رووى ژینه تیکییهوه!؟ ئهو ههموو مهراییهی ئینسان بو هیستری دهکات و نهو ههموو پیاهه لگوتندی لهسه رئهسپ و ئهو ههموو خاوینی و به ره که تهی به ماييني بهخشيوه لهچييهوه هاتووه، ئەگەر لەھەمان كاتدا لەسەر حسابي چەوساندنەوەي بەردەوامى كەرەوە نەبووبىي؟ بۆچى بەديارى ناردنى ئەسپ لە سولتانیکهوه بو سولتانیک مایهی شانازیی بووه و بهدیاری ناردنی کهر مایهی شهرمهزاری و به که مگرتن؟ بزچی سهر دیواره کانی کزشکی میر و بهگزادان و نهقشی سهر فهرشی ههلواسراوی لادیواری دیوهخان و رارهوی سهراكاني سولتان به ديمهني ئهسپ و شير و پلنگ و هند... رازينراوه تهوه و كهر بهتمواوي تياياندا نادياره؟ ئايا به راستي لهپشت همموو ئهمانهوه ترس له كهر، ترس له ئيماري مروّث بو كهر و كهرايهتي، خوّى نهشاردو تهوه؟ ئايا ئەوە عەقل نىيە كە بەردەوام حوكمى كردووه مرۆث بەشىكى زۆرى وزەى خۆي بۆ خۆ بەدوورگرتن لە كەر تەرخان بكات؟

به کورتی: له کویدا عهقل ئاماده بووبی، ترس له کهر ئاماده بووه و له کهر ئاماده بووه و له کهر ناماده بووه و له کهر وینه یا که که در وینه یا که که در وینه یا که ده دروونی بووه بوئه وهی به هویه وه خومان له سه رچاوه ی ترسه که مان جیاب که ینه وه که دریش له واقیعدا ههر وه کو ئاژه له بینازه بی که سایه تی و مهنده که ماوه ته وه.

دەقى قەسىدەي «كەر»

(۱)همی کهرینکم بوو، چ پهیکهر؟ طمی کهری هموراز و لیتر سینه پان و، مووچه کورت و، شانه بهرز و، گوی دریش

(۲)بن زک و جمههات سپی، کلک ئیستر و دامهن سیا یه ککه تاز و سن بر و، دوو باد و، شههه دانگ و دریش

(۳)کەللە وەک جەررەى شەرابى پر نيىشاط و تەر دەماغ شيرى نەر، ئاھوويى بەر، گورگى سەفەر، قەمىچى نەچيىژ

(٤)مل عدادم، شيرين قدادم، ئاهوو شكهم، مديموون قددهم سم خير و كلك ئيسترو، مدنزل برو، عارة ندريش

(۵)زهرق و زهرراقیی وه کسوو خاکسته ر، نه نما بی غیوبار بهرق و بهرراقسیی وه کسوو پیسروزه، لاکین بی کسریتر

(٦)سم وه کوو یه شم و ، له په شم و تووکی پی دا سه رنگوون چاو وه کوو بیجاده یا دوو شهو چراغی شوعله ریش

(۸)قانیعی بابی رهضا و راضی به پووش و درک و دال سالیکی صدهبر و ته حده مول، بورده بار و هیچ نه ویش

(۹)عاقلتی بوو ناوی که ربوو، قاطیعی ریدگهی سهفه ر خوش سلووک تر بوو له صهد ویلداشی ههرزه و گیر و ویژ

(۱۰) (صائم الدهر)ی به روز ، نه مما به روزووی بی نیسیه ت (قـائم اللیل)ی سلووک ، نه مما سلووکی بی نویش !..

(۱۱)چهنده پیم خــوش بوو زوبانی حـالی دهیوت «نالیا» هدردو حــهیوانین، ئهتو گــوی کــورت و ئهمنیش گــوی دریژ

:40joi rojoi

مێــژووی کــهر

کهریه کی له کونترین ناژه له مالییه کانه، لهوه نه چی مروّث پیش شهش هه زار سال بو یه که مین جار له خوارووی زوّنگاوی نیل، له میسر، که و تبیته تیهه لادان و چه و ساندنه وهی نهم ناژه له. سه رچاوه کان نه وه باسده که ن که هه رله دیرزه مانه وه له و ناوچه یه دا گویدریژی به ره لای نه فریقایی ژیاون و مروّقی ناوچه که ش که و توونه ته گرتنه وه و ده سته موکردنیان. هه ندیک له ناژه له ادنیا دایان و ایه نه م جوّره گویدریژه به با و کی هه مووجوره کانی نه مناژه له دنیا دا دانه ندریت (۱).

له یوّنانی کوّندا، به تایبه تی له چاخی فه رمان په وایی «مایکینیه کان» هوه، که ر (Onos) ئاژه لیّنکی ناسراو بووه. له چه ند جیّگهیه کی شیعره کانی هوّمیّری شاعیریشدا ناوی که ر و هیّستر ها تووه (۲). نووسه رانی بابه ته کشوکالییه کان و میّژوونووسانی سروشت، گرنگییه کی زوّریان داوه به باسکردنی خهسله ته کانی مروّقه وه، ئه مه با باسکردنی خهسله ته کانی مو ثاژه له پهیوه ندیی به ژیانی مروّقه وه، ئه مه جگه له وه ی ناوهیّنانی که ر له حه کایه ت، کوّمیدیا و په ندی پیّشینانی گریکیدا روّلیّکی گرنگی ههیه. وه ک چوّن ئیّمه ئیّستا له ژیانی روّژانهی خوّماندا چه ندین جار گویّمان لیّده بیّت که خه لک به یه کتر ده لیّن: ریّوی، خوران، گولک و هتد. ئه وه و و شهی «کهر» یش له لای گریکه کان هه مان مانای میتافوری هه بووه بو وه سفکردنی مروّث و خه سله ته کانی. ویّپای ئه وه ی که یونانه کان له بواری گواستنه و ه شتوکال و ئاشگیّراندا سوودیان له توانای گویدریّژ وه رگرتووه، ئه وه تا ئه ندازه یه کیش گوشته که ی خوراوه و شیره که شی گویدریّژ وه رگرتووه، ئه وه تا ئه ندازه یه کیش گوشته که ی خوراوه و شیره که شی کورتی له ده رمانی ئاراییش و خوّ جوانکردن، به کارهیّن اوه (۳).

گویدریژ له لای یونانه کان نه که هه ر ته نیا وه ک ناژه نیکی سیفه ت گه مژه و «که ر» بیری لیکراوه ته وه ، وه که سوکراتی نه فلاتوون له گفتوگوی فایدون (په ره گرافی: 81e 5) ناماژه ی بو ده کات و سه رخوشبوون و به له سه بوونی مروق ده شویه ینی به سیفاته کانی که ر، به نیکو به ناژه نیکی فزوولی، سه رنج راکیش و له رووی جنسیشه وه به «نیغراکه ر» ناوی براوه. ژماره یه کی وزر له نه خشی هه نیکه نراوی سه رپاره ی نه و سه رده مه ، به رپوونی خه سله تی نی فی بی شاندان و به رجه سته کردنی ناله ته نی خوراکه رانه ی نه م ناژه نه هوی پیشاندان و به رجه سته کردنی ناله ته زند که یه و ده رده خه ن.

له کاتیکدا که رلدلای گریکه کان به پلهی یه که م توانای جنسی و نه مجا به هوی میزاجه نا – موسیقاییه که یه وه سه و دا و مامه له ی خراب به بیر ده هینیته وه، نه وه له لای میسرییه کونه کان سیمبولی شه و و نه هامه تیبه. له لای یونانییه کانی شاری نه سکه نده رییه شدنگوباسی نه وه هه بووه، که گوایه یه هودییه کان خودای خویان له شینوه ی که لله سه ری گوید ریژیکدا به رجه سته کردووه. نه م قسه یه هه رته نیا زاده ی ورده ناکوکیی نیوان ناینزا یونانی و یه هودییه کانی نه و سه رده مه بیت، یا خود واقیع یکی میژوویی، نه وه هیچ له و راستیه ناگوریت که ته ورات و نینجیل له ناستیکی نرخداردا باسی گوید ریژویان کردووه (٤).

دهوروبهری چوارههزار سال پیش ئیسستا، گویدریژه مالیسه دهستهموّکراوهکان دهبرینه خوارووی ئهوروپا و لهویشهوه به تهواوی جیهاندا بلاودهبنهوه. له چاخهکانی ئهوروپای ناوه پاستدا، که سهردهمی زیپینی خوداناسیی کلاسیکی و غهرقبوونی موفهسسیره مهسیحییهکانه له ناو تیکسته ئایینییهکاندا، کهر بهختی لهههموو کاتی زیاتر بووه: نرخیکی زوریان بوّ داندراوه و تهنانه جهژنیکی تایبه تیسان بهناوی «ئاههنگی کهران»هوه بوّ گیراون(۵). بیکومان ئهمهش ههروهکو پیشتر نووسیم: لهبهر ئهوه یه درهوی السکراوه که لهلای خودا شوینیکی تایبه تی باسکراوه که لهلای خودا شوینیکی تایبه تی با بایه تی دروه می «پهتروس»دا، ئایه تی خودا شوینیکی تایبه تی ههیه. له نامه ی دووه می «پهتروس»دا، ئایه تی خودا شوینیکی تایبه تی ههیه.

۱۹ (٦)، تهورات رووداویکمان بو ده گیریتهوه تیایدا هاتووه، که چون گویدریژه کهی حهزره تی «بالاک» و گویدریژه کهی حهزره تی «بیلیام» کاتی له ریگایدا بهرهو شا «بالاک» و له ده رووی نینوان دوو شاخدا، سی جار فریشتهی یه زدان ده بینیت و له جینگهی خوی ده وه ستیت، به بی نه وهی بلیام لهمه تیبگات. کاتیکیش فریشته که له بیلیام دیته گو، گلهیی و سهرزه نشتی ده کات و پینی ده لین ده گه شده بووه تکاکارت و یارمه تیده رت، ئیستا ملت به م شمشیره په رینرابوو چونکه تو فریشتهی یه زدانت نه بینی» (۷).

لیّره دا به روونی دیاره که تهورات جگه لهوه ی سیفه تی گویّرایه لّی به کهر ده به خشیّت، ئاواش پله ی بهرز ده کا ته وه بوّ سه رئاستی رزگار که ری مروّث. به و پیّیه ی حمیوانیّکه ده بینیّت و له ئاست فریشته ی یه زداندا گوی ناداته فه رمانه کانی مروّث.

ئەدەب و كەر

جگه له نیگارهکان، میناتورهکان، کتیب و نووسراوه میروویی و ئایینییه کان، له ئهدهبیاتی گهلانیشدا کهر بهرجهسته بووه و باسیکراوه، بهلام وهنه بی لهویش حالی باشتر بیت.

چیرو که کانی ئیزوپ، که یه که مین که سیکه حه کایه تی بچووک بچووکی سیحراوی له سهر ناژه لان بو گیرابینه وه، هه ولدانی دوو هه زار و پینجسه هالی به رله نیستای مروقن تاکو پتر له ژبان و دیارده کانی ناوی تیبگات. ئیروپ دنیایه کی سه رسوو پهینه رو په له زیندوویی هه یه و به شینوه یه کی حه کایه ته کایه ته کایه ته کایه ته کایه ته ناستی، که تا ئیستاش به لامانه وه سه رنج پاکیش بن. یه کی له و فیگه رانه ی ئیروپ ئیشی له سه رکردووه «گویدریژه» و حه کایه تی یه کی له و فیگه رانه ی ئیروپ ئیشی له سه رکردووه «گویدریژه» و حه کایه تی که ره و هیستری کرده به ر» و «نه و که ره ی خوی ده رباز کرد» له به ناوبانگترینی نه و حه کایه تانه ن (۸).

لهم حه کایه تانه دا که رئاژه لنّ کی ماندووی ساده یه و ئه رکی خوّی به زیاده وه جیّبه جیّده کان و خوّی ناخاته ریزی «هیّستره لوتبه رزه کان» ه وه که

بهشانازییهوه دهچن بر بهرهکانی جهنگ و لهوسهرهوه به لاتی و تیکشکاوی دهگهرینهوه، یان ئاژه لینکه له ژیر ستهم و جهوردا بیر له گورینی «ناسنامه»ی خوی ده کاتهوه و کهولی شیر لهبهر ده کات، به لام ئاشکرا ده بیت و ریسوا ده کری؛ یا خود له و کاته دا دوو مروّث ده یبین و ده کهونه شهر لهسهر نهوه ی کهره که بو کامیان بیت، ئهم «عهقلی خوّی» ده خاته کار و زیره کانه فرسهت ده هینی و له ده ستیان راده کا!

بدهه رحال له لای ئیزوپ که ربوخوی وه ک ئاژه لینک جیگه ی مه به ست نییه ، خودیکی نییه ، به لکو فیگه ریکه ، غوونه یه ک و پارسه نگیکه به ده ست راوییه و بو روونکردنه وه ی پله ی دواکه و تنی عه قلی مروّف و نیشاندانی ملکه چی و هه ندیجار یا خیبونیش به کار ده هینریت ، به بی نه وه ی خودی نه م ئاژه له بینته جیگه ی سه رنجی ئیزوپ.

کونترین ده قیّکی نووسراوی ئه ده بی که به ته واوی بوّ که ر ته رخان کرابی، یاخود باسی ئه مگیانداره ی تیا هاتبی، بریتییه له داستانی «مهسخبوونی لوکیوس» یان (Lukius Metamorfose)ی نووسه ریّکی نه ناسراوی سه رده می ئیمپراتوریه تی روّمانی. ئه وه ی له م به رهه مه ما وه ته وه ، بریتییه له دو و ده ستنووسی له به رانووسراو ، یان کورتکراوه ی به رهه مه سه ره کییه که ، که یه کییکیان به ناوی «که ری ئالتونی» یه وه ناوبانگی روّیشتوه و نووسه ره که یشنی ناوی «ئه پولیتووس» بووه . ئه پولیتووس نووسه ریّکی روّمانی بووه و له سالی ۲۰ ای زایینیدا له شاری «مداوروّج» ی جه زائیری ئیستادا، بووه و له سالی ۲۰ ای زایینیدا له شاری «مداوروّج» ی جه زائیری ئیستادا، تهمه نی لاویدا ها توّته قور توبه ، که ئه و ده م سه نته ریّکی روّشنبیری بووه و پاشان به ره و ئهسینا روّیشتوه تاکو «فه لسه فه ی ئه فلاتوون ، میّژووی سروشت، هه نده به نه نستیره ناسی ، یاسا ، موسیقا ، شیعر» و له هه مووشیان سروشت، هه نده به مه نستیره ناسی ، یاسا ، موسیقا ، شیعر» و له هه مووشیان گرنگتر هو نه ری به وی نبی یان «ئاخاوتن» بخویننی .

بهسهرهانهکانی ناو داستانی «کهری ئالتوونی» رهنگدانهوهی ههموو ئهم لایهنه زانستییانهیه و ئهنجامی سهفهرهکانی نووسهرن به ناو مهلبهنده جیاوازه کاندا، وه ک گوتاربیّریّکی گهریده و لیّزان و خاوهن حیکمهت له کوّکردنهوه و پیّکهوه بهستنی مهبهستدارانهی رووداوه کان.

کورتهی نهم نووسراوه دهگمهنه نهوهیه، وه ک نووسه ره کهی راسته وختی نووسیویه: «خوینه ری نووسیویه: «خوینه ری هیژا: من لهم حه کایه تانه دا چهند به سه رهاتیکی جیژ جیاواز پیکه وه کوده که مهوه، تاکو به جوری دایانبریژ مهوه که جیگه ی چیژ بینینی تو بیت. لیره دا گوی بیستی به سه رهاتی مه خلووقاتی سه یر و سهمه ره و مروقه کان ده بیت، که چون به سه رسوو پهینه رترین شیوه مه سخ ده بن بق ناژه آن و ده شبنه و به خویان (۱۰).

یه کینک له و مروّقانه ش که مهسخ ده بین و ده بینته گویدریژ، قاره مانی روّمانه که خوّیه تی مه هه موو به سه رهاته کان له روانگه ی تهمه وه گوی بیست ده بین. قاره مانی که به شیّوه گویدریژه و به بیرکردنه وه مروّث و تهمه شیرینده کات.

ههر به شویدنی کاره که ی «نه پولیت وس» دا، نووسه ریکی دیکه ی نه ناسراو، هه ستاوه به کورتکردنه وه هه مان داستان و له هه مان کاتیشدا که مکردنه وه ی ره هه نده تایینیه که ی به ناوی «گویدریژیک» هوه به نیمه گهیشتوه (۱۱). قاره مانی نه م ده قه کورتکراوه یه، (به لام له گهلیک رووه وه جیاواز له ده قی «که ری تالت وونی» که نه بخی کی ده وله مه نده به ناوی «لوکیوس» و خه لکی شاری «پاترای» رومانییه. لوکیوس له سه رسه فه ری بازرگانییه و باوکی، (که کابرایه کی سیاسه ته دار و ده وله مه نده) داوای بازرگانییه و باوکی، (که کابرایه کی سیاسه ته دار و ده وله مه نده) داوای لیده کات له هاوری کانی که له شاری «هه یپاتا» ی جادو و بازان و سیحربازانی و لات ده ژی. کاتی لوکیوس ده گاته نه وی و فریوی عه شقی کاره که ری هاوری که ی باوکی ده خوات، که ناوی «پالایسترا» یه، تیده گات که ژنی کابرای خاوه تال جادو و گه ره و شه و انه هی خواردنه و می شله مه نییه کی گیراوه و ده بیته مه ل و له په نجه ده یپالایسترا» یه ، تیده گات که ژنی کابرای خاوه تال جادو و گه ره و له ده بال .

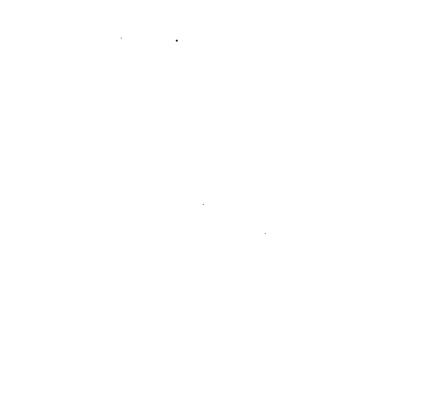
لوكيوس لاويكي بيست سالانه و پره لهخهوني فرين. لهگهل دوسته كارەكمەرەكمەي ريكدەكمەوي، كە بۆ تاقىيكردنموەش بووە، ئمو دەرمانمى بۆ بدزیت و ئهویش بیخواتهوه و بداته شهققهی بال. وهلی دوای ئهوهی دەرمانەكە دەخواتەوە، بۆي دەردەكەوى كە ھەلەيەك لەو كارەيدا ھەيە، چونکه ورده وهرده سم و تووک و گوی دهردهکات و دهبیت گویدریژ بهبی ئەوەى خەسلەتە ئىنسانىيەكانى خۆى بۆ بىركردنەوە و تىكەيشان و بىنان لهدهست بدات. تاقمه ئوميدي لوكيوس ههيهتي ئهوهيه، كمه بهخواردني گیایهک، که «پالایسترا)»ی کارهکهر پینی گوتووه، دهبینتهوه بهخوی. بهالام بو بهختی ئهو، وهرزی پهیدابوونی ئهو گیایه هینشتا زوری ماوه. ئیدی ئیمه ليرهوه لهناو بهسهرهاته سهرنجراكيشهكاني لوكيوسي بهكهربوودا رؤدهچين: ئهم كاروان دەيداته ئەويتر و ئەم خاوەن دەيفرۆشتى بەو كړيار. سەير لەوەدايە خەڭك ھيدى ھيدى له كارامەيى ئەم گويدريزه بەئاگادين و له بۆنەي تايبهتيدا بهشداريي پيدهکهن و بهخششيکي زوريش دهدهنه خاوهنهکهي. يهكيّک لهو بۆنانه ئهوهيه كه له كهرناڤاليّكى جنسيدا لوكيوسى بهكهربوو دەبيت بچيته لاى ئافرەتيك و كارى واى لەگەلدا بكات و بەھەرحال لەگەل ئافرەتەدا زۆر خۆشى لىپرادەبوورى!

بهسهرهاتی لوکیوس به شیّوه یه کی کامهران کوتایی نایه ت، به لام کومیدیانه یه. نه و دوای نه وهی ده بیّته وه به مروّث، ده پواته وه بولای هه مان نافره ت که له که پنه قاله که دا له گه لیدا پایبوار دبوو. به لام ژنه ده ستی به رووه وه ده نیّت و فریّی داویّته ده ریّ، چونکه نه و لوکیوسی ته نیا وه ک «که ری ده وی نه ک وه کو مروّث، ته نانه ت زوریشی له به رگران ده بی که لوکیوس بوته و ژنه هه ره سی نائومیّدیش ده بی !

ویّرای ئهدهبیاتی نوکته و سهرگهرمی و بهیته میللییهکان و ئهدهبی منالآن، کهر له لای نووسهر و شاعیریّکی وه «لافوّنتین»یش جیّگهی خوّی ههیه. لهو بهرههمهیدا که بهناوی «حهکایهتهکانی لافوّنتین»هوه به ئیّمه گهیشت وه بارگران، له خوّبایی،

لاساییکهرهوهی حهیوانه کانی دیکه (به تایبه تی سه گ)، که ری له به ره ی خو پتر قاچراکیشاو، حه سره تخواردوو بو روژگاری که خاوه نیخی باشی هه بووه و هتد.. به رچاو ده که وی، تا ببیته عیبره ت بو نه و مروقانه ی ده یانه وی به هوی ناشکوریکردن، لاساییکردنه وه ی خه لکانی تر و نازگردنه وه خویان فه رز بکه ن. که رله لای لافونتینیش به هه مان شیوه ی لای ئیزوپ، معیاریک و فیگه ریکه تا مروق به دووره په ریزی له ره فتاره کانی، هه ولبدات له ریزی که ران حسابی بو نه کریت!

خالی هاوبهش لهناو ئهو ده قانه دا که ناوم بردن و چهندین ده قی دیکهی وه ک کهره کانی لای «مه لای مهشه وور و سه عدیی شیرازی و مام وستا قانع»ی خوشمان، ئهوه یه که ببنه شوینی ده رز وه رگرتن و لیوه فیربوونی مروّث تاکو مروّفیش به هه مان ده ردی ئه و که رانه نه چینت (۱۳). لهناو ئه م ده قانه دا که ر وه ک ئاژه لیّکی سه ربه خوّی خاوه ن سروشت یکی حه یوانیی تایبه ت نه خراوه ته روو. خاوه نی ئیست اتیکای خوّی، میزاجی خوّی و زمان و خودیّتیی خوّی نییه. که روه ک به شیّ له دنیای سروشت و تهنانه ت وه ک دروست کراوی کی یه زدانیی که جیّگه ی شانازیی ئیسماندار و نمونه ی درست و نه ده تازه له بخه نه و زمان و ناچارمان بکه نه جوّری کی دیکه بیری بو نه م ئاژه له بخه نه ریّر پرسیاره وه و ناچارمان بکه ن به جوّریّکی دیکه بیری لیّبکه ینه وه.



.

بەشى دووەع:

بەدەنگھاتنى كەر

لهناو ئهو میخژووهوه دواجار کهر بهدهنگ دیّت، دیّته زمان و له ریّگهی لوژیکی مروّقهوه، ئیعتیبار بوّخوّی دهگیّریّتهوه و دهبیّته بابهتیّکی گرنگ له ئهدهبیاتی جیدیی میللهتاندا. له ئهدهبی کوردیدا نالی ئهو شاعیره مهزنه مروّقدوسته یه که گوتاری هیومانیستانهی خوّی به ئاوردانهوه له گیانداریّکی به پهراویّزکراوی چهوساوه، هیّندهی دیکه بهرفراواندهکات و بهم کارهیشی خوّی له گهلیّک لهو شاعیرانهی خوّرههلات جیادهکاتهوه که دهشیّت له بواری جوانکاریی شیعریدا به ماموّستای ئهویان دابنیّن. نالی شاعیری شویّندهست دیاری ئهو بابهتانه یه که له رهوتی شیعری کلاسیکیدا هیّنده بایهخیان دیاری ئهو بابهتانه یه که له رهوتی شیعری کلاسیکیدا هیّنده بایهخیان بینهدراوه. ئهو شیعری کلاسیکی له کوّشکه شکوّدارهکانی خوّی، له یاسا و بینه ناشکراکانی خوّی، له پانتاییه بهمیرات بوّجیّماوهکانی خوّی رزگار دهکات و ئاشنای دهکات به پانتاییه کانی هراویّز و رووبهره حهرام و بیّزراوهکان، بهبیّئهوه ی لهمکاره دا جوانکاریی شیعری کلاسیکیی بکاته بیّزراوهکان، بهبیّئهوه ی لهمکاره دا جوانکاریی شیعری کلاسیکیی بکاته قوربانی.

له پشت گوتاری شیعریی نالییه وه، مروّقی ده بینین له نیّوان سروشت و جیهانی کوّمه لایه تیدا، له نیّوان ئاسمان و گهردوون و شته کاندا ده ژی، به لام ئه و ناتوانی خوّی بیّت، ناتوانی ته حقیقی خوّی بکات ئه گهر له هه مان کاتدا توانای به راورد کردنی خوّی، وه ک سه نته ریّکی بیرکه ره وه، به گیانداره کانی دیکه نه بیّت که که و توونه ته ده ره وه ی ئه و به سه نته ربوونی مروّقه و به کائینی ناهو شیار و ناهو شیمه ند مه حکووم کراون. نالی له ریّگه ی به ده نگهی نانداره بیزراو که ره وه، له ریّگه ی باسکردنی جوانی و میزاج و تواناکانی ئه م گیانداره بیزراو

و مه حکوومکراوه وه، رادیکا لترین جوّری هیه وسانیزم به رهه مده هیّنی: هیه مانیزمی که توانای هه یه گهوره یی خوّی له ریّگه ی بینینی بیّزراو و فه راموّشکراوه کانه وه بینا بکات، به بیّ نهوه ی شهرم له مکاره ی بکات.

** **

ئهوهی لیّرهدا گرنگه لهسهری بوهستین، نیوهی یه که می به یتی یه که مه که په له ده لالاتی سهیر و گرنگ. وه ک ئه وه وایه شاعیر له مه جلیسیّکا خوّی له به دوه این سهیر و گرنگ. وه ک نه وه وایه شاعیر له مه جلیسیّکا خوّی له به به دوه که داوای سه لماندیّکیان لیّکردبیّ و نه ویش به گوّکردنی نه و ده نگه ها تبیّته قسه کردن، یا خود به وه ده چی شاعیر له دوور را ده رکه و تبیّ و نهیتوانیبیّ نه و خوّشی و یا خود به وه نهیتوانیبی نه و خوّشی و کامه رانی و نه شنه یه کونتروّل بکا، که له نه نه امی لیّخووردبوونه و هی شیعریه کانیه و هه و از بکا، که له نه نه به وایی دربیّ: «همی» شیعریه کانیه و هه وای نه و سه رنجبده ن، قسه کانتان ببرن، نه وا من هه والیّکی سه یرم بو هیناون که نه نجامی ناشکرابوونی نهینییه که و راستییه کتان بو به یانده که که ناشیّت لیّی بیّناگا بین.

دهنگی «ههی» لیّره بهدواوه کاری خوّی دهکات و بیّدهنگییهک به دوای

(ههى.. كهريكم بوو،)

دوای کردنهوه ی دهرگای قسه، دهنگی ناوهوه ی شیعره که، یاخود شاعیر، بو تاوی دهوهستی و راده مینی به بی نهوه ی خهیال و زهینی خوی له ژیر کاریگه ربی نیقاعی گوکردنی و شه ی «که ر» رزگار بکات، واته هیشتا

ئاوازی پیتهکانی («کاف»، «هه» و «ر») له گوییدا دهزرنگیتهوه و ههر ئهم ئاوازهشه که نالی لهو بارودوخی وهستانه شیعرییه رزگار دهکات بهوهی که وشهیهکی هاو موسیقای «کهر»ی بیر بخاتهوه که وشهی «پهیکهر»ه!(۱۵): کهواته هاوسهنگییهکه بهمجوّره دهستههر دهبی:

ههي کهرێکم بوو، چ پهيکهر؟

لهم کارهشدا نالی پهیپهوی له «نیسمچهپیسا»یهکی زمان دهکات، که مرزقهکان له ریدگهیهوه ههم مانایهک بهیاندهکهن و ههم بینماناییهکیش. مرزقهکان له ریدگهیهوه ههم مانایهک بهیاندهکهن و ههم بینماناییهکیش. لهزمانی کوردیدا دهلیّین: (تهخته) و (ممخته)، (ئافرهت) و (مافرهت)، (حمج) و (مصح)، (پوور) و (موور)، (برا) و (مرا)، (سهرکرده) و (مهرکرده)، (حیزب) و (میزب)، (سهقافهت) و (مهقافهت)، (نووسهر) و (مووسهر) و بهوجوره.. وهکو دهبینین لهبهشی یهکهمی ههریهکی لهم دهریپینانهدا مانایهکی تهواو ههیه و له بهشی دووهمیشدا کهمکردنهوهی مانا. ههموو ئهم دهربپینانهش بهیانکهری حالهتیکی دهروونیی مروقن بو ئاسانکاریی گفتوگو و ئاخاوتن له فهزایهکی کومهلایهتیی تایبهتدا. وهک ئهوه به نالیش خوی له فهزایهکی ئهوتودا بینیبیتهوه که ئیشتیاقی ئهو بو گهیاندنی خهبهرهکهی دهیخاته سهر ریگای چوونه سهر ئهو «نیسچه پیسایه». بهلام بهبی ئهوهی بهشی دووهمی دهربپینهکهی کهمکردنهوهی مانای وشهی بیت، بهلاکو پرکردنهوهی مانای دهربپینی یهکهمه. پرکردنهوهی مانای وشهی

لهگه آنه وه شدا ناشکرایه نالی به زمانی شیعر ده دوی، شیعریش وه زیفه ی دیکه به زمان و وشه کان ده به خشی و ته نانه ت شاعیر ده خاته ناو داوی زمان و ده الله ته هه مسه چه شنه کسانیسیه وه. نالی پاش نه وه ی به راگه یاندنی خه به ده که که دروست کرد و بری ناشکرابوو که نه و خه به ده به ته نیا توانی نیمه وه کو گویگر له بیده نگیدا به یا تسمی بر به ده و امیال و قسه کردندا، ده بوو خه سله تیکی نا مه نلووف و خویشی بر به رده و امیال امین الله قسه کردندا، ده بوو خه سله تیکی نا مه نلووف و

چاوه رواننه کراو به که ره که به خشی، که نه ویش «به په یکه رکردنیه تی» و له م ریده مهم خوّی به رپرسیار کرد که به رده و امبی له وه سفکردنی نه و که ره په یکه رئاسایه دا، هه م نیسمه شی ناچار کرد له چاوه روانید ا بمینینه و ه و به ده و امبین له گویگرتن و خویندنه و می ده قه که ی.

بهم جوّرهش نیوهی یه کهمی به یتی یه کهم دهبیّته کلیلی تیّگهیشتن لەسەرجەمى شىيعرەكە. لىرەدايە، كە نالى دەپەوى بلىت ئەو كەرەي ئەو هدیبووه کهریکی ئاسایی ندبووه و بو سملاندنی ئدمهشه داوامان لیدهکات بو ويّناندني ئەو كــهره، بيــر له «يەيكەر» بكەينەوە. بەمــجــوّرەش بوّ ساتهوه ختیک و دیسانهوه له ژیر کاریگه ربی نُهو خروّشه شیعرییه دا که شاعیری هانداوه بر قسه کردن، نالی دژایه تییه ک له نیوان مانای وشهی «کهر» و «پهپکهر» دا دههێنێـته دی: ههرچی وشهی «کهر»ه ئاماژهپه بوّ گیانداریکی چوارین که له سروشتدا دوژی و خاوهنی گهلی خهسلهتی تايبەت بەخۆيەتى و لەھەمبووشيان گرنگتر ئەوەپە دەجوولىن. فىزرمى خۆي بهینی حالهته جیاوازهکان دهگوری و وزهی جهستهیی خوشی توانای ئهم جـمـوجـوولهي بوّ دابين دهكات. له كاتيّكدا وشـهي «يهيكهر» ناوه بوّ بهرههمیّکی کولتووریی که دروستگراوی دهستی مروّقه و باویّنهی پلهیهکی جوانناسیی ئەو مرۆڤەیە و خودی پەیكەرەكەش توانايەكى نىپ بىجوولێننى و فۆرمى خۆي جېگيره و ناگۆرېت مەگەر بە گواستنەوەي لە شوېنېكەوە بۆ شويننکي ديکه. بريه ليرووه تيدهگهين که ييچواندني «کهر» به «پهيکهر» ناشينت هيچ به لگهيه كي هه بينت جگه لهوهي شاعيره كهمان ده كهويته ناو تۆرتىكى زمانەوە، كە ناچارى دەكات لە ژېر كاربىگەرىي ئاوازى وشەي یه کهمدا، وشهی دووهمیش بدرکیننی، بهبی ئهوهی حسابی بر درایه تیی مانای ئهم دوو وشهیه کردیت.

به لگهیه کی دیکه ی ئهم راشه کردنه م له نیسوه ی دووه می هه مان به یتی یه که مهوه ده هینمه دهست که تیایدا نالی له ناستی مانادا ده گهریته وه بق وهسفی که ریکی تایبه تنه نه که پهیکه ر. واته ده که ویته و ماردنی خهسله تی

ئه و گیانداره ی که «طهی کهری ههوراز و لیّره، سینه پانه، مووچه کورته، شانه بهرزه» و دواجاریش «گویدریژه»:

ههی کهرینکم بوو، چ پهیکهر؟ طهی کهری ههوراز و لیژ سینه پان و، مووچه کورت و، شانه بهرز و، گوی دریژ..

لیّرهشهوه، واته له نیوهی دووهمی به یتی یه که مه وه تاکو نیوه ی یه که می به یتی نویه م و پاشان هه مو به یتی ده یه م، نالی ده که ویته ناو چنینیکی زمانی وه سفی و به راورد کارییه وه. ده که ویته ناو موباله غهیه کی شیعرییه وه به بی نه وه ی بتوانیت له م ریّگه یه وه «نائاساییبوونی که ره که ی» بسه لمیننی و کروّکی نه و راستییه مان پی بلیّت که له به یانکردنی ده نگی «همی» نیوه به یتی یه که مدا مژده ی پی دابووین. نه وه ی نالی له به شیّکی زوّری نه م ده قه دا ده یکات، بریتیه له وه سفکردنی کی له رادده به ده ری «که ره شیعرییه که ی به جوّری که نیمه نه توانین له به شیّکی زوّری نه و وه سفانه دا که ری راسته قینه، که ره به ره لاّلا و به نه لفام قاچیه ریو و بریندار بووه کانی ناو واقیعی خوّمان بناسینه وه.

نالی لهناو ئه و بازنه ی وهسف و پیاهه لدانه دا که به پشتیدوانیی هونه ره کانی به لاغه و ته کنیکی شیعری کلاسیکی بوّی مهیسه ر ده بی و (ههندی که س ئه مه به راورد ده که ن به وهسفی ثه و بوّ خوّشه ویسته که ی خوّی و دواجار دیمه وه سه سه ر ئه م لایه نه ش) ، به رده وام درکاندنی «خه به مه به رواده خات و خوّی لهناو پانتاییه کی زماندا گیروده ده کات ، که هیچ پرسیاریکی گرنگ و مانایه کی قوول به رهم ناهینی و بگره لهناو خوّد و و باره کردنه وه دا گیر ده خوات. من پیم وایه هه ر ئه مه شه واده کات زمان نه توانیت هه ستی به ئه رکه هه ره سه ره کییه که ی خوّی که شکاندنی وینای نه توانیت هه بو ژیان و دووباره سازدانه وه یه یه شیعردا. بویه ناهه قی ناکه م گه ربلیم ، نالی له به شیکی زوّری ئه م ده قه یدا ، به پیچه وانه ی زوّر به ی ده قه کانی

دیکهیهوه، زمان نهک وهکو ئیمکانی دهبینی بو تهقاندنهوهی مانا و لیرهشهوه زمان دهکاته ئامانج بو بهرجهستهبوونی جیهانه شیعرییهکهی، به آکو لیره دا زمان دهکاته هوکاریکی مهسره فکردن به بی نهوه ی توانای بداتی بو بهرههمهینانی مانای دیکه و بو ناشکراکردنی نادیارهکان.

وهلی مادام شیعر له بنهمادا تیکشکاندنی وینای ئیمهیه بو ژیان و شتهکان و پهیوهندییهکان و سروشت و گیاندارهکان و دروستکردنی دنیایه کی دیکهیه لهناو دهقدا، که تیایدا همموو شتی جیاوازه، ئهوه ناکری ئهم کارهی نالی تهنیا ئامانجی ئهوهبیت که وهسفی کهریکمان بو بکات. چونکه ئیمه دهزانین لهبهردهم شاعیریکداین که خاوهنی جیهانبینی و سیستهمیکی گوتاری و لیخوردبوونهوهیه لهژیان و گهردوون و مروق. لهبهرئهوه ناشیت کارکردی زمان لهناو ئهم شیعره دا تهنیا له سهر ئاستی وهسفهکانی نالی بو کهریکی تایبهت بچووکبکهینهوه. ناکریت مانای سهرجهمی شیعره که لهبهر روشنایی رهههندی گیانهوه ردوستی له بیری نالیدا لیکبدهینهوه، بهلکو پیویسته له خهسله تهکانی جیهانبینی نالیدا لیکبدهینهوه بو مانا پیویسته له خهسله تهکانی جیهانبینیی نالیدا لیکبدهینهوه بو مانا پیویسته له خهسله تهکانی جیهانبینیی نالیده و بگهریینهوه بو مانا

یه کیّک له و ریّگایانه ی من لیّره دا بو نه و مهبهسته دهیگرمه به را بریتییه له دو زینه وه ی شادیّ هکانی مانای ده قه که و خستنه رووی بواریّکی دیکه ی خویّندنه وه ی نه م شیعره به وجوّ ره ی بتوانیّ بیسه لمیّنیّ، که نالی هه ر ته نیا شاعیری نه بووه له کاتی ده ستبه تالید ایه نای بو کیّش و قافیه و شاعیری نه بووه له بواری ره و انبیّ ژیدا بردبیّ، به لکو پیّش هه مو و شتی نه و مروّقی بووه به روئیا و جیها نبینیه که وه رووبه رووی جیهان و دیارده کانی ناوی بوّته وه به مانایه کی دیکه ، نیّمه له به رده م شاعیری کداین که له جیهان و مروّف و گه ردوون راده میّنی و پرسیار ده کات و دو اجار له ریّگه ی نووسینه و ماته ریالیه تیک به جیهانبینی و بیروّکه و پرسیاره کانی ده به خشیّت. به لاّم مه رج نییه له کوّی نه و تیکستانه ی به رهه میان ده هیّنی نه و جیها نبینیه هم مان ناستی جوانکاری و پله ی مه عریفی و روّچوونی قوول وه ربگریّ ، بوّیه هم مان ناستی جوانکاری و پله ی مه عریفی و روّچوونی قوول وه ربگریّ ، بوّیه

کاتیّک رووبه پرووی ده قیّکی ده بینه وه که ناتوانیّت له و ئاستانه دا تینویّتیمان بشکیّنیّ، ئه وه ریّگه ی چاره سه رئه وه نییه که به دگومان بین له ئاست سه رجه می ئه و جیهانبینیه دا. به لاکو گرنگ ئه وه یه له ریّگه ی ئاشنابوو نمانه وه به خه سلّه ته کانی کوّی جیهانبینیی ئه و شاعیره، له ریّگه ی قه رزکردنی رووناکییه وه له و ده قانه ی دیکه ی شاعیر، که بونیادی ئه و جیهانبینیه یان له سه ر وه ستاوه، بتوانین تیشک بخه ینه سه رئه و شادیّ پانه ی که ده شیّت له ناو چه ندین دیّری ساکار و وه سفئامیّ زدا بیاندوّ زینه وه که زمانیان هیّناوه ته سه رئاستی به کاربردنیّ کی ئامرازگه رایانه.

دۆزىنەوەى ئەو شادىرانە لەھەمان كاتدا كە پرۆسەيەكى رەخنەييە، ئاواش پرۆسەيەكە پىنويسىتە تەى بكرىت بۆ دۆزىنەوەى قولاييەكانى شاعيىر لەناو پانتاييە چاوەرواننەكراوەكاندا و ئاشكراكردنى ئەو گەوھەرەى كە شاعيىر لە رىزى خشلە ئاسايى و لە مس و فافون دروستكراوەكاندا دايناون. بەراستى دەشكرى ئابرووى سەرجەمى دەقىدى لاواز لەناو يەك دىرى ھەمان دەقدا بكرينەوە.

لهم روانگهیهوه نهم دهقه بههای خوّی سهباره ت به جیهانبینیی شیعریی نالی و گرنگییه کهی له بهرهه مهینانی جیهانبینییه کی نهو توّدا، له نیوه ی بهیتی یه کسه و نیوه ی بهیتی نوّیه م و سسه رجسه می به یتی یازده هه مسلاد و و من پیّموایه بو تیّگهیشتن له ناسته قووله کانی مانای نه م دهقه پیّویسته له و دوو نیوه بهیته و له بهیتی کوّتایی ورد ببینه و هه ست به له هه مان کاتدا یه کیّتییه کی ماناییش پیّکده هیّن به بیّنه و هه به یته و چاوپوشیکردن له ناست دیّره کانی دیکه دا بکهین. با نه و دوو نیوه به یته و بهیتی کوّتایی بنووسینه و و پاشان به جیا و له پهیوه ندییان پیّکه وه را قدیان به کهین:

نيوەبەيتى يەكەم:

[هدى كدريكم بوو، چ پديكدر؟]

نيوەبەيتى نۆيەم:

[عاقلتي بوو ناوي كهر بوو،]

بەيتى يازدەھەم:

{چــهنده پێم خــوش بو زووبانی حالی دهیوت «نالیا» همردو حهیوانین، ئهتو گوی کورت و ئهمنیش گوی درێژ. }

ههی کهریکم بوو، چ پهیکهر؟

لهم نیوه بهیته دا نالی نه که ههر بانگه وازی ئه وه مان ده دات به گویدا که خاوه نی که ریخ که بووه، به لکو نرخ و جوانیی که ره که شی به ناماژه کردن بو «پهیکه ر» وه ک قیاسیخک، ده ستنیشان ده کات. واته مه سه له که ههر به بینگیانکردنی گیانداریخک، یا خود به پهیکه رکردنی ناژه لیخک دوایی نایه، به لکو هه نگاوی یه که میش ده نیت بو به رزکردنه وه ک ناژه لیش بو ناستی مروث و نه مه ش له چه ند ناستیکدا ده رده که وی.

یهکهم: پیش ههموو شتی پیچوواندنی کهرهکهی به پهیکهر، گواستنهوهی بوویکه له دوخی سروشتییه وه بو دوخی کولتووری، ئهمهش لهبهر ئهوهی کهر وه ئاژه لیک گیانداریکه لهناو سروشتدا، به لام کاتی کهر دیته ناو شیعره وه و رهگهزی «ریوایهت» دهبیته هیزی بهرجهسته کردنه وهی ئهو گیانداره لهناو زماندا، ئهوه ریخوشکه رییه کیش ده کری تاکو دوخی سروشتیی ئهو ئاژه له ببیته دوخیکی کولتووری که ئهمهش لهناو زمان و پاشان له زاراوهی «پهیکهر»دا بهرجهسته دهبیت، چونکه ئیمه دهزانین چ پهیکهرسازی و چ «نووسین» دوو ئاستی پیشکهوتنی کولتووریی مروقهان بو دهسملینن.

دووهم: كاتينك نالى ئهم دوخه لهسروشتهوه دهگوازيتهوه بو كولتوور، له

کسهرهوه بو پهیکه ، نهوه ههنگاویکیش دهنیت بو پیسپولندن و نزیکخستنه وه که ره پهیکه رئاساکه ی له مروّث، وهلی دیسانه وه مروّقیکی به کولتوورکراو که پهیکه ره و پهیکه ر دروستکردنیش ده لالاتی تایبه تیی خوی ههیه که به لای منه وه دوانیان زور گرنگن: له رووی ئایینییه وه پهیکه ر ههم دابه زاندن و لاساییکردنه وهی سیمای ویناکراوی خواوه نده کانه لهسه ر شیّوه ی مروّث و به رجه سته کردنه وه یانه له سهر سیمای ئینسان، وه ک ئه وه ی له میّرووی پهیکه رسازیی ئایینه کان و دواجار له کولتووری رازاندنه وهی شاری یونانی و روّمانی سازیی ئایینه کان و دواجار له کولتووری رازاندنه وهی شاری یونانی و روّمانی ده یب بینین. پاشان له رووی مییشرووییسه وه ، پهیکه ردروستکردن بو مروّث بریتییه له هه ولّدانیّک بو گره و بردنه وه له زمه نه ره هی مروّثه پهیکه ربوّکراوه که له و دیو سنووره کانی زهمه نه وه ، له و دیو تیم سال و سه ده کانه وه به نه مربی بهینلینه وه .

کهواته ئیستا دهتوانین بلتین، نالی بهم پیچواندنه زیرهکانهیه و لهریگهی پروسهی گواستنهوه له دوخی سروشتییهوه بو دوخی کولتووریی، چهند ئامانجیکی جیبهجینکردووه: یهکهم فورمینکی زمانیی تایبهت، واته زمانی شیعر، به کهر دهبهخشین و ئهمهش دانپیانانینکی زیاتره به بوونی کهر له ناو ئهدهبدا، وهک ئاژه لینکی بهکهم سهیرکراو له کومه لاگادا، چونکه کهر دهکاته کائینینک لهناو زماندا. دووهم: له رینگهی نزیکخستنهوهی فورمی «کهر» له فورمی «پهیکهر» وه، فورمی مروقیشی پیدهبهخشین و دهیکاته هاوشانی ئهمهی دواییان. دواجار بهوهی نالی کهر وهک پهیکهر دهخاته روو، ئهوه پلهیه کی نهمیروونیشی بو دهسته به روی مینژووییه وه پهیکهرسازی بو کولتوورییه کهدا، چونکه وهک گوتمان له رووی مینژووییه وه پهیکهرسازی بو مروّث واته نهمرکردنی ئهو مروّثه ی که شایانی نهمریتییه و پیویسته له رینگهی پهیکهره وه بهرجهسته ی بکهینه وه.

نالی لهم بهیتهدا و له ههنگاوی یه که مسدا نالیّت که ره کهی ئه و له جهوههردا وه ک مروّث وایه و هاوتای مروّثه و شتی لهم بابهته، چونکه گهر وای گوتبا، له زیاده روّییه کی شیعری زیاتر نه ده بوو. به لام ئه و مه به ستیتی

بلیّت و گوتووشیه تی که له رووی فوّرمه وه که ره کهی له شیّوه ی پهیکه ردا بووه یان به راووردی کردووه به پهیکه ر تاکو نزیکیشی بخاته وه له شکلی کولتووریانهی مروّث که پهیکه ره.

بهبروای من ههموو ئهمانه سهرهتا و پیشهکین بوّ خوّرزگارکردنی زیاتری شاعیر له زمانی وهسفهکانی، که له بهیتهکانی دیکهدا نغروّیان بووه، تاکو خوّی فریّبداته ناو باوهشی ماناوه و هیّدی هیّدی ئامادهمان بکا بوّ کیّشه سهره کی و کروّکی مهبهسته شیعری و فهلسهفییهکهی و درکاندنی ئهو کهشفه شیعرییه ی که ههر لهسهره تای بهیتی یهکهمهوه بههوی دهنگی «ههی»هوه مژدهی پیدابووین.

نالی له نیسوه ی به یتی نقیه مدا هه نگاویکی دیکه له و رازه نزیک مان ده خاته و و ده لیّت: ئه وه ی پیشتر به که ر و په یکه ر و طهی که ر و تادواییمان ناوبرد، ته نیا به «ناو» که ره، ده نا له جه و هه ردا عاقلیّکی خوّش سلووکتره له سه د ناوال و هاوریّی گیر و ویّر.

عاقل*کی بوو ناوی* کهر بوو

 نالی «ناو» ناکاته پارسهنگ بو ناسینهوهی شته کان و بو دهستنیشانکردنی شوینی بووه کان له دنیادا. ههروه کو چون له به یتی حهوته میشدا ده لی:

گوی دریژی بار و کورتان بهرز و، پالآنی بهزین چوست و وریاتر له گوی کورتانی پالانی و گیژ

ئاماده یه جهوهه ری مروّق، که کائینیّکی گوی کورته، به «گیّر و ویّر» پیناسه بکات، ئاواش له نیوه یه یه یه به به به به به راشکاوی ئاماده یه جهوهه ری گوی دریّر به جهوهه ریّکی عاقل ناو ببات و له هموو مانا پیشینه کانی به تالی به کاته وه . له راستیشدا نالی به مکاره ی ده که ویّته ناکوّکییه وه له گهل ئه و ریوایه ته یایینه تاکخوداکانی وه ک یه هودییه ت و مهسیحییه ت و ئیسلام، که ده لیّت: یه زدان له شیّوه ی خویدا مروّقی مهسیحییه ت و ئیسلام، که ده لیّت: یه زدان له شیّوه ی خویدا مروّقی خه لقکرد و داوای له حه زره تی ئاده م کرد تاکو ناو له گیانداره کان بنیّت و بهمه ش جهوهه ریان ده ستنیشان بکات و ناو ببیّته قه ده ری ئاژه لیی ئه وان و لیره شهوه سهروه ریی مروّث بالآده ست بکات به سهر ژبانی ئه وانه وه ههروه ها نالی ئه و په یانه ها و به شهی ناو زمانی کی دیاریکراویش، لیّره دا زمانی کوردی، ده خاته ژبر پرسیاره وه که له سهرده میّک له سهرده مه کاندا هه ستاوه به دانانی سی نیشانه (ک، ه، ر) بو ئاماژه کردن به گیانه و هریکی تایبه ت که دانانی سی نیشانه (ک، ه، ر) بو ئاماژه کردن به گیانه و هریکی تایبه ت که ده شیا هه درناوی کی دیکه ی لیبنرایه.

به لام ههروه کو بینیمان ئهمانه ههمووی پیشه کییه کن بو ئاماده کردنی ئیمه و گویگره کانی ئهوسای شاعیر تا بتوانین خومان لهبهرده م ئه و ته کانه شیعری و کهشفی حه قیقه ته دا رابگرین، که نالی پینی گهیشتووه و ده یه ویت له ریخه ی ئه م شیعره و به به نیز مه مشی رابگهیه نی و ناچارمان بکات پرسیار له ئاست بوونی ئینسانییانه ی خوماندا بکه ین و به سهرجه می ئه و ناسنامه یه دا بخینه و ه کرد و به سه رابگه یه نابوو، شانازیان پیوه ده کرد و پیسانوایه هه رگیز گورانی تیدا روونادات. وه که ئه وه ی نالی بیه ویت به م

شیعرهی ئه و پیناسه ئه رستزییه بو شیعر بسه لمینی که ده لیت: شیعر باسکردنی ئه و رووداوانه یه که ده شیت روو بده ن.

ئیمه بینیمان، سهرهتا نالی کهری له واقیعهوه گواستهوه ناو تیکست. بهمهش کهمی ئیعتباری بو ئهو ئاژه له گیرایهوه بهوهی که کردییه مادده یه کی ناو زمانیکی تایبه ت که زمانی شیعرییه. پاشان بهراوردی کرد به پهیکهر، که بهرههمیکی کولتورییه و رهنگدانهوهی ئاستیکی بهرزی ههستی جوانناسیی مروقه له رووبه رووبه و و بوانه و دنیادا و له ههولدانیدا بو نهمرکردنی سیما و فورمی خوی و خواوه نده کانی. بهمکاره یشی ویستی کهر بهینیته ریزی مروقهوه. پاشان نالی ههستا سیفه تی «عاقل»ی به کهر بهخشی و بهمهش خوی خسته بهرده م ره تکردنه و هی دوو سیسته می ناولینان که یه کیکیان ئایینی و ئه ویدیکهیان کومه لایه تی بوو.

ئهوهی نالی له دوایین به یتی شیعره که یدا ده یکات هم دریژه پیده ری ئه و هدنگاوانه یه و هم راگه یاندنی ئه و مژده یه شه که له ریگهی که شفه که یه و بوی ئاشکرا بووه. نالی دوای ئه وهی له نیوه به یتی نوهه مدا سیف ه تی «عاقل»ی به که ره که ی به خشی، ئیستا له به یتی یازده هه مدا «زمان» یشی پیده به خشیت به و پیهی زمان ئاوینه ی عه قل و له هه مان کاتی شدا ناسینه ری عه قل د که واته که ره که ی نالی نه که هم کائینیکی عاقله ، به لکو قسه که ریشه و به زمانیکی حالی و ره وانیش دیته ئاخاوتن:

چهنده پیسم خوش بو زوبانی حالی دهیوت «نالیا» هدردو حدیوانین، ئهتز گوی کورت و ئهمنیش گوی دریژ

مانایه کی دیکه ی نهم دیّ شیعره نهوه یه که ده نیّت: جیاوازیی نیّوان حهیوان و نینسان جیاوازی نییه له نیّوان عمقل و نا عمقل و له نیّوان زمان و بیّزمانیدا. واته جیاوازی نییه له جهوهه ردا، به نکو جیاوازی نییه له فرّرم و شیّوه دایه. جیاوازییه له ناستی نه و سیسته مه کوّمه لایه تییه دا که

یه کینکمانی له سه رئاستی شیرویه وه به «گویدریژ» ناوبردووه و ئهوی دیکه شمانی هه رله له سه رهمان ئاسته وه به «گوی کورت» ناوناوه. نالی لیره وه ده گاته پیناسه یه کی جه وهه ری بو حه قیقه تی بوونی خوّی که هیچ جیای ناکاته وه له حه قیقه تی بوونی کائینه کانی دیکه، ته نانه ت بیز راو ترینیشیان له لایه ن عه قله وه، که «که ر»ه! بوّیه نالی دلّی خوّشه و ساده تره له هه رکاتی، پونکه چیدی خوّی (به پیّی حاله ته شیعرییه کهی) وه ک سه روه ریّک به سه رشته کان و بووه کانی ناو جیهانه وه نابینیت، به للکو خوّی له ناو شته کان و له که نار بوده کانی دیکه دا ده بینیت و گوینا داته نه و گوتاره ئایینی و ئایدیولوژی و فه لسه فییانه ی که ناو بوونی کائینه کانی و فه لسه فییانه ی که ناو بوونی کائینه کانی دریش به بوونی که بوونی گه بایه خ ته ما شا ده که ن

لیّرهوه نالی جیهانبینییه کی پیّچهوانه ی جیهانبینیی «دیکارت» ی به رههمده هیّنی که تیایدا ناگایی و بیرکردنه وه م مروّث ده بیّته سه نگی مه حده ک بوّ بوون و بوّ به سه نته رکسردنی نینسان له گهردووندا: «من بیرده که مه و ای هه م».

نالی هدر لهسهره تاوه به پیده واندی دیکار تدوه بیرده کا تدوه: ثدو له ریگه ی به پهیکه رکردنی که ره وه هدولتی به ئینسانکردنی حهیوان ده دات و پاشان له ریگه ی به حهیوانکردنی مروّث و پیبه خشینی عمقل و زماندوه به که ر، حهیوان ده کاته خاوه نی خودیتی و سوّبریّکت، چونکه ئدو که ره که به زمانی روون و ئاشکرا به شاعیر ده لیّت: «نالیا: هدردوو حهیوانین..» که ریکه خاوه نی سوّبریّکتی خویدتی، که ریکه بیر ده کا تدوه و ئدو راستیدش که به نالیی ئینسانی ده لیّت، ئه نجامی ئدو بیرکردندوه یه یه. نالی له وه دا له دیکارت جیا ده بیت تدوه که وه ک دیکارت حمقیقه تی بوونی خوّی له ثه نجامی بیرکردندوه و ئاگایی خوّیه وه ناهی نیّن بینی بیرکردندوه و ناری نه ویترده و به و حمقیقه ته ده شت، به لیکو له ریّگه ی بینینی نهویتر و له زمان ئدویتره وه به و حمقیقه ته ده گات، که ئدویش بوونی حدیوانییاندی خوّیه تی هدروه ها لیّره دا نالی جاریّکی دیکه جیاوازیی نیّوان مروّث و ئاژه لّ ده با تدوه سدر فورم نه ک سدر جدوه هدر، واته نه وان له جدوهد دا

هدمان شان و هلى له شيوه دا يه كيكيان گوي كورته و ئه ويديكه يان گويدريژه.

بيرى شاعيراندى نالى بيريكى يدكسانخوازه ندك جوداخواز، بيريكه لهسهر بنهمای خو بهیه کسان تهماشاکردنی مروقهوه له ئاست گیانه وه ره کان و بووه کانی تردا ئیشده کات، نه ک لهسه رخز به رزکردنه وه له ئاستیاندا. نالی دلخنشیی خنی له نه نجامی سهروه ربی خنیه وه بهسه ر کائینه کانی ترهوه بهدهست ناهینیت، به لکو لهوه دا دهیبینیت که خوی لهبه رامبه ریاندا به یه کسانی ببینیت و له زمان و کوّرانیان تیبگات و لهم رینگه یه شهوه زیاتر له خودی خنزی تیبگات. نالی له ریگهی پیچواندنی «کهر» به «پهیکهر» و پاشان له ریدهی عدقلبه خشین و هینانه زمانی حدیواندوه «خود» یک به حمیوان دەبەخشینت و ئەوجا ئەو خودە بەرز دەكاتەوە بۆ پلەي ئامادەيى «ئەويتر» لەبەردەم «من»ى دەقە شيعرىيەكەيدا. بەم پێيە نالى لە حەيوان «ئەويتر» ينك دروست دەكات و لەم ريدگەيەشەوە بەشينك لە حەقىقەتى خۆى له ئامادهیی و حزووری حهقیقهتی ئهویتردا دهبینیّت. ههروهها شاعیرهکهمان ئامادەيى خۆى لە بەرامبەر ئامادەيى حەيوانىكى دىكەدا بە ئامادەبوونىكى نیسبی دەقەبلىننى (چونكە «ئەويتر» مافى ئاخاوتنى ھەيە و ماناى خۆى هدیه لدسه ر شته کان و بدمه ش مانای شاعیر دهبیته مانایه کی نیسبی). بهمكارهيشي ئاشكراي دهكات كه جهوههري مروّڤ بوّ ئهو، لهم شيعرهدا، جهوههریکی نهگور و رهها نییه که مروّث له فورم و عمقل و زمانهوه دهستی ك وتبي، بدلكو جهوهدريكي هاوبهشه و لهگهل حهيوانهكاني تردا بهشیکردووه و نهمهش نالی دلخوشده کا و به پرتاو له حوجره کهی وهدهردهکهوی بو ناو هاوهل وئاشناکانی و هاواریان لیدهکات تاکو گویی بو رادترن.

به لام ئايا بهراستى حديوان بيرده كاتدوه؟ كدر قسان دهكا؟ بۆچى نالى ئدم راستىيىد، (واتد راستىيى حديوانىبوونى خۆي) لدسدر زمانى كدرهود

دهبیستیت؟ بوچی نالی حدق به خوّی ده دات نویننه رایه تیی کائینیک بکات که ئیمه ده زانین تاکه پهیوه ندیی پییه وه پیش هدموو شتی پهیوه ندیی ئینسانه به ناخی خوّیه وه. چونکه ئیدمه ده زانین ئه وه ی قسم ده کات نه نالیسه و نه حمیوانه ، به لاکو زمانه و له زماندایه ئیدمه گویتمان له ده نگی حمیوان ده بیت و ده شزانین که زمان، به تاییه تی زمانی نووسین دیار ده یه که تاییه ت به دنیای مروّقه کان؟ لیدگه ریّن له به شیّکی دیکه دا بو وه لامی نهم پرسیارانه بگه ریّن.

بهشي سٽيمع:

بیرکردنموه له حمیوان

بیهیندره وه پیشچاوی خوت که هدندی نانی رمق له تهشتینکدا و چدند تویکله شووتییه له تهشتینکی تردا بو مانگایه ک داده نیین و هدر زوو بومان دهرده کهوی پهلاماری ئهوهی دووهمیان ده دات. به لام مانگاکه هدنابژیری. ئهگهر سه گینکی به ره للا له جاده یه کی قهره بالغ په رپیهوه و له ژیر تایه ی سه یاره کاندا نه فلی قایه وه، به مانای ئهوه نییه ئه و سه گه به باشی حساب و ئیحتیاتی خوی وه رگرتووه، ئهگهر له چه قی جاده که شدا، له سهر خهتی ناوه راست وهستا، به مانای ئه وه نییه ده یه وی چاوی به بارودو خه که دا بگیریته وه، چونکه سه گ بارودو خه کان هه لناسه نگینی. هه روه ها ئه گهرچی تووتی رسته له دوای رسته فیر ده بیت و له به رده یانلیته وه، ئه مه به مانای ئه وه نییه تووتی قسان ده کا!

پرسیاری سهره کی نهوه یه: ئیدمه چوّن ده زانین که نهم ناژه آن و بالندانه له نیروان شتیک و یه کینکی تردا هه لنابژیرن، چوّن ده زانین نه وان حسابی بارودوّ خه کان ناکه ن و چوّنیش ده زانین که قسان ناکه ن و بیرناکه نه وه ره و تریکله شووتییه کاندا له هه لبژاردنیک ده چیّت، وهستانی سه گه که له پیاچوونه و هه لسه نگاندنیکی بارودوّ خه که ده چیّت و نایا مه گه ر قسه کانی تووتییش له وشه و رسته ی مانادار یکنه ها توون؟

راستییه کهی ئهوهیه ئیمهی مروّث ههردهم له خودی خومانهوه له بوونهوه ره کانی دیکه تیده گهین، ئیمه خوّمان له سیما و رهفتاریاندا دهبینینهوه، به تایبه تیش له سیما و رهفتاری ئهوانهیاندا که دهسته موّمان

کردوون، چونکه باش دهیانناسین و لیّمانهوه نزیکن. نهگهرچی چارلز داروین اردوون، چونکه باش دهیانناسین و لیّمانهوه نزیکن. نهگهرچی چارلز داروین له (۱۸.۹) لهکوتایی سهدهی رابردوودا بروای وابوو که حهیوانهکان له ریّگهی دهنگیانهوه ته عبیر له ههستهکانیان دهکهن(۱۹). بهکورتی: مروّث توانا و مییزاج و سیفاتهکانی خوّی دهگویزیّتهوه بو سهر رهفتاری حهیواناتهکانی تر، بهتاییهتی کاتی به «تووره»، «شادمان» و «بیّزار» وهسفیان دهکات. ههروهها جاری واههیه خوّشمان له سیمای گژوگیا و رووهکهکانی تریشدا دهناسینهوه، بهتاییهتی کاتی دهبینین له گهرمهی نهشوغادا وشک ههلدیّن و نهمهش بهوه لیّکدهدهینهوه که باش خرمهت نهکراون، نازیان نهکیشراوه و ناگامان لیّیان نهبووه. نیدی لیّرهوه ناسانه لهناو گورانی و شییعیرهکاندا و لهدوای نائومییّدبووغان له عهشق و لهنواندییهکان، خوّمان به «گولّی ژاکاو» «لاولای سیسبوو»، «خونچهی نهیوهندییهکان، خوّمان به «گولّی ژاکاو» «لاولای سیسبوو»، «خونچهی نهیشکووتوو»، «گولّی بهجیّماو»، «پووشی زهردههلگههاو»، «پهری دهم با»، «لقی شکاو»، «درهختی تهنیا»، «دارستانی خهم» و دهیان دیمهنی دیکه بچوینین.

هدرچونی بیت، ئیمه له تیگهیشتنی خومان له ئاژه له مالی و رووه که کان دلنیاین و ده زانین که ئه وانه به جوریک له جوره کان بیرده که نه وه هه هستده که و دلخوش و ده رده دار ده بن، به لام ئه ی بوچی هه مان دلنیایی له ئاست پلنگ و به رازه کیوییه کاندا، له ئاست ورچ و گورگه کاندا، له ئاست مار و کرمه کاندا هه ست پیناکه ین؟ ریک ئا لیره دایه که ده رده که وی تیگهیشتنی مروّث له حه یوانات و سروشت هه میشه تیگهیشتنی کی به رژه وه ندخوازانه و سنوورداره و مه به ستیکی تایبه تی له دو اوه یه: هه موو له خه می فه و تانی ئاسکه کان، «ئه و رهگه زه ده گمهنه» دان، که چی ده بیت که و و پور و ماسییه کان سالانه راوب کرین و شه و انه له قه سسابخانه کانی شاردا، کاتی هاوولا تی یان له خه و دان، به ده یان حه یوان به ته و ر له سه ریان بدریت تاکو بو سبه ی بیگوشت نه بن ناده ناده داد.

له دنیای خودی مروقهوه ناشیت له دنیای ئاژه ل حالی ببین. حهیوانه کان

یه کتری ده خون و پارچه پارچه ده که ن به بی نه وه ی دووچاری خوخواردنه وه به بن و ویژدانیان بکه و یت عدزابه وه و هه ست به گوناه بکه ن. حدیوانات هیچ مورالیک و قیه مینکی نه خلاقییان نییه، هه رله به رئه وه شیچ یاسایه کی نه خلاقی و مورالیک پیشیل ناکه ن. نه وان هیچ نه رئیت و کومه لگایه کیان نییه، هه ربویه شه هه رگیز روونادات نه وه یه که ناژه لان به جوریکی جیاواز له باو و با پیرانیان بژین. بیرکردنه وه له وه ی له جیهانی ناژه لاندا ناکوکی بکه ویته نیسوان دو و نه وه وه ، نه وه یه ک شورش بکا به سه رشیوازی ژبانی نه وه دیکه دا، له کومیدیایه ک زیاتر نابیت. به کورتی حدیوانه کان میژوویان نییه و همه و نه مه شه پیمانده لیت: که ناژه له کان ناتوانن په یوه ندییان هه بی به وه ی که هه یه ، واته حدیوانات ناتوانن بیر بکه نه وه .

به لام گهیشتن بهم راستییه زور یارمهتیمان نادات، کاتی مروّقیّ ک دیّت و به ئازاره وه پیّمانده لیّ: «حهیوانیّکی ههبووه، بیری کردوّته وه..» و لاخداری پیّمانده لیّ که هیّستره که ی خوّی بینیوه «گریاوه» و دواجار له خهره ندیّوه «خوّی فریّداوه ته خواره وه». منالیّک پیّمانده لیّ: جوجکه کانی پیّیان و تووه دانه و ی لیّمانده لیّ نیمانده لیّ که گویّی دانه و ی لیّمانده لیّ که گویّی که گویّی لیّبووه که ره که ی پیّیگو تووه «هه ردوو حهیوانین» و هیچ جیاوازیان نییه نهوه نهبی تو گوی کورت و منیش گویدریژم!

* * * *

ههستکردن به هاودهردی لهگهل نهو گیانداره بهستهزمانه دا که ههمان جهوههری حهیوانیی ئیمه ههیه، نهو ناگاییهمان لهلا دهخولقیننی که ناچارمان ده کا مل بو گهلیک شت بدهین و بو ساتی بیینه سهر نهو بروایهی که: بهلی، دهشیت حهیوانه کان بیر بکهنه وه. نیدی لیره دا به ته واوی نازانین مانای بیرکردنه وه به ده قیقی چی ده گهیهنی؟ نهمه یان کیشه یه کی هینده گهوره نییه.

ئەگەر حەيوانات بەو بيرۆكانەيان دەزانى كە لەبارەي ئەوانەوە لەسەرى

ئيه مهدان، تير پيهان پيده کهنين و ليه هوه دهوره کان به تهواوي هەلدەگەرانەوە: چونكە پەيوەندىي مرۆث لەگەل حەيوانەكاندا بەزۆرى لەسەر یه ک بنچینه بهنده، که ئهو بنچینهیهش په نجهنومای «به پایه دارمانهوهی سىمروەرايەتىيى مىرۆڭ» دەكسات. كساتى راوچى بۆ تەنككردنى ئاۋەللە گۆشتخۆرەكان و ترساندنى درندەكان له پېش وەرزى راوكردندا، ئەوە دەكات كمه دەيكات، بۆ ئەوە نىسىم تا بالندە و ئاژەللەكانى دىكە لەو دراندانە بپارێزێت، بەڭكو بۆ ئەوەيە خـۆى راويان بكات. بۆ ئەوەيە خـۆى جـێگەى حمیوانه گۆشتخۆرەكان بگریتموه و لاساییان بكاتموه. ئمو بمبن ثموهى به خوی بزانیت به مکاره ی جینگه ی درنده کان ده گریته وه. فیله کانی سیرک لدسهر دوو قاچ رادهوهستن، هیسترهکان سهما دهکهن و سهگه ئاوییهکان توپ تۆينن دەكەن. بەمجۆرەش ئىمە ئارەللەكان ناچار دەكەين لە خۆمان بچن، چونكه ئيمه خومانمان لهواندا ناسيوه تهوه. راسته دهشيت ئاژه لهكان لهو بارودو خانه دا که لاسایی مروق ده که نهوه، وه لامی «پینویستیی ئینسان» دەدەنەوە بەوەي گونى لىسكىرىت و ملكەچىي بكرىت و ئەممەش چىد ژىكى پيدهبه خشيت. به لام پيموايه هوي سهره کيي ههر لهوه دا نييه که مروف چيژ لەو ئاغايەتىيەي خۆي بەسەر ئاژەلەكانەوە دەبينيت، بەلكو ھۆي سەرەكىيى كاتيّ ديّته دەست كه حەيوانەكان دەگەنە سەر سنوورە كۆمپكيپەكان و تهنانهت سهر ئهو سنوورانهی که لاساییکردنهوهکهیان له مهترسی نزیکیان دەخاتەوە. ئەوە حەزى ئىمەيە و دلخۇشكردنى ئىمەيە بە بىنىنى ساتەوەختى تيكشكاني حديوانهكان، به سهرنهكهوتنيان له ئهنجامداني لاساييكردنهوهكهياندا، كه وامان ليدهكات لمئاست رهفتاره نائاساييهكانياندا سهرمان بسوورمي و به كهوتنهخوارهوهيان لهسمر پهيژه و تەنافەكانى سۆرك، بدەينە شريخەي پۆكەنىن و چەپلا لۆدان.

بۆچى ئاژەللەكان لەكاتى لاسايىكردنەوەى مىرۆڤىدا گالىتىەجارانەو يىكەنىناوى دىنە يىشجاو؟ یه کینک له وه الامه کان نه وه یه که بلتین: ئیمه به و ئاژه الانه پیده که نین که ده یانه وی ببنه مروّث، چونکه باش ده زانین که هه ولدانه که یان مه حکوومه به تیکشکان، ده زانین که ئاژه له کان مروّث نین و ئه م دوانه جیاوازییان هه یه. ئیمه به و هیستره ی ناو سیرک پیده که نین که له وه الامی پرسیاری «دوو و سین» چه ند ده کسات، پینج جسار سه ر راده وه شینی ته نانه ته ئه وپه پی به رگریکه ره کانی ئه م بارودو خه به رگریکه ره کانی نه م بارودو خه به رگریکه ره کانی نه م بارودو خه ده بین ده مین ده بیرورای خویان ده کیشنه وه بو نه وه ی بلین: هیستره کانی سیستره کانی سیستره کانی بینج و سه ر راوه شاندنه که یان نیشانه ی وه الامی نه وانه !

* * * *

یوّنانه کوّنه کان مروّقیان وه ک بوونه وه ریّک پیّناسه ده کرد که خاوه نی «لوّگوّس» ه ، لهم حالّه ته شدا چهمکی لوّگوّس چه ندین مانای هه یه: زمان ، هزر و تاد. له بنه په تدا وشه ی لوّگوّس په ندیوه ، یاخود ژماردنیش ده دات (lego) وه ها تووه ، که مانای و تن ، بیرکردنه وه ، یاخود ژماردنیش ده دات به ده سته وه . دیاره که س نایه و ی بلیّت حه یوانات توانای قسه کردنیان هه یه ، به لاّم زوّرن نه وانه ی ده لیّن که ناژه ل بیر ده که نه وه . کی شه که له وه دایه قسه کردن و بیرکردنه وه هه ریه که شتن ، یاخود سه ربه هه مان توانا و میکانیزمی هزرین و هم ردووکیان کرده یه کی لوّگوسین . پرسیار له وه دایه بوّچی نه مروّ خه لکانیکی و هم ردووکیان کرده یه کی لوّگوسین . پرسیار له وه دایه بوّچی نه مروّ خه لکانیکی زوّر هه ن که بروایان وایه حه یوانات توانای بیرکردنه وه یان هه یه ، که چی هم رگییز دان به توانای هیچ ناژه لیّکدا نانیّن بو قسه کردن؟ ره نگه له به ره وه بیّت که نه مسروّ لایه نگیری بو بیرکردنه وه زوّر به ربالاو تر بیّت له له لایه نگیری بو قسه کردن.



بهشي جوارهم:

کەرى ناو مرۆڤ، مرۆڤى ناو كەر

سهبارهت به پهیوهندیی ئهم شیعرهی نالیی مهزن به دنیای ئاژه لهوه، ناکریّت ههر وه کو لایه نگیری ئهو بو حهیوانیّکی بهنهفره تکراوی بیّزراوی پلهنزم تهماشای بکهین، چونکه «سیحر و حیکمهت»ی شیعره که له ژیر زهبری ئهم مانایه دا به تال ده بیّتهوه.. شیعریش جوانیی خوّی لهوه دا به ده ست ناهیّنی که له سهر پانتایی نووسراو ده یلّیّت، هیّزی به یانکردن له شیعردا سهرجهمی هیّزی ئهو شیعره نییه و قسهی شاعیریش ههر له ناو چوارچیّوهی ئهو مانایانه دا به ند ناکریّت که به یانیکردوون. شیعر لوّژیکی خوّی ههیه نهو مانایانه دا به ند ناکریّت که به یانیکردوون. شیعر لوّژیکی خوّی ههیه که جیایه لهو سات و زهمه نی خوّی ههیه که جیایه لهو سات و زهمه نی خوّی ههیه که بوّخوّی ته وسات و زهمه نی نووسراوییانهی کاغهز نادات به ده سته و ههمیشه پیش به رجه سته بوونی نووسراوییانهی کاغهز نادات به ده سته و ههمیشه پیش به رجه سته بوونی نووسراوییانهی شیعریّک، بارودو خیّکی دیکه هه یه که ده شیّت ناوی بنیّین شیعر له ئاستی «رووداودا»، رووداویش ئه و قوناغه ی سه رهه لادانی شیعره که بو شاعیران شیعره که بو شاعیران خوشیان روون نییه (۱۷)

لهسهرهتای دیوانی نالیدا بهیتیک ههیه که نهو بیتواناییهی شاعیر له ئاست بهیانکردنی ساتی رووداوی شیعریدا دهردهخات و نالی ده آیت: ئهوه حیکمهتی شیعره ناهیّلیّت رووداو بهیان بکریّ و بهرجهسته بکریّ. حیکمهتی شیعر خری ریّگره له بهردهم بهرجهسته کردنی رووداوه شیعرییهکهدا، ههروه کو چوّن بوّ دروستکردنی ژیانیّک پیّویستمان به دلیّکی به هید و اته بیهیدیی دل وه ک سهرچاوهیه ک بوّ پایهدار کردنی ژیان،

خوّی له خوّیدا ریّگره لهبهردهم ئامادهکردنی ئهو هیّزهدا که ژیان دروستدهکا، یان «ئینشای دهکا»:

> «نالی» نییه تی سیحری بهیان، حیکمه تی شیعره ئه مما نییه تی قــــووه تی دلّ، قودره تی ئینـــشا

من هدرگیز نامهوی مانای شیعره کهی نالی له «ههستی بهرزی ئهودا بو دلسووتان به گییانه وه راه » (وه ک ماموستایانی مصوده ریس له لیکدانه وه که میاندا، لاپه ره: ۲۲۸ – ۲۲۹ی دیوانی نالیدا، ده فه مرون) قه تیس بکهم، چونکه بینگومانم له هه بوونی ئه و ههسته به رزه له لای شاعیره که مان، به لام ئه وهی سه رنجم راده کینشی هه ستی دلسووتانی شاعیریشه به لاوازیی مروّث که هه میشه واده زانیت «سه روه ری گیانداره کانه» و نالی لیره دا ئه و سه روه رییه ده خاته ژیر پرسیاره وه.

نم ته تویله بو ده قه که ی نالی بکه ین). ستراتیژیی نالی له م شیعره دا، دابر نییه له کوی ستراتیژیی جیهانبینیی نالی له تیروانینیا بو مروف و له ره خنه گرتنیا له ریاکاری و سوفیگه رایی و چاوبه ستکردن و دروکردن و دوو روویی. نالی وه ک ژیاندوستیک، وه ک مروقدوستیکی ره خنه گر، چاو له و هیزه شهرانییانه ی ناخی ئینسان ناپوشیت که مروقایه تیی مروف پیشیل ده که ن، نه و له یه ک کاتدا جوانییه کانی ژیان و مروف ده کاته مادده ی شیعری و هینده ی دیکه جوانیان ده کات (که به شیکی زوری شیعره کانی شیعری دلداری و وه سفین و نه مه شه له گهیه کی چاکه بو ژیاندوستی و جیهان و بستیسیه که ی نه و (۱۸). له هه مان کاتیشدا دزیوییه کانی ژیان و ویستیسیه که ی نه و (۱۸). له هه مان کاتیشدا دزیوییه کانی ژیان و که مته رخه مییه کانی مروف ده داته به رتیری ره خنه و به سانایی لییان خوش کانین.

له پشت ئهم شیعرهوه رووداویک ههیه، که شیعرهکه به رجه ستهی نه کردووه تاكو ئيمه ناوهروكى شيعرهكه به گهرانهوه بو ئهو رووداوه شيبكهينهوه. ئەوەي شيعرەكە بەرجەستەي كردووه بريتييه له پرۆسەيەك كە تيايدا حەيوان دەكرىتە ئىنسان، كەر دەبىتە عاقل، بىزمان زمانى دەپژى. ھەموو ئەمەش بوارمان دەداتى كە بلىين: ساتى بە ئىنسانبورنى حەيوان لەم شىعرەدا، بەلگەيە لەسەر توورەيى شاعير لە چۆنىتى ئىشكردنى ئىنسانەكان بە عەقل و به ئینسانییه تی خویان. کاتی که رده بیت عاقل، بهمانای ئهوه یه شاعیرهکهمان نائومیده له ئاست وهزیفهی ئینسانیانهی عهقلدا و ئینسان به شایانی ئەو ئىمتىلارە نازانى كە عەقلى ھەبىت، بۆيە ئەم توانايەي ليدهستينيتهوه و دهيبهخشيته حهيوانيك كه ئينسانهكان به «ههموو عهقلي خرّیاندوه» به «کدر»، واته «بی عدقل» ناویان ناوه. هدروهها کاتی زمان به بى زمان دەبەخشىنت، دىسانەوە ئىمتىازىكى دىكە لە ئىنسان دەستىنىتەوە که توانای قسمکردنیه تی لهسه ر ژیان و دیارده کانی، به لام کاتی زمان له وهزيفه سهره كييه كهى لادهدات و مروق ناتواني لهبارهي ژياني خويهوه، خودای خریهوه، دەوروبەری خریهوه بدویت؛ شاعیر تهمهننا دەخوازیت که ئهو زمانه بو حدیوان بایه تاکو راستیه کانان بو به یانبکات. و ه ک ندوه ی بیهوی بليّت: ئەگەر زمان بە حەيوانەوە دەبوو، دەبووە زمانى راستىيى گوتن و روشنگدری و هوشیاری و تاد.

به پیچهواندی سیمای شیعره که هدندیجار له کومیدیا نزیکده بیته وه ،

هم پیموایه بونیادی شاراوهی نهم شیعره له بارودوخیکی ماندوویی شاعیره که یه وه به دهست توندو تیژی و گرژی و فشاری ژیانی کومه لگاوه هدلقولا بیت. ره نگه به رده وام دووباره بوونه وهی هدندی ره فتار و گوفتاری ماندوو که رله زیانی کومه لایه تیی نالیدا، هوی هدره سه ره کیی سه رهه لاانی به نهم شیعره بروبیت. بو به لگه که مقسه یه ش، جگه له وه ی دیوانی نالی پره له و شیعرانه یک که میاندا ره خنه ی توند ناراسته ی ناسته کانی نه زانی و که میدانه ی و سستی و بیموبالاتیی دهسته و تویژه کان ده کات؛ له و

میکانیزمهشهوه دههینم که لهم شیعرهدا ئیشی پیکراوهو دوو لایهنی وهرگرتووه:

یهکهم: به میینهکردنی نیر و

دووهم: سړينهومي زمکهر

یهکهم) به میینهکردنی نیر

ئەگەر لايەنى يەكەم وەربگرين، واتە بە ميينەكردنى نير، ئەوە ھەر زوو بە وهسفه کانی شاعیر دا تیده گهین، ئه و که رهی باسی ده کات دهبیت «نیزه که ر» بووبیّت، نهک «ماکهر»! به لام سهیر لهوه دایه له زوّربهی نهو خهسته ت و ورده کاری و ته شبیها تانه دا که وهسفه کانی له سه ره وه بینا ده کا، خه سله تی (مییینه و نهرم و نیان و شیرین) زال دهبن و لیرهشهوه ههندی له نووسهران باشيان پيٽاوه که دهٽين: وهسفه کاني نالي بو کهره کهي نزيکده بنهوه له وهسفى ئەو بۆ دلدارەكەي(١٩). بەلام من لە راۋەكردندا لەو نووسەرانە جيا ده بمهوه و پیموایه نهو وهسفانهی نالی، گرنگییان لهوه دا نیپه که وهسفی دلّدارهکمهان بیسر بهسیّننهوه، بهلّکو له بنهمسادا یهیوهندیی ههیه به «جیبهانبینیی شاعیرانهی نالی»یهوه، که زوربهی کات شتهکان له دوخی دیارده کان و سروشت و تاد... به مینینه بکات و نهمه ش پهیوه ندییه کی یته وی به ناماده یی به رده و امی پرنسییی «نا−توندو تیژی» یه وه هه یه له دنیای شیعری نالیدا. نالی بهیلهی یهکهم شاعیری عهشق و ژیانه و تهمهش لهو ههموو شیعرانهیدا دهردهکهوی که بو مروّف و سروشت و شتهکانی نووسیون. شاعیری له بیرکردنهوهیدا له سروشت گهیشتبیته نهوهی هینده بهروونی بليّت:

«کانی دهزیّن به ئاو و، درهخت ئاوسن به با شایی بههاره، بولبوله داماد و غونچه بووک» ناتوانیّت جیهان له رهگهزه توندوتیژی و سیما گرژهکانی رووت نهکاتهوه و رهگهزی نیرانه ی جیهان رهش نه کاته وه. لیره وه وهسفه کانی شاعیر بو که ره که ی چه نده له ناستی مانادا که مبایه خن، که چی بو خویندنه وه ی کوی جیهان بینیی ناتوند و تیب انه ی و اله وه دا که هه و لدانی نه ون بو به میدینه کردنی نیر، بایه خی تایبه تیبان ههیه. سهیر له وه دایه نالی له وهسفانه دا بو نیره که ره کهی هینده خوی ده دات به ده ست شه پوله کانی به مینینه کردنه وه ، که نیدی یه کینک له نه ندامه هه ره گرنگه کانی که ری له بیر ده چینته وه که دی ته دو وه می که ری له بیر باسکردنی لایه نی دو وه می میکانیزمی ناو شیعره که .

دووهم) سرینهوهی زمکهر

نالی له و دسفی «سه و که لله و سینه ی پان» ی که ره که یه و ده ستپیده کا ، تاکو ده گاته «سم و پینی له تووکدا شاراوه ی» . که چی زه که ری که ر ، (که له رووی ئه فسسانه یی و مینیژووییسه وه بیته هی نه و هه میو ناوبانگ و گربه ندنانه و هیه بیزی) ، له بیر ده کات! . ئه م له بیر کردنه هه ره بی که پروسه ی بی و هه رچونیک لیکی بده پنه وه ، ناتوانیت به شینک نه بی له پروسه ی «ره تکردنه و هی توند و تیب کی بده پنه و هه رامیوشکردنی زه که ره و و ده که ره که ده و توند و تیب که مهیدانی یه کیکه له ره میزه کانی زه بر و لیدان و توند و تیب که و ته نانه ته له مهیدانی پیکه ها پروانی کومه لایه تیدا کاتی که سینک هینه که ی که ر ره وانه ی دایک و خوشکی یه کینکی تر ده که ا ، نه وه رادده ی نه و توند و تیب و تووره پیه ش خوشکی یه کینکی تر ده که ا ، نه وه رادده ی نه و توند و تیب ی و تووره پیه ش که شفده که ا که نه و که سه به رامه و که سی بی ره و انه کر او هه یه تی .

نالی له دنیایه کدا ئیشده کات که دنیای شیعر و به رهه مهینانی جوانی و مانایه، ئهم دنیایه شرحین جوانی و مانایه، ئهم دنیایه جینگهی به رجه سته کردنی خه سله تی توندو تیژیی نیرانه ی تیا نابیته و و شه پولی ئه و وه سفانه ش به جوّری له گه ل خویان بردوویانه که زه که روه ک ره مری توندو تیری له یاد بکا. دیاره ئه مه په یه به خوّزگهی نالییه وه بو سرینه وه ی توندو تیری له هم مو و دنیا دا و تهمه ننای ئه وه بو دروست کردنی جیهان یکی ته با، که تیایدا

ئینسان و حدیوان یه ک جهوهه ریان هه یه و هیچیان لهجه و هه درا له ویتریان له پیشتر نین. لیّره وه وه سفه کانی نالی بو که ر، دواجار له ناو نه رمییه کی سه رسوو پهینه دری نه و تودا نارام ده بنه وه، که نالی –ی شاعیر توانای هه بی له «زمانی که ر» تیبگات و هیچ سنووری ک له نیّوان حه یوانیه تی نینسان و عاقلیّتیی حدیواندا نه میّنیّت.

بۆ زیاتر سهلاندنی ئه و دو و میکانیزمه ی پیشتر، که نالی به هویانه وه نهرمییه ک به وه سفه کانی ده دات، له شیعره که دا میکانیزمین کی دیکه شهیه، که بریتییه له به وشه کردن و به زمانکردن و له ویشه وه به مه فه و ومکردنی «ده نگ و زمان» ی که در: نالی یه کی له خه سله ته هه ده بینزارکه ده کانی که در: ده و زمان» ی که در: نالی یه کی له خه سله ته هه ده بینزارکه ده کانی که ده ده یا موسیقایی هه یه، ده کاته «رسته ی زمانیی» و ده یخاته سه در «ریتمی قسه کردن» و ئاخاوتنی ئینسان. له راستیدا نالی به هیچ شیره یه ک نایه وی له شیعره که یدا ده نگی ناسازی که درمان به بیر به ین به ته ده داته وه، ده نگی زه رین «ته درجه مه سه در زمانی ئاخاوتن» ده کات و ده لیت: {چه نده پیم خوش بوو زویانی حالی ده یوت: «نالیا»}، که دیاره ئه مه ش له هه لب ژاردنیکی ئاگایانه ی شاعیر ده چیت بی به رجه سته کردنی ئه و ده نگه، له کاتیک دا ده یت وانی له میانه ی وه سفه کانیدا بی که دی سیفه تیکی تایبه تیش به ده نگی زه رینه که ی به خشی و ده سفه کانیدا بی که دی به خش .



بهشي پينجهم:

بیرکردنهوه به شیعر

پرسیاری گرنگ لهم بهشهدا ئهوهیه، ئایا ئهگهر بمانهوی له چوارچیوه کیشهکانی ئیستاماندا بیر لهم شیعره بکهینهوه و بیری پیبکهینهوه، واته ئاسوی دهقه که له ریگهی خویندنهوهیهوه، ببهستین به ئاسوی دنیای خومانهوه، پیویسته چ ریگایه که هه لبژیرن؟ ئایا ده توانین ئهم ده قه وه ک روانگهیه ک، وه ک (پرسپیکتیش) یک به کار بهینین بو تیگهیشتنیکی زیاتر له ئیستای خومان؟ بهمانایه کی دیکه ده پرسم: ئایا شیعر ده توانیت ئیزافهیه ک بخاته سهر دنیای بیرکردنه وه و ئاسوی ژبان و بوونمان؟

ریکوّر له میانهی بیرکردنهوه فهلسهفییهکانیدا لهمه و زمانهوه، لهوه تیّگهیشت که نهک ههر دهبی تیّگهیشتنی فهلسهفییانهی بونیادگهری له زمان راستبکریّتهوه، بهلّکو کهوته رهخنهگرتنیش له سهرجهمی نهو نهریّتهی ناو کولتووری فیکریی خوّرئاوا که تیایدا ههولّدهدریّت زمانی میتافوّریانهی

پشت بهستوو به وینهسازی، بچووکبکریتهوه بو سهر ئاستی زمانیکی بینمانا و بینبایه خی رازاندنهوهی دهقه کان. ئهمه ش ریکوری بهره و ره خنه یه کی قوول له نهریتی هونه ری ره وانبیتریی تهقلیدی (فن الخطابه) برد، که له کتیبی «میتافوری زیندوو» دا (۱۹۷۵) رهنگیدایه و و پاشانیش له ههندی و تاریدا گهرایه وه سهر ئهم مهسه لهیه (۲۱).

لهم کارانه دا ریکوّر ده یه ویّ بلیّت، ته نیا نه و میتافوّرانه به زیندوویی ده میّننه وه، واته ده توانن شتیّکی زیاتر له مانای حه رفیی ده قه کان بخه نه روو، که وه سفیّکی دیکه ی دنیا ده که ن و سیمای هه مه ده نگیی جیهان به شیّوه یه کی تر پیّشکه ش ده که ن. به مجوّره ش ده قی میتافوّری، ده بیّت ده قیّکی لاساییکه ره وه، واته «میمیسیس» به وجوّره ی که نه رستوّ له کتیّبی «شیعر» دا باسی ده کا: میتافوّر نه و شته پیشانده دات که ده یناسین و هه ربه و جوّره ش له میاندی پیشاندانه وه یدا مانای نوی به هه مان شت ده به خشیت. که واته میتافوّر هه ربه ته نیا دو وباره نووسینه و هیه کی نومایشیی، یاخود و ینه یی نییه که مه سه له یه کمان به وشه ی دی بوّ باسبکا، به لکو جوّریّکی تازه ی تیگه یشتنی ناکاته وه که پیشتر ده یزانین، به لکو ناماژه بوّ نیمکان. هه رئه وه دو وباره ناکاته وه که پیشتر ده یزانین، به لکو ناماژه بوّ نیمکانی تازه ی تیگه یشتنیش ناکاته وه که پیشتر ده یزانین، به لکو ناماژه بوّ نیمکانی تازه ی تیگه یشتنیش

کتیبی «میتافوری زیندوو» ههولدانیکی سهرنج پاکیشه بو به کراوه یی هیشتنه وهی تیگهیشتنی مهعریفییانه له جیهان و بوون، نه ک ههر به هوی بیرکردنه وهی «عهقلانییانهی رووته وه» ، به للکو به هوی «شیعر و هونه ر» وه هفودی خویدا میتافور ده چویندریت به شیعر، یا خود به میناتوری ههمه په نگه ده چویندری و مروقیش له ریگهی زمانی شیعره وه فه نتازیای خوی گهشه پیده دات و دنیای خوی میناتوریزه ده کا به جوری که مهوداکانی ثبانی به رف راوان و ههمه په نگ بن. ریکور له شوینیکدا گوتوویه: «به گورانکاریی له فه نتازیادا، مروق بوونی خوی ده گریت» (۲۲). ئه م گریانکاریی له فه نتازیادا، مروق بوونی خوی ده گوریت مروق له بروابوونه به وه ی که وینه کانی زمان و فه نتازیا ده توانن تیگه پشتنی مروق له

ههلومه رجه کانی ژیان و ئیمکانه کانی گهشه پیبده ن، خالینکی گرنگه له ههر هه ولادانین کی تیورییانه دا بو تیگه شان له شیعر و به ستنه وهی ئاسوکانی ده قی شیعری به ئاسوی جیهانی خومانه وه، که ئه مه شه مه سه له یه کی گرنگی فه لسه فه یه نویل و هیرمینوتیکای (گادامیر)ه.

* * * *

ئیستا دەمهوی بلیم: دەقی ئهم شیعرهی نالی وه ک زوربهی ههره زوری شیعرهکانی دهقیکی میتافوری، یاخود ئیستیعارییه(۲۳). بهلگهش بو ئهم قسه یه ئهوه که بگوتری: پیش ههموو شتی ئهم دهقه دهقیکی «شیعری» یه و له «زمان» دا به ثیمه گهیشتوه و میتافوریش شیوه یه که شیوه کانی ئیشکردنی زمان. کهواته شیعره که بهلگهیه که نییه لهسهر رووداویکی میژوویی، یان کومهلایهتی و سیاسی، بهلکو بهلگهیه لهسهر «ئیشکردنی فهنتازیا» و لیرهشهوه به تهواوی پیناسه کهی ریکوری لهگهلدا ده گونجی، چونکه دهقیکه خولقاوی فهنتازیایه و پهیامه کهشی: گورینی وینای مروقه بو بهتایبهتی و ههم فیگهریکیشه بو سروشت بهگشتی، چونکه وه که پیشتر بهتایبهتی و ههم فیگهریکیشه بو سروشت بهگشتی، چونکه وه که پیشتر نووسیم، پروسه که ئیستیعارییه بو بیشتر کولتووری، قاییلبوونی عمقله بو بیعهقل و پیبه خشینی زمانه به بیزمان، که کولتووری، قاییلبوونی عمقله بو بیعهقل و پیبه خشینی زمانه به بیزمان، که پیشتر به دوور و دریژی لهم لایه نانه دووام.

به واتایه کی دیکه: ئیدمه ده توانین لهم روانگهیه وه و له سه ربنه مای ئه م شیعره وه ، یاخود له سه رپوخته ی گوتاری ئه م ده قه وه ، باس له تیروانینی فه لسه فییانه ی شاعیره که مان بکه ین سه باره ت به سروشت و حه یوان و مروّث. واته ئه م ده قه وه ک به لگه ی «بیرکردنه وه ی شاعیرانه ی ئینسان له دنیا» تیبگهین که له هه مان کاتیشدا ده توانین به راوردی بکه ین به بیرکردنه وه کانی دیکه ی مروّث له ناو میژووی فه لسه فه دا سه باره ت به سروشت و حه یوانات و په یوه ندیی مروّث پینیانه وه . ئه م شیعیره به لگه یه له سه ر

بیرکردنه وه له جیهان به هوی فه نتازیاوه، نه ک عهقلتی په تییه وه. واته به شداریکردنی فه نتازیایه له فراوانکردنی ئاسوکانی ژیان و رهخنه یه له سیسته مه کانی دیکه ی ته فسیرکردنی دنیا. جوریکی تازه ی تیگه یشتنه له خومان و له جیهان. هه رئه وه دو وباره ناکاته وه که پیشتر ده یزانین، به لاکو ئاماژه بو ئیمکانی تیگه یشتن و زانینی تازه شده کا. وه ک ریکور ده لی ئه معربی ده قانه هه و لا انیکی سه رنج پاکیشن بو به کراوه یی هیشتنه وه تیگه یشتنه وه تیگه یشتنه و بوون، نه که هه ربه هوی بیرکردنه وه ی تیگه یشتنی مه عریفییانه له جیهان و بوون، نه که هه ربه هوی بیرکردنه وه عمق الانیانه ی رووته وه، به لاکو به هوی شیعی و هونه ره وه سروشتی میتافورییانه ی مهم جوزه ده قانه هه ر له حه رفه کانیاندا نییه، به لاکو ده توانن میتافورییانه ی نه م جوزه ده قانه هه ر له حه رفه کانیاندا نییه، به لاکو ده توانن شتیکی زیاتر له مانای حه رفیای ده قه کان بخه نه پوو، چونکه وه سفینکی دیکه ی دنیا ده که ن و سیمای هه مه په نگی جیهان به شیوه یه کی تر پیشکه ش دیکه ی دنیا ده که ن و سیمای هه مه په نگی جیهان به شیوه یه کی تر پیشکه ش دیکه ی دنیا ده که ن و سیمای هه مه په نگی جیهان به شیوه یه کی تر پیشکه ش

همموو نهم خهسله تانهش له ناو ده قه که دا، ها غان ده ده ن تاکو به شیخوه یه کی ورد تر نه و جیها نبینیانه ده ستنیشان بکه ین که جیها نبینیی ناو ده قه که له سه رسروشت و حه یوان، به شیخوه یه کی نا راسته و خو ره خنه یان لیده گریت. نه گهر وه کو له م لیکولینه وه یه دا بومان ناشکر ابوو، نه م ده قه ی نالی نه نجامی بیر کردنه وه بیت له مروف و به رهه مهینانی هیومانیزمین کی رادیکال بیت بیر کردنه وه بیت له مروف و به رهه مهینانی هیومانیزمین کی رادیکال بیت بیر کردنه وه و تیوری خولقه تی نایینی، نه که هه ربه سه نته روسه روه راکریت، به لکو ده شخریته ریزی حه یواناته کانی تر و وه که هه رحه یوانینکی ناکریت، به لکو ده شخریته ریزی حه یواناته کانی تر و وه که هم حه یوانیکی دیکه ته ماشای ده کری، نه وه شتین کی ناشکرایه که جیها نبینیی ناو ده قه که و هک ره خنه یه کی نا راسته ی فیکری ناو میترووی فه لسه فه ن له مروف دا بر سروشت و حه یوانات.

بۆیە لیّره بەدواوه دەمـهوی، ئەگـەرچی بەكـورتیش بیّت، كـهمـی لەسـەر تیروانینی ئامرازگـهرایانه بۆ سروشت بوهستم تاكو زەمـینهیهكی پتر ئاشكرا بۆ

تيّگه يشاق له شيعره كه ي نالي، وه ك ره خنه گرتن له و جيها نبينييه بيّته ئاراوه. پيموايه ئهمه خاليكي نوييه كه ئيمه دهتوانين له شيعري كلاسيكي كوردييهوه، ئامرازي رەخنەگرتن له ئاراستەيەكى فيكرى فەلسەفىي خۆرئاوا بەدەست بهيننين. رەنگە ھۆي ھەرەسمەرەكىيى ئەم ھەولىدانەش كىيرۆدەيى ئيستامان بيت بهدهست ههمان جيهانبينيي ئامرازگهرايانهوه لهناو كۆمهلگه و کولتووری خوّماندا. بهخوّرایی نییه ئهم شیعرهی نالی خوّی بهدهستهوه دەدات تاكو بەوبارەدا بيخوينىنەوە، چونكە كۆمەلگاي كوردى ئەمرۆ زياتر لهههر كاتتي گهشهي داوه به بيري ئامرازگهرايانه لهبارهي سروشت و حه يوانا ته وه. چيدي ديارده كاني گۆشتخواردني به لينشاو، زيادهرۆيي له سه ربرینی حدیوانات و پهلهوه ر و راوکردن، به لگهی برسیّتیی ئهم نه تهوه یه نین، یاخود پیویستییه کی فیسیولوژی و تهندروستییانه نین، به لکو ئه نجامی گهشهسهندنی ئهو تیروانینه ئامرازگهرایانهیه لهسهر سروشت و حهیوانات، که پنیوایه ههموو شتی، ههموو زیندهوهر و دیاردهیهکی سروشتی له خزمهت و له پیناوی سهروهریی مروقدایه. لیرهوه تیدهگهین بوچی مروقی ئیمه پتر لهههر كاتى پهلاماردهرانه بۆته گۆشتخۆريكى سەرسوورهينهر، چینشتخانهکانی ئیمه کیبه رکییانه لهسهر ئهوهی کامیان ژهمهگوشتی زور لهبهردهمي ميوانه كانياندا دابنين و قهسسابخانه كاني ئيمه شهوانه بۆچى بهسهدان حهیوانی هدمهجوریان تیدا سهردهبردری و میواندارییهکانی ناو مالنی کوردی بوونهته خو کوتانیکی بهپهله بو ئهوهی ههموو دهعوهتیکی باش و «شەرافەتمەندانه» له رازاندنەوەي سفرەيەكى پر گۆشتدا بچووك بكەنەوه، بهبی ئهوهی هیچکامی لهمانه بهرهو تیکهیشتنیکی دیکه له حهیوانات و بهرهو بيركردنهوهمان بهريت له گيانهوهرهكاني تر. ئيمه تهنيا مهسرهفدهكهين و تەنيا قوربانيمان دەوى بۆ بەردەواميى خۆمان لە رێگەى گۆشتەوە.

تيروانيني ئامرازگهرايانه له سروشت

مروّف له ههموو سهردهمه کانی ژیانیدا ناچار بووه بهمهبهستی دابینکردنی بریّس خوّی، سوود له سروشت وهربگریّت و کاری تیّدا بکا و دهستبخاته شیّوه یه بهریّه چوونیه وه، نهم پروّسه یه که پیّیده گوتری پروّسه ی بهرهمهیّنانی ماته ریالی، شتیّک نییه چاوی لیّبپورّشریّت و له پهیوه ندیش بهمکاره وه سروشت هیچ شتی نییه بیّجگه له نامراز و هوّکاریّک. لهم روانگهیه وه مروّف ناتوانی تیّپوانین و تیّگهیشتنیّکی نامرازگه رایانه ی بو سروشت و همرچی له سروشت ده بیّت.

به پنی تنپ وانینی بنه خه او غه شی نامرازگه رایانه بو سروشت، نه وه سروشت به هه مصوو مانایه کی بریتییه له نامرازیک له خرمه تی به رژه وه ندییه کانی مروقدا. سروشت خوی له خویدا هیچ نرخیکی نییه، نرخی سروشت ته نیا به وه دا ده ستنیشان ده کری، که تاچه ندی نامرازیکی پیویسته بو ژیانی مروق. نه مقسه به هم ته نیا سروشتی بیگیان ناگریته وه، به لاکو رووه ک و حهیواناتیش ده گریته وه، که له پیناوی مروقدا دروستبوون. هم له تیگه یشتنه شه وه به که له روژگاری نه مروزدا به حهیوانه مالییه کانی وه ک مانگا، مریشک و که رو و الاخه به رزه کانی دیکه ده گوتری: هویه کانی به مهره می ناگا، مریشک و که رو و الاخه به رزه کانی دیکه ده گوتری: هویه کانی به مهرگه رمی و کات به سه رون و اته به هوکاریکی خو سه رقالکردنی مروث سه رگه رمی و کات به سه ربدن، و اته به هوکاریکی خو سه رقالکردنی مروث داده نری له کاتی ده ستبه تالیدا.

مهرج نییه تیروانینی ئامرازگهرایانه، سروشت وهک مهتریالیّکی بیّبایهخ تهماشا بکات. چونکه مروّث توانای ههیه بهرژهوهندییه ئایندهییهکانی خوّی بینیت و سهرچاوه سروشتییهکان بهجاری کویّر نهکاتهوه. ئهمه جگه لهوهی سنوور ههیه بو ئهوهی تا چهند دهتوانین سروشت و ژینگه پیس بکهین و دهشزانین له کویّدا هارموّنیا و هاوسهنگیی ئورگانییانهی ژیان تیّکدهچیّت.

تیّروانینی نامرازگدرایانه له سروشت لهسه ر جیاکردنه وه یه کی بنه بری نیّروانینی نامرازگدرایانه له سروشت له ولای تره وه ، به نده . له روانگه ی مییّرووی نایدیاکانه وه نهم مهسه له یه پهیوه ندیی هه یه به که مهماشاکردنی بووه خاکییه کان ، به تایبه تیش به جهسته و کارکرده کانی ، که مهسیحییه ت به دریّرایی سه ده کان کاری برّ کردووه . تیّگهیشتنی مهسیحییه ت به دریّرایی سه ده کان کاری برّ کردووه . تیّگهیشتنی نامرازگه رایانه ره گی خوّی ده با تهوه سه ر تهورات ، به تایبه تی له داستانی خوّله ییّدا سه روه ری گشت دروستکراوه کان بیّت . به مکاره مهسیحییه ت له فیکری نه دوروییدا بره ویّکی زوّری به پروسه ی که م ته ماشاکردنی بووه فیکری نه دورونینی کان برّوانینی نامرازگه را له ریّنیسانسه وه هیّنده پته و بووه ، به تایبه تی کاتی نه مروّث . یاخود ده توانین بلّیین : به تایبه تی له و سه رده مه وه که تیّگهیشتنی مروّث مروّث . یاخود ده توانین بلّیین : به تایبه تی له و سه رده مه وه که تیّگهیشتنی مروّث . یاخود ده توانین بلّیین : به تایبه تی له و سه رده مه وه که تیّگهیشتنی نه مروّث . یاخود ده توانین به ته ته کنه لوّری به به سروشت و برته تاقه تیّگهیشتن له سروشت نه رانستییانه ی پشتی به ته کنه لوّری خوّی له و سروشته وه شاندووه (۲۵) .

که واته تیده گهین بزچی ههمیشه تیگهیشتنی نامرازگه رایانه له سروشت گریدراوه به تیگهیشتنیکی میکانیکییه وه له ههمان بابهت. راستیه کهی نهوه یه زور پیش نهوه ی زانستی سروشت توانا سهرسوو پهینه ره کهی له به کارهینانی ته کنیکدا بخاته پوو، زانای نینگلیزی فرانسیس بیکون به کارهینانی ته کنیکدا بخاته پووی بیروکه ی تیگهیشتنی نامرازگه رایانه له سروشت له سه رئیقاعیکی ته کنه لوژی دابریژی. نه و گوتبوی: «زانست

دهسه لاته» (۲۹) و ئهمه هی به و جوّره لیّکده دایه وه که بلّیت: ناسینی یاساکانی سروشت پیّشمه رجن بو ئه وهی مروّث بتوانی دهستبخاته کاروباری سروشته و ناچاری بکا به و جوّره بیّت که مروّث خوّی ده یه وی دیاره بیکوّن بیری له وه کردوّته وه که به ناسینی یاساکانی سروشت، واته به دهسه لات پهیداکردن به سه رسروشتدا، ئیدی مروّث مافی هه موو جوّره دهستی وردان و به کارهینانی کی نه و سروشته ی دابینکردووه.

له سهردهمی زیرپنی تیگهیشتنی میکانیکییانه دا له سروشت، واته له سهده حده حدهده و ههژدهههمدا، پهیوهندیی مسروف به سسروشت و ئاژه لهکانه وه، پهیوهندییی کی نامرازگهرایانه ی رووت بوو، که تیایدا گیانداره کان وه ک مه کینه یه ک تمماشایان ده کرا. فهیله سووفی فهره نسی، دیکارت (۱۹۹۱–۱۹۵۰) ده یگوت، حهیوانات جوّریکن له مه کینه، هاوار هاوار و قیژه قیژه که شیان نه ک ههر ته عبیر نییه له ئازار و ده رد، به لکو ده بیت وه ک ده نگی لیدانی زه نگی سه عات گویبیستی بین و هیچیتر (۲۷).

به لای دیکارته وه جگه له «ناگایی مروّث»، ئیدی ههمو دیارده کانی دیکهی ناو واقیع دیارده ی میکانیکین، که ته نیا له جیسمی مه تریالی بزواو پیکها توون و به یه کدا ده دریّن. واته ههمو زینده وه ره کان جگه له مروّث، بریتین له نامیّری میکانیکی و سیسته می بایولوژیاش له سیسته میّکی میکانیکی زیاتر هیچیتر نییه. دیکارت هیّنده له م تیّگه یشتنه ی خوّی دلنیایه که بتوانی بلیّت، ته نیا مروّث، یا خود ته نیا ناگایی مروّقه که هه لده ستی به نواندنی چه ند چالاکیییه کی سایکولوژییانه. حه یوانات نامییری میکانیکی زور ئالوّزن به بی هیچ په یوه ندییه ک به دنیای ناگاییه و هه در له به رئه وه شه که ناتوانن هه ست به ئازار و ده رد و خوشی بکه ن به میانیکی دیکه، قیره ی ئاژه لیّک له ئازاردا وه که لیّدانی زه نگی سه عاتیکه به دیواره وه.

هدلبه ته نعم تیروانینه ئامرازگهرایانه به له سروشت و حهیوانات لهگه ل تیروانینی ههموو کولتوورهکاندا ویکنایه تهوه. ههموو کولتوورهکان لهبهر هوی

گرنگیدانی فهیلهسووفانی سهردهمی روّشنگهریش به توانای زانسته سروشتییهکان، ههر به لای تیّگهیشتنیّکی ئامرازگهرایانه دا دهیشکانده وه. شروشتییهکان، ههر به لای تیّگهیشتنیّکی ئامرازگهرایانه دا دهیشکانده وه میسانوّئیل کانت (۱۷۲۴–۱۸۰۶) که یه کییّک بوو له روّشنگه ره ههره عهقلانی و وردبینه کان، رسته یه کی گهلی گرنگی بو سهر بیری مروّقدوستیی ئهوروپی زیاد کرد: «ههرگیز بوّمان نییه ته نیا وه که هوّیه ک مامه له له گه له مروّق ئامانجی مامه له کردنه که مان بیّت» (۲۸). تیگهیشتنی کی دیکه لهم رسته یه نهوه یه که بگوتری: جگه له مروّث، بوّمان ههیه له گه ل همموو شتیکی دیکه ته نیا وه که هوّیه ک مامه له بکهین و لیّسره شهوه جاریّکی دیکه سهروه ربی مسروّث به سهر هه مسوو به کهین و لیّسره شهوه ، وه ک نهوه ی له کتیبی ته ورات و نینجیلدا ها تبوو، جه ختی له سهر ده کرایه وه ، به لام به مرورات و نینجیلدا ها تبوو، جه ختی له سهر ده کرایه وه ، به لام نه مجاره یان به زمانیّکی فه لسه فی.

یه کیّک له نه نجامه خراپه کانی نهم تیّروانینه نامرازگه رایانه یه بو سروشت و بووه کانی ناوی نهوه یه ، که مروّث هه رگیز ریّگا به خوّی نه دات له به رخاتری سروشت خوّی، سنووری دابنی بو سوود وه رگرتنی له و سروشته. به مانایه کی دی، ته نیا نه و کاته مروّث ده ست هه له ده گری له به کارهیّنانی سروشت که زیانی تیا بیّت بو خوّی. که تیّک مسریشکه کان به و هه مسوو ناز و گرنگیپیدانه و هه به خیّو ده که ین، مه به ستمان نرخدانان نییه له سه رمریشک

* * * *

له راستیدا نهگهر بشیت وه ک چه مکیکی فیکری باس له ناراسته یه کی مروّقدوّستی له شیعری نالیدا بکه ین، نهوه نهم ناراسته یه جوّریکی زوّر تایبه ته و لهزوّر خالدا له و ناراسته یه جیا ده بیّته وه که له تیّروانینی نامرازگه رایانه دا، که وه کو گوتم: ناراسته یه کی به رهه مها تووی ناو فیکری خوّرئا وایه، به رجه سته بووه.

پیش هدموو شتیک نالی لهم شیعره دا قاییل نییه به جیاکردنه و سنووریک له نیوان سروشت (که تایبه تابیه به حهیوانات) لهلایه که و سروشت (وه ک شوینی ژیانی مروّث) له ولای تره وه. نهمه شمان به لای کهمه وه له سی ناستدا بو ناشکرا ده بیت: یه کهم، له و گواستنه وه یه دا که پیشتر ناوم نا «گواستنه وه له سروشته وه بو کولتوور» و پاشان «به نینسانکردنی حهیوان» له ریگه ی نه و گواستنه وه یه وه که پیویست ناکات چیدی له سهری بروم. دو وه می دو وه ک بوویک له

خیردا هدلگرتروه، ندک بدوه دا که تا چدندی خرمه تی مروّث ده کا، واته جدوهه ری که روه که حدیوانیک (له سروشتدا) بدهوی سووده کانییه وه بو مروّث بدده ست ندها تووه و سیه هم: که روه ک گیانه وه ریّکی سروشتی، یه کسان ده کریته وه به گیانه وه ریّکی دیکه ی سروشتی که ئینسانه. که واته بدی به پیه چه وانه ی بیری ئامرازگه راوه، که دیت مرث لدلایه ک و سروشت و بووه کانی له ولای تره وه به شیّوه یه کی ره ها لیّکدی جیا ده کاته وه، نالی دیت نم دوو لایه نه تیکه ل ده کاته وه به یه کتر و له نرخیشیاندا یه کسانیان ده کاته وه به یه کمک به یه به یه کدی، چونکه هدردووکیان به پیّی جه و هه ری «حمیوانی» خیّان سه ره به یه که سروشتن.

هدروه انالی له شیعره که یدا ئه و هاوکیشه یه ی فرانسیس بیکون که ده یگوت: «زانست ده سه لاته» ، هه لده گیریته وه بر هاوکیشه یه کی دیگه ، که ده لیت: زانست کامه درانی و به ختیارییه له ریگهی ئه و تیگه یشتن و روشنگه رییه وه که سه باره ت به شته کان و دیارده کان پیمانده به خشیت و ئیزافه ی ده کاته سه رکزی مه عریفه مان له سه ردنیا و خومان و شته کان ئیزافه ی ده کاته سه رکزی مه عریفه مان له سه راگرتن و کونترولکردن لیره دا زانست و زانین هویه ک نییه بو ده ستبه سه راگرتن و کونترولکردن به لیره دا زانست و زانین هویه ک نییه بو روونکردوته وه نه وه یه ده به نیسه ختکردووه و شته کانی بو روونکردوته وه نه وه یه که «پله و توانای تیگه یشتنی ئینسان» به رز ده کاته وه تا سه رئاستی تیگه یشتن له توانای تیگه یشتن به به رفوران ده کانی دیکه و به مه ش «سنووری تیگه یشتن» به شیوه یه کی گشتی، به رفروان ده کان دیکه و به مه ش «سنووری تیگه یشتن» به شیوه یه کی گشتی، به رفروان ده کان دیکه به جوری کی تر که شفده کاته وه ، پاشانیش له ناکامی نه محموانی کی دیکه به جوری کی دیکه ده گات که یه کسانبوونی خوی دی که شفکردنه وه یه دانین یکی دیکه ده گات که یه کسانبوونی خویدتی له جه و هه ری دانین به دانین که یه کسانبوونی خویدتی له جه و هه دی ده گات که یه کسانبوونی خویدتی له جه و هه دی ده کانه که یه کسانبوونی خویدتی له جه و هه دی ده گات که یه کسانبوونی خویدتی له جه و هه دی که ده گات که یه کسانبودنی خویدتی له جه و هه دی که ده گات که یه کسانبودنی خویدتی له جه و هه دی که ده گات که یه کسانبودنی خویدتی له ده گات که یه کسانبودنی خویدتی له

نالی لهگهل تیپوانینی ئامرازگهرایانهی کانت و دیکارتیشدا بو سروشت و حدیوانات، دهکهویته ناکوکییهوه، چونکه نه خوی تهسلیمی مروقپهرستییه سنووردارهکهی کانت دهکات و تیولوژیا بهرههمده هینیتهوه و خوی بهدهست

ریوایه تی ئایینیی خولقه ته وه ده دات، نه وه کو دیکارتیش «ئاگایی» ده کاته پارسه نگی جیابوونه وهی ئینسان له حهیوان. نالی له لایه که وه، (وه ک له شویننی کی دیکه ی ئهم باسه دا بینیمان) «خود» ده به خشیته حهیوان و ئهم خوده حهیوانییه شخودی که شیعره که شهر له سه رزاری ئهم «خود» وه به ئیمه ده گات: «هه ردو حهیوانین، ئه تو گوی کورت و ئه منیش گوی دریژ».

ناکری لیّره دا راناوی تاکی قسه که رکه به «ئه من» ته عبیری لیّکراوه، راناوی قسه که ریّکی ئاگا نه بیّ، چونکه خه به ری «هه ردوو حه یوانین» و گوزاره ی «ئه تو گوی کورت و ئه منیش گوی دریّژ» له سه ربنه مای جیاکردنه وه ی «من» ی قسه که رو «توّ» ی قسه بوّکراوه وه ها تووه، که ئه م جیاکردنه وه یه له هه مان کا تیشد ا هه لگری ئاستیّکی ئاگاییه له سه رجیا وازیی ئه و «من» و «توّ» یه وه کو دوو یه که ی سه ربه خوّی زیندوو. ئه مه جگه له وه ی نالی به هیچ جوّریّک حه یوان وه کو ئامیّریّکی ئالوّز نابینی و بگره له ئاستیّکی ئه و توّدا ده یبینی که به «زمانیّکی حالی» هه ستیاریی خوّی بوّ ئینسان ده رده بریّت.

خوشمان به رهه مبهینینه وه. بویه کاتی من ده نووسم، ناکری نهم شیعره ی نالی وه کو مانی فی سینی که له پیناوی گیانه وه ردوستیدا بخوینینه وه، مه به ست نه وه نییه هیزی شیعره که لهم پیناوه دا لاواز بکهم. به لکو ده مه ویت جه ختبکه مه وه له سه رئه و جیهانبینیه شیعرییه ی که لیره دا به پله ی یه که له مهمان شاعیردا به بوره و له گه ل جیهانبینی ناو ده قه کانی دیکه ی ههمان شاعیردا و یک دیته وه و

کهواته ئیستا کاتی ئهوه هاتووه بلیم: نالی لهئه نجامی بیرکردنه وه له ئینسان، بیر له حهیوان ده کاته وه و لهویشدا حهیوانیک ههلده برژین که مروق توانایه کی زوّری عهقلیی خوّی به کار هیّناوه تاکو لهو نهچیّت و به و به راورد نهکریّت و به ناوی کهره وه بانگ نه کریّ! که چی نالی ریّک دیّت له دری ئه توانا عهقلییه ئیشده کات و عهقلییکی در ده خاته کار، نه که هه ر ته نیا بهمه به ستی به ئینه خشینه وه به مروّف. نهمه شمان له و خالانه دا بو ده رکه وت که مروّف دوستیی نالی له و مروّف دوستی به نیسانی بالی له و مروّف دوستی به ته که نه هم دیدیکی مروّف دوستی به ته که نه نه و نامیر، نامرازگه راوه دروست بوه و به هوی پشت به ستنی به ته که نه و ئامیر، پهیوه ندی نیوان ئینسان و سروشت و ئینسان و بوونه وه ره کانی دیکه ی ناو سروشت و نینسان و بوونه وه ره کانی دیکه ی ناو سروشت تالوّز ده کات و دواجار به یه کتریان ناموّده کا.

لهدوای نهم شیعره وه هیچ خوّش نییه نینسان بیت و دنیات پرکردبی له توندوتییژی و بارووت و نه لفام، چونکه ههمیوو نهمانه نیسشانه ی بی عمقلییه کی کوشنده ن، نیشانه ی ناناماده یی عمقلیکی دژن، نهوکاته ش کی سنووری نیوان کهر و عاقل، مروّث و حهیوان دیاری ده کات؟ که س به ته ما نه بیت چیدی لهم زهمانه یه دا که ره به ره للاکان بینه گو و نیمه ش له زمانیان حالی ببین، چونکه چیدی گوییه کی بیسه ر نهماوه تییان بگات و نه وانیش تاسه رئیسقان به ته قینه وه ی نه لفامه کان بریندارن و بستی سه وزاییش نهماوه بونی بارووتی نه گرتبی و پر نه بیت له پارچه ته ل و له که ل هم رپارووی گر و گیادا مشتی قاپوری فیشه ک نه چیته گهروویانه وه. گومانم هه یه له وه ی

چیدی کهرهکان جهوههری حهیوانیی خوّیان لهگه لّ درنده یی ئینساندا به ش بکهن، رهنگه ئهوکاتانهی حهیوانه کان بیرمان لیّده که نهوه، لهبهر خوّیانه وه، به قیّزه وه لهرسته یه ک زیاتر هیچیترمان پیّنه لیّن: مروّث به م ههموو عهقله وه له چ ته نیاییه کی کوشنده دا ده ژی!

كۆپنهاگن، ھەولىر: ١٩٩٧–٢٠٠٠

باسی چوارهم

شاعيريك لهنيوان دوو تيكشكاندا

		٠	
	•		

شاعيريك لهنيوان دوو تيكشكاندا

ئهو دەوروبەرەى نالى تيايدا گەشەى كردووە، لە مەنھەجدا پاشەرۆژىكى روونى بۆ مرۆڤى كورد لەبەرچاو گرتبوو. ئەمارەتى بابان وەك يەكى لە دوا ئەمارەتەكان و بنكەى دەسەلاتدارىتىيى كورد، ئالىترەدا چەند قات گرنگىى بەخىزيەوە دەگرىت. چونكە بە نەمانى ئەم دەسەلاتە كوردىيە، دەسەلاتى ناوچەيى و بىنگانەكان، گەر تا ساتەوەختى بابان ناراستەوخۆ لە قەلەمرەوە كوردىيەكاندا رۆلىخىيان ھەبووبى، ئەوا بە لەناوچوونى بابان راستەوخۆ بەتكەردىيەكىندا رۆلىدىيان ھەبووبى، ئەوا بەلەناوچوونى بابان راستەوخۆ بەتكىردىيىدى دىنە ناوەوە و كەوشەنان دەشكىنىن.

هدر رهنگه ترسیش بووبیت له دهسهالاته راستهوخوّکانی بینگانه که وایان له مروقى ئيمه كردبيت پابهندى دەسەلاتى خويى بن. واته كونهستى مروقى كورد، به تايبه تى لهدواي سهردهمي حوكمداريتيي عهبدولر هحمان پاشادا (۱۷۸۹-۱۷۸۹) پیشبینییه کی لهبابه تی هاتنه و هی دهسه لاتی راسته و خوی بيّگانه دا كردبيّت، كه دواجار ئهم پيشبينييه له ئهفراندني هاوپه يانييه كي نه يننيي كورداندا، ياخود ئهگهر بمانهوي به زماني ماكس ڤيبهر بدويين، له هینانه کایدی هاوپه عانییه کی نادیاردا دهوریکی گرنگی دیتووه. پیده چیت ئەمە يەكىنىك بىت لە خالى ئەو جياوازىيانەي لەنىنوان بىركردنەوەي سىاسىي دەسەلاتى خۆيى ئەو دەمەو عەقلى سياسىي ئىستاماندا ھەيە. بە زمانىكى دیکه، ئهگهر ترس له هندری بنگانه و بهرهنگاربوونهوهی دهبنته هوی بههيزكردني هاوپه عانيي نادياري كورد، ئهوا له جيهاني ئهم سهردهمهي ئيستادا، لدگدل ئامادهبووني مدترسيي راستهو/ناراستهوخوي بيكانديش، عدقلى سياسيى ئيمه نديتوانيوه هدستى ئدو هاويديانيتييه نادياره بدييي ههلومهرجی ئیستا پتهو بکات و رؤحیکی هاوچهرخانهی بکاتهوه بهبهردا. ئەگەرچى ئىسە دەزانىن لەسەردەمى نىتوبراودا (عەبدولرحمان پاشا)

ململانی و ناکوکی و ناتهبایی لهنیوخوی دهزگای دهسه لاتدا به رده و امه ، به لام نهم ململانی و ناتهبایی نایخت هوی له بیرکردنی ده سه لاتی بینگانه و نه بانبوونی کوردان له ده سه لاتی خومالی. به لگه ی نهم سه رنجه مان له و ده بربرینه ی «نه دمونز» هوه دیت ه ده ست که به ماوه یه کی زور ، پاش نه مانی ده سه لاتی ناوبراو نووسیویه و ده لیت:

«... وه که دیاره حوکمه تی عه بدول و حمان پاشا، تا روزگاری ئیمه ش دریژه ی هه یه و ویزای ئه و که ندو کوسپانه ی لییان ره تبووه هیشتاش له زهین و بیسره وه ریی خه لکی ناوچه که دا وه که ده و رانی سه ربه خویی که ورد یادی ده کریته و ه (۱).

شتیکی ناشکرایه ناکوکیی نیدوخوّی میرهکانی بابان نهدهبووه هوّی مهترسی خستنه و لهناوبردنی نه و ناسنامهیه ی کورد تا نهودهمه بوّخوّی دروستی کردبوو. به لام دهسه لاتیکی دهره کی ترسی ههرچی زوّرتر لهنیوبردنی نه و ناسنامهیه ی دهخسته دلهوه. بوّیه له ناخی مروّقی نیمه دا ههر میریکی بابانی دهسه لاتی گرتبیته دهست (نهگهرچی نهم دهسه لات بهدهستهینانه لهسه رحسابی به قه لبه دادانی میری پیشوویشه وه هاتبین) جیاوازیی نهبووه و دواجار جیگه ی پهسه ند بووه. نه و دهسه لاتگرتنه دهسته پهوهندیک نهبووه تیکشکانی ناوه وه ی مروّقی کوردی به دوادا بیّت. دیاره لهبه رامبه رئه م دوخه دا کوتاییهاتن به دهسه لاتی خویی و جینگرتنه و هی له لایه ناهی کورد بینگانه وه، نه و رهوه نده بووه که هه رهسی به ناوه وه ی دهروونی نینسانی کورد بینگانه وه، نه و رهوه نده بووه که هه رهسی به ناوه وه ی دهروونی نینسانی کورد هیناوه.

ئهم ههرهسته به پلهی یه کته مهرهسته ینانیّکی فهرهدنگی بووه، تیکشکانیّک بووه مروّقی کوردی له ناسنامه تازه کهی (ئهو ناسنامه یهی پاش چهندین سهده له دوای هاتنی ئیسلام و تیکشکانی یه کهم ناسنامه هاته ئاراوه)، ناموّ کرد. به رای که سانیّکیش ده بیّت ئه و ناسنامه ی یه کهمه له چوارچیّوه ی ئایینی زهرده شتیدا بوّ کورد پیّکها تبیّ. با کهمیّ لهسه رئهم خاله بوه ستین:

زهرده شتیه ت خوی له بنه مایدا سه رجه مینک و پینکها ته یه ک بووه له و ئایین و بیروباوه پانه یه هه ر له میزه وه ده نین گهلانی ئیراندا بره و یان هه بووه. واته وه ک (قالته مرهینینگ) ده لینت: سی ره گه نی دیکه ی ئایینیش له پینکهینانی زهرده شتیه تدا روّلی گرنگیان گیراوه (۲). بویه ئه گه ر له سه رئه وه ریکه و تین که زهرده شتیه تیه که م ناسنامه ی کولتووری ئیمه ی لینکه و تو ته وه که ده ی نامین ناسنامه ی کولتووری گهلانی دیکه ی ناوچه که شی پینکده هینا و کاتی ئه م ئایین ناسنامه ی کولتووری گهلانی دیکه ی ناوچه که شی پینکده هینا و کاتی ئه م ئایینه (به پینی میژووی ئه فسانه و حه اسی) له سه رده می خوین پیژیکی وه کو (گیزشت اسپ) دا بووه ئایینی ره سمی، نه وا به یه کی چاو مامه له ی له گه ل نه و گه لانه دا پینکراوه.

که واته ده بیّت به گرنگیپیّدانه وه په نجه نومای نه وه بکه ین که به هاتنی ئیسلام و سه پاندنی ناسنامه ی بوون به مسولمان ، کورد دوو باجی له لایه ن ده سه لاتی ده ره کییه وه لیّسه ندرا. یه که میان باجی جیابوونه وه بوو له گه لانی ناوچه که ، دووه میشیان باجی به خودنام قربوونی کور دبوو له ئاست فه رهه نگی هاوبه شی خوّیی و نه و گه لانه دا ، که نه و فه رهه نگه هاوبه شه ش زه رده شتیه ت بوو.

پیده چینت گرنگیی ئهم ساته وه خته له وه دا بینت که کورد پینویستیی به چه ندین سه ده هه بوو تابتوانیت جینگره وه یه ک بو دابرانه که ی خولق بکاته وه له هه مان کاتیشدا پروسه ی جیابوونه وه له گه لانی دیکه ی ناوچه که به رده وامبیت. ئه و جینگره وه یه که دوای ئه و ما وه زوره کور بوختوی دروستیکرد له پینکه ینانی ئه و ئه ماره ت و حوکمه ناوچه ییانه (به لام خومالییانه) بوون، که ئه گه رچی له ژیر ده سه لاتی ئایدیولوژیای ئیسلامدا کاریان ده کرد، به لام توانییان ئه و خه می بی پشت و په ناییه له لای ئینسانی کورد بره ویننه وه. دیاره ئه مه مش خه مینک بوو له دوای دابر پوونی ئه م میلله ته له ناسنامه ی ها و به شی یه که می به دو چاری ببوو.

** ** **

گرنگیی بهرده وامبوونی ده سه لاته کوردییه کان لیره دا ده رده که ویت که چون (به چاو پوشینیش له ئیسلامیتییان) جاریکی دیکه له زهین و فه نتازیای تیکشکاوی کورددا، هیزی بروابه خوبوون و هه ستانه وه به ینریته ده ست و بینگومان ده شیت له و قسانه ی سهره وه ئه نجامی ئه وه به ینریته ده ست و بگوتری: که وابی ده بوو ئیسلام بهاتبا تاکو کورد له ناسنامه ی خوی، یاخود له گرنگیی ئه وه ئاگادار بیته وه که پیویسته ناسنامه ی سهربه خویی هه بیت. دیاره ئه م ئاکامه تائه و ئاسته ی بو دژایه تیکردنی فه رهه نگی ها و به شین کورد له گه که که که نیزانیدا به کار بهینریت و ئایینی ئیسلام و ها تنی بو ناو ئیمه به هیزیکی رزگارکه ر له قه له م بدات، ئاکامیکی راسته. به لام به لای منه وه ، هاتنی ئیسلام و ئاماده بوونی له کومه لی ئه و ده مه ی ئیمه دا شیروازیکی داگیرکارانه ی هه بووه و لیره شه وه و هکو هیزیکی داگیرکار له ناسنامه ی پیشووی خومانی ئاگادار کردووینه ته وه . بویه ئه وه ی لیره دا به لای منه وه گرنگه خودی پروسه ی ئاگادار کردووینه ته وه . نه که ئه وه ی کی و چ منه وه گرنگه خودی پروسه ی ئاگادار کردووینه ته وه . نه که نه وه ی کی و چ منه وه گرنگه خودی پروسه ی ئاگادار کردووینه ته وه . نه که نه وه ی کی و چ هیزیک ئاگاداری کردووینه ته وه .

ئاراستهى ئەم ئاگاداربوونەوەيە خەسلەتىكى ئايندەخوازانەى تىدا بەدى دەكرىت نەك خەسلەتىكى رابردووخوازانە، بابزانىن چۆن؟

مسهبهستم لهخسهسلسهتی ئاینده خوازانه لهجسهوههری پروسهی ئاگاداربوونه وه که دا، ئه وه یه که خودی ئاگاداربوونه وه که مروقی کوردی دنه نه دا تاکو هه ولبدات ناسنامه له ده ستچووه کهی به ده ست به ینینته وه و وزه ی خری بو زیندوو کردنه وه ی به هایه کی له ده ست ده رچوو ته رخان بکات و له سه رابیی نوستالی ثیادا ئاواره ببیت. به لکو خه سله تی ئاینده خوازانه ی ئاگادار کردنه وه که ، هیزی ره تکردنه وه ی یه کجاره کیی ناسنامه ی یه که میشی له خویدا شارد بووه . هیچ دوور نییه ئه مه له به رئه وه بووبیت، که کورد چیدی بروای به ناسنامه ی هاوبه ش نه مسابیت و جوره هه ولدانیک بووبیت بو سنوورکی شان و خوجیاکردنه وه . هم دوه و یکه لیوونی زه رده شتیه ت له گه لا ده سه لا تی که لیووبیت بو ده سه داریکردن له ده سه لا تی سیاسی فه رمانی و اله و ریگ هیه شداریکردن له ده سه لا تی سیاسی فه رمانی و اله و ریگ هیه شده وه به شداریکردن له

سهرکوتکردنی خه لکانی هه ژاری ناوچه که دا (که نهمه به تایبه تی له سه رده می فه رمان په وایی هه خامه نشیان و ساسانیه کاندا ده بینری) ، به جاری دلّی کوردیان له و ناسنامه فه رهه نگییه ها و به شه ره ش کردبیّت و چیدی و ه کو ناسنامه یه ک ته ماشای نه کردبیّ و به شویّنی شانازی پیّوه کردنی خوّی نه زانیبیّت.

به ڵگهي ئهو لێخوردبوونهوهيهي پێشوو له چاوگێړانهوهيهک به مێژووماندا خۆی پتەوتر دەكا: شايانى باسە ئىمە تا رۆژگارى ئەمرۆ بەلگەى ئەوتۆمان بهدهستهوه نییه باسی ئهوهمان بو بکات مروقی کورد حهسرهتی بو «روژه خۆشەكان»ى خۆى لەپتش ھاتنى ئىسىلامدا خواردىن. بەلام با خيرا ئەوەش بلنيم كه نهبووني بهلكهيهكي ئهوتق نيشانهي ئهوه نييه ئيسلام بووه جینگرهوهیهکی رؤحی و فهرههنگیی وهها پتهو که ههموو نارهزاییهکی لای ئینسانی کورد کوشتبیت و وهلامی ههموو خواسته فهرههنگییهکانی دابيّتهوه. چونكه ئيسلام خوّى لهسهر بنهمايهكي داگيركارانهي هاوكات به سووتاندن، لهناوبردن و شيراندني ناسنامهي يهكهمي ئيمه هاته ناوهوه. به لام له گه ل ئه وه شدا ره وه ندى ئاگادار كردنه وه ، گيانى ره تكردنه وه (رفز) لاى کورد پتهو دهکات و بهو ئاکامهی دهگهیهنیّت، که دهشیّت کورد لهبهر دوو هوّ له رُيّر سايدي ئاييني ئيسلامدا، چاو ببپۆشى له ناسنامدى يەكەمى ھاوبەشى خنوی که زورده شتیه ت بووه. هوی یه کهم: لهبه رئه وهی ناسنامه ی یه کهم ناسنامه یه کی «هاو بهش» بووه و هزی دووه میش له به رئه وهی زه رده شتیه ت ببووه «ئايينى دەسەلات». چونكه خالى خۆجىاكردنەوه له پانتايى زەردەشتىيەتدا بۆكورد زۆر لاواز بووه، ئەمە لەكاتىكدا كورد ويستوويەتى خەسلەتى جيابوونەوە لە خەسلەتى ناسنامەي ھاوبەش (لەسەر ئاستى ناسنامهی فهرههنگی) بههیزتر بیت.

نابیّت ئه و شیکردنه وهیهی پیشوو وهها لیّکبدریّته وه که ئیّمه دهمانه وی بلیّین ئیسلام خالی جیابوونه وهی پته وکرد و کوردیش ئهمهی وه کو «ههنگ دوزینه وه له دارا» ته ماشا کردووه. چونکه دواجار ئیسلامیش له به ستنه وه ی

کورد بهگهلانی ترهوه ههمان روّلی بینی که پیّشتر زهرده شتیه ت سهباره ت به کورد بینیبووی. به لام ئیسلام بو کورد خهسله تیکی تریشی (جگه له ئاگادارکردنه وه) تیّدابوو، که ههولده دهم لیّره به دواوه سه رنجی بوّ رابکیشم.

به پینی می رو و ، هه موو هه و لدانی مروقی ئیمه له دوای ها تنی ئیسلامه و ، بخوردستان ، ره گه زینکی هه و لدانی بو پیکه وه نانی ده سه لاتگه لینکی خومالیی تیدا بووه . ئه گه رچی دواجار ئه و ده سه لاتانه له رووی ئیینی و له ویشه و ه له رووی ئیدارییه و ه گریدراو بوون . لیره دا نابیت رولی ئاگایی کورد و پلهی گرنگیپیدانی ئه و ئاگاییه به رولی «خاک» هوه له یاد بکریت . ئاگایی به رامیه ربه خاک و مانه و هی کورد له سه رخاکی خوی ، هه میشه له قد بوول کردن ، یان نه کردنی ده سه لا تی کورد له سه رخاکی خوی ، هه میشه له گرنگت رته ماشای کراوه . کورد لیره وه یه کینکه له و نه ته وانه ی که له به مانه و هی له سه رخاک ، چاوپؤشی له زور مافی دیکه ی خوی کردووه و به مانه و هی له سه رخاک ، چاوپؤشی له زور مافی دیکه ی خوی کردووه و به راستی میلله تیکی «خاکی» یه! بو به پابه ندی و گریدراویی ده سه لاته کوردیبه خومالییه کان به چه قین کی ده سه لاتی هیزی بینگانه و ، پرسیاری نه و توی له خومالییه کان به چه قین کی ده سه لاتی هیزی بینگانه و ، پرسیاری نه و توی له زوینی کورددا سه باره ت به قوناغی ها تنی ئیسلامی شدوستنه کردووه و ویژدانی مروقی ئیمه ی نه خستوته عه زایه و ه .

ههولدان بر پیکه ینانی ده سه لاتی خومالی (ویپای گریدراویی ئه و ده سه لاته ش)، له و سه رچاوه یه وه ئاوی خوارد و ته وه نه وه یه هاتو ته خاکی کورده وه له ریگه ی زه بروزه نگ و ده سه لاته وه هاتووه. به ده ربپینیکی دیکه ده توانین بلین، هاتنی داگی رکارانه ی ده ره وه بوته هری ئه فراندن و گهشه پیدانی حه زی داگیرکارانه له ناوه وه شدا. یا خود ده سه لاتی دژی له ده ره وه هاتوو (که له غوونه که ی ئیمه دائیسلامه) بوته هری پته وکردنی ده سه لاتی دژ له ناوه وه ، که نه مه می دواییان بریتیه له و ناسنامه تازه یه ی مروقی کورد له دوای هاتنی ئیسلامه وه ولی بر پیکه ینانی داوه و دواجار له شیره ی نه ماره ته کورد ییه کاندا شوینی بر کرد و ته وه.

بهم پینیه بوونی ئهمارهته کان، له گه ل مانه وهشیان له ناو بازنه ی دهسه لاتی

ئیسلامدا، پهیوهندیی به حهزی تاکهکهسیی میره کوردهکانهوه نهبووه، به لاکو پهیوهندیی ههبووه به جیّبه جیّکردنی میکانیزم و پوختهی ئهو پهیانه نادیاره به کوّمه لیّیهیه کورد له ئاست دوو فاکتهردا: یهکهم، ره تکردنهوهی بیری گهرانهوه بوّ «ناسنامهی یهکهمی هاوبهش»، واته زهرده شتیه ت، ئهویش لهبهر هوّی هاوبه شیبوون و به پهسمی بوونی ئهو ئایینه. دووه میش: له دری ده سهرلا تداریّتیی راسته و خوّی سهرداره مسولمانه بیّگانه کان و قاییلبوون به میرانی کورد و قه لهمه وی ده سه لا تیان، ئهمه ش به چاوپوشین له گریدراوه یی و ئاژاوه ی نیّوخوّییان لهسه ر میرایه تی.

** ** **

لهدهست دانی یه ک لهدوای یه کی ئه ماره ته کان، مروّقی کوردی به جاری بینومید و بینچاره نووس کرد. نالهی ئه مروّقه به دریّژایی دوو/سی سهدهی رابردوو، ههرده م ناله بووه بو ئه و نیشانه و سیّمبوله ی لهدوای (تیّکشکان/ ره تکردنه و یان جودابوونه وه) له ناسنامه ی یه که می ها و به شهوه، له ریّگه یه و خرّی پیّناسه ده کرد.

له راستیدا خه سله تی ئاینده خوازانه له جیها نبینیی ئیمه دا پاش له ده ستدانی ناسنامه یی که م، به شیوه یه که له شیوه کان مروّقی کوردی له ریشه کانی رابردووی فه رهه نگیی ره سه نی خوّی دامالیوه. ئه گه رخه سله تی

ئاینده خــوازی له دوای هاتنی ئایینی ئیــســلامــه وه نهبایه ته یه کی له خهسله ته کانی دنیابینیی کورد، بی گومان ئیستا نه ریته فه رهه نگیه کانی ئه و ژینگه یه ی زه رده شتیه تیدا له دایک بوو (به حوکمی ئه وه ی کوردیش له هه مان ژینگه دا ژیانی به سه ر ده برد) به شیخ و یه کی پته و تر له جیها نبینیی ئیمه دا ئاماده ده بوون و ئه و بوشایی بیناسنامه ییه له ساته وه ختی هاتنی ئیسلام و پاشان له ساته وه ختی روو خانی دوا ئه ماره تی کوردییه وه، هینده پیه و له بیر و عه قلماندا ئاماده نه ده بوو.

راسته ئیسه به رمانی دوا ئهماره جاریکی دی له ناسنامه خومان ئاگادار بووینه وه، به لام ههرگیز بیرمان له وه نهکرده وه به و ئاسانییه ی که ناسنامه ی هاوبه شیبی یه که هان له پاش پروسه ی ئاگاداربوونه وه، ره تکرده وه، ناسنامه ی دووه میشمان توور هه لاه ین. چونکه ئهمه ی دواییان به هه رحال شتی بوو توخمی خومالییانه ی پیوه بوو. ئه نجامی به ره نگاربوونه و هه ولادان بوو، شتیک نه بوو مه حکووم کرابیتین به قه بوول کردنی و هتد. هه رسویه شد هه تا ئیسستاش نرخی ئه وه ی هه یه وه کو به لگه ی هه بوونی بویه شاوی یادیاری کورد له گه ل خوی شاوی لیبدریته وه. ئه مه شه له گه ل هه موو ئه و زانیاریانه ی که له سه رشیوه ی به ریوه چوونی ئیداریی ئه و ناسنامه یه له به دوی به نیده شه له دووی ناسنامه یه له به ده مو بی کیشه نه بووه، به لام هیشتا به های خوی وه ک به لاگه یه کی بو هه ولای خو ئیداره کردنی کورد و به خومالیکردنی ناسنامه که ی نه دو وراندووه.

ئهگهر جورئهت بهخوّمان بدهین و ئهو دراوانهی پیشوو به خویدندنهوهی نیستای جیهانبینی مروّقی کورد لهژیر کاریگهریّتیی پرنسیپی «هاوپهیانیّتیی نادیار»دا بهیّنینه مهودای کارپیّکردنهوه، (لهههمان کاتیشدا گوماغان لهئاست پلهی زانستیبوونیاندا نهدوّریّنین) ئهوا دهتوانین بهکورتی دوو خهسلّهتی دووبارهوه بوو، دهستنیشان بکهین.

ئهگهر كورد لهبهر خهسله تى «هاوبه شيبوون» و «تيكه لاوبوون»ى

زهرده شتیه ت به سیاسه ت، توانیبیتی له پروسه ی ناگاداربوونه و و لهویشه وه ره تکردنه و هی نه و ناسنامه یه ی تیپه و ببیت، نهی داخو به چ مهرجیک نهم ماوه دوورودریژه چوارچیوی کولتووری نیسلامی پهسه ند کردووه، که ههردوو خهسلاتی پیشووی به نیسبه ت کورده و تیدایه ؟

ده توانین ئه م پرسیاره پ مه ترسییه به شید و هیکه شداندا نیشانه ی بلاین با بوونی بزووتنه وه هه کی ئیسلامی له کوردستاندا نیشانه ی هم بوونی ریشه ی کوردانه ی ئه م ئایینه به ناخی مرزقی ئیسه ها و وی و خومالییانه ، یاخود له سهرده می هه لاگه پانه و همان له ئیسلام مه ترسییه کی روحی و خومالییانه ، یاخود له سهرده می هه لاگه پانه و همان له ئیسلام مه ترسییه کی چاوه پواننه کراو یه خه مان ده گریت ؟ ئایا له کونه ستی مروقی کورددا ، سهره داوی یا خییبون له م ئایینه ، به تایبه تی له شیوازی ئه مرویدا بوونی نیسیه ، که ته نیب به هه لیکی وه ده ست ها توو (له نمونه ی وه که سهربه خوی بوونی نیونه که کورد خاوه نی ولات و ده وله تی نیونه ته وه ی خوی بیت) ره تی بکا ته وه و خوی لیجیابکا ته وه و ئایین ره و تی ئاسایی خوی ، واته وه ک ته قسین کی کومه لایه تی و دینی وه رب گریته وه ؟ واته کورد بکه ویته سه ریگای پیکه پنانی ناسنامه یه کی سه ربه خو و ئیسلام ته نیا یه کینک بیت له پایه کانی ناسنامه یه که مروقی ئیمه دا تووشی هات ؟

خدسله تی دووه م که من به دریز کراوه ی هدمان خدسله تی یه که می ده زانم، له ساته وه ختی دروست بونی ده سه لاتی خومالییه وه سه باره ت به گرید راوه یی نهم ده سه لاته به بیگانه وه ها تو ته کونه ستی مروقی کورده وه. مروقی ئیمه نه له سه رده می نه ماره ته کان و نه له سه رده می ها و چه رخیشد ا پرسیاری گهوره ی له به رامبه ر وابه سته یی سیاسی و ئیداریی ده سه لاتی خومالییه وه له لا دروستنه بووه. له به رامبه رئه مه شدا عمقلی سیاسی شمان له ئاستیکی وه ها دا نه بوره بت وانیت نه و بارو دوخه شیبکاته وه. بویه ته ماشا ده که ین نه میکانیزمه به رده وامه و ته نیا جیاوازییه که له وه دایه که نیم نه ناچارین پنتی میکانیزمه به رده وانه کانی و هیچیتر. به لام ئایا له بارو دوخی تیکشکانی

سیّههمدا، که شتیّکه دهبیّت نههیّلین رووبدات، کورد پرسیار لهچی دهکات و پیّوانهی ههلسهنگاندنهکانی به چ باریّکدا دهگوریّت و چوّن بریاری ئایندهی خوّی دهدات؟

ئیست بهدوای نهو روچوونهدا ده گهرید سهره سهره تای باسه که و سهرهه لدانی زاتیکی وه کو نالی ده به ستمه وه به تیکشکانی دووه مه وه : نالی باشترین به لگهیه بو ویرانبوونی ناخی مروقی کورد له دوای تیکشکانی دووه م و بهره نجامی به ناگاها تنه وه دووه مانه. نه و روحیکی سهرگهردانه که پاش ناگاداربوونه وه یه که م، توانیی به نومیدی ناینده وه بری و له پاش تیکشکانی دووه میش بوو به دوو به شهره: به شی یه که می نه و روحه سهرگهردانه «دلبه خوخوشکه ریکی مهسته» و شانازی به روژه خوشه کانییه وه ده کات و جیهان له شیره ی که درنه قالی کدا ده بینی. به شی دووه میشی، نه فسیدی بینده نگه که «خهمی خوبی و خهمی هه موو عالم م» ده خوات و حه سره تی بو روژگاره خوشه کان تیکه لل به خوینی بووه و جاروبار له په ناوا دینته گو:

اله سندووقی پری سینهم بترسه که ئاگر بهر بداته تهخت و تابووت

كۆپنهاگن: ۱۹۹۳

يماويزوكاه

پهراوێزهکانی چهمکی میتۆلۆژیا و جیهانبینیی نالی

پەراويزو سەرچاوەي بەشى يەكەم:

۱- کاسیرر، ارنست. زبان و اسطوره، ترجمه محسن ثلاثی، چاپ اول ۱۳۹۷ تهران.ص ص ٤- ٤٠ .

۲- هدمان سهچاوهی پیشرو. لیرهدا پیویسته بلیم: کاسیرهر وهکو فهیلهسووفیکی نیسوکانتی ناسراوه، بزیه پیویسته خوینهر ئاگاداری ئهوه بیت که لیکولینهوهی ناوبراو له میتولوژیا به پنی مهنههجیکی رهخنهییه.

3) Mircea Eliade: Myten om den evigetilbagekomst. Munksgaard, Copenhagen, 1996.

ھەروەھا:

هووك، صوئيل هنري. منعطف المخيلة البشرية- بحث في الاساطير. ترجمة: صبحي حديدي. الطبعة الاولي ١٩٨٣ اللاذقية. ص٩ و ص١٤ .

٤- اليادة، ميرسيا: المقدس و الدنيوي، رمزية الطقس والاسطورة. ترجمة: نهاد خياطة.
 الطبعة الاولى ١٩٧٨، دمشق. ص ص. ٩٠-٩١ .

٥- الياده، مرچا: چشم اندازهاي اسطوره. ترجمه جلال ستاري. زمستان ١٣٦٢ تهران.
 ص.ص ١٤- ١٥ .

۲- داریوش شایگان، بت های ذهنی و خاطره ازلی. چاپ اول ۲۵۳۵٫ سپهر تهران ص
 ۱۰۵ .

٧- هدر ئدوي.

۸- «لاوزتســـق» دامهزرینهری ئایینی (تائق)= Tao له ســهدهی شهشهمی بهر له زایین دا

ژیاوه به روونی هیدمای بو نهم گهرانهوه یه کردووه و ده نیت: «بووه جوراو جوره کانی گیتی سه رجهم ده گهرینه وه بو لای ره گوریشه ی خویان. چونکه گهرانه وه بو ره گوریشه خودوزینه وه به نارامیدا، خو دیتنه وه نه نارامیدا، گهیشتنه به یاساو ریخ خستن، یاسایش، ریگه یه که بو نیشته جی بوون و جیگیری، دیاره جیگیربوونیش روشنایی و نیشراقه». بروانه سهرچاوه ی پیشوو ل ۱۹۹۸.

۹ - کارهساتی «کهربهلا» که شیههان یادی دهکهنهوه، غوونهیه کی زیندووی نهو خرّبهستنهوه یه به روّژگارو سهردهمی پیروّزه وه تا به و جرّبه ناماده بوونی خرّیان له کارهساته که دا پیشان بدهن و نهم سهردهمه ش له گه ل نهوی دهمدا گری بدهن. بروانه مقدمه و بر فلسفه ای از تاریخ. ص ۸۱ - ۱۳۲ . (پهراویزی سیّیه می نهم باسه).

١٠- سەرچاوەي يېشىووتر، لايەرە ١٤٤.

۱۱ – هدر ئدوي ل. ۱۷۵ .

١٢ - هدمان لايدره.

۱۳ - له کتیبی «ریگ قیدا»دا، دوای نهوهی پووروشا (Puroshah) وهکو سهرچاوهی همموو بووهکان ناسدهکری و لهلایهن خواوهندهکانهوه دهکریته قوربانی، نهندامهکانی لهشی لیک جوی دهکرینهوه، دهستهی «بهرههمهن»هکان، که پاریزهری «یاسای پیروز»ن له دهمیهوه دروست دهبن، چونکه دهم جینی هاتنه دهرهوهی «گوفتاری پیروز»ه. جهنگاوهرهکانیش بهو هویهوه نوینهوایهتی هیزه دونیاییهکان دهکهن، له قول و بازوویهوه دروست دهبن. چینی بازرگان و پیشهسازهکانیش له رانهکانیهوه. همرچی خزمهتکار و بهردهستیشن له پییهکانیهوه دهخولقین.

ئیدی به و جوّره: له بیرو ثهنیّشهیه وه، مانگ دروست دهبیّ، خوّر له چاوانی، له ههناسهیه وه خـواوه ندی با دروست دهبیّت. سهریشی دهبیّت ثاسمان و خـواره وهیشی زهویی لیّ دروست دهبیّت... (بروانه سهرچاوهی سهرهوه، ل. ۱۸٤).

هدروهها

Mirca Eliade:

Det religiose Ideers historia(2) Pa dansk: Vag Duekila 1983.

۱۶- داریوش شایگان: سهرچاوهی نیّوبراو ل۱۹۳۰ . ئاینزای شیعه نهم تاجه نوورینه لهشیّوهی «مانگ» یّکدا به دهوری سهری ئیمامی عهلیدا دهنهخشیّن.

پهراويزو سهرچاوهي بهشي دووهم:

۱- بروانه: سهجادی، علاءالدین: میترووی ئهده بی کوردی، ۱۹۵۲ چاپی کتیبخانهی (سهیدیان) ل:۲۲۹-۲۳۳ . پیویسته ثهوه بگوتری که ئیمه داستانه کهمان به کورت کراوه یی و بهرینووسی باو نووسیوه تموه.

۲- وشمی (کمیغان)=(کیغان) ئمگمر له رهچملادکدا تورکی نمبیّت، ئموه لمگمل وشمی
 (King)ی ئینگلیزییموه نزیکییمکی تیدا بعدی دهکریّت.

۳- لادانی رووپوّش یاخـود هدلّدانهوهی پهرده لهسـه رنهـیّنی و نهزانراو، له زوّربهی تهفسانه و داستانی میللی-ی گهلاندا رهنگی داوه تهوه. نزیکترین سهرچاوه له نیّههوه شانامهی فیرده وسییه. لهم داستانهدا، «گردافرید» لهگهلّ «سهراب»دا دهکهویّته جهنگهوهو لهدوای هیّنان و بردنی زوّر، نهوجا سهراب دهتوانیّ زریّکهی تیّکشکیّنیّت و نهیّنی گردافرید تاشکرا بکات:

چو امد خروشان به تنگ او درش/ بجنبید و برداشت خود از سرش

رها شد زبند زره موی اوی/ درفشان چو خورشید شد روی اوی

بدانست سهراب کو دختر است/ سرو موی او در افسرست.

بروانه ژول مىول: (شاهنامه فردوسى-چاپى موسكو) بەرگى دووهم، ل ٨٤ (له بهيتى ٢٧ بهردودوا).

ترجمه جهانگیر افکاری چاپی سیّیهم تاران ۱۳۹۳

٤- بړوانه: هه لکهوت حه کیم: «چه ند سه رنجینکی سه ره تایی ده رباره ی دروستبوونی شاری سلیمانی» گزفاری (هیوا) ژ۲، مایسی ۱۹۸۶ ل ۷۳ بو ۸۰.

0 – لیّرهدا ئیّمه مهبهستمان له ناوهیّنانی (سلیّمان) مهدلوولی ناوهکهیه، واته نُهو مانایهی که وشهی (سلیّمان) دهلالهتی لیّ دهکا... ده کریّ نُهم سلیّمان پیّغهمبهره بکهینه سلیّمان باشا...هتد. نُهم سهرنجهمان لهسهر بنهمای میتوّدی میّرسیا نیّلیاده برّ چهمکی (Helline مقدس) سهرچاوه دهگریّ... نهلیاده بروای وایه له جیهانبینی مروّثی نایینیهوه، ههموو شتیّک لایهنی پیروزیی(Hellie) خوّی ههیهو نُهم لایهنهش دهلالهتی تازه بوّ زمان قایل دهبی. لیّرهدا وشهی (سلیّمان) ههر ناو نییه بوّ کهسیّک، بهلکو یادهیّنانهوهی ههندی شتی دیکهشه.

پەراويزو سەرچاوەي بەشى سييەم:

- (۱) مدلا كدريم محمدى: نالى له كلاورۆژندى شيعرەكانيدوه. بەغدا ۱۹۷۹، ل ۵۶
- (۲) بروانه ئەو ھەولە شايانەى جەمال بابان لە گۆڤارى كۆرى زانيارى عيراق (دەستەى
- کورد) دا، بهرگی ۱۹–۱۷–۱۹۸۷: (نهخشهی شاری سلیّمانی لهسه ردهمی بابانه کاندا لهگه لّ ناوی حاکم و موتهسه رریفه کان) ل (۹۱–۱۳۵.
 - (٣) فرهنگ معين: ص ٢٦٥٥-٢٦٥٦. جلد دوم: (د-ق)
- (٤) باشلار، گاستون: (روانکاوی اتش) به تایبه تی نهو پیشه کییه شایانه ی جلال ستاری بو نهو کتیبه ی نووسیوه. ل ۳۵. (چاپی یه کهم تهران ۱۳۹٤)
- (۵) دیوانی نالی. لیّکوّلینهوهی مهلا عبدالکریمی مدرس و فاتح عبدالکریم بهغدا ۱۹۷۹ ناشر: انتشارات صلاح الدین ایوبی) ۱۳۹۶ تهران. ص ۹۷۰.
- (٦) الیاده. مرسیا: المقدس والدنیوی. ص ۳۹. همروهها: اسطوره بازگشت جاودانه-ترجمه بهمن سرکاراتی: چاپ اول ۱۳۲۵. ص ۲۷- و بدرهودوا.
 - (٧) لهم بارهیموه بروانه: سمرچاوه کانی کوتایی ئهم باسه: بهتایبهت سمرچاوهی ٦,٣
 - (٨) معنى المدينة(عدد من الموالفون) ترجمة عادل العوا، دمشق ١٩٧٨.ص: ٣٠
 - (۹) ديواني نالي: ل.ل: ۱۸۸-۱۹۸ پهراويزي ژماره (۲۹).

پهراويز و سهرچاوهي بهشي چوارهم:

- ۱- عدلائددین سهجادی: میترووی ئهدهبی کوردی،۱۹۵۲، ل: ۲۱۷
- ۲- دیوانی نالی... ل: ۲۱/ هدروهها بروانه: پیشدی «چهپکیک له گولزاری نالی» ماموّستا مدسعود محمد، به غدا ۱۹۷۹، له بالاوکراوهکانی کوّری زانیاری کورد.

٣- سالم دەفەرموى:

ميحندت ئەوەندا زۆرە، دلم ھينده تەنگ بووه

دوودی هدناسمی سدحدرم هدوری گرته بدر،

سديوان پره له شدخصي ستهم ديده خوار و ژوور

هدر قدبرى پرغدمانه لههدر لا دهكهم نهضهر

تا دەلىّ:

توخوا بلتی به حهزرهتی نالی دهخیلی بم بهم نهوعه قدت نه کا به سوله یانیا گوزهر بروانه: دیوانی نالی، ل: ۱۹۹۹-۲۰۱

3- ثمم داخستنهوهی بازنه به سهر خودا که شیوه یه کی خو دفن کردنیشه، سوزی گه رانه وهشی تیدایه بو نیو نیعمه تی ره حمی دایک. ثمم بیره له مهقامه کانی (حه ریری) دا به شیوه یه کی دی داریژراوه: له و یدا باس له «نه ها تنه دنیاوه» ده کری، دنیا روخساری دژی ره حمی دایکه و پیویست خوی لی بیاریزری. که چی نالی پییچه وانه ی ثممه هه لاه بریزی: واته له ثه نجامی ره فرکردنه وه ی دنیا وه ، په نا بو ره حمی (دایک/ نیشتمان) ده با ته و ، و اته خوی دفن ده که انهایی دوره وه ی خوی جیده هیلی . بروانه: کیلیطو، عبدالفتاح: الغائب، دراسة فی مقامة للحریری: ط ۱۹۸۷/۸ هه روه ها: مسالة القراء: ط ۱۹۸۸ ص ۳۰.

۵- بړوانه: مـهلا كـهريم، محـمـدى: نالى له كـالاوروّژنهى شيـعـرهكانيـهوه: بهغـداد
 ۱۹۷۹، ل ۵

٦- حكيم، هلكوت: ابعاد ظهور الطريقة النقشبندية في كردستان في أوائل القرن
 التاسع عشر، مجلة دراسات كردية پاريس،١ كانون الثاني ١٩٨٤

٧- سەرچاوەي بېشووتر : ل ٥٩،٥٨

۸- دیاره ئهو نیشتمانهی له سهردهمی حوکمی بابانهکاندا (بهههشت) بوو. ئهو بههشتهش
 که تمنیا له ژیر سایهی حوکمی بهبهدا دههاته دی!

تيبينييهك:

جگه لهو سهرچاوانهی لهههر بهشیّکی تهم لیّکوّلینهوهیهدا ناویان هاتووه، کهم و زوّر سوود لهم چهند سهرچاوهیهش وهرگیراوه.

- (١) فراي، نورثروب: نظرية الاساطير في النقد الادبي. ت.: حنا عبود، گ ١٩٨٧/١.
 - (۲) كدكني ، شفيعي: صور خيال در شعر فارسي. چ: ۳، ١٣٦٦.
 - (٣) مفهوم شهر : گروه مطالعات شهری و منطقهای، تهران- ١٣٦٢.
 - (٤) الكرمل ٣٣، ص،ص ٢٢-٤٧.

(5) Lacan,J:

Det Obevidste sprog 1973.

(6) Kritik nr.(71) 1985 S. 61-69.

٧- العرب و الفكر العالمي : (٤) ، خريف ١٩٨٨-ص ص ١٣٩-١٥١.

پهراویز و سهرچاوهکانی مهستووره له روانگهیهکی ترموه

پهراوێز و سهرچاوهی بهشی یهکهم:

۱- ئدمه هینماکردنیکی راگوزارییه و مهبهستیشم لدمه، تدنیا هینماکردنه بو بدرهدمی شیعربی شاعیرانی به نیو بانگ، ندک ئددهبیاتی میللی-ی میللدتانی جیاواز، بدلام ئدگدر باندویت هینماکردندکه له بوتدی شیعر بکدینه دهری و له بواری بدرهدمی به پدخشان نووسراوی ئدو گدلانددا بو باسی ئیروتیکای لدشی ئافرهت بگدریین، ئدوا تووشی چدندین بدرهدمی گرنگ دهبین، به تایبدتی لای گدلی «هیندو چین» که سووندتیکی دیریندیان له بواری ویندکینشانی ئیروتیکیانددا هدید. لدلای ندتدودی عدرهبیش هینده بدسه ناوی کتیبه نایابهکدی (الشیخ ئیروتیکیانددا هدید. لدلای ندتدودی عدرهبیش هیندی که سهرجه م تدرخهانکراوه بو باسی ئیروتیکای ئیسلامی و چارهسدری شارهزایانی موسولمان بو کیشدکانی ندم کایه گرنگدی ژبانی بدشدری.

۲- نصرالله پور جوادی: شیرین در چشمه (نشر دانش، ش، ٤ سال ۱۳۷۰/۱۱
 بهتایبهتی بروانه پهراویزی ۱۳ لاپهره: ۷ و ۹)

۳- مرتضی مطهری: نظام حقوق زن در اسلام (مسئله حجاب) قم، ۱۳۵۷، صص: ۲۶۲-۲۶۳.

٤- بړوانه پهراويزي (٢) ستووني دووهم، لاپهړه (٩).

۵ الکلینی: الاصول من الکافی، بهرگی دوو ط ۳، ص ۱۱۵، که ئیمه له (تیگهیشینه ئیسلامییهکان ((گرنگی وشه له ئیسلامدا)): ص ۱۹) وهرمان گرتووه؛ بهرههمی بهشی کوردیی دامهزراوهی البلاغ.

۳- برید ثدم کاره ی نالی به کاریکی ناخود ثاگایانه ناو دهبهم چونکه هیچ به لگهیه کمان به دهسته وه نییه که کاریک بووبیت و شاعیر پیشتر نه خشه ی ثاگایانه ی بو دارشتبی. «ناخود ثاگایی» لیره دا به پیی به کارهینانیکی (یونگ)ی به کار ها تووه که بریتییه له مه خزه نی نه سرار و زوو زوو یه یامه کانی بو به شی ثاگاییمان ده نیری و ثاگاییمان گونترو ل ده کات.

۷- «پیدهچینت هدنگرین بی دەرد و ساخ بیت و لهوهیشه ژاراوی بیت. بهههمان شیوهش نافرهت له حالهتی ناساییدا هدنگوینه، بهلام لهکاتی بیسماریدا، ژاری لی دهتکی: لوی شتراوس، منطق اساطیر، ص ۳٤۰ له (لوی استروس، نوشته ادموند لیچ ص: ۱۱۱ و۱۲ ورگیراوه/ ت: دکتر حمید عنایت چ ۲، ۱۳۵۸ تهران)

۸ - لیّرهدا به هرّی به کارهیّنانی و شهی «شاعیر» وه ده مه وی نه و جوداییه پیّشان بده م که من برّ «نالی شاعیر» و «نالی -ی نیّو خه و نه که یه له به رچاو گرتووه، برّیه هم رکات له به شی یه که می نهم باسه دا و شهی «شاعیر» به کار ده هیّنم، مه به ستم له «نووسه ره» که نه ویش دیاره مه لا خدره و ده که ویته ده ره وه ی رووداوه شیعرییه کانه وه و ده وری ریوایه تکردنیان ده بینیّ، پاشان نهم مه به سته زباتر روونکراوه تموه.

۹- ده کری ثمم دیره به جوریکی تریش بخویندریته و و بگوتری مهبهستی مهستووره رهنگه ئه وه بیت که نالی زانایه کی خومانه یه و بیتگانه نییه ، جا ئهگه و ئه و عوقده که محل بکات چ پیریسته په نا به رم بو زانایانی چین و خه تا و خوته ن که بیتگانه ن.

١٠- د. محمد مفتاح: دينامية النص (تنظير و انجاز) ط ١٩٨٧ ص ٢٢ مركز الثقافي
 العربي. بيروت.

۱۱- بروانه پیشهکیی نهم کتیبه:

Annikki K. Bregenhøj: Drømme gennem tusinde år. Hernovs forlag, København 1986.

۱۲- دیوانی نالی: لیّکوّلینهوه و لیّکدانهوهی مهلا عهبدولکه رغی موده ریس و فاتیح عهبدولکه رغی محده دی مهلا که ریم پیاچوّتهوه. به غدا ۱۹۷۹، چاپخانهی کوّپی زانیاری کورد (انتشارات صلاح الدینی ایوپی ۱۳۶۱). لهمهودوا تهنیا دهنووسریّ (دیوانی نالی).

۱۳ - بیّگومان ئیّمه چەند نموونەيەكىمان پیتشانداوه، خویّنەر خوّى دەتوانى لە قەسىدەكەيداً نموونەي دى بدۆزیتەوە. ۱۶ - ئەم باسە بۆ خۆى ھەلدەگرى لىركۆللىنەوەيەكى تايبەتى لەسەر بنووسرى، بەلام لىرەدا ھەول دەدەين بە غورنەيەكى خىرا و بە بى قووللىوونەوە لە ھەموو لايەنەكانى مەبەستى خۆمان روون بكەينەوە.

كاتيك مهحوى دەفەرموي:

فهلهک ههر گا کهسیّکی ههلبری، وهقتی هیلاکهتیه

که سهر بز گهینه پهت بی، پی له کورسی و ئهسکهمل چ بکا؟

ئیمه ناتوانین به هوی به رجه سته کردنی و ینه شیعربیه کانی نهم به یته وه له نیوه رو که کهی حالی بین. واته ناتوانین به و هویه وه که بین له خه یالی خوماندا ئینسانیک دروست بکه ین و نهم ئینسانه ش، یان نهم که سه ش له ساته وه ختی هه لبرینیدا به ده ستی فه له ک و ینه بگرین و پاشانیش نهم دیمه نه به دیمه نی «هه لاکه ت»ی نه و که سه لینک بده ینه وه، یان بین بیر له سه رو په ت و کورسی و هتد.. بکه ینه و و کوتایی به پروسه که به یتنین. به و مانایه ی که ته ماشاکردنی دیمه نی شده کار کردی و رهه ه ندی عمقلانی که دیمه نین، نه گهر مانای کار کردی و رهه ه ندی عمقلانی نه و و شانه نه هینینه زهینی خومانه وه. یان کاتیک شاعیری ها و چه رخ حسیب قه ره داخی ده لیت:

دەڭين: حەق وا بەسەر نووكى شمشيرەوه

دەلىن: ئەگەر شمشىر نەبى

ئەوا حەق وا لە ژېرەوە...

(فەرھەنگى خەم: ٣-ل ١٠)

خوینهر بهوهی بیّت و وشهی حهق له وینهی شتیکدا بکات بهسهر نووکی شمشیرهوه به جزری به لابردنی شمشیرهکه حهقیش بکهویّته ژیرهوه، که وینه شیعرییهکه فهرزی دهکات، راسته خهتای نهکردووه، بهلام هیچ ههنگاویّکی بو تیگهیشتن له ناوهروّکی شیعرهکه نهناوه، چونکه وشهکانی وهک «حهق، شمشیّر، سهر و ژیر»ی له پهیوهندییهکی میکانیکییانهدا دیتووه، نهک نهو کارکردهی شمشیّر لهم کریلهیهدا ههیهتی. بو نهوهی لهو پهیوهندی و لیّکدانهوه میکانیکییهش دهرباز بین پیّویسته «ویّنهی شتهکان» تهفسیر بکهین بو «کارکردی شتهکان». بهو پیّیهش، بو نهونه شمشیّر دهبیّته هیّز و نیدی دیّههکانی تریش رهوتی عمقالاتی خوّیان وردهگرن، به کورتییهکهی له کوّپله شیعریّکی وهک نهوهی سهرهوهدا خویّنهر ناتوانیّت چیّژ له

بهرجهسته کردنی و ینه کان و پاشان ته ماشا کردنیان وه ربگریت، نه گهر دوا جار نه یه ت نهو وینانه ته فسیر نه کاته وه بر مانا.

١٥- ديواني نالي، لايدره ٦٢٩

پهراویز و سهرچاوهی بهشی دووهم

- (۱) بروانه: علاالدین سجادی: میترووی ئهده بی کوردی (ل ۲۱۵)، دیوانی نالی (ل: ۳۲) و (ل: ۳۱) میراویزی ۱۰) ههروه ها بروانه: محمدی معلا که ریم: نالی له کاروژونه ی شیعره کانیه وه (ل: ۲۱تا ۳۲).
- (۲) بروانه: التحليل النفسى من فرويد الى لاكان، (عدنان حب الله- ١٩٩٨ / مركز الانماء القومى ص ٢١).
- (۳) بق ناگاداری زیاتر لهم بواره دا بروانه: سهرچاوه یی پیشوو ل:۱۱۲،۱۱۳. ههروه ها بروانه: کیرامت میوللی، میرد روانکاوی روانکاوی نامیرد (دبییره، ش، ۲ زمستان ۱۳۲۲ پاریس/ص ۷۵-۷۹ و لاپهرهکانی تری نهو باسه). پیتویسته بلیم زوربه ی نهم زانیارییه م لهم سهرچاوه به وه و درگرتوون.

(٤) بروانه

Ole Thomsen: mandligt og Kvindeligt i grokerns Liv Kritik (65)/1983.

- (٥) تدماشاي موللي، لاپدړه ٧٣-٧٤ بكه.
- (٦) سيغموند فرويد: النظرية العامة للامراض العصابية(المحاضرة السادسة والعشرون «نظرية االلبيدو والنرجسية» ص ٢١١ -٣٣٣ /ت: جورج طرابيشي ط ١٩٨٦ . همروه ها هاركى ويلز: نقدى بر فرويديسم از ديده گا روانشناسى علمى (جلد ٢ ،ت: نصرلله كسرائيان/ چ دوم ١٣٢٦ .
 - (٧)و(٨) موللي: ٧٥-
- (۹) هدمان سدرچاوه ل: ۷۵ و بدردودوا. پاشان برواند: مجله بیت الحکمه ۸۰-ص : ۹، ۹، وص : ۲۰ و ۲۲ (تشکلات اللاوعی)

- (۱۰) موللي. ل: ۸۵
- (*) (والماوي: هي التي بفرجها الماء الكثير): بؤوانة الشيخ النفزاوي: الروض العاطر في نزهة الخاطر، ص ١١٠ (حققة و وضع هوامشه و علق عليه: جمال جمعة، ط١، ١٩٩٠ لندن).
 (١١) ديواني نالي ل:(٦٠٥ ٢٠٦).
- (۱۲) ئەم رايەى پيىرەمىيىرد لە رۆژنامىدى(ژيان ۲۹۳) رۆژى ۱٦ ى ئەيلولى ۱۹۳۱، بلاوكىراوەتەوە. بروانە: ديوانى نالى ل: ۷۲۱ ، ديوانى پيىرەمىيىرد: بەرگى يەكەم(۱۹۹۰) ل: ۵۰ (سوپاسى كاك فازىل كەرىم ئەحمەد دەكەم، كە ئەم سەرچاوەيدى پېشكەش كردم).
 - (۱۳) موللي. ل:۷۸
 - (۱٤) هدر ئدويّ ل: ۸۸–۸۹ .
 - (۱۵) محدمدی مدلا کهریم: نالی لهکلاوروزندی شیعرهکانیدوه، ل:۸۸

پهراويزو سهرچاوهي بهشي سيههم:

- (۱) محمدی مهلا کهریم: نالی له کلاورژنهی شیعرهکانیهوه، ل: ۳٦
- (۲) دیوانی نالی، پیشه کی: (.. جا ته گهر نالی له سنه بوویی و له پاش شووکردنی مهستووره ثهم قهسیده یه و وتبی، ته وا به پینی ته و ساله ی که برّ له دایک بوویی و له وی فه قی ۱۲۱۵ ی کوچی ، ته بی ته و ده مه «نالی» له ته مه نی ۲۹ ۳۰ سالاندا بوویی و له وی فه قی بوویی)، ل: ۷۲
- (۳) ماموّستایانی لیّکوّلهرهوهی دیوانی نالی پشتیان به (۱۹) نوسخه له دهستنووسهکانی دیوانی نالی بهستووه و له سهرجهمی ثهو نوسخانهیشدا ثهم قهسیدهیهی نالی دووباره بوّتهوه، کسه ئهمسهیش به لگهیهکی باشسه بوّ به ئاسایی بوونهکسهی ثهم ده قسه. سسهیر لهوه دایه وهک لهلاپهره (۲۰٤) ی دیوانی نالی—دا ها تووه، دوو دانه لهو نوسخانه ثهم قهسیدهیهیان به (قهسیده احتلامیه قهسیده شهیتانی بوون) ناو بردووه.
 - (*) هدژار، هدمبانه بۆرىند. چ اول ١٣٦٨، ص:, ٣٣٥ تهران /سروش.
- (٤) لەمبارەيەوە بروانە ئەو باسە پرپايەخەى رۆژھەلاتناسى ئەلمانى بەنتوبانگ (ھلموت ريتر: «نزاع ديوانگان باخدا»، نشر دانش: ٣، ١٣٦٦ ص: ٦-١٧).

پەراويۆزو سەرچاوەي بەشى چوارەم:

(۱) بروانه: مهریوان و. قانع: «روّشنبیریی کوردی و سیستهمی عیرفانی» گوّقاری یه کگرتن، ژ. ۱۹۹۳.

سەرچاومو پەراويزى بەشى پاشكۆ و ئەنجام:

(۱) سهرچاوهی سهرهکیی نهم قسانهمان ههر نهو لیّکوّلینهوهیهی ماموّستا جهمال بابانه، دانیام نهگهر سهرچاوهکانی دیکهم لهبهر دهستا بوونایه، نهم تیّبینییانهیش روخساریّکی تریان بهخوّیانهوه دهگرت. ههر چوّنیّک بیّت، سهرهتای دروستبوونی شاری سلیّمانی و پهیوهندی نهم دروستبوونه بهناخودناگای نیّمهوه مهسهلهیهکه دهبیّت بهردهوام ناوری شیّلگیرانهی لی بدریّتهوه.

(۲) ج، بابان : ل ۹۵

(۳) شیخ محمدی خال: (الشیخ معروف النودهی البرزنجی، ل: ۱۲) که نیسمه لهسه رچاوهی پیشووه وه (ل: ۹۵) وهرمانگرتووه.

(٤) هدر ئەوى ل: ٩٣

(٥) هدمان سدرچاوه، ل: ٩٥.

پهراویز و سهرچاوهکانی عاقل و کهر:

(۱) لەمبارەيدوە بروانە ئەم سىتى سەرچاوەيدى خوارەوە:

Heiderose og Andreas fischer N: Æsl- Liv. Skarv Høst og -søn, s. 5, 1990.

- الموسوعة، المجلد الاول، ط. الاولى ١٩٨٥ صص: ١٥٤–١٥٩
- مه حمود زامدار: کوّمیدیای که رایه تی. له بالاوکراوه کانی کوّمه لی هونه ری کوردی له سوید، ۱۹۹۵؛ چ. یه کهم، ستوکهوّلم. ل: ۹ و به رهو دوا.
 - (2) CHR.. Gorm Tortzen: Æslet. s. 26.
 - (3) Ibid, s. 26.
- (٤) سهبارهت به ویندی کهر له تهورات و ئینجیلدا بروانه تهورات وئینجیل: (ماتیوس:

ئایه تی ۲۱، ۲ و لهوه دوا، یوّحه ننا: ۱۷، ۱۵ و زهکه ریبا: ۹، ۹)، هه روه ها ته ما شای نه م سه رچاوه یه بکه:

CHR.. Gorm Tortzen: Introduktion til Æslet (En studie i den pseudolukianske roman Lucius eller Æslet). "Studier fra Sprog- og Oldtids forskning", København: 1988.

جگه له تهورات و ثینجیل، قوربانی پیروزیش له چوار شویندا ناوی کهری هیناوه که وا له خواردوه دهیاننووسمه وه:

يه كهم: له سووره تى (بهقهره) دا تايه تى (٢٥٩): « وانظُرْ إلى حماركَ وَلِنَجْعَلك آية للناس و انظُر إلى العظام كَيفَ» نَنْشِزُها ثُمَّ نَكْسوها لَحْماً فَلَما تَبَينَ لهُ قالَ أعلم أن الله على كُل شىء قَديرٌ».

دووهم: له سوورهتي (نحل/ئايهتي، ٨): «والخَيلَ والبِغالَ و الحَميرَ لتَركبوها وزِينةً وَيخلَقُ مالا تعلمون».

سيّههم: له سووره تى (لوقعان/ثايه تى ١٩): «واقصِد في مَشْيكَ و اغْضُضْ مِنْ صَوتِكَ إنَّ أَنْكرَ الاصوات لَصَوتُ الحَمير».

چوارهم: له سوورهتى (جمعه/ ثايهتى ٥): «مَثَلُ الذينَ حُمِلوا التوراتة ثُمَّ لَمْ يَحْمِلوها كَمَثل الخِمارِ يَحْمِلُ أَسْفَارا بِنْسَ مَثَلُ القَومِ الذين كَذَبوا بِآيتِ اللهِ واللهُ لايَهْدى القَومَ االظالمين».

پینجهم: له سووره تی (المد شر/ تایه تی ۵۰ و ۵۱): «كَأَنَّهُم حُمُرٌ مستَنفرةً. فَرت من سورة».

بق دەرهینانی سوورەتە قورئانییه کان، سوپاسی (سوهام خان) دەکهم که له رەمەزاندا قورئانی دەور کردەوەو ئایه ته کانی بق دەرهینام.

- (5) Æsl- Liv, s. 5.
- (6) Nick Cave: **Da æslet så engelen** (And the Ass saw the Angel). Nordisk Bogprduktion, Denmark, 1991, s. 1.
- (7) Anna Spphie Seidelin: Genfortæller Det Gamle testemente. Sesam 1981, s. 158- 160.

- (8) Æsop. fabler: gendigtet af Vagn Lundbye, Hernov: 1996, s. 7- 8 og 109.
 - (9) CHR. Gorm Tortzen: Introduktion til Æslet,s. 29 ...
- (10) Apuleus: **Det gyldne Æsel**. Oversat fra Latin af Otto Gelsted, Sant Ansgars Forlag, København, 1997. s. 9.

(11) CHR.. Gorm Tortzen: Æslet...

(12) La Fontaine. Fabler: Komplet udgave Gendigtet af Johannes Møllehave, Herny, 1986, (Fabel 4, 10, 11, 14, 15, 17 and 21).

(۱۳) لهناو نهو دهقانهدا که بهتایبهتی بو کهر تهرخانکراون، من نهوهی ماموستا قانع به نزیکترین دهق دهزانم له کهری و اقیعی و راستهقینهوه. رهنگه هوی نهمهش بگهرپنتهوه بو ژیانی قانع و شارهزایی تهواوی له وردهکارییهکانی ژیانی لادپنشینهکانی کوردستان و ناگاداریی نهو لهو تیکهلییهی نیوان ژیانی مروق و حهیواندا، که بیگومان نهو جوره ژیانه ده سهپینی. قانع بهپیچهوانهی نالییهوه، وه ک له پاشاندا دیمهوه سهری، بهش و نهندامهکانی نهناتومیی کهر ناسریتهوه و له ژماردنی سیفاته حهیوانییهکانیشیدا تیژبین تره. بو دهقی شیعرهکانی قانع بگهریوه بو:

- دیوانی قانع: کوکردنه و و لهچاپدانی، بهههشتی: ماموّستا بورهان قانع، چ. یهکهم ۱۹۷۹ ، چاپخانهی زانکوّی سلیّمانی. ل:۹۳-۹۶ و ۱۶۸-۱۶۹

(۱٤) ئاماژهیه بهم بهیتهی نالی، که تیایدا ئاگایی شاعیر وهک کهست که بیر له شیعر وهک داهیّنان دهکاتهوه و دهتوانم بلّیّم بهچاویّکی رهخنهگرانهوه تهماشای شیعر دهکات، رهنگیداوتهوه:

«نالی» عمجمب به قووه تی حیکمه ت نه دا ده کا مدعنایی زور و گهوره به له فظی کهم بچووک

بروانه: دیوانی نالی، لیّکوّلینهوه و لیّکدانهوهی: مسهلا عسبدالکریمی مسدرس و فساتح عبدالکریم. محمدی مهلاکهریم پیاچوّتهوه. چاپخانهی کوّری زانیاری کورد، بهغداد: ۱۹۷۹، ل. ۲۹۰

- (۱۵) ماموّستایانی مودهریس زور به وردی و تیژبینانه ئاماژهیان بهم هاوئاوازییه کردووه. بروانه دیوانی نالی، ل: ۲۲۵
- (16) Henrik DAHL: Kommunikation og massemedier. in: Sosiologi, 1999, s. 203.
- (۱۷) «شیعر وهک رووداو، شیعر وهک بهرههم» ناونیشانی بهشیکه له لیکوّلینهوهیه کی بلاونه کراوه م بهناوی (شیعربیه تی بوون) که تیایدا ههولمداوه ئهم دوو چهمکه شیببکهمهوه.
- (۱۸) لهمبارهیهوه بروانه پخشه کیی دیوانی نائی، ل ۵۳ و بهرهو دوا له نووسینی مامزستای کزچکردوو فاتح عبدالکریم.
- (۱۹) بز نمونه بروانه: مهحمود زامدار: کۆمىدىاى كەرايەتى، سەرچاوەى پېشوو، بەتايبەتى لە لايەرە: ۷۰ ۷۰.
 - (۲۰) بروانه وتاری «شیعربیهتی بوون» ، که له پهراویزی ژماره: (۱۷)دا باسیکراوه.
- (21) Peter Kemp: Tid og fortæling. intoduktin til Paul Ricæur. s. 17-18.
- (22) P Kemp: ibid, 19

- ۲۳) دیوانی نالی، ل: ۱۸
- دوه: بروانه ثهم سهرچاوهیهی خوارهوه که ثیلهامبه خشی یه که می باسه که م بووه: Carsten B. Pedersen: Naturen og teknikken. 1994, s. 242-247.

پیریسته بلیم له بواری میژووی فهلسهفه دا باس له چهند تیروانین دهکری لهسه ر سروشت که گرنگترینیان ئهمانه ن: «تیگهیشتنی میتوّلوّژی لهبه رامبه ر عهقلانیدا بو سروشت، تیگهیشتنی عهفه وی، تیگهیشتنی روّژانهی ئاسایی، تیگهیشتنی گشتگیر بو سروشت، واته تیگهیشتن له سروشت وهک یهکهیه کی لیکدانه براو، پاشانیش تیگهیشتنی ئامرازگه رایانه له سروشت».

- ۲۵) هدمان سدرچاوهی پیشوو، ل:۲٤۷
- (٢٦) د. لوبروتون: انتروبولوجيا الجسد، الفصل الثاني، ص: ٢٧-٦٠.
- (27) Descartes Metafysiske meditationer. s. 179-195.
- (28) Kant: Grundlæggelse af moralens metafysik. s. 189-220.

پهراويزهكاني شاعيريك لهنيوان دوو تيكشكاندا

- (١) سي. جي. جي ئەدمۆنز: كردها، تركها، عربها. ت: ابراهيم يونسي، تهران ١٣٦٧
- (٢) والتر برونو هينينگ: زەرتشت، سياستمدار يا جادوگر. ت: كامران فانى، تهران

1470

سىەرچاوەكانى نەم كتيبىە بە گشىتى

- دیوانی نالی (لیّکوّلینهوهو لیّکدانهوهی ، مهلا عبدالکریمی مدرس و فاتح عبدالکریم)
 پیاچوونهوهی محممدی مهلا کهریم. بهغدا ۱۹۷۸ .
 - میزووی ئه ده بی کوردی (علاالدین سجادی) به غدا ۱۹۵۲ .
- دیوانی پیرهمیرد (کوکردنهوه و ساخ کردنهوهی لیژنهیه کی شهش کهسی) به رکی یه کهم، امکدا ۱۹۸۳ .
- دیوانی مهحوی لیّکدانهوه و لیّکولّینهوهی (مهلا عبدالکریمی مدرس و محهمهدی مهلا کهریم) بهغدا، ۱۹۸۹
 - نالى لەكلاو رۆژنەي شىعرەكانيەوە (محمد مەلا كەرىم) بەغدا، ١٩٧٩ .
- روّشنبیری کسوردی و سیسستهمی عیسرفانی(مهریوان وریا قانع) دهسنووسی لیّکوّلینهوهیهکه، سلیّمانی ۱۹۹۱
 - فهرههنگی خهم: ۳ (شیعر، حهسیب قهرهداخی) بهغدا ۱۹۷۹
 - گرنگیی وشه له ئیسلامدا (لیژندیه ک نووسهر) تاران ۱۹۰۸ ک.
 - هدنبانه بزرینه (هدرار) تهران، ۱۹۸۹-۱۳۲۸ / سروش.
- قامووسی زبانی کوردی (عهبدورهحمانی زهبیحی) ، نوتکردنهوهی چاپ ۱۳۹۷ ، ورمتی
- شارى سليّماني(ئەكرەمى مەحموودى سالّحى رەشە، ٢ بەرگ) پيّداچوونەوە پيتشەكى: د.
 - عيزهدين مستهفا رهسوول . بهغدا ١٩٨٩
- نهخشهی شاری سلیمانی له سهردهمی بابانه کاندا له گه ل ناوی حاکم و موته سه ریفه کان (جهمال بابان، گزفاری کوری زانیاری عیراق دهسته ی کورد)، ل: ۱۳۰ ۹۰ ، به رکی ۱۹- ۱۷ به غدا ۱۹۷۸
- چەند وتارتىكى كوردناسى (و. ئەنوەر قادر محمد) ۱۹۸۹ ، سويد: لەبلاوكراوەكانى
 كۆمەلى ھونەرى كوردى لەسويد : (۳۷–۵۲)
- نقدی بر فرویدیسم از دیدگاه روانشناسی علمی (هاری کی ولز) ت. نصرالله کسرائیان

.ج: ۲: ج: ۲ / تهران ۱۳۹۳

- رمز و مثل در روانکاوی (جلال ستاری) ترجمه وتالیف، ج"۱ / تهران ۳۹۹
 - تعبیر خواب و بیماریهای روانی(فروید) ت: ایرج پور باقر / تهران ۱۳۹۱
 - لوی استروس(ادموندلیج) ت: حمید عنایت، ج ۲ /تهران ۱۳۵۸ .
- اسلام شناسی (علی میر فطروس) ج: ۱۱ ، فدرانسه کدنددا / ۱۹۸۹ .- نظام
 - حقوق زن در اسلام مسئله حجاب(مرتضى مطهرى) قم ، ١٣٥٧
 - فرهنگ سه جلدی عمید (حسن عمید) چ: ۲ ، تهران / ۱۳۹۵
 - مرد روانکاوی روانکاوی نامرد (کرامت موللی) دبیره: ۲ پاریس ۱۳۹۹
 - شیرین در چشمه (نصرالله پور جوادی) نشر دانش ۲ تهران / ۱۳۷۰
 - نزاع دیوانگان باخدا (هلموت ریتر) ت:ن. پور جوادی نشر دانش: سال ۷
- رسالهت زیگموند فروید (اریش فروم)ت: فرید جواهر کلام، سال: ؟ چ: شرکت سهامی کتابهای جیبی.
 - روانکاری زن (کرامت موللی) دبیره: ۵ بهار ۱۳۹۸ پاریس، ص: ۱۰۹- ۳۲
 - تصویر زن در قران (پرویز دستمالچی) کتاب جمعهها: ۱۳، یائیز ۱۳۹۷
- بابک احمدی، م. مهاجر، م. نبوی: هرمنوتیک مدرن. گزینه عبستارها. مرکز، تهران: ۱۳۷۷.
- مدخل الى ميادين علم النفس و مناهجه (د. كمال بكداش و د. رالف رزق الله ط: ٢، ١٩٨٥-بيروت.
 - ديناميه النص (د، محمد مفتاح): ١، بيروت- دار البيضاء/ ١٩٨٧
- الروض العاطر في نزهه الخاطر (الشيخ النفزاو) تحقيق النسخه العربيه جمال جمعه، اسكندناڤيا، لندن/ ١٩٩٠
 - التحليل النفسي من فرويد الى لاكان (عدنان حب الله) بيروت، ١٩٨٨
 - بيت الحكمه (السنه الثانيه) العدد: ٨، مغرب/ ١٩٨٨
 - القران الكريم. ط: السعوديه. ١٤٠٧
- بنيه اللغه الشعريه (جان كوهن)ت: محمد الوالى ومحمدالعمريط: ١، مغرب/ دار التوبقال. ١٩٨٦ .

- A. Bregenhøj: Drømme gennem tusinde år. Hernovs forlag: København 1986.
- K. Yamanar: Sex i følge Islam. Cupido, nr. 2. 1992.
- Ove. B & P. Henningsen: Erotikkens historie. 1986.
- N. Koch: Kvindernes nye verden. København 1975.
- J. Lacan: Det ubevidste sprog. København, 1973.
- Jesper G & Martin M.: Hermeneutik. En antologi om forståelse. Gyldendal, København: 1999.
- Poul Lubcke (red.): Vor tids filosofi II. Politikens Forlag,
 København: 1988.
- Hans Fink: Menneske, Samfund, Natur. Gyldendal, København: 1993.

پاشكۆي يەكەم

(بۆ يارمسەتيسدانى خسويندر به چاكم زانى دەقى قسهسيدهكان له ديوانى گەورەى (نالى)يەوە بە لىكدانەوەى مامۆستايانى مودەريس وەكو خۆيان و لە ياشكۆدا بلاو بكەمەوە)

·			
	•		

قوربانی تۆزی زیگهتم ئهی بادی خوش مرقر ! ئهی پهیکی شارهزا به ههمتر شاری (شارهزور) ! (۱)

سارد بونهوه ، به هوی گهرماکه په وه پرژیکی زور به سهر و زوی چه کوشه پولاکه دا نه پرژینی .

مه عنا په نهانه که شی ئه وه پیاو به (چاو)ی ، د لوّپی (ئاو)ی وه که مرواری سپی و ، به (سهر)ه کهی سورایی وه که له عل نه با بو ئافره ت ، که چی ئه و له پاداشا ئه وه نده (تف) به (دیاری) یه که یدا هه ل نه دا ، وه ک پلوسکه شکاوی تا فکه ی لی نه کا .

دورّر و (عب) و (من) : دورّوا . لعملی ههدیییه (چر) و (ت) و (ك) و (عب) و (من) : لعمل و ههدیییهی . (کم) و (گم) : لعملی ههدیییهی . دویکا به (من) : دویکاته .

ه) خەنى: نەيخنى . ئاشكار : ديارى .

واته: شیعری (نالی) وه ناو ناوینه وایه زهنگی نییه ، دو زووه ، به رو پشتی ههیه . له زویه کیا بنیاده م ، وه خون له ناو و ناوینه دا خوی نه بینی ، مهعنای ناشکرای بو ده رئه کهوی و ، له و زووه که شیا که با وه نی جام یا وه ناوینه وایه هیچ ده رناکه وی ، که چی مهعنایه کی ریش ههیه .

ئاو و ئاوينه (عم) و (ت) و (عب) و (من) : ئاو و ئاينه . (ك) : ئاوه ، وينهوو . (اح) : ئاوه ، وينهيى .

شاعیر و نوسه کاك عبدالرزاق محمد بیمار به شدارییه کی باشسی له لینکدانه و می نهم پارچه شیعره دا له گه کردین . قهدر و سوپاسی ناخه ینه بشت گوی .

- 1 -

ا) باد: با . مروّر: گوزهر ، تیپهرین . پهیك : فروستاده ، كهسی به كاری نیررایی بو شوینیک . شارهزور: ئیستا ناوچه یه کی بچو كه له پاریزگای سولهیمانی ، (خالوخول)ی زیدی نالی یه کیكه له گونده كانی ، به پی دابه شرونی بهریوه بهریتیی ئه و سهرده مهی نالی ئه بارچه شیمره ی تیا

وتووه ، بهشی زوری کوردستانی ئیستای عیراقی کرتووه وه . به ام به نیشنانه که نالی خوی امهوپاش له باسی سوله به نالی خوی الهمه به باسی سوله به نیان شاری شاره نوارد نه نالی شاری شاره نوارد نه نوارد نوارد نه نوارد نه نوارد نوارد

دیاره مهبهستی لیّی ، تهنها شاری سوله بمانی و دهور و پشتیه تسی ،

نالی ، کوردی که و تووه و لاتان ، شاعیری خاوه ن ههستی ناسك ،

پاش ئهوه ی له نه نجامی تیکچونی حوکم تانیی بابانه کانا کوردستان

به جی نه هیلی و سهری خوی هه لله گری و رو نه کانه شام و ماوه به اد نامویدا نه نامویدا نه مینیته وه ، ههوای نیشتمان نه دانه وه نه که لله ی ، ژانیکی قول نه دهرونیا گینگل نه خوا ، نه نجامه کهی نهم شاکاره هونه رییه ، نهم تابلا پرواتایه نهین که وا نه ویش نه سوله بمانیه وه به شاکاریکی تری به کی سالم)ی ناردووه و ، نه ویش نه سوله بمانیه وه به شاکاریکی تری نهم جه شسته وه لامی نه دانه وه که بیار همردوکیان به راورد نه کا ،

واله زانی دو که ون خراونه ته قه نه ن ، نه نه کدی نه سیستینه وه .

له و زوره و که شیعر هه به ، ته از ق جیاکر دنه وه شیعری تراسته قینه که شیعری تراسته قینه که شیعری ته نها به دیسه ن ، هه ر نه وه به وه ، شاعیر تا چه نه نه نه داره به که نه خویدا تراستی کردووه و ، شیعره کهی چه ند له ناخیه و هه نقوال وه ، ناخو ده نگ دانه وهی ازانی ده روزنی خویه تی یا بونه و پیریستی و بادی ایان زوری لی کردووه بیلی ، وابزانین تاقه شتی له هم چی باشتر وه نامی نهم پرسیاره مان بداته وه و ، نهم تراستیه مان بو ده رخا ، تراده ی نه که نه نه نه برخیه نه می برچه نه می نه می نه و پایه به ی نه می برچه شیعره نه می تروی نه ده ورددا ده ستی خستو وه ، نیشانه ی تراستی شاعیره نه که ن خوی و ، به نه وی نه دورونیه وه سه دی کردووه .

نالتی لهم پارچه شیعره یدا بای تیژره و نه کا به نامه به ری خوی و، ده ست نه کا به به ری پستینیا و ، پنی نه کنی : خوا بمکا به قوربانی توزی شه و زیکایه ی تو به سهریا نه توزی ، تو شاره زای همو کون و که له به ریکی شاری شاره زوری و زیت لی ون نابی ، بوز نهم نامه یهم بو بگهیه نه و هوالم بو بیرسه و بزانه ...

ئەى _ ى دۆھەم _ (اح) : وەى .

(٢) خەنى: نەيننى . بەشارەت: مۇدە . كۈشە: سۆچ .

واته : ئهی ئهو بایهی که نهوازش و دلدانهوه ، یاخود ناسکیت ، پهنهانه و کهس پینازانی ، چونکه با وهختی به بایه کی خبرش دائه زی که به ناستهم ، وه به بهدزیهوه ، بوه زی ، ههوایه کی نهوی بیجو لیسی . . هاورتی بنیاده مه ، چونکه نه گهر نهی بنیاده م خه نه نهین . . نهی نهو بایهی که به ناستهم هه لکردنت ، مژده به بو دل و دورزنی نهوانهی له سه رسوچی بهرمالی به دل ناماده ی و دورنه که و تنهوه دانشنون ،

مەبەستى كفتوگۈكە باش چەند شىعرىكى تر دى ،

هەمدەمە (أح): ھەمدەمم ،

(٣) همميزاج: هاوسروشت.

مهبهستی لهوه به با لهوه دا که جاروبار سارده ، هاوسروشتی توفانی چاوی دلدارانه که فرمیسکی تهزیانه . لهوه شا که جاروباریش گهرمه ، هاوسروشتی بلیسه ی دلهی وه که ته تور گهرمیانه که له شیوه ی فرمیسکی گهرمدا دینه ده ده ده .

(3) گاهن : جارتِ کیان ، روح : فینکی ، دوم .. ی یه کهم .. : دومه ی ناسنگهر ، موشه دومه .

مهمنای نهم شیمره وهك لیكدانهوهی نهو شوبهاندنه به كه له شیعری پیشتودا هه بو ، وانه : لهوكاتانهدا كه ساردی ، نهبی به مایهی فینکی و باوهشینی دل ئه كهی . لهوكاتانه شدا كه گهرمی ، نهبی به دهمهی ئاسبنگهر و خوینی ، یاخود دهمی ، لهخوبایی بون نهبزویسنی ، وهك مهشهوره بنیاده م له كاتی گهرمادا توزه به و ناگای له خوی نامینی چی نه كاو چی نه كنی . .

له کردنی (با)دا جاریک به سروه و باوهشین کهری دل و ، جاریکیش به دهمه کاسنگهر ، طیباقیکی جوان ههیه ، سهرهزای نهو جوانییهی له کوکردنه وی طوفانی دیده و ناگری تهنوری دلدا ههیه له شیعری پیشودا ، که نیشاره تیکیشی تیا کردووه به نایه تی (و فار التنثور) له باسی توفانه کهی حهزره تی نوحدا .

دل (ت) : رُوّح ،

مهحوی قهبوّلی خاطری عاطر شهمیمته گهردی شیمال و گیزی جهنوّب و کزمی دمبوّر (٥)

سترتا زمواقی خانه بی صهبرم ، دل و دمرقن نه بماوه غهبری گزشه بی ذیکریکی یا صهبتور (۲)

ههم هه عه نانی ئاهم و ، ههم هه مزیکابی ئهشك زمحمنی بهم ئاه و ئهشکه بکه ، ههسته بنی قوصترر (۷)

(ه) عاطر شهمیم : بونخوش ، شیمال : بای شهمال ، جهنوب : بای گهرمی باشور ، دهبور : ترهشه ا

عاطر شهميمته (چن) و (ك) : يز فهيض و عاطيره .

(٦) ردواق: هه يوان . خانه: خانق .

واته : ههیوانی مالی خوراگرتن و بوردهباریم سوتا ، سهبر جیگهیه کی نمسا خوی تیا حهشار بدا ، کهوته دهشت ، دل و دهرونسم تهنها سوچیکیان بو ماوه تهوه دوعای (یا صهبور)ی تیا بخوینن ، به لکو خوا دهرویه کی خیریان لیخ بکاته وه .

دل و («پهراویزی» چن) و (ت) و (ك) و (مز) و (اح) : دهر و . به پینی نهم نوسخانه مهمنای شیم های دینه وه : دهر و ناوی هه یوانی مالی سهبرم ناگری تی به برب ق . . (عم) : وه کو . به م پیسه هممناکه ی وای لی دینه و . . هم یوانی خانوی سهبرم ، همهروه که ناوه وه ی ، ناگسری تی به برب . گوشه یی ذبکریکی (چر) : گوشه یی ذبکریکه . (ت) گوشه یی ذبکریکه .

(۷) هم عهنان : هاو جله و . هم زیکاب : هاو زکیف ، هاو ناوزه نکی . وانه : که خانولی سه برم تروخا و جیکهم نهما نونسره ی نیا بگرم ، هیچم بو نهمایه وه نه بی همیشه پی به پینی ناخ هه نکیشان و فرمیسك رشتن بروم ، که وانه نه که ر به زهیشت به مندا ناییته و ، با به نه بینه کت

وهك ئاههكهم دەوان به ههتا خاكى كۆيى يار ومك ئەشكەكەم زەوان به ههتا ئاوى (شيوەستور) (۸) بەو ئاوە خوت بشنۇ لە كودتوراتى سەرزەمين شاد بن به وەصلى يەكدى : كە تۆى طاهير ، ئەو طەهتور (٩) ئەمجا مەوەستە تا دەگەييە عەينى (سەرچنار) ئاويكە پىز لە نار و چنار و گول و چنتور (١٠)

بهواندا بیتنــهوه . ههکسـه ، تو وهك ئــهوان نیت ، زیّت لی ون نابی ، مکهوهره زیّ بروّ ۰۰۰

ئاهه و ئه شکه (« پهراوێزی » چر): ئاهه و شکه ، ئه گونجێ ئهميش همر (ئاهه و ئه شکه) ين وا نوسراين ،

(λ) دەوان: ئەوەى بە زاكردن بزوا. كۆ: بەردەرگاى مال . زەوان: جارى ٠
شيوەستور: شيونكە لەنزىك چەمچەمالەوە .

واته: وهك ههناسهى ساردى دريّرم به پهله برّو تا ئه كهيته بهرده ركاى مالى دوّست و ، وهك فرميّسكم جارى ببه تا ئه كهيته ناوى شيّوه سوّد .

له کوکردنهوهی (ردوان) و (دهوان)دا جیناسسی لاحیق و ، له کوکردنهوهی (راه) و (رفشک) و ، (خاك) و (راو) و (شیو)دا تهناسوب ههیه. له هینانی ناوی (شیوه سور)یشدا ئیشارهت بهوه کراوه که فرمیسکی شاعیریش خویناوه و سوره ، نهوهش گونجانیکی جوانی تیابه ،

ناوی شیوه سور (« پهراویزی » چر) و (کم) و (گم) و (اح) : ناوی پرده سور . (« دیسانهوه پهراویزی » چر) : شیوی پرده سور .

(٩) كودةرات: تۆز و خۆل . طاهير : پاك . طەھۇر : پاك كەرەوە .

واته : که گهیشتیته سهر (شیوه سور) و نزیکی سولهیمانی بویتهوه) لاده) کهمیک بحهسیرهوه) بهو ناوه خوت بشنو) همرچی توز و خولی روی زهویت لهو ریکهیهدا لینیشتووه) هموی دابشنو ، تو خوت پاك و ناوه کهش پاکهوه کهر) به دیتنی یه شاد بین ، (طاهیر) و (طههور) له زاراوه کانی فیقهن ،

كە تۆي (كم) : ئەتۆ ،

(۱۰) عهین : کانی . سه رچنار : کانی و سه راویکه حهوت کیلومه ریک له سوله یمانیه وه دوره . جیکای زابواردنی خه لکی شاره . نار : هه نار .

چەشىنىكە مىثلى خۆر كە لە صەد جى ، بە زۆشنى فەورانى ، تۈرى صافە لەسەر بەردى وەك بلۇر (١١) يا عەكسى ئاسمانە لە ئاوينەدا كەوا ئەستىرەكانى زابكشىن وەك شەھابى نۆر (١٢)

چنور : گیایه کی بون خوشی کتوبیه ، به الم له شوینی و و سه سه به ناری ، وادیاره نالی هه ر بو و وزنی شیعر هیناویتی ، دوریش نییه مه به ستی هه نار و چنار و چنوری و استه قینه نه بی ، به لکو کینایه بن له کچی بالا به رز و بون خوش و مهمکی خو ، چونکه سه رچنار له میژه سه یرانگای خه لکی سوله به ناییه و شدخه کانی شار هه میشه ایا کونه بنه و .

له وشهی (عهینی) دا لهطافه ت ههیه چونکه ههم مهمنای (کانی) و ههم مهمنای (خوی) یش نه که به نیخ وان (نار) و (چنار) دا جیناسی ناقیص و ، لهنیوان (چنور) و (چنار) دا جیناسی لاحیق ههیه .

ثاویکه پر له نار و چنار و (کم) و (گم) و (من) : ثاویکی صافه پر له حناد ه . گدار ه حنور (ت) و (من) :

چنار و . (عب) : ئاوتیکه پر له دار و چنار و . گول و چنټور (ت) و (مز) : گولی چو نټور . واته گولی وهك نټور .

(۱۱) چهشمیکه : چهشمه یه که ، کانبیه که ، فه وران : فه و هران ، هه تقولان ، و اله : سهر چنار کانبیه که و ه کور وایسه ، و ه کون خور به سهر پارچه بلوری ئاسسمانه وه له صعد لاوه تیشك بالاو ئه کاته وه ، ئهمیش پاک و روشن و بی کسه رد له صعد لاوه هه نشه قولی و به سسم به ردی خارینی و ه لور سپیی ناو کانبدا ئه تروا . .

روشنی (چن) : روشنی و .

(۱۲) واته : یاخود سهرچنار کانیاو نیبه، ناوینه به که دانراوه ، دیمه نی ناسمانی به نهستیره کانیه وه تیا دیاره . (ورده بهرده کانی بنی ناوه که ، جیگهی نهستیره کان نه گرنه وه به شوبهاندنه که دا) . به ۲۹ چونکه وینه ی نهستیره کان له ناوه که دا نهجو تینه وه (مهبهست نهوه به که ناوه که بهسهر ورده بهرده کان له ناوه که دا نهجو تینه و بخشین) ، وه کورده بهرده کان نه نوا و ا دینه پیش چاو بجو تینه و بخشین) ، وه کورده بهرده کان نه نوا به و ، که وه دا نه که دا نه نهستیره ی عاده تی بچن و ، وه که نهو نهستیرانه بان ای دی که بهدوای شهیتانه به ناسمان رویشتوه کاندا نه کشین .

رّابکشینن (چر) و (ك) و (مز) و (تق) و (عب) و (اح) : رّابکشین .

پیم وا یه مه بهستی نالی له پیشد ائهستیرهی زموی بی نهستیره
 به کوردی بعو گوله د ملین که د میگرنموه و خو ناوی تیدا را د مگرن
 بو نموهی شمواو به خورایی نهچی و به افرفارسی پینی د ملین نه
 استخر) بمو حالموه معمنای نهستیرهی ناسمانیش همر د مدا و استخر) بمو حالموه معمنای نهستیرهی ناسمانیش همر د مدا و استخر)

یا چەشىمەسارى خاطرى پىز فەيضى عاریفە يەنبىۋىمى ئۆرە دابىزژىنىن لەكنيوى طۇر (١٣)

دهموت دو چاوی خزمه ئهگهر (بهکرهجنز)یی ئهشك نهبوایه تیژ و بین ثهمهر و گهرم و سویر و ستور (۱٤)

(۱۳) چهشمهسار: سهرچاوه . عاریف: خواناس . بهنبوع: کانی . کیوی طور: نهو کیوهی خوا قسمی نه کهل حهزره تی مؤسا تیا کرد و نوری خوی تیا پیشان دا .

واته : یا هیچیان نییه ، سهرچاوهی پر بهرهکه تی خواناسانه ، سهرچاوهی روّناکییه ، له کیّوی تورهوه دابرژیّته خوارهوه ،

پر فهیضی عاریفه (عم)و (ت) و (مز)و (عب)و (من) : پر فهیضو عاطیره. (تو) پر فهیضی عاطیره . یه نبوعی نوره دابرژینی (کم) و (گم) و (من) : یا ناوی روّح به خشه کهوا دی . (چر) و (عم) و (ت) : . . . داده روّی نینی . (چن) : داده روّی نینی .

(۱٤) به کره جــــق : شو یّنیتـــکه ده کیلوّمـــه تریّك له سوله بمانییـــه وه دوره ، جوگایه کی له سهرچناره وه بو دی ،

واته: نه گهر فرمیسکی چاوه کانم تیژ و بی به رههم و گهرم و سویر و سور نه نور نه بوتایه ، به ناوی به کره جوّم نهوت فرمیسکی منه ، به نام ناتوانم وابلیم چونکه ههرچهند فرمیسکی منیش وه ک ناوی به کره جو زوره ، به ایم نه خاسیه تانه ی باسم کردن و له فرمیسکی چاومدا ههن ، له ناوی به کره جوّدا نین .

نالی ، له دانانی نهم خاسیه تانه دا بو فرمیسکی چاوی خوی و ، دوه کانیان بو ناوی به کره و ، کردووه ، سهره ترای نهو زیاده زهویه ش که چاوی خوی به یه کیك له جوگاکانی سهره ترا داناوه .

وشهی (به کره جوّ) لهم شیمره دا به گویّره ی زانستی نه حوی کوردی (متنازع فیه)یه لهنیّوان (دهموت) و (نهبوایه) دا و رّاست کردنه وه ی رّسته که بهم جوّره نهبیّ : نه گهر به کره جوّی نه شک تیژ و بی شهمه و گهرم و سویّر و سوّر نهبوایه ، نهموت جوّگه ی به کره جوّ دوّ چاوی خوّمه ، دوّ (چن) و (من) : که ، داخل نهبی به عهنبهری سارایی (خالئوخوّل) ههتا نهکهی به خاکی (سولهیمانی)یا عوبقر (۱۵) بهعنی زیاضی زموضه که تیدا به چهن دممنی موشکین دمېتی به کاکوّلی غیلمان و زولفی حقرر (۱٦)

(۱۵) سادا : صهحرا ، دهشت . خالدوخول : دییه که له نزیکی چهسی تانجهروّده ، له ناوچهی (عهربهت) ، ۲۶ کیلومه ریک له روزه الاسی سوله یمانیه وه به ، سوله یمانی : یه کیکه له به ناوبانگترین شاره کانی کوردستان ، ئیبراهیم پاشای بابان له سسالی ۱۱۷۸۶ دروسستی کردووه و ، پیته ختی میرنشینیسی بابانی له (قه لا چوالان) وه بو گواستووه ته وه .

نه بى (عم) و (كم) و (كم) و (من) ؛ مه به ، هه تا (چن) و (ك) : حه تنا . (عم) و (ت) و (مز) ؛ هه رئا .

(۱۹) زباض: جهمعی (زووضه) به ههم بهمهمنا باخچه و ههم بهمهمنا بهههشت بهکاردی ، لیرودا ههردو مهمناکه مهبهسته ، موشکین: موشکاوی ، بونخوش ووك کهسیک موشکی له باخه لدا بی ، کاکول: قری دریژی پشتسه ر ، غیلمان: جهمعی (غولام) و واته کوری تازه پیگهیشتو ، واته : مهبهسته که ههر لهوی واته : مهبهستم له سولهیمانی ئه و باخچهی بهههشته یه که ههر لهوی ئهتوانی به ماوه یه کی کهم بونی خوشی کاکولی کوره لاو و زولفی حورییه نازداره کان هه لبگری ، دیاره سولهیمانی که بو به باخچهی بهههشت ،

خاکی میزاجی عەنبەر و ، داری زەواجی عقود بەردی خەراجی گەوھەر و ، جۆباری عەینی نقور (۱۷)

شامی ههمتو نه هار و ، فوصتولی ههمتو به هار تؤزی ههمتو عهبیر و ، بوخاری ههمتو بوخترر (۱۸)

ئەبى پرېش بى لە (غىلمان)ى كاكۆل درى و بون خوش و ، لە $(-\epsilon_0)$ ى زولف وەك موشك خوش بەرامە .

تيدا به (چن) و (من) : تيدايه . موشكين (اح) : زوليف .

(١٧) ميزاج: تيكهل . سروشت . جؤباد : جؤگه .

واته : نهو سوله یمانییهی که بی بایه خترین شتی به بایه خه . . خاکی سروشتی عه نبه ری بون خوشی هه یه یا له که ل عه نبه ردا تیکه له و ، داری وه داری بون خوشی عود به وه اجه و ، که و هه ر له خدم و باجسی به ردیا نهدری و ، جو کهی ناوی وه که نور وایه یا سه رچاوهی نوره .

له کوکردنه وهی (میسزاج) و (زهواج) و (خسه راج) دا هه رچه نسد جیناس نییه ، به لام و شه ناراییه کی جوان هه یه که له زوّر شوینی تریشدا نالی شتی وای هه یه . له کوکردنه وهی (خساك) و (دار) و (بسه رد) و (عود) یشدا له طافه ته ناسوب هه یه . له (عه ین)یشدا له طافه تا هه یه .

میزاجی (کم) و (گم) و (من) : زهواجی . (مز) : خمراجی . عهنبهر و (چن) و (که) و (که) و (که) نام (که وهنه و (که) دوهه و (که)

(۱۸) شسام: ئيواره ، نه هار : رُوِّرُ ، فوصوَل : وهرزه كاني سال ، بوخار : هه لسم ،

له کوکردنهوهی (شام) و (نههار)دا طیباق و ، له کوکردنهوهی (نههار) و (بههار) و ، (به کوکردنهوهی (نههار) و (بوختار) و (بوختار) دا جیناسی لاحیق و) له کوکردنسهوهی (تسوّز) و (بوخسار) و ، (عهبسیر) و (بوخسوّر)دا تهناسوب ههیه ، سهرهزای جوّره طیباقتیکیش که لهنیوان (تسوّز) و (بوخسار) و ، (بوخار) و (بوختر)دا ههیه لهورّووه و که (توز) و (بوخسار) بینایه خ و بهلکو خراین ، بهییچهوانهی (عهبیر) و (بوختر)هوه .

شاریکه عهدل و گهرمه ، له جیّگینکه خوّش و نهرم بوّ دهفعی چاوهزاره دهانین شاری شارهزور (۱۹)

(۱۹) واته: شاریکی بهداد یاخود شاریکی تهخت و ، گهرمه و له شویّنیکی خوش و نهرماندا دروست کراوه . که پییشی نه لین شاری شاره نوره ، لهبهرنه وه نیبه تاسته شاری شارهزوره ، به لکو بو چاوهزار و لی لادانی چاوی پیس ، وای پی نه لاین . مهبهست له خراپیی دانه بالی سوله یمانی بو شارهزور یا نهوه یه که شارهزوری نهو سهرده مه دواکهولو و بر له دهرد و نازار بووه و ناو و ههوایه کی ناخوشی بووه ، یا نهوه یه که وشهی (شارهزور) مهمنای شاری جهور و ستهم ، یا شاری درو و بوختان یا شاری زوری کوری نهژده هاك نهگهیه ی وه كه له کتیسه میژوییه کونه كاندا نوسراوه . عاده تیكی میللییش هه یه مندالی خوشه ویست بو ده فعی چاوی پیس ناوی ناشیرینی لی نهنین ، گوایه بویه ش به شاریکی جوان و خوشه ویستی وه که سوله یمانی و تراوه شاری شاره زور .

نالی ئهوهشی لهم شیعره دا مهبه ست بووه که له به رابه ری وشه ی (عهدل) دا که ههم مهعنای دادپه روم ری و ههم مهعنای ریک و ته ختیش ئه که یه نه و شه ی (شاره رق و) دانی که و دك مهعنای (شاری در و بوختان) ئه که یه نسی ، و دك و تمان ، مهعنای (شاری شیو) یسش ئه که یه نی ، چونکه (زور) له عهره بیدا به مهعنا شیویش ها تو و ه

نیوهی یه کهمی نهم شیعره جیاوازیه کی زوّری له نوسخه دهسنوس و چاپه کانی بهرده ستمانا تیا هه به . نیسه پشتمان به نوسخهی (چر) به سبت . لهبه ر بایه خی جیاوازیه کانیان و ، بو بارمه تی دانی لیکو لینه و ی پسری دوازوژیش ، تیکستی نوستخه کانی تریش لیره دا به نوستنه و .

(چن) و (اح) : شاریکه عمدل و گمرم له جیکلیکی خوش و نمرم (عم) : شاریکه یز له عمدل له جیکای خوش و نمرم

(كم) : شاريكه بر له عمدل و كمرهم ، جبيهكى خوشى و بهزم

(کم) : شاریکی عمدل و تمرم له جیکلهیکی خوش و نمرم

(ت): شاریکی عددل و گدرمه له جیکیکی خوش و ندرم

(ك): شاريكه عددل و تدرمه له جيتكيكي خوش و ندرم

 (\overline{v}) : شاریکه عمدل و گمرم و له جینگهییکه خوّش و نمرم (\overline{v}) : شاریکه عمدل و گمرم جینگهییه ذموق و بمزم

(عب) : شاريكه عددل و تدرم و له جيكيكي خوش و ندرم

ئههلیّکیوای ههیه که ههمق ئههلی دانشن ههم ناظیمی عوقودن و ههم ناظیمی ئومؤر (۲۰) سهیری بکه له بهرد و له داری مهحهاللهکان دهوری بده به پرسش و تهفتیش و خوار و ژور (۲۱) داخر دهرونی شهق نهبووه (پردی سهرشهقام) ؟! پیر و فوتاده تهن نهبووه (داری پیرمهسور) ؟!

(۲۰) دانش : زانین ، ناظم : هونهرهوه ، عوقود : جهمعی (عهقد)ه بهمهعنا ملوانکه .

واته : سوله یمانج وه نه بی ته نها شو ینه که ی خوش بی دانیشتو وانیشی مروی زیره ک و زانا و خاوه ن بیرن . نه دیب و شاعیری وایان تیا به شیعری جوانی وا نه کلین وه که ملوانک می مرواری هونر ابیت وه کاروب اری دنیایش زائه په زینن و لی هاتون .

لهنتوان (ناظم) و (ناظم)دا جیناسی لاحیق ههه .

نیوهی دوهمی نهم شیعره له نوسخهی (چن)دا بهمجورهیه :

ئەھلىكن ئەھلى دانش و نىكن بوزورگ و خورد

له نوسخهی (ك) يشدا بهمجورهيه:

ئەھلى كە ئەھلى ھونەر ، ئىكن بوزورك و خورد

به پینی نهم نوسخه سه نهین (ن) یک نه (هونه در) هکه په ریسی و (هونه در) ین ، نه گینا مهمناکه شی نایه ت و سه نگه که شی د

(۲۱) مهحهاله : گهرّه د دهور : خول . پرسش : پرسیار .

هم شیمرهوه نالی (با) نهخاته ناو شار بر زانینی ههوالی شویّن
بیرهوه ریبه کانی و به دبه یه کیان باس نه کا بری . پیّی نه لی سمری له دار و

بهردی گهرّه که کانی شار بدا برانی کامیان له جیّی خویان ماون و کامیان

تیکچون و ، خوار و ژوری شار بگهرّی و خولی پیا بخوا و لهم و لهو
بپرسسی .

له بهرد و له داری (چــر) و (عــم) و (ت) و (مــز) : كــه دار و كــه بهردی ، تهفتیشی .

۲۲) سەرشەقام : گەرەكتكە لە گەرەكەكانى بەشى خوارقى سولەسمانى .
 پردى سەرشەقام : پردیك بووه له نزیكى مزگەوتى مامؤستا مەلا

ئیستهش به بهرگ و باره عهلهمداری (شیخ ههباس) ، یا بینهواوو بهرگه گهزاوه به شهخسی عقرر ؟! (۲۳)

حوسه بنی پیسکه ندییه وه . فوتاده : ئو فتاده ، که و تو . ته ن : له ش ، پیر مهستور : پیر مه نصور ، پیاو چاکیك بووه شه خسه کهی له داوینسی گهره کی مهلکه ندییه و و به گهره کی مهلکه ندییه و و به گهره کی شه خسه که خهر یکه کویر نه بیته وه و شهری خواری گورستانی ده روبه ری شه خسه که خوی ماوه و داریکیشی به هموی کراوه به خانو ، به لام شه خسه که خوی ماوه و داریکیشی به سهرده می نالیدا داریکی به ده و را کراوه ، وادیاره داره کهی پیر مهستور له سهرده می نالیدا داریکی گهوره بووه و و ه که هموی شه خسه کانی کوردستان گالا و پهرویه کی زوری پیوه بووه و به هاران جیکای کوبونه و ی کور و کهی شوخی شار بووه ، بویه نالی وا به سوزه وه ناوی نه با .

ئهم دق شوینه (سهرشه قسام) و (پیر مهستور) که نالی ناویان ئه هینی سهر و خواری شار بوون ، مهبه ستی نالبیش نهوه یسه (بسا) همو لایه کی شاری بر پیشکنی ،

يير و (تغ) و (عب) : پيري .

(۲۳) به بهرگ و بار : پوشته و پهرداخ . عهلهمدار : داری ئالآیی و پهرو پریسا ههلواسراو ، یا مروّی ئالا ههلکر . شیخ ههباس : شیخ عهباس ، یه کیک بووه له سهییده کانی بهرزنجه ، قهبره کهی زیاره تگای خهلکه ، کهوتووه ته داوینی سولهیمانییهوه . جاران بهو دهور و پشتهیان ئهوت کهره کی جوله که کان . ئیستا پیی نه کین که کود کی شیخه باس . بینه وا : ههرار و روّت و قوت . شه خس : بنیاده م ، یاخود قهبری پیاو چاك . عوریان ، وقت .

وانه: سهری له شهخسه کهی شیخه باسیش بده ، برانه وه الا جاران زیاره تکا و سه برانکای خه ککه و ، داره کهی سهری که نهوه نده ی نالایی پیا کرابو بوبو به دار نالایی ، یا نه توت نالایی هه لکری شیخه باسیه ، وه حاران به پارچه پهروی نالا و والا زازاوه ته وه ، یان هیچی پیوه نهماوه و وه الا پیاوی زوت و قوتی لی هاتووه ، یاخود بووه به شهخسیکی بی پهرو و پاله ا ههرچه ند (دار) و (شهخس) جیان اله شهخسیکی بی پهرو و پاله ا ههرچه ند (دار) و (شهخس) جیان اله کاردووه به شهخس .

عهلهمداري (چن) و (ت) و (ك) و (مز) و (اح) و (من) : عهلهمداره .

ئایا به جهمع و دائیرمیه دموری (کانی با)، یاخز بووه به تهفریقهیی شوّرش و نوشتور ۱؛ (۲٤)

(سهیوان) نهظیری گونبهدی کهیوانه سهبز و صاف ، یاخق بووه به دائیره یی ئهنجومی قوبقر ؟! (۲۰)

به نینی نهم نوسخانه مه عنای شیعره که تازاده یسه که گوری و (شیخ هم باسی نه که کوری و (شیخ هم باس) نه بین به (موبته دا) و (عه له مدار) که به پتی نوسخه کانی تر موبته دا بو ، نه بین به خه به دو هسه ، هسه باس (کم) و (گم) و (ت) و (مز) : عه باس ، گهراوه (عم) و (کم) و (گم) و (من) : کراوه ،

(۲۶) کانی با : کانی و سهراویکه لهودیوی گردی سهیوانه وه سهیرانگای به هارانی خه لکی سولهیمانییه . نهزه راهی شهخسیکیشه شه لیم خاله کردنه وهی باداریی گرتووه ته خوی . شورش : ههرا و هوریا . نوشور : و ترزی قیامه که همو زیندووان نهمرن .

واته: ناخو ئیستاش دەورى كانى با خەلكى تيا كوئەبنەو، و بە دەورى كانىيەكەدا ئەلقە ئەبەستىن بو شايى و زابواردن و ھەلپەزكى ، ياخود ، خەلكەكەي بالاوەيان لى كردوو، و وەك زۆژى قىسامەتى لى ھساتوو، كە ھەرچى گيانلەبەر ھەيە ئەمرن ؟

به جهمع و (عم) و (ت) : به جهمعی : ته فریقه یی شوّر ش و (عم) و (گم) و (ت) و (مز) : ته فریقه هی شوّر شدی . (کم) و (من) : ته فریقه و شوّر شی . (ک و (تو) و (عب) : ته فریقه و و شوّر ش و .

سهوز و سافه وهك جساران و گۆزى كەسسى سديساره كىبەر كەمپى گۆزەكان سـ پيوه ديار نييه ، ياخود گۆزى زۆرى تيا ھەلكەنراوه و وەك ئاسمانى تاريكه شەوى لىخ ھاتووە كە ئەستيرەى زۆرى پيوەبى ؟

زهنگ بی مهبهستی نالی لهم شوبهاندنه نهوه بوبی جاران سه بوان گوزی تهنها چهند که سیکی ناوداری تیا بووه وه نه نهستیرهی زوحه ل به ناسمانه وه ، به الام پاشان بووه به گوزستانیکی گشتی و خه لکیکی نودی له زانایان و شاعیر و نه دیب و پیاو چاکان تیا نیژراوه که هه ریه که بان به می به حالی خویان ، له مه بدانی خویان نامستیره یه که بوون ،

سهبز و (عم) و (کم) و (گم) : سهوز و .

(۲۹) مهکان : شویّن . کانی ناسکان : کانی و سهراویّك بووه له زوّراوای سولهیمانییهوه ، نیستا گهرّهکیکه . له سهردهمی بابانه کاندا ، و هك له شیعریّکی شیخ دوزاوه دورنه کهوی ، مهیدانی دمبازی و پیشبر کهی سواری بووه . مهلمه به : گالته جاز .

دور نیبه مهبهست له ئاسکان کچانی شوخی چاو جوانی شار بوبی که وهختی خوی چوبنه سهر ئهو کانی و ئساوه و ، هسهر به و بونهبهشهوه شوینه که وا ناو نرایی و کورانیش ئهو ناوهیان کردیی به مهیدانی گهران و رابواردنی خویان و ، ههر لهوهشهوه بابانه کان کردبیتیان به مهیدانی ترمبازیبان. دیاره لاوانی پیشبر که کهر که ببینن کچانی شوخ له نزیکبانه و لهسهر ئاوه که دانیشتون ، گهرمتر ئهبن و ئارهزوی سهر کهوتنیان زیار ئهبی . . جا لهورووه وه نالییش ئهپرسی : ئاخو کانی ئاسکان ههروه اجران جیگای کچه وه گئاسک چاو جوانه کانه که نههاتنه سهر ئاو ، یا جیگای پیشبر که کهره کانه که وه گئاسک تیژ نهرویشتن ، یاخود نه خهیر ، به ترز بووه به گلاته جاری ئهوانه ی مهگهر تهنها لاسایی شوره سوارانی به بابانیان پی بکریتهوه و ، به شهویش چول و هوله و سه که و گورک تب نهاورین نیبه مهبهستی له گورک سویای داگیر کهری عوسمای و له لورهاور دهنگی به گورک ناسازی نهوان بی . .

ئه ، شیمره تهنها له نوسخهی (چر) و (عم) و (کم) و (گم)دا ههیه . باسکهیه : (عم) و (کم) و (گم) : ئاسکه . ئیستهش سوروشکی عیشقی ههیه (شیوی ئاودار) ،
یاخو بووه به صوفیییی وشکی له حهق به دور ؟! (۲۷)
داخو دهرونی صافه ، گورهی ماوه (تانجهرو) ،
یاخو ئهسیری خاکه به لیّلتی ده کا عوبور ؟! (۲۸)
سهیریّکی خوش له چیمهنی ناو (خانهقا) بکه
ئایا زهبیعی ئاهووه ، یا چایری ستور ؟! (۲۹)

(۲۷) شیوی ئاودار : شیوتکه له تروّراوای باکوری سولهیمانییهوه بهلای سهرچناردا .

واته: شیوی (ئاودار) وهك جاران فرمتسکی دلداریی له چاو نه ژنی ، واته ئاوی پیا نه ژوا ، یان و شکی کردووه وهك چاوی و شسکه سو فییه خوا نه ناسه کان که دلویی فرمیسکیان له ترسی خوا له چاو نازوا آیاخود وهك و شکی و بی دلیی سو فییه له راستی دوره کان و شکه آ به گویره ی مه عنای دو هه ، شوبهاند نه که شوبهاندنی مه حسوسه به مه عقول که یه کیکه له شیوه ناسکه کانی شوبهاندن .

عیشقی (چر): ئەشكى:

(۲۸) تانجهرو : چهمتیکه له سهرچاوه کانی سهرچناره وه پهیدا نهبی و ، له داوینی سوله بمانیه وه به بناری چیای گله زهرده دا بهره و شاره زور مل نهنی و له (دواوان) دا نهزژیته سیروانه وه .

واته : ناخز تانجه رو که سی هه یه گویی بداتی و هه مق سالی جومالی بکا و ، به هیز و گوزه کهی جارانیه وه نهزوا ، یا پر بووه تهوه و قوز و لیخن بووه ا لیته به ری گرتووه و لیخن بووه ا گوزه ی (عم) : گوزی .

(۲۹) خانه قا : خانه قای مه و لانا خالیدی نه قشبه ندی ، له گه زه کی (دهرگه زین) که مه حمود پاشای بابان دروستی کردووه . تربیع : به هار . گژ و گیای به هار . ناهق : ناسك : چابر : به هاربه ند . ستور : چواد پن .

نالی لهم پارچه شیمره پر سوزهیدا ، تا دی میگناتیزی ههستی زیاتر به شوینتکی تابیه تیبهوه گیر نهبی ، وهك دیمان (شارهزور) و (شیوه سور) و (سهرچنار) و نهنجا خوار و ژوری سولهیمانی و پاشسان سهیرانگاکانی دهور و پشتی و زوبارهکانی ، هیچ کامی له ههستی بیر و

سهبزه له دموری گول تهزّه وهك خهططی زوّیی یار یا پتوشی وشك و زوّره وهكوّ زیشی (كاكه ستور)؟ (۳۰)

نالی له سهره تای پرسیاریا له وه زعی خانه قا ، به بای خوش گوزه ر گه که یه کهم جار سهرت کرد به دهرگای حهوشی خانه قادا چیمه نه کهت که که یه کهم جار سهرت کرد به دهرگای حهوشی خانه قادا چیمه نه که کهوی ته بهرچاو ، ده سا جوان جوان لینی ورد ببسه رهوه ، بزانه وه که جاران شوینی گهشت و تابواردنی ناسکه که مایه ی جوانییه بو چیمه نا که نامه و خوانی پره که مایه ی خواد به تابه به بان پره له که سانی نه فام و تی نه کهیشتو و له تاستی دور ، له وانه ی خوا پیان له که داگیر کهرانی تومن ، نیو ، نیو ، نیو ، نیو ، نیو ،

(۳۰) زور : زبر . کاکه سور : پیاویکی پیری به سالآچو بووه له و سهرده مه دا له سوله یمانی . خوی سیور بووه و نه لین ناوی عدولاً بووه ، ریشیکی توزی دریژی هه بووه ، ریشی پیاوی سور زهرد کاره ، با سپییش بین نه و به لکه یه تیا هه ر نه مینیته و په ،

علاءالدین سجادی ، دو چامه کهی نالی و سالم ، به غدا ، ۱۹۷۳ ،
 چاپخانهی مهماریف ، ل ۶۵ .

زیّیشی تی مُهچی (کاکه سوّر) ئیشاره ت بی به سهربازی عوسمانی که دهم و چاویان سوّر و موّیان زورد بووه .

سىمەيزە (عم) و (كم) و (گم) و (من) : سىمەوزە ، تىمەرە (مز) : پىرە ، خەططى (من) : زولفى ، زورە (عم) : زەردە ،

(۳۱) قەلب: دل . دەرق . ناوەوە . مونەووەر : نۇرانى ، رۇناك . سەقەر : دۆزەخ . ئەندەھۇر : چوارشانە و كەلەگەت ، مەبەست ئە كەسانىوايە ئەوەندە زەبەللاح بن خەلك لىيان بىرسى .

واته: ئاخق ناوهوهی خانه قا که سانی خق شهویستی نازداری تبایه که نهبن به مایهی ترقناکی بودی خوا که بندی خوا ترقناک نه بندی خوا ترقناک نه بنده و به بادی خوا ترقناک نه بنده و باده بهدکار و بهدفه سال و سیاچاره ، وه که بره له گوناهبار و پیاو خرابی وا ترتکای چاکه بان له خه لك نهرت .

له نوسخه کهی (عم)دا ئهم شیعره له پاش شیعری ژماره (۲۷) هوه په به الله و سخه که نوسخه کانی ترا به الله و به به نوسخه کانی ترا به مجوّره یه که کنید دامان ناوه ، همر نهمه شده له که کر نیچکهی شیعره کانا نه که کونجی ، چونکه نهم شیعره بو نهوه ده سنادا باسی (شیوی ناودار) بکا و ، له که کر باسی (خانه قا) دا جوّره .

له وشهى (قهلب) و (مونهووور)دا لهطافهت ههيه ، چونكه باس باسى خانه قايه و دلى نورانييش زياتر پهيوهندى به خانه قاوه هـهيه . ههروا له بهراورد كردنيشيا لهگهل (سهقهر) ورده كارييه كى جوان ههيه ، چونكه خانه قا كه جيّى خواناسييه نهين وهك بههـهشت بين و پر بي له حوريى جوان ، نهك وهك دوّزه خ كهسانى گوناهبار و سيا چاره و خويّن تالى تيا بين .

نازهنین (« پهراویزی » چر) و (کم) و (گم) و (ك و (عب) و (من) : نازدار . ده سبه ندیا نه دنین و ده چن سه رو و ناره وه ن ، یا حه لقه یا نه صغ فییی ملخوار و مه نده بور ؟ (۳۳) مه یلی بکه له سه بزه دره ختانی مه دره سه : گه و راقیان موقه ددیمه یی شینه یا نه سور ؟ (۳۳)

(۳۲) دەستبەند: دەستى يەك گرتن . نارەوەن: درەختىكى بەرز و گەورەى لق و پۆپ چۆى گەلا وردە ، لە حەوشى زۆر لە تەكىه و خانەقاكانا ھەيە بۆ سىنبەر، بەرى نىيە ، حەلقە: كۆبۈنەوەى سۆ فىيەكان بۆ يادى خوا و پرانى تەرىقەت و بىركردنەوە ئىلە مەرگ و قىلەب و قىلمىلەت ، ئەگەل بەكارھىنانى وردە بەردى گوى چەمدا ئەجياتىي تەزبىتى . مەندەبۇر: بەدبەخت ،

واته : ئاخو سهرو و نارهوه نه کانی حهوشی خانه قا له خوشیدان و وله لاوانی هه لپه و که دهستیان گرتووه دین و دهچن و لهسه د ئاوازی شنه با سهما ئه کهن ، یاخود و وله سو فییه کو لو له کان پهیوه ندیان به خوشیی و یانه وه نه ساوه ، سهریان کر کردووه و ملیان خوار کردووه و بیده نگ و سهنگن ؟

مەندەبۇر (مز) و (من) : مەندەمۇر ، ئەمىش ھەر دەسكارى كراوى مەندەبۇرە ،

(۳۳) ئەوراق : گەلآ . موقەددىمە . لاى پېشەوە . قەراخ . سەرەتا . واتە : لايەك بىھ لاى درەختە سىموزەكانى لاى حوجرەى فەقتكاندا بكەرەوە بزانە قەراخى گەلآكانيان شىينە يا سۆر ھەلگەررە . مەبەستى لەوەيە بزانى درەختەكان خزمەتيان ھەيە و ئاويان ئەدرى يانە ، چونكە ئەگەر قەراخى گەلآكانيان شىن بى، ئەوە واتە گەش و پاراون و نىشانەى خزمەت كرانيانە و ، ئەگەر سىقر ھەلكەررىي ، ئەوە سىمرەتاى زەرد بونيانە و وائەگەيەنى كەس گوييان ناداتى .

نه شگونجی مهبهستی له دره خته کان مهلا و فه قیکانی مهدره سه بی و ، مهبه سنیشی له نهوراق روا نه تیان بی چونکه و شکی و ته ربی دره خت ، به له به ربی به ربی نه شدین به به به سور شایی و خوشی بی . به به بینه مهمنای شدین و سور له مهرکام له دو مسمناکه دا پیچه وانه ی نه وی تریانه و نهمه شیشانه ی ده سه لاتی شیوری نالییه که له یه که شیمردا دو و شه مهر یه کی به دو مهمنای دری یه کتر به کاردینی .

حهوزی پزی که نائیبی دیدهی منه لهوی ، لینلاوی دانه هاتووه و ه لئ سه یلی (شیوهستور) ؟ (۳٤) ئیستهش که ناری حهوشه که جنبی باز و کهوشه که ، یارپی تیایه ، یا بووه ته مهعرهضی نوفترر ؟ (۳۵)

ئهوانهی شارهزای کتیب دهسنوسه کانی جارانی حوجره کان بن ، نهزانن وشهی (مقدمه) و سهرباسه کان له زوّر لهو کتیبانه دا به مهره کهبی سوّر یا شین نه نوسران . ههرچه ند په یوه ندیک له نیوان نهم به شین و سور نوسینه و خوّشی و ناخو شید ا نیبه ، نالی همر ویستویه تی نیشاره تیکیش بو نهوه بکا . له کوکردنه وهی (مهدره سه) و (نهوراق) و (موقه ددیمه) شدا گهیاندنی جوّره له طافه تیکی مهبه ست بوده .

بکه له (چر) و (عم) و (مز) و (عب) و (من) : بکه به . ســــهبزه (من) : ســهوزه . (ك) و (تق) : ده کهی به .

(۳۹) نائیب : جینشین . سهیل : لافاو . شیوه سور : یا شیوه سوره که به که پیشان باسمان کرد ، یا ههر شیویکی کاتی لافاو هاتنه که قوراوی سوری پیا سهربکا .

واته : حهوزه پرهکهی خانه قا جی نشینی چاوه پر له فرمیسکه کانی. منه که پرن له فرمیسکی ساف و روشن ، جا ناخلا نهویش ناوی پاك و روشنی تیایه ، یا کهس گویی ناداتی و وهك ناوی شیوه سور قور او و لیکی تیایه ؟

لتِلاوي (مز): لينشاوي .

واته : ناخو نیستاش قهراخی حهوشه کهی خانه قا وه جاران جیتگای سی باز و کهوشه کی فه قییانه و یارپی تیا نه کری ، یا بووه به پیشانگای دل لی بیزران و حهز لی نه کران و ، کهس رقی تی ناکا ؟ بهم شیمره دا ده رئه کهوی نهو سهرده مه حهوشی خانه قا نهوه نده گهوره بووه ، جینی تابه تی سی باز و کهوشه کی تیا بووه و ، لهوانه شه مههست نه وه بوین تابه تی یویست نه کا بچن بو دهره وه فه قیکان ههرکایی ناره زوی یاریبان بو ، پیویست نه کا بچن بو دهره وه مشار و ههر له حهوشی خانه قادا (وهرزش)ی خویان بکهن .

له کلاکردنه وهی (حه و شه که) و (که و شه که) دا جیناسی ناقیص هه به . باز و (کم) : بازی .

نهم شیعره و شیعری پیشهوهی له نوسخهی (من)دا بهر و دوان . (۳۳) سیراب : تیراو . بهو چیمهنه نهاتین که ناوی زوری نهدری بونهوهی ههمیشه کهش و تیراو بی . دائیره : بازنه ، دهوروبهر . جیلوه کاه : جیکای دهرکهوتن و ورشهدانهوه . زور : زبر .

واته : تهماشایه کی سهوزه و چیمه نه کهی دهور و پشتی حوجره ی نه تیکانی خانه قا بکه ، بزانه ئیستاش نهرم و سهوز و پاراوه و ئازیزانی تیا کوئه بنه وه ، یاخود که س گویی ناداتی و وشك بووه و بووه به پوشی زیر ...

نهم شیعره و شیعری پیشهوهی له نوسخهی (عب)دا بهر و دوان . له کوکردنهوهی (چاوی) و (چاوهکهم)دا لهطافهت و ، له کوکردنهوهی (نهرم) و (زور)دا طیباق ههیه .

توخوا فهضایی دهشتی فهقتیکان ئهمیّستهکهش مهحشهر میثاله یا بووهته (چوّلی سهلم و توّر) ؟ (۳۷)

له سهبز وو (عم) : به سهوز وو و (کم) و (گم) و (\mathfrak{A}) : له سهوز وو و (که) و (\mathfrak{A}) : له سهبز ویی و (مز) : به سهبز وو و و سیبر این (عم) : سیبر اوی و (کم) : سهبر ایی و دائیر و (چر) : دائیر وی و سیبر این و دائیر و (چر) : دائیر وی و سیبر این و دائیر و (پر) : دائیر و

(٣٧) فهضا: تهختان . دەشتى فەقتىكان: تەختانتىك بورە لە سەركارىز لە بەر گردی سه دواندا و تؤزی به لای گسردی حاجی شهولاوه ، کهوتووه ته روزوالتي شاري سوله بمانييه وه ، يرديكي بحكولهي دار هه بو له شيوه کهي سهرقه بران ئه په زيته وه ئه چويت ناو دهشتي فه قييانه وه . ئېسته شوېنهکهي هممو بووه په خانو . تا سالاني ۱۹٤۰ ئهو باوه و ئهو ناوه هه بوه ، ياش ئه وه ورده ورده خانق شوينه كهى داگير كرد رد ، فه قيم : كەسانىك بۇن لە تەمەنى ١٠ – ١٢ سالانەو، حوجرەى تاببەتىيان ك مز كەرتەكاندا ھەپ ، زانستەكانى ئايىنى ئىسلام و زمانى عەرەبى و ههندي بايهتي فهلسه فه و ماتماتيك و تاسمان شوناسييشيان تهخويند . تا باش جەنگى يەكەمى جيھانيش بناخەى خويندن و خويندەوارى لىـه كوردستانا ئەوان بۇن. كە لە خويندن ئەبۇنەوە ، ئەبۇن بە مەلا. لەناو ئەم مهلابانه دا زانای گهوره کهوره هه لکهوتووه . دهوری گهورهی به بدا بون و گهشه پیدان و پاراستنی شده بی کورد نهم مدلا و فه تیبانه دیویانه . ئیستاش له زور لای کوردستانا فه قییه تی ماوه ، به لام زور رّقی کردوّته کری . سهلم و تور : دو کوری فهره سدونی بادشای بیشدادی بوون ، لهنیوانی خویانا بووه به شهریان و لهو شوینهدا که شهره که یان تیسا کردووه کوشتاریکی گهوره یان له یه کتسری کردووه و قەلاچۆيان خستووەتە يەك . ئىستا بە ھەر شوپنىنى ويران و جۆل بىن ، ئەڭتىن بورە بە چۆڭى سەلم و تۇر .

واته: ناخو نیستاش ده شتی فه قیکان له به رزوریی فه قیمی یاری که ر خه لکی تهماشاکه روه له ده شتی مه حشه روایه و پره له عه شسامات ، یاخود نه یاری که ری تیا ماوه و نه تهماشاکه رو وه کو چولی جی شه ری سه لم و توری لی هاتووه د .

娄

علاءالدین سیجادی ، دو چامه کهی نالی و سالم ، به فسدا ، ۱۹۷۳ چاپخانه ی مه معاریف ، ل ۲۶ .

واصیل بکه عهبیری سهلامم به حوجرهکهم چیم ماوه ، چیمی نهماوه ، له ههیوان و تاق و ژور ؟ (۳۸) عمر خا مرسا د تا مرد تامغ از در ساخه خد

ئهو غاری یاره ئیسته پر ئهغیاره ، یا نه خو ههر غاری یاره ، یا بووهته غاری مار و متور ؟ (۳۹)

(۳۸) واته : بونی خوشی سهلام و ههوال پرسیم له کهل خوت هه لکره و بیبه و بیکه به نه حوجره کهم که تیادا نه دیام و ، بزانه ههیوان و تاق و دوری چیی ماوه و چیی نهماوه ؟

وهك له ستزى شيعره كاني يتشهوهي نالبيهوه بو خانه قا ، دهر كهوت كهوا لهوى خويندويه و زهنگ يي ههر لهوييش خويندني تهواو كرديي ، لهم شیعره و (له تیکرای شیعره کانیشهوه) دهرئه که وی که پاش بون به مهلایش خانه قای به جی نه هیشتووه و نه چوه ته هیچ کو یی تر و زی و شوينتكى ديارييشى لهوي بووه،بهلكو تا سولهيمانييشى بهجي هيشتووه ههر لهوی بووه و ، لهوانه په نهوهش بگهیهنن که ژنی نه هیناوه. به لکهمان بۆ ئەم بۆچۈنانەمان ئەرەب قەقى تا قەقى بى ژۇرى تابسەتىي نىيە و له گهل فه قیکانی تردا پیکه وه نه رین ، نالییش هه والی رور و هه یوانی ژور و تاقه کهی نهپرسسی . کهوانسه دیاره نسم ژوره نهو ژوره نییسه له كـ مل فه فيكانا تيا رياوه . ههروه ها فه تـ كه بو به مـ ملا لهو مزگه و ته به جن دیکنی که نیا خویندوره و نهجیته شوینیکی که و ژبانیکی نويّ دەسىت يخدوكا ، كەچى نالى سىززىكى تەنانسەت كەمىشى بۆ ههوارگهی نوتی پاش خانه قای ، ئهگهر بوین ، دەرنه بریوه ، دوریشه بلتین باش بون به مهلا بووه به مهلای خانه قا ، چونکه نهو برسیارهمان لى رّاست ئەبىتەرە : ئاخۇ مەلاكەي خانەقا چىي لى ھات ؟ ھەروەھا ئهگەر نالى باش بۇن بە مەلا و بەر لە چۇنسە دەرەۋەى لە كوردستان ، خانه قای به جی هیشتبایه) به و ههم و سوزه ره باسی لی نه نه کرد) نه و ههمت ستزره نیشانهی زامی نوتی لهبرنهجوهوهه .

هه يوان و (اح) : ئه يوان و .

(٣٩) غار : ئەشكەوت . ئەغيار : بېتكانە . مۇر : مېرۇلە .

واته: حوجره که نهوسا بو من و هاوزیکانم وهك نهشکهوته کهی (ثهور) بو بو پیغهمبهر (د.خ) و نهبوبه کری هاوزیی ، نیستا پر بووه له بیگانه و کهسانی نهناس ، یا ههروه که جاران دوست و برادهری

تیایه ، یاخود کهسی تیا نبیه ، چول و هوله و مهگهر مار و میرولهی تیایع ؟

نالی اسهم پرسسیارهبدا ئیقتیباسسی اسه بهسسهرهای کوچ کردنی پینهمبهرهوه کردووه له مهککهوه بو مهدینه ، که چون لهگهال نهبوبه کردا ماه یه خویان له نهشتکهوتی (نسهور)دا شساردهوه تا کافرهکان دور کهوتنهوه . ههروهها و شهی (غاری مار)یش نیشاره به بهوه که ماریک له و نهشکهوتی نهورددا به نجمی نهبوبه کری گهست .

لهنیّوان (غار) و (یار) و (مار) و ، (مار) و (موّر)دا جیناسی لاحیق و ، لهنیّوان (نهغیار) و (یار)دا طیباق ههیه . له کلاکردنهوهی (غار) و (مار) و (یار)یشدا تهناسوب ههیه .

ليسته (ك): داخو .

(.)) زار : لاواز : دهم . هیلال : مانکی بهائشهوه . نهحیف : لهر . خهیال : خهیال کردنهوه . سیبهر . خوطور : تیپهرین .

واته: لاواز بووم وه الد مانکی به شهوه و ، وه خهیال یا وه سیبه د له نوم ، بشت بهم له و لاوازیه شهوه که نابم به باری مهینه ت بو سه برشن بهم له و لاوازیه شهوه که نابم به باری مهینه ت بو سهر شانی که س ، جینگهم له ده می که سیکا نه بیته و ناویکم بینی ، یا له دلی که سیکا بریکم لی بکاته و ، نهم بهیته ی نالی له زیزی پیشه وه ی شابه یته کانی نهم قه سیده یه و به یا نالی که شهوه به کار هیتاوه ، خوی له لایه که که شهوه خوی تیا شوبهاندوه به خیال واته مادده ی نه نهاوه و ، لهم شوبهاند وه داوا نه کا که باسسی بکه ن و بیری لی بکه نه و ، کهم شوبهاند و بیر لی کردنه و می له دوم و نه بو دل . پ

هیلال (چر) و (ك) : خیلال ، خیلال جهممی خهالی ، گهای مهمنای ههیه ، ئهوهبان بن ئیره: ده س بدا پوشیخی تایبه تیبه بن ددانی پن خاوین ئه که نهوه ، (π) و (π) : ظیلال ، ظیلال جهممی ظیلله بهمهمنا سیبه و ، زار (π) : زار ،

* کاتی به کاکه حصه و کاك ناتیحم سعلماند که خیلال راستمو هیلال هعلایه ثم لاپهره چاپ کرابوهبه لام لهسعره تاکه دا راست کراوه تعوه بخیلال به شتی د مکوتری که ددانی سی دا ژننعوه و له زار د منری بم جوّره شیعره که هم له باری شکل و هم له باری محتواوه جوانتر د ه بی "

لهم شهرحی دهردی غوربه ته ، لهم سۆزی هیجره ته دل زهنگه بی به ئاو و به چاوا بکا عوبتور! (٤١) ئایا مه قامی زوخصه ته لهم به ینه بینمه وه ، یا مه صله حه ت ته وه ققو فه تا یه و می نه فخی صور ؟ (٢٤) حالی بکه به خوفیه : که ئهی یاری سه نگ دل « نالی » له شه و قی تزیه ده تیری سه لامی دور ۰۰۰ (۳۶)

(۱)) هدرچی ژان و تلانه و سوټی نالی هه په لهم قهسیده په دا ، هموی گوشینراوه ته پیالهی نهم به پتهوه . وا نهین ، زور زه حمه ته هونه رمه ند بیر له وه بکاته وه دلی بین به ناو و سه رکه وی ، که ناو سه رناکه وی ، و بینه وه بو نیشتمان ..

غوربه ته (کم) و (گم) و (من) : میحنه تسه . هیجره تسه (گم) و (من) : غوربه ته . (ت) : دور وه طه ن . (مز) : حه سره ته . زهنگه (کم) و (گم) و (من) : وه خته . (ت) و (مز) : وه خته .

چاوا : له ههمو نوسخه کانی بهردهستمانا ، نوسخه کهی (من) نهبی ، (چاوما) بو . اینمه نهممان لا یه سه ندتر بو .

(۲)) روخصهت : ریگادان . تهوه ققوف : وهستان . چاوه روانی . یهوم : روز ، نه فخ : فوکردن ، صور : شاخیکه له روزی قیامه تدا ئیسرافیلی فریشته ی مراندن و ویاندنه وه دو جار فوی پیا نه کا . به فوی یه کهم همو زیندووان نهسرینی و ، به فوی دوهم همو مسردووان زیندو نه کاته وه .

مه قامی زرخصه ته : (عم) و (گم) : مهجالی هاتنه .

(٣)) خوفيه: نهيّنج . سهنگ دلّ : دلرّه و و و بهرد .

واته : بهدزییشهوه به یاری دلرده بلتی : له ئارهزوی دیداری تووهیه نالی له دورهوه سهلام ثهنیری .

• • • • • • • • • • • • • • • • • •

رونگ بی مهبهستی نالی لهم به نهینی ههوال و سهلام بو یار ناردنه نهوه بین بیهوی بلی نه پار ناردنه نهوه بیهوی بلی نهم پارچه شیعرهم بو مهسهله به کهای گشتی تهرخان کردووه که سوزی نیشتمانه و ، نامهوی کاروباری تایبه بی تیکه بین ، خو ناشکری ههر به یه کجاری یاره کهی پشت گوی بخا ، بویه وا به (با) نه تی به دزیه وه وای پی بلی . .

یاری (تنز) و (عب) و (اح) و (« پهراویزی » من) : داری .

* * *

له خوتندنهوه ی نام نامه ی نالییهوه بو سالم ، به ناشکرا بو مان ده ر نه کهوی کهوا مه به ستی نالی ته نیا هه وال پرسینیکی عاده نی و ده ربرینی سوزی نامه یه بو و لاته کهی . شسیم هه کهی شیسم یکی سیاسییه و ، نامه یه بو و لاتیکی ژیر ده سته ی ناردووه ، شیوه ی (ده مزی ی تیا به کار هیناوه . نالی له هم شیم یکیا دق پرسیار نه کا له پرسیاریکیاندا باری ترابورد و دینیته وه پیش چاو و نه پرسی ناخو و ه له خوی ماوه و ، له پرسیاری د و همیشدا به رامبه و کهی دانه نی ، به لام به لای خرابترا ، نه له به به رو باشتر بون ، چونکه نه زانی (باشتر) له داگیر که ر چاوه توانی ناکری . ترابورد و لهم شیم انه دا می داه یک مرابته و ، کانی پرسیاری سه ده می ترقمیه کانه . که واته نالی لایه نگری خوی بو سه رده می برانه کان ده رئه نوی و ، تری تری چونی خوانیی سه ده می بری خوشیی سه ده می بیشت نه کاته و ، کانی پیش بو سه رده می ترقمیه کان دائه نی در اتریش بو سه رده می ترقمیه کان در ترد و به گوزانی ترقیمی سیاسی بر سیار له گوزانی که ای شه که در دوره به گوزانی ترقیمی سیاسی بر سیار له گوزانی که نی شمی و ایکانی شه که که که خور دوره به گوزانی ترقیمی سیاسی بر سیار که کور دوره به گوزانی ترقیمی سیاسی به کورانی دوره به کورانی ترقیمی سیار به کورانی دوره به کورانی در دوره به کورانی دوره

وهك همر ترخشنيريكي وربا و دوربين ، ههست به پهيوهندي نيوان باري دهرونيي خهلك و ترويمي سياسي لهكا، ئهمهش بهوهدا دهرئه كهوي باري دهرونيي خهلك زهوقه كهي جارانيان ماوه و ، ترابواردن و گهران و سهيرانه كهي ئهوسايان ههر ئهكهن يا نه ؟ فهقي ئهچن بو ياري كردن و ، ترمبازي و غارغاريني لاوان بهردهوامه ، يا له سايهي ترويمي ترهمي ترويمي كاهوم ههمو شتي سترراوه تهوه ؟! شيوهي ترهم بهكارهينانه كهشي ، وهك هربك بو تواناي دهربزيني مه بهست لهكهل خو دهرباز كردنيشا له چاري زهق و گويي قيتي خهفيه و جلخواره كان به سهره تايه كي زيره كانهي داناني جوريكي نويي ئهده ب دائه نري له زماني كورددا . »

قەسىدەي «مەستوورە»

مەستۇرە كە ھەسناوو ئەدىبە بە ھىسابى ھاتە خەوم ئەمشەو بە چ نازىنك و عىتابىن ! (١)

سهمع: گوێ لێگرتن .

لولو: لوءلوء . لالا: لهءلاء ، تيشك دهرهوه .

- 1 -

لهم پارچه شیعره ی نالیدا سهره تای ئهده بی ترقهه آما آراوی کوردی به به به ته ته کری که تائیستاش داب و نهریتی کومه آیه بی نه پهیشتووه جیکای خوی له نه ده بییاتماندا بکاته وه و ، شیخ زه زای تاله بانیی لی ده رکه ی کهسی تر نهم زیگه یه ی نه گرتو وه ته به به روه ها هه رچه ند ناشتوانری نهم پارچه به پارچه یه کی (هه جو) دابنری، چونکه تیکرا له چوارچیوه ی پیاهه کورون و شکو پیدانا دار تیراوه ، له دیمه نیکی به دناو کردن و نابر و بردنیش بی به شید ، نه خوازه آلا که به راب به یه کسی له میر کچه کانی نهره او و ، نه ویسش له و که که سانه یه ناویان به شسیعر و نهده به ده رکردووه ، بویه لهم زووه شه و هه به پارچه یه کی زچه شکین دانه نای نه در ی نه در ی نه در ی نه در ی نه در ته ده که که در ی نه ی نه در ی نه در

وتنی شیعری وا له لایه ن خوتنده و ارتکی مزگه و ته و ، پتر له ۱۵۰ سال به ر له نهری و ، له شساریکی له و اده به داب و نهریت و اگر و سهر پوش له سه ری و دله سینه دا و ، به رابه ر به میر کچیک ، نیشانه ی چاونه ترسان و بزیوی و جه ساره تیکی بی سنتوره له نالیه وه و ، به تکه ی نه و ناگری یاخی گهریه به له سینه یدا کلیه ی سه ند بو ، بویه ، به وای گیمه ، نه بی لهم و و هوه و به چاوی ریز لی گرتن و قه در زانینه و سه بری بکری و ، و ادابنری شتیکی نوی و گرانبه های خستو وه ته سه رگه نجینه ی نه ده بی کورد .

زازی بونی نالی له سنه دا و ، چی لهنیوان نه و و (مهستوره خانم) دا

جگه له نوسخه کانی بهردهستمان ، ئهم پارچه شیعرهمان له که شکو تیکی تریشا دیبه و ، دوّستی خوّشه ویستمان شیخ موحهمه د عهلی قهره داغی به کوری زانیاری کوردی فروشتبق ، بو نهم نوسخه به نیشاره تی (کش)مان داناوه ، نهو که شکو له ته نها نهم قهسیده به ی نالیی تیدابق .

(چر) لهسه ر نهم قهسیده په ی نوسیوه : « جواب و سوئالی حهزره تی نالى لەگەل مەستۇرەي ژنى والى » . (گم)يش لەسەرى نۇسيوه : « نالى لهو بهندی خوارهوه بدا پهلاماریکی زور ناشیرین و نازهوایانهی بردو تهسهر بویژی ناودار و ویژهوانی پایهبهرز که ماه شهرهف خانم (مهستوره)ی كوردستانيي خيزاني واليي سنهيه (* * الله به « قصيده، احتلامیة » واته: قهسیدهی شهیتانی بون ناوی هیناوه . لـه (تو)یشدا لهسهری نوسراوه: « قصیده، در تمدح مستوره حرم والی سنندج در زمان فقیهی درآنجا بخواب دیدهاست ، ایناست فرموده » . واته : قەسىدەنەك لە يىاھەلدانى مەستۈرەي خەرمى والىي سنەدا لە سەردەمى نه تنييه تبدا لهوى له خهودا دبوبه ، ئهمه ته فهرمويه تى ، له (عب) يشدا لهسهری توسراوه: «قصیده، که در تمدح مستوره زن والی گفتهاست» . واته: ئهو قهسیده یهی له پیاهه لدانی مهستورهی ژنی والیدا و تویه تی . له (اح) يشدا لهسهري تؤسراوه: « در خواب ديدن نالي رحمه الله احتلام بدختر شاه سنه ، بچه نوع گفتگو كردهاند ، واته : له خهوا بينيني شەبتانى بۇنى نالى ، بەزەحمەت بى ، بە كچى شاى سندوه ، چــزنيان گفتو کو کردووه . (خا)یش له سهر به شی یه که می نوسیویه « سوئال » و لەسەر بەشى دۇھەمى ئۆسپويە « جواب » .

^(*) آیت الله آقای شیخ محمد مردوخ کردستانی ، تاریخ مردوخ ، جلد دوم، صفحه ۱۹۱ ، بدون سال و محل طبع .

^(**) بگەرتىرەوە بۆل ١٨ – ٧٣ى ئەم كتىبە .

هاتوم ، وتی ، عوقدهم ههیه ، قهط مومکینه وا بین ؟ هیی توم ئه گهرهم مهسئهله حهل کهی به جهوابین (۲)

له ههندی بهشی نهم پارچه شیعرهدا نالی شیوهیه کی ناتهواوی (تهرجیعبهند) و (دهور)ی به دوباره کردنهوهی وشهی (قلهشایی) به کارهیناوه .

(۱) حهسنا: حهسناء ، ئافره تى جوان ، عبتاب : الزمه و كله يى . واته : مهستوره كه به ئافره تيكى جوان و ئهديبى دائه نين ، ئهمشه و هاته خهوم ، به لأم چؤن نازيكى بهسهردا ئه كردم و چؤن به كله يى و الزمه به لتم أ!

به چ نازيك و عيتابي (خب) : به چ ناز و چ عيتابي .

(۲) عوقده : گرئ . وا : كراوه (مفتوح) . ئەگەرەم : ئەگەر ئەم ، مەسئەلە :
 پرس ، داوا ،

واته: له خهوما هاته لام و وتی گری و ئالوزیسه کم ههیه ، ئاخو لهتوانادا ههیه چار بکری و بکریته وه ، یا ئساخو دهواسه ههروا به چسار نه کراوی و نه کراوه یی بمینیته وه ؟! نه گهر تو بتوانی نهم پرسیساره م بسو یه کالا بکه یته وه و ، نه گهر بشی ئسه گرییه م به وه لامی بو چار بکری که تاسته و خو جیی خوی بکری ، یا نه گهر بیتو نهم داوایه م جی به جی بکهی ، نه بم به هیی تو .

دیاره گریکه کچیتی و ، چاره کردن و کردنه وه که شدی لاقه کردنی مهستوره خوی و به ژن کردنیه تی .

له وشمی (جمواب)دا ئیشار «تیکیش کراو به وشمی (جموواب)ی عمر ه بی واته (گهرّال) که کینایه نمین له هینه کهی پیاو که لیّر «دا نالی خرّیه تی .

له (وا بع)دا لعطافهت ههيه چونكه دو معنا نعبه خشي .

هاتوم: ئەسە تىكسىتى تەنها (كش) ، نوسىخەكانىتر هەمۇيان: هسات و ، وتى (عسم) و (ك) و (عسر) و (عسب) و (من) و (كشر): گوتى ، قەط (گم) و (من): قەت ، (عز) و (كشر): قەد ، هيى تلام ئەگەر (عم) و (گم): هەر تلا مەگەر ، (عز): هاتىقم ، دياره (ئەگەر)ەكەي پەربود ، (اح) و (خا): ئىي تلام ئەگەر ، (خب): بيتو ئەگەر، مەسئەلە (عم) و (گم) و (كو) و (خو) و (خب) و (كش): موشكىلىم ،

ههر مهسئهله بیکری که به تق شهرحی کرابی مومکین نییه کهس دهخلی بکا چین و خهطا بین (۳)

ئايينه به مايينه دهبي زهنگ نوما بي

(مەستۇرە) بەمەستۇرە دەبىن موهرەگوشا بىن (٤)

حهل کهی (ت) : حهل بين .

(۳) مەسئەلە بىكر ؛ مەسئەلەي بىكر ؛ ئەو بابەتەي كەس زىي بە لىكدانەوەي
نەبردىن ، شەرح : لىكدانــەوە . (يەكالا كردنەوە) . چىن و خەطا : ولاتى
چىن و ولاتى خەتا و خوتەن .

واته: وهره تو چاری ئهم مهسه له یه و لیکی بده رهوه، چونکه ههر مهسه له یه کی که س زی پی نسه بردق که تسو به زیسره کی و توانسای خوت لیکت دابیته وه، با ولاتی چین و خه تا و خوته نیش هه نسسی و هیرش بینی، که س ناتوانی توخنی بکه وی و خوی بدا له قه رهی.

(بیکر) ئیشاره ته بو کچیتیی مهستوره خانم و ، (شهرح)یش کینایه به به ژن کردن و ، مهبهست له (دهخل)یش لاقه کردن ه ، (خهطا)یش بیشاره تیکی بو مهعنای تاوان تیایه ، مهبهستی نالی نهوه به زوبانی مهستوره وه بلی وهره تو لاقهم بکه و بمکه به ژن ، چونکه ههر کچی که داوا له تو بکا بیکه یته وه و تویش بیکه یته وه ، کهسی تر ناتوانی تاوانی والی دهستی بو بهری .

شهرحی: ئهمه تیکستی (عم) و (گم) و (تو) و (خا)یه . نوسخه کانی تر همه قد : (شهرحی)یه . مومکین (عم) و (گم): لایق . خهطا: (عم) و (گم): خها .

ئهم به يته له (من)دا نييه .

(٤) ئايينه: ئاوينه ، مايينه: ئاواوى ، تيكهل به ئاو ، دهنگ نوما: ئهوهى تيشك بدانهوه ، بهمه ستوره : بهم ئه ستوره ، ياخود: به مه ستوره ، واته: به شتى داپزشراو كه هينه كهى نالييه ، موهره كوشا: سهر قاپ كراوه ، كينايه به ئه كچى به ژن كراو .

واته : ئەبى (ئاوێنەكەى) مەستۇرە خانم بە شتێكى ئاواوى و وەك ئاو پاك بكرێتەوە تا ڒەنگ بداتەوە و ، سەرقابى مەستۇرە خۆيشى بەم شتە ئەستۇرە يا بەم شتە شارراوەيەى نالى بكرێتەوە ...

لهنیوان (الینه) و (مایینه)دا جیناسی لاحیق و ، لهنیوان (مهستوره) و

نوکتیکی ظهریفه به نهصیبی ظورهفا بین تهعریفی دهکهم ، بهلکو له بیّ دهرد° شیفا بین (۵) ئهم سیرّزه چییه میثلی سوها بین ، نهسوابین ۱! دورّزی که وهکو دورّزی سهما بین ، نهسمابین ۱! (٦)

(بهم ئەستۇرە)دا جىناسى تەركىب ھەيە .

ئابينه به مايينه : ئەمە لە تىكستى تەنھا (خا) وەرگىراوە كە نۇسبوبە (مائینه) . (چر) و (عز) و (من) و («پهراويزي» خا) : ئايينه بهم ئايينه . (عم) و (كم) : الوينه بهم الوينه . (ت) و (عب) : اللينه بهم الينه . (ك) : البنه بهم البنه . (اح) : البنه بهم البينه . (خب) و (كش) : البينه بهم ئاننه . له ههمـ و حاليكدا ئاشــكرايه نالي مهبهستي لــه دالاشتني (به مائينه)دا بهجوري كه وهك (بهم ئايينه) بيّنه پيّش چاو ، وشمالرايي و پیشاندانی دو وشهی (ئایینه) پیکهوه و دروست کردنی جیناسیک بووه ، وهك له (مهستوره به مهستوره)دا ، ئهگينا زانيويه كهس ناكهويته ئهو هه له وه نه زانی (بهم نایینه) وات (به مایینه) و (به مهستوره) واته (بهم ئەستۇرە) . نۇسيارە شارەزاكانىش ھەر بەم مەبەستە (بە مايىنە)يان به (بهم ثایینه) نوسیوه تهوه . بهمهستوره (چر) : به مهستوره . (عم) و (ت) و (ك) و (اح) و (خا) و (خب) : بهم ئەسىتۇرە . (تو) و (عز) و (عب) و (كش) : بمستوره ، بهم تُهستوره ، يا به مهستوره ، موهره كوشسا بي (جر) و (ك) و (خـب) : مهر شكابي . بـــق (موهرى) و (موهــره)ش دهست نه دا . (ت) و (اح) : مهرکشت بی . نهمیش ههر (موهره گوشاً بی) یه . (عز) : موهره شکابی . (تو) و (کش) : موهری شکابی . (عب) و (من): موری شکاین

(٥) نوکته: قسه یا بابه تی خوّش . ظهریف : خوّش ، ظوره ف : جهمعی ظهریفه ، واته مروّی رَوّخوّش و خوّش کردار و قسه خوّش ،

واته : ئەو پرسيارە ئالۆزە ، يا ئەو داوايە بابەتتىكى يا شىتىكى زۆر خۆش و باشە ، خوا بە نسسيبى باشسانى كا !. بۆتسى باس ئەكسەم و لتىكىئەدەمەوە ، بەلكو بېخ بە دەرمانى دەرد ...

به لکو (عم) و (خا) و (خب) : به لکه . (گم) : به لکی. د (رد (چر) و (عم) و (گم) و (ك) : دوردى .

(٦) سيرّز: شتى نهيّنى . سوها: يه كيك له ئهستيره كانى حهوت وانه
 به ئاسانى نابينرى . نهسمايى: نهسمرايى ، كون نه كرابى .

دوککانی توحهف ، کانی حهیا ، کانیی بهقا بی قوببهی له قیبابی نوقهبا بین ، نهقوپابین (۷)

لهم (نهکرانه مل) و (نهکرانه گوێ)پهشدا که له (نهسمران)ی دورٚزهکهوه دهرلهکهوێ ، ئیشارهتیکیتری ناسك پهیدا لهبێ .

لهنیوان (سیری) و (دوری) و ، لهنیوان (سوها) و (سوا) و (سهما)دا جیناسی لاحیق ههیه ، لهنیوان (سهما بی) و (نهسمابی)یشدا ، لهسه شیوهنوسی کون بهدیمهن ، طیباق ههیه ،

دورّرّی که وه کو دورّری سهما بی (عم) : دورّرّهی وه کو دورّری که سمایی ، (گم) و (عز) و (عب) : دورّرّیکی ، . تاد ، (ت) و (تو) و (کش) : دورّرّی وه کو دورّرّی که سمایی . دورّرّی وه کو دورّرّی که سمایی . (اح) : دورّرّی وه کو دورّرّیکی سهما بی ، (خا) : دورّرّی وه کو دورّرّیلی سهما بی ، (خا) : دورّرّی وه کو دورّرّیلی سهما بی ، به گویّسره ی ئهو سهما بی ، به گویّسره ی ئهو نوسخانه ی که وشه ی (سهما)یان به (سما) نوسیوه ، مهمنای نیوه به پته که وای کی دورّری وه کو دورّری سمراو و انه یی ، نه سمرایی .

(۷) توحه ف : جهممى توحه یه واته نایاب و عهنتیک ، قوبیه : گوماه ز.
 قیباب : جهممى قوبیه یه ، نوقه یا : نوقه یا : جهممى نه قیبه ، پله یه که لهو پلانه ی نه هلى ته صه و و في پئ ئه گه ن .

واته: ئه و شته چییه که وه له دوکانی عهنتیکه نایاب و گرانبههایه و ، کانی شهرم و شکو و حهیا و ، کانی ثریانه چونکه مندال لهویوه ده رئهچن و سهرچاوهی ئاوی زینده گانییه و ، او تکهکهی له گوسهزی خاسانی خوا ئه چن ئهوه نده به رز و پیروز و دهست پینه گهیشتووه و کهس (پیی) پیا نه ناوه تا یقویی ؟.

دو ککانی : ئەمە تىكسىتى (عم) و (گم) و (عز) و (من)ە . نوسىخەكانى تر

وهك خهيمه به پهردتيكى دو ئهستونه به پا بن سهر تيلهكى نهختن به نهزاكهت قلهشابن (۸) وهك هيممهتى صنوفت كه لهنيو خهلوه خزابن مهستور و عهزيزى شهرمف و زيفعهت و جا بن (۹)

هه مق به بن (ی)ی ئیضافهن ، به لام دیاره ههر له بهر زینوسی کون وایان نوسیوه . کانی (چر) و (ت) و (عب) و (اح) و (خا) و (خب) و (کش) به بن (ی)ی ئیضافه . دیاره لهمیشدا ههر له بهر زینوسی کون وایان نوسیوه . کانی : نهمه تیکستی (عم) و (گم) و (عز) و (من)ه . نوسخه کانی تر ، (لو) نه بن که نوسیویه (کان) ، هه مق نوسیویانه : کان ، به لام دیاره هه له به نیوه به یتی دو ههمیش به زینوسی نوی له (عب) و (من)دا وای لی دیته وه :

قوببهی نوقهبا بی ، لق و پا بی ، نهقوپایی

(A) خەيمە: خيوەت: ئەستۇن: ھەسۇن، كۆلەكە، ئەو دارەيە كە ئەدرىتە ژير تەختەى دەوار. سەرتىلەك: ئوتكەى بەرزاييى دەوار، ئەو شوينەى دەوار كە لاى سەرەوە ھەردۇ سەرەكەى دەوارەكەى تىا بەيەكئەگەنەوە. نەزاكەت: ناسكى .

واته: ئهو شته وهك دهوارى دق ههستون وابن (ههستونه كانى ههردق زانى مهستوره خوینى) كه لاى سهرتیله كه كه يهوه به ناسته درزى تن بق بن دو ئهستونى . سهرتیله كى (چر): سهرشیله كى . شیله گه : ئهو كهنده بچكوله یه له جوگهى دائه درن بسو ئاو هه كرتن بو سهرزه وى . (عم) و (ت) و (ك) و (عز) و (تو) و (من) و (كش): مدرته بله كله شهرته بابن (تو): قه له شهابن . (من): قلیشابن .

(٩) عەزىز : خاوەندەسەلات بە جۆرى كەس نەتوانى دەسستى بسى بەرى ٠ رىفعەت : بايەبەرزى . جا : جاه ، بايە ،

واته: ئهو شته ودك هيممهت و بهره كهت و لي هاتنى سؤفي وابي كه خوى خزاندبيته كونى خهدوه خانه و كهس نهييني و ، به هوى شهره ف و پايهى بهرز و شان و شكويهوه كهس نه تواني دهستى بو بهري و له بهرچاو نه بي . . .

شهره ف و (ك) : شهره ف . بع عهطفیش و بع ئیضافه ش ده ست أهدا . ریفعه ت و (ك) : عیززه ت . (كش) : ریفعه ت . بع عهطفیش و بع ئیضافه ش نه گونجی . یا کومه له زیوی بوخه لا دور له سه خا بین موغله ق به به خیلی ، به مه نه ل مشتی مه لا بین (۱۰) کاسینکی بلورینی نخونی له سه را بین نه ختیکی له به ر مه وجی له طافه ت قله شابین (۱۱)

ئهم بهیته و بهیتی پاشــهوهی لــه (عم) و (کم) و (ت) و (اح) و (خا) و (خب)دا له شویّنی یهکتردان .

(۱۰) بوخه لا: بوخه لاء، جهممی به خیله واته زژد و پاره پیس . سه خا: به رچاو فراوانی و به ده س و ده هه نه یی . موغله ق: داخراو ، قوچاو . مشتی مه لا: کینایه به له نه کرانه وه و هیچ لی نه بونه وه .

هیشتا مهستوره ههر لهسهر پرسیاره کهی شهروا و ورده ورده نیشنانه کانی دهرئه خا ، بوئه وهی ای پرسراو هه لی بینی چییه ، نه لی : نهو شته چییه که نه لینی کومه له زیوی بنیاده می پاره پیسه که هیچی له دهست نه بیته وه و ، له بهر زودی ده رگاکهی داخراین وه که بلین مشتی مهلایه نو قاوه ، که س بوی ناکریته وه ؟!

سهخا (اح) و (« پهراويزي » خا) : خهلا ، خهلا : چولتي ، بهم پيه ئهم نيوه به يته وا نه خوينريته وه :

یا کومه له زیوی بوخهلا ، دور ، له خهلا بی

واته: له شوینیکی دور شاررابیتهوه ، له چولییهك . به گویرهی نهم نوسخانه لهنیوان (بوخهلا) و (خهلا)دا جیناسی ناقیص نهبی .

(۱۱) بلورین: شوشه یی . نخونی: سهره و نخون کراوه . سهراب: سهراو . مهوج: شه پول .

واته : ئەوە چىيە كە كاسەيەكى شۆشە لە سىەرئادىك سەرەونخۇن كرابىتەوە و ، لەبەر ناسكىى لەزادەبەدەرى خۆى تۆزىكى درزى بردبى أئشتوانرى (لە سەرابى) بە (لەسەرا بى) بخوينرىتەوە ، واتە : بەسەرەوە بى ، بەمپىيە نيوە بەيتەكە تىكزا صىغەتى (زيوەكەى) بەيتى يېشىق ئەبى ،

کاسیخکی (چر) : کاسیخکه . (عم) : کاسه یکی . (گم) : کاسه یکی . به الآم سه نگی به یته که تیك نددا . بلتر رینی نخونی : نهمه تیکستی (من) و (خا) به . (چر) و (تو) : بلتر رین نخون بی . بن (بلتر رین و) و (بلتر رینی) یش ده س نه دا . (عم) و (گم) : بلتو رین و نخونی . (ت) : بلتو رین نخونی . بن (بلتو رین و) و (بلتر رینی) یش ده ست نه دا . (ای) و (عب) و (اح) : بلتو رین و نخون بی . یاخز پهله بهفریکی که ئهصلهن نهشکابی قهندیلی مونیر و گوزهری ئاب و ههوا بیخ (۱۲)

کام ئاب و هەوا ؟ موعتەدىلى نەشئو نوما بىخ يەعنى لە وەسەط كانىيە گەرمىيْكى تىخزابىخ (١٣)

> لەو كانىيەدا چۆزەرە زىواسى زووابى بەو چۆزەرە زىواسە كەمنىكى قلەشابىن (١٤)

مهمنای نهم به پته و دو به پتی پاشهوهی پیکهوه لیك نهده پنهوه .

که ئه صلّه ن (من) : له ئه صلّه . مونیر و (عسم) و (گم) و (ك) و (تو) و (خا) و (خب) : مونیری . (ت) و (عب) و (اح) : مونیر . بغ عه طفیش و بغ ئیضافه ش ده ست نه دا . (من) : نسه میری (\S) . گوزه ری (ت) و (عب) و (اح) : گوزه ر ، دیاره (گوزه ری) یه .

(۱۳) موعته دیل : گونجاو ، فینك ، نه شئو نوما : پیکه بشتن ، وه سهط : ناوه زاست ،

ئاب و (گم) ئاو و ! . نهشئو نوما : ئهمه تیکستی (خا)یه . نوسخه کانی تر همه و اگم) هموریان : نهشوو نوما . کانییه گهرمیکی : ئهمه تیکستی (عم) و (گم) ه . (چر) و (عز) و (عب) و (کس) : کانی گهرمکی ، به الام سه نگی به یته که تیک نه دا و (چر) خویشی له پهراویزا نوسیویه نه بی (کانییه وه) بسی . (ت) و (ك و (اح) و (خا) له که ل هه ندی جیاوازیی تینوسه ا : کانییه کی گهرمکی . و (اح) و (خا) نهده که کهرمکی . دیاره (گهرمیکی)یه . (خب) : کانییه کی گهرمی ، تیزایی تهمه تیکستی (عم) و (گم)ه . نوسخه کانی تر همه و باره هه ندیکیان له نک نه بن .

(۱٤) واته : یاخو نه و شوینه کامه به کهس رجهی تیا نهشکاندووه و بهسهریا نهرویشتووه و ، اوتکهی بهرز و سپیی قهندیل ناسسا و گوزهری ناو و

⁽۱۲) قەندىل : چياى قەندىل لە رۆۋەلاتى باكۆرى كوردستانى عيراق . مونى : رۆناككەرەوە .

یا قهصری موعه للا که له ناوینه کراین یا غونچه یی نهشگوفته که ناوی نه دراینی ؟! (۱۵) یا گومبه دی نه زهه تگه هی نیو باغچه سه را بین ئه لوانی گولامیز و شه که رییزی تیابی ؟! (۱۲)

ههوای لهباره بن پیکه پشتن و گهوره بنن ، چونکه له ناوه زاستی نهو به فره سارده دا کانییه که به سارده دا کانییه که مهدار هاتووه و چوزه ره زیواسیک خواوه و ، به زووانی نهو چوزه ره زیواسه که میاک له یه نه به نووه که شهقی بردووه ؟

مهبهست له په له به فر نهمبهر و نهوبهری رانی سپیی مهستوره به که شورننی بهرزی هه به شوبهاندویه نی به قهندیل و شورننی نزمیشی هه به که (ناو) و (ههوا)ی پیا نه روا و مایه ی نه ش و نومهای مناله له سکی دایکدا . مهبهست له (کانیی گهرم) و (چوزهره ریواس) و (قلهشانه کهشی) ناشکرانه . .

له و کانپیه دا (چر) و (عز) و (تو) و (عب) و (من) و (کش) : له و کانپیه وه .
(قراستی (چر) و (ك) و (عز) و (تو) و (عب) و (من) و (کش) : رقواستی م .
(عسم) : رقواس . دیاره (رقواستی) یه . (ت) : رقواستی . دیاره (رقواستی یه . (ت) و (ك) و (تاو) و (عب) و (من) و (کش) : داین . به و (ت) : له و .

(١٥) قەصرى موعەللا: كۆشكى بەرز ، نەشگوفتە: نەپشكۇتۇ ،

واته: یاخود نهمه چبیه نه نین کوشکیکی بهرزه نه ناوینه دروست کراوه ، یا خونچه یه کی نه پشکوتووه چونکه (ناو)ی نه دراوه تا (بپشکوی) ۶ دیاره نه کهر خونچه ناو نه دری ناپشکوی ، به لکو سیسیش نه یی و نهمری . .

غونچەيىن (گم): خونچەيىن . (من): باخچەيىن .

(۱۶) گومبهد: گومهز . نهزهه تکه ه : شوینی رابواردن و سهیران . نهلوان : همه و رهنگ . گولامیز : گول نامیز ، تیکه ل به گول . شه کهربیز : نهوه ی نهوهنده شیرین و خوش بی شه کر له به رچاوی خه لك ببیز رینی .

واته : یاخود ثممه چیبه ئه نینی گومهزی جینگای سهیران و زابواردنه لهناو باخچهی کوشك و تهلار تیدا ، همو جوره بون و تامیکی خوشی وای تیامه که له گولدا ههین و شه کر له بهرچاوی بنیادهم ببیزرینی !!

یا قورصی نمه لئه ههروه کو مهزمه ز به ضیا بی جیّی قهطره یه گاویّکی له تیودا قلهشابی ؟! (۱۷)

یا گرده کی گردیکی که شیرین هه لیداین گردی نمه کین ، یه عنی گیای لین نه زووایین (۱۸)

گومبه دی (چر) و (aa) و (ba) و (ba) و (ba) و (ba) و (ba) و (ba) : گونبه دی . نهزهه تکه هی نیو (ba) و (ba) : نهزهه تکه هه نین و (ba) و (ba) : نهزه ای . گولامیّز و هه نه نیز و (ba) و (ba) : گولامیّسزی . (ba) و (ba) و (ba) : گولامیّسزی . (ba) و (ba) و (ba) : گولامیّسزی . (ba) و (ba) و (ba) و (ba) : گولامیّسزی . (ba) و (ba) و (ba) : گولامیّستنه . (ba) و (ba) و

نیوهی دوّههمی نُهم بهیته و بهیتی پیشهوهی لسه (چر) و (ك) و (تو) و (عب) و (من) و (كش)دا لهجیّی پهكتردان .

(۱۷) قورصی نمه ک : پارچه خوی که بوین به کو تو . ضیا : تیشک . واته : پاخود نهمه چییه خوی نه تینی کو تو خوییه و وه پارچه بهردی مه زمه و تینها جینی د تو پی (ناو) له ناوه زاسته که پدا درزی بر دووه ؟!

جتی (عم) و (ت) و (ك) و (اح) و (خسا) و (خسب) و (كش) : جنى . بغ (جتی)یش دهستهدا . لهنتودا (چر) و (عب) و (من) و (كش) : لهنتودا

(۱۸) گردهك : تەپۆلكەى بچكولەى سىلەر گرد . ھەلىلىدابى : پەيدابسۇبى و ھەلكەرتبى . نمەكىن : خۇش و بەتسام و خوى . شۇرە زەوى كە سىلىي بكاتەوە و گياى ئى نەزوى .

مهمنای ئهم بهیته و دو بهیتی پاشهومی پیکهوه لیک نهده پنهوه .

مهبهست له (گردهك) و له (گرد) و له (گيا) ئاشكرايه . .

لهنتوان (گردهانه) و (گردتیان) و (گردی)دا جیناسسی ناقیص ههیه . لهنتوان (شیرین) و (نمهکین)یشدا تهناسوبیتکی جوان ههیه .

گرده کی (گم) : هەروه کو . شیرین (چر) و (عم) و (گم) و (ك) و (تو) و (عب) و (من) : تازه . گردی (چر) و (ت) و (تــو) و (عب) و (اح) و (خا): گرد . بغ (گردو) و (گردی)یش ئه گونجنی . (من) : گرد و . دامیّنی به ئهنواعی گول و مل خهملاّبین گهنجیّکی تیّدا بین که طیلهسمی نهشکابین (۱۹)

حوققیّکی زمرّی صافی لهسهر بانی نرابی نهختیّکی به صهد صهنعه تی (مانج) قلهشابی ؟! (۲۰)

تيدابي (ت) و (اح) و (خا) : تيا بي .

(۲۰) حوققینکی : حوققه یکی دوققه : سیندوقی بچکولانهی بونخوشتی و ورده شتی پیویستی ئافرهته . زهر : زیر . مانی : وینه کیشینکی بهناوبانگی ئیرانی بووه .

واته : یاخود نهمه چییه گردو لکه به به به به گردیکه وه هه لکه و تبین و دیمه نی زور جوان بین ، گردو لکه به کی به تام و خوی بین ، سپی بکاته وه و گیای لی نه توی ، داوینه کهی به همو جوره گولیکی جوان تازابیته وه و ، گهنجیکیشی تیا شار رابیته وه که سهیشتا ده ستی بو نه بر دبین ، (مه شهوره گهنجینه ته لیسسمه که نه کریته وه گهنجینه که ده رناهینری) ، قوتو به کی زیری بی گهردی به سهره وه دانرابی ، توزیک له و قوتو وه به هه زار زه حمه به هونه رمه ندیکی وه که (مسانی) درزیکی بیچوکی تی کرابی ؟!

⁽۱۹) دامین : داوین . خهمالابی : رازابیته وه . که نج : خهزینه . طیله سم : طهلیسم ، پارچه کاغهزیک یا پارچه میتالیکه جاد و گهران چه ند و شه و نه خش و خشته یه کی این نه نوسن گوایه بو چاوه زار و شستی وا باشه . کراوه به کبنایه له زاز و نهینی و شتی پسه ی پی نه براو .

یا زه سی یه تیمینکی که بین به رک و نه وا بین خه لطان و سه راسیمه : نه داکیک و نه بابین (۲۱) فیسینکی سپی و تو ندی له که لله ی که لی نابی هیشتاکو له حه ق جینگه یی خاصی نه در ابی (۲۲) چهسپیده و و خر هه روه کو به رقالبی دابی نه ختینکی له به رتو ندی یو سفتی قله شابین ۱۴ (۲۳)

(۲۳) چەسپىدە: چەسپاوو پر بە پر .

واته : یاخود نهمه چییه سهریکی روتی بی کلاو و بینازی ههتیویک ،
توشی دهرد و مهینهت و سهرگهردانی بوبی کهسیکی نهبی خرمه ییکی
بکا و دهستیکی پیا بینی ، فیستیکی سپی و توند و توند و توندی نابیته سهر
خوی که وه له سهری کهچهل هیچ توکی پیوه نییسه ، فیسته که
خو و پربه پری سهره که بی وه له بلیی له قالب درابی و نهوه نده اوس و
توند بی به سهره که ، به ته وای نهیگر تبی ، بویه توزیکی شه قی بردبی !!
مهبهست له (سهر) و له (بی توکی سهر) و له (فیستی سپی)یش
ناشکرا و دیاریه و له وه زیاتر رون کردنه وهی ناوی .

ههروه کو بهر (چر) و (تو) و (عب) و (من) : ههروه که تهبهر . همروه ها له (عز) و (کش) پشدا به لام له که ل هه که به کدا له نوسینه وهی (ههروه که) دا

ﻣﺎﻧټ (ﭼﺮ) ﻭ (ﺗﻮ) ﻭ (ﻋﺐ) ﻭ (ﻣﻦ) ؛ ﺑﺎﻧټ . ﺑﺎﻧټ : ﺧﻮﺩﺍﻭﻩﻧﺪ . (ﮐﺸﻦ) : ﺑﺎﻥ . ﺩﻳﺎﺭﻩ ﺋﻪﻭﻳﺶ ﻫﻪﺭ (ﺑﺎﻧﻲ)ﭘﻪ .

⁽۲۱) زوئس: سهر ، بهتیم: ههتیو ، بهبهرک و نهوا: زوت و لات و بهناز ، غه لطان: تیوه کلاو ، سهراسیمه: سهرسام و داماو ،

مهعنای نُهم به یته و دق به یتی پاشه وهی پیکهوه لیک نه ده ینه و ه .

یه تیمیکی که بی (عم) و (گم) : هه تیویکی که بی . (ت) و (اح) : یه تیمی که بی ، غه تطان و (ك) و (کش) : غه تطان ، دیاره تهمیش به (و) هوه یه . داکتك و (گم) : داکتك و .

⁽۲۲) سپی و (عم) و (گم) و (ت) و (خا) و (خب) : سبیبی ، توندی (چر) و (ت) و (ك) و (عب) و (اح) و (من) و (خا) و (خب) و (کش) : توند، دیاره (توندی)یه ، له حدق (خا) : به حدق .

دورجی*نکی موجهوههر که ههمق حوسن و بهها بین* دورزی*نکی مونهوو*در که ههمقر ئاوی صهفا بین (۲۶)

بهیضتیکی شوتورمورغتی کهوا تازه کرابی ومك بهیضهیی بهیضا به ضیاوو به سهنا بین (۲۰)

به (همروه کو) . قالبی (ت) و (ك) و (اح) و (خا) و (خب) : قالب ، ئممیش همر (قالبی)یه ، توندی یو سفتی (عم) و (گم) و (اح) و (خا) و (خب) : سفتی و توندی .

(۲۶) دورج : توتویه که ژنان زیّز و خشل و شتی گرانبه هـای خلایــانی تیا ههٔلژهٔ گرن . موجه و ههر : پر له گه و ههر . حوســـن : جـــوانی . به ها : زازاوه پنی . مونه و و هر : رّوناك . صه فا : پن گهردی و خاویدی .

و نه : یاخود نهمه چییه توتویه کی پر له کهوههر هموی همر جوانی و زازاوه یی بی ۱؛ نهمه چییه دورزیکی روناك که همولایه کی ناویکی خاوین و بی کمرد بی وهك بلیی تهنانه خویشی ناوه ۱؛

لهنتوان (دورٌ) و (ناو)دا تهناسوب ههیه .

مونهووهر (چر) : مودهووهر . مودهووهر : خز . ههمؤ (خب) : پری .

(۲۵) بەيضىتكى : بەيضەيتىكى ، ھىتلكەيەكى ، شوتورمسورغى : رەك ھىى وشىترمورغ ، بەيضە : پەردەى بۇك ، بەيضا : بەيضاء ، سىن ، سەنا : بەرزى و شكل ،

واته : یاخود نهمه چییه له هیلکهی وشترمورغ نهچی تازه کردبیتی هیشتا هه نمی ناوسکی وشترمورغه کهی لی ههنسیی وهك پهردهی بوك سپی و خاوه ن شکو و بهرزی بی ا

لهنتوان ههردق (بهیضه) و (بهیضا)دا جیناسسی لاحیق و ، لهنتوان (بهیضا) و (به ضیا)دا و شهاراییهای ههیه ، لهسهریکهوه له جیناسی تهرکیب و له سهریکیکهوه له جیناسی قهلب نهچی .

به بضیّکی (عم) : به یضه یکی ، شو تورمورغۍ (عم) و (کم) و (ت) و (ك) و (عز) و (تو) و (کش) : شو تورمورغ ، سه نا (ت) : به صه فا ، (اح) و («پهراویزی» خا) : سیا ، زهنگه مه به ست له تاریکایی بی .

خرچیکی مودهووه ر، به عهسه ل گاوی درابی نهختیکی له به رحوسن و حه لاوه ت قله شابی ؟! (۲٦) یا خود وه کو ختری شاهیده ، با وه صفی وه هابی : سیمین مهمکینکی هه که تازه هه لیدا بی (۲۷) یا تازه هه ناریکی که ناری گولی مابی بی درز و قلیش میثلی شه مامینکی ته لا بی (۲۸)

واته: یاخود نهو کاله که خرچه پی نه که یشتووه چیه له که ل پی نه که یشتنیشیا نهوهنده شیرینه نه کنی به هه نکوین ناودراوه و ، له به ر شیرینییه له زاده به ده ره کهی توزیکی به ناسته م درزی بر دووه ؟!

خرچینکی (عم) : خرچهیکی .

(۲۷) سیمین : سپی وهك زیو . هه که : که ، زاراوه یه کی (گورانی)یه . مهمنای نهم به یته و دق به یتی یاشه وهی پیکه وه لیك نه ده ینه و .

با (عم) و (گم) : بـق . مهمکیکی هه که تازه : نهمه تیکستی (عب) و (تو) و (کش)ه . نیمه نهممان هه نبرار د چونکه چهوار نوسخه لهسهری هاوده نگ بون و ، وشه به کیشه بو به کهمجار نالی به کاری دینی و ، زاراوه به کی دهسه نی به کن له دیالیکته کوردیه کونه کانه و ، نالبیش عاده تیه ی وشه له زور دیالیکته وه خوازی . (چر) : مهمکیکی بی که تازه . (عم) و (گه) و (عز) : مهمکیکی ته و و تازه ی . (ت) و (اح) و (خا) : مهمکیکی ته و و تازه . هه نیداین (تو) : مهمکیکی وه کو تازه . هه نیداین (تو) : گونی داین .

(٢٨) كەنار: ليوار ، قەراخ . شەمام : شەمامه . تەلا : زير .

⁽٢٦) خرچێکى : خرچەيەكى . خرچە : كاللهكى نەگەيق . عەسەل : ھەنگوين . حدلاوەت : شيرينى .

بۆ تەجرەبە تا لەذذەتى شىرىنى ئەدا بىخ ئەختىكى وەكتر دىدەيى دەرزى قلەشابىي ؟! (٢٩)

یاخز ، مهثهلا ، میثلی نه وا بیّت و نه وا بیّ مهشهقرر و خهفتی ههروهکو عهنقاوو وهفا بین (۳۰)

ته لا : ئەمە تىكسىتى تەنھا (خب)ە . نوسىخەكانى تر ھەمۋيان : طەلا .

(۲۹) ئەدا: جى بەجى كردن ، دىدە: چاو .

واته : یاخود نهو پرسیاره وه آم نه دراوه به و شتانه نه شوبه پنین که تالیستا باسمان لی کردن ، به لکو شته پرسیار لی کراوه که له خویدا چونه ههروا وه صغی بکه ین ، بلتین نه و مهمکه سپییه زیوینه کامه به که تازه و ته ته هدیداره و ده رکه و تووه ۱ نه و هه ناره تازه ده رکه و تووه کامه به که هیشتا گوله که ی نه دوه ریوه و به قه راخیه وه امامه ی درز و قلیشی تی نه بوه و و به قه راخیه و مامه ی زیره ، ته نها بو تاقی کردنه و و هه ست کردن به شیرینیه که ی نه ختیکی نه وه نده ی کونی ده رزیه که شده ی بردووه !

به گویّرهی شهم مهعنایه ، نهوهی که نالی وتی گوایه شهه پرسیار لیکراوه که ، وهك خوی چونه وای وهصف نه کا ، تهنها بو زیاده زهوی بو . نهگینا نهم جوّره وهصف کردنهش ههر شوبهاندن بو .

نه شتوانری مهعنای نیوه ی یه کهمی به یتی یه کهمی نهم سی به یته وا لی بده به نه به نه و شته لی بده و بند به و بند و بند و بند و بند به و بند و بن

تا (چر) و (ت) و (عز) و (تو) و (من) و (خب) و (كش) : وا . هه له يه . له پيشانا (دا) بووه . (اح) : دا . قله شا (گم) : قه له شا . (من) : قليشا .

(۳۰) مەئەلا : بۆنمىۋنە . خىمەنى : نادبار ، نەتئىلى . ھەنقا : بالسدارىكى ئەنسانەيىيە دەنكى ھەيە و رەنكى ئىيە .

واته : یاخود نه به چیبه نه وه که شتانه یه پیشان شوبهاندمان پییان و ، نه وه ک نه وه شتانه یه پاشان شوبهاندمان پییان و ، نه وه ک نهو شتانه یه پهناوبانکه ، که چی که به به پهناوبانکه ، که چی که به به پهناوبانکه ، که پهناوه ی پیاوه تی که به در پانیشمانا که خه که باسیان که کهن و که ژبانیشمانا کی کیمان تیبان ناکه وی .

صاحیّب زور و زیوی که فریبی عوقه لا بی (۳۱) ئیکسیری طه لای ئهحمه ری چه ند قهطره له لا بی (۳۱) دهعوای ئومه را چه نده لهسه ر ته ختی کرابی چه ند خویّن که زژابیّت و چ خویّنی نه زژابی (۳۲)

مه نه لا (ك) و (عز) و (تو) و (عب) و (من) و (كش) : مه نه لى . ميثلى (ت) و (عب) و (اح) و (خا) و (خب) : ميثل . دياره نهميش همر (ميثلى) يه . (٣١) فريب : هه لخه له تاندن . ئيكسير : مايه يه كي كيميايييه نه لاين مس نه كا يه زير . طه لاي نه حمه ر : زيري سور .

واته : یاخود نامه چییه که خاوه نی زور و زیوتیکه ته نانه ت پیاوی زیره و تیکهیشتویشی پی هه نشه خله تی و ، چه ند د توپیک له و شته ی لایه که لای خه نسک نهوه نده ی نه و نیکسیره ، گرانبه هایه ، که زیری سوری پی دروست نه بی ، مه به ست له خوینی کچینییه که له کومه نگای کورده واریدا زور به بایه خه و به نیشانه ی سه ربه رزیی کچ نه دریته قه نهم ، زیری که فریب ، نهمیش دیری که فریب ، نهمیش هه ر (فریبی)یه ، (ت) و (اح) و (خا) : زیو بیت و فریب ، نهمیش هه ر (فریبی)یه ، (کش) : زیوی فریب ، به پیی نه م نوسخه یه نه بی (صاحیب) در اصاحیب) به رسخه یه نه بی (صاحیب) به رسخه یه نه بی در امامیس به (فریبی) بخوین ریته وه ،

(۳۲) دهوا : کیشه و ههرا . ئومهرا : جهمعی نهمیره واته پادشاه .
واته : یاخود نهمه چییه نهوهنده نایاب و بهنرخه پادشاهان چهند
شهریان نهسهر تهخته کهی کردووه و ههرکامیان ویستویه خوی نهسهر
تهختی دانیشی و ، چهند خوین نه شهرا نهسهر نهو رژاوه و ، نهو خوی
کهس نهیتوانیوه دهستی بو بهری و خوینی بریژی . مهبهست نه (تهخت)
لاشهی مهستوره و ، مهبهست نه (خوین رژاندنی) لاقه کردنیهی . .

ئەشكونجى مەعناى نيوە بەيتى دۆھسەم ئەوەبى مەستۇرە چەند جار خوينى عادەتى مانكانەى ئى رژابى ، بسەلام خوينى كچينىيى ھيشىتا ئى نەرۋابى .

 کی بی له جیهاندا چ گهدا بیّت و چ شا بی تهرکتیکی وهها ناسك و پر لهذذهتی ... ؟! (۳۳)

* * *

دیّوانه که زانت که دهبی عوقدهگوشا بی ههستاوو گوتی : ئهشکی زّهوانم به فیدا بین ! (۳٤)

(۳۳) تەرك ، تەرەك : كچى نەكراوە ، ئەشگونجى (تورك) بى كە كىنايەيە لە نازدار و دلدار .

له پاش نه و هممق پرسیار و ناوونیشان هه لدانه که (نالی) به زوبانی (مهستوره)وه گیسرایهوه ، نهم به پته نهبی به پوختهی پرسیاره که و ، به پته کانی پاشه وهش وه لامی پرسیاره کهن .

تەركىكى : ئەمە تىكىستى (اح) و ((پەراويزى » خا) يە . (چر) و (ك) و (تو) و (عب) و (من) و (كش) : سيرزيكى . يا بەمەعناى (نهينييەكى) يا (سورزەبەكى)يە ، واتە : ناوكىتكى ، كە كىنايە بى لە خوار ناوك! . (عم) و (گم) : سىمتىكى . (ت) و (خا) : طورفەيكى . طورفە بە شىتى ئەلىن ئەدەندە ناياب بى كەس وينەى نەدىبى . نازك (عم) و (گم) : ناسك .

۱ - پرسیاره که تیکزا پره له ته عبیری ناسکی ئهده بن و مه جاز و کینایه و شوبهاندنی روان بیرانه و ۱ به زه حمه له گه ل نهم زه قی و بیره رده بییه دا نه گونجی که لهم به بیته دا هه به .

(٣٤) ديوانه: شيّت . دهرويش ، كينايه به (هينه كهى) نالى . عوقده كوشا:

ئهم صاحیّبی تەشریحه دەبین ھەیئەتی چا بین ھەم شاریح و ھەم جاریح و مقرضتیحهگوشا بین (۳۵)

گرێ کهرهوه . کینایه به وه لامدانه وهی مهستوره و جێ به جێ کردنی داواکهی . نه شکی زهوان : فرمیسك . کینایه به له (ناو) .

واته : که مهستوره له پرسیاره کهی بووهوه و (دیوانه کهم) تی گه پشت کهوا (کردنه وهی نهم گرییه)ی خراوه ته نهستن و تراسبت بووه و و تی نیاخوا (فرمیسکی ترهوان)م به قوربانت بی ! . . تاد . پاشماوه ی قسه کانی له به پته کانی پاشه و ه دا باس کراوه . .

گوتی: ئهمه تیکستی (عم) و (ك) و (عز) و (تو) و (عب) و (من) و (كش)ه. نوسخه كانی تر همو : وتی .

(۳۵) صاحیّبی تهشریح: خاوه نی لیّکوّلینه وه و لیکدانه وه و یه کالآکردنه وه . ههیئه ت : دیمه ن . چا: چاك . شاریح: لیّکده ره وه و یه کالآکه ره وه . جاریح: رّه خنسه گر و بریندارک و . موضیّحه گوشسا: رّون که ره وه ی لیّکدانه وه . برینیک بگاته سهر ئیسک .

واته: وتی پرسیاره کهت پرسیاریکی قسورس و گرانه و به هه مسو کهس لیکنادریته وه ، که سیکی جوان و شوخ و لی هاتوی نه وی ، شت باش لیک بداته وه و پییبکری یه کالای بکاته وه و ، ده خنه گر بی و بتوانی زام بکا و ، دون کردنه وه کانی لیک بداته وه و برین بگه یه نیته سهر نیسک . . بیجگه نهم دو مه عنایه ش که بو هه رکام له و شه کانمان باس کرد و ،

بغ تو ند و زدقق مه تنی مه تینی حوکه ما بی ته دقیقی ئه میش سیززه ده بین خوفیه ئه دا بین (۳۹)

لهوانه به نهم به بته ئیشاره تیکیشی بونه وه تیابی که نالی له سهرده می لاو یتبدا کوریکی شخو و قوز و برمین بوین ، چونکه لهلایه که وه نه نه جی به جی به جی به حی کردنی داواکهی مهستوره که سیکی وای نهوی و ، له سهریکی که شهوه عه قبل نایگری ده سبت به خیری خواوه بنسی بو که سینکی تر ،

(٣٦) مەتن : كتيبى خويندنى مەلايانە ك بەتەنها خىرى راست نەكريتەوە و پيويستى بەلىيكدانەوە و لەسەر ئۆسىن بى ، پشت ، مەتىين : پتەو و توند ، حوكەما : جەمىمى حەكىمە واتە فەيلەستوف و زۆرزان ، تەدقىق : وردەكارى ، خوفيە : ئەينى ، ئەدا : بەجىمىنان ،

واته: نهوهی ، با نهوشتهی ، نهم پرسیاره لیک نهدانهوه یا نهم شته یه کالاً نه کاتهوه ، نهبی نهباره ی توندی و زه قبیهه و هو ک تیکستی نهو کتیبانه بی که فهیله سوفه کان نوسیویانه ، یا وه ک پشتی نهوان قایم و پته و بی ، دیاره وردکردنهوه و لیک کدانهوهی نهمه ش به هموکه س ناوتری و نهیی به دزییهوه بکری ، یاخود نهم (لیکدانهوهیه) کاریکه نهبی به نهیی و له شوینی تایبه تیدا جی به جی بکری .

نهرم و خوّش و مونتیج وهکو بهسطی ئودهبا بین طوّلانی بو بهرجهسته وهکوّ دهستی دوعا بین (۳۷)

شهو نائیم و قائیم ، عەلەمی بابی زەضا بین بیدیده هەنستی به مەئەل عەینی عەصا بین (۳۸)

لهنتوان (مهتن) و (حوکهما) و (تهدقیق)دا تهناسوب و ، له (مهتن) و (تهدقیق)دا تهناسوب و ، له (مهتن) و (تهدقیق)دا تهوریه هه به . له هینانی وشهی (مهتن) و دانه بالی (توندی) و (تهقی) یشدا بولای ، ئیشارت بو تهو پهیوهنده کراوه که لهنتوان (پشت) و (توی پیاو)دا هه به . له (نهینییه تبی لیکدانهوه ی مهتن) نشدا ئیشاره ت بهوه کسراوه که جاران نهوانه ی بابه تیکی بایه خداریان نهزانی ، به هموکهسیان نه نهون و له چوارچیوه یه کی ته سکدا نه بوایه کهسیان فیر نه نه کهدر .

(۳۷) مونتیج: بهرههمدار ، بهسهط: پهخشان ، طهولانی: دریژهدار ، بهرجهسته: دیار و دهرکهوتو ،

نالی لهم بهیته دا رویه کی تری یه کالا که ده وهی پرسیاره کهی مهستوره ایک نه دانه و همیشه له حاله تیک نیدا نییه و باری جیاجیای زوره . . لیر مدا نه لایی : نهرم بی ، خلاش به دهسته وه بی ، به رههمدار بی ، وه له په خشانیکی رووان بی که نه دیب نوسیبیتی . . دریر بی ، دیار و ههستاوه بی وه کو دهستی کهسیک که بو له خوابازانه وه دهستی دریژ کردبی . .

وشهی (مونتیج) زاراوه یه کی عیلمی مهنطیق و ، وشهی (به سط) پسش له زاراوه کانی به لاغه یه .

(۳۸) نائیم : نوستو . قائیم : بیدار . ههستاو . عهلهم : گالا . بابی ره ضا : دهرگای ره زامه ندی و قه ناعه ت به وهی خوا داویه . عهینی عه صا : همدوه ای عاسا ، کینایه یه له کویری و بی چاوی .

واته: ئاوهى ئەم گرى كويرەيە ئەكاتەوە و چارى ئەم مەسەلەيە ئەكا ئەبى بەدەم خەوپشەوە بېدار بى و ھەستابى و ، لە دەرگاى قەناھەت و رەزامەندىدا بە ھەرچى خوا داى ، وەك ئالايى قىج راوەستابى و ، كويرانە ھەستى ھەروەك عاسا ، شەلم كويرم ناپاريزم ، رىي بداتەبەر . .

خغ ئهگەر مەبەست له (بابى رەضا) كەيخوسرەو خانى ناكام بى كە پاشان مەستۈرەي مارەكردووە و ، كورتىكىشى بورە نارى (رەضا قولىي

مهجذوبی طوروق ، مورتهعیشی لهرزش و تا بن سالیك زموشی مهسله کی زیگهی صوله حا بن (۳۹)

خان) بووه ، ئەوە ئەبى مەعناى بەيتەكە والى بدەينەوە كە ئىشارەتە بۆئەوە (ھىنەكەى) نالى وەك ئالايى قنج لە دەرگاى مالى باوكى رەضا قولى خان ، واتە كەيخوسرەو وەستابى بۆئەوەى نەھىتلى باوكى رەضا قسولى خان ، واتە كەيخوسرەو خان ، دەرچى خىرى بكەپەئى بە مەستورە و مارەىكا يا ئەگەر مارەى كردبى بىگويزىتەوە ، بويە مەعناى بەيتەكە بەم جۆرە لىك ئەدەينەوە چونكە تىكىراى پارچە شىمرەكە وائەگەيەنى كە كاتى نالى ئەم «خەوە»ى دىوە ، مەستورە كې بووە ، كە كچىش بو ئىسىر چى ئەكا لە مالى باوكى رەضا قولى خانىدا ؟ .

رییشی تن نهچی مهبهستی نالی له (بابی رهضا) دورگای مهشههدی نیمام رهضا بی و بهینه که نیشاره بی به شیعه یه تیی میره نهرده لانیه کانی سنه . که سیش بـ وی نییه بلی نالی ته شبیهی وا چـون نه کا ۱ نهوی (هینه کهی) بشوبهینی به دهستی بو له خواپار انه وه در یژ کراو ، بو نهبی نه یه و به عهدی نیمامیک . .

لهنیّوان (نائیم) و (قائیم)دا جگه له طیباقی بهدیمهن ، جیناسی لاحیقیش ههیه ، ئیقتیباسیشه له حاله تی خواپهرستان که پیّیان نه لیّن (قائم باللیل) ، له کوکردنه و می (بی دیده) و (عهینی عه صا)یشدا ته ناسوب ههیه چونکه عاسا هیی کویّرانه .

نائیم و (چر) : نائیم . دیاره نهبی له که آن (و)ی عهطفدا بی . رده ضا (عز) و (کش) : رده ا . بی دیده هه لستی (عز) و (کش) : رده ا . بی دیده بی ههستی (عز)

(۳۹) مهجذوبه : ژنی جهذبه لی هاتو ، جهذبه حاله تیکه له و حاله تانه ی به سهر پهیره وانی ته ریفتری نه تشبه ندیدا دین ، طوروق : جهمی (طهریقه) یه که تهریقه تی ته میلی ته سه ووقه ، یا جهممی (طهریق) ه به مهمتنا زیگاو بان ، مورته عیش : موجوزکه پیاها تو ، له رزش : له رز ، سالیك : ئه هلی سولوك به گویره ی زی و شوینی ئه هلی ته صهووف ، زی گر تو و هبه ر ، دوش : زه و شهری دی شهری اله می سالیحه ، مه سله ك : زیگا ، صوله حا : جهمی صالیحه ،

 فهرقتیکی ههبین : داخلی میحرابی رّهٔجا بین چاویزکی ههبین : غهرقه یی فرمیّسکی بوکا بین (٤٠) ریّی حورمهت و بیخورمه تیی ههرگیز نه کوتابین چهند ئاوی رژاییّت و ، چ ئاوی نهرژابین (٤١)

كە ئەو ئەيەرى بىكا ...

لهرزش و: نهمه تیکستی تهنها (اح)ه . نوسخه کانی تر هه تن الهرزه و . نوسخه کانی تر هه تن الهرزه و . نیمه اله که نهمه اله که نور در اله و . (خوش) نهمه الا په سه ند تر بو . مه سله کی : نهمه تیکستی (عم) و (گم) و (عز) و (تو) و (کش)ه . نوسخه کانی تر هه مو : مه سله ک . دیاره له وانیشد ا هه ر مه به ست (مه سله کی) یه .

(٠٤) نهرق: تهوقهسهر . غهرقه: غهرق ، نوقم . بوک : بوکاء ، گریان ، واته : ئهو شته ته پله سهریکی هه بی له (میحراب)ی ئاواتا نابیتیه (زموی) و ، (چاو)یکی هه بی ، ته نها چاویک ، همیشه له (فرمیسك)ی گریاندا نوقم بی . .

له وشهى (ميحرابي زهجا) و (فرميسكي بوكا)دا تهوريب ههيه . همروهك چؤن (غهرقه)ش ئيشاره تيكي بو (خهرقه)ي ئه هلي تهصهووف تيايه ، واته وهك چون ئهوان خهرقه ئهدهن به كوليانا ، ئهميش (فرميسكه كهي) ئه كا به خهرقه بو خوى . .

غەرقەيى (تو) : غەرقە ، ئەبى ئەمىش (غەرقەيى) بى ئەكىنا نيوە بەيتەكە لەنگ ئەبى ،

نیوهکانی ئهم بهیته له نوسخه کانی (عم) و (گم) و (ت) و (اح) و (من) و (خا)دا بهرودوان .

(١١) حورمهت: حدرامي .

واته: ئهو شته ههرگیز ریکای حهرام و بی حورمه تبی نه کو تابیته وه ، چهند ئاوی رشتبی ، به لام به جوریکی وای نه دشتبی تابیروی بی بچی .

ئه شگونجی رستهی (ریّی حورمهت و) به رسته یه کی سه ربه خو دانیّین و مهمنای وا لیّبده ینه و ، به ریّگای ، ریّگای محورمهت بی و ، به ریّگای بی حورمه ایدا نهرویشت بی و ، به

حورمهت و (چر) و (ك) و (عب) و (كش) : حورمهت ، بغ (حورمهت و) و (حورمهتی) يش دهست نهدا ، (ت) و (عز) و (تو) و (من) : حورمهتی \cdot

لهم زیّگه سهریشی که بچێ ، یهعنی کوژابێ گهردنکهچێ بهرییّته ، قهدمم زمنجهکه ، سا بێ (٤٢)

تا گەرمزەوى زىگەيى ظولىماتى بەقا بىي (ماء الخضر)ت قەطرە لەسەر قەطرە فىدا بىي (٤٣)

چەند ئاوى (چـر) و (عـب) : چـەن <u>رَقى</u> ، (عـز) : چـەند ئاو . («يەراويزى» خا) : چەند ئاو كە .

(۲۶) قەدەم رەنجەكە: ئازارى پىت بدە . كىناپەيە لە داواى ھاتن لە كەسىتكى خاوەن پايە و رى و شوين .

وانه: دوسا فهرمق ، زوحمهت نهبی تهشریف بینه ، نهگهر لهم پیناوودا هینه کهم سهریشی تیا بچی و بدری به کوشت، ههر گهردن که چی بهربیته و ناماده یه بو جی به جی کردنی داواکهت و کردنه و هی گری کویره کهت .

نالی بویه (سهرتیاچون)ی به (کوژران) مهعنا لیداوه تهوه ، تا لهوه حالی ببین که مهعنای (سهر پیاچون)یش نهگهیه نی . . ههروه ها (گهردن که چی بهرپیته)یش بی به ش نییه له نیشاره تیکی ناسك . . .

بهرینته (ت) و (اح) و («پهراویزی» خا) : سهر پیته .

(۳)) گەرمزەو: ئەوەى تونىد و تىى زى بېزى . كەسىى زور پەلىمى بى بە مەبەستى خوى بكا ، ظولماتى بەقا : ئەو تارىكايىيەى سەرچاوەى ژيان و مانەوەى بەرەى ئادەمىزادە ، مندالدانى ئافرەت ، مىاء الخضر : ئادى خضر ، ئەو ئاوەى حىەزرەتى خضر پىغەمبەر لىي خواردووەتەوە و بويە نامرى ، لىرەدا مەبەست لە (ئاوى مەلا خدرى نالى) خويەتى ، قەطرە : دلاپ ،

نهم به بته په یوه ندی به به یتی پیشوه وه وه ه ه مه عنای نه و ته واو نه کا . واته : نه و (شته) گهردن که چی به رپیته و سه ریشی تیا بچی هه ر ناکه دی دواوه ، ده سا فه رمتی و وه وه ، تا به تیژی و به په له دیکای نه و تاریکستانییه بگریته به رکه سه رچاوه ی ژیانه و ناوی ژیانی تیایه ، یا خوا دلوپ دلوپ ناوی زینده گانیت ، یا (ناوی مه لا خدرت) تا دوا دلوپ به قوربان بی و دوا چوزی بو تو بیزیته وه !

گهرمزهوی (چر) : گهرمزهو ، ئهمیش ههر (گهرمزهوی)یه ، (گم) : گهرمزهویی ، (ت) و (کش) : کرمروی ، ئهمیش هـهر (گهرمزهوی)یه ، زیگهی : ئهمه تیکستی (ت) و (خا)یه ، نوسخه کانی تر ههم تیکستی (ت) و (خا)یه ، نوسخه کانی تر ههم تیکستی (ت) و (خا)یه ، نوسخه کانی تر ههم تیکستی (ت) و (خا)یه ، نوسخه کانی تر ههم تیکستی (ت) و (خا)یه ، نوسخه کانی تر ههم تیکستی (ت) و (خا)یه ، نوسخه کانی تر ههم تیکستی (ت) و (خا)یه ، نوسخه کانی تر ههم تیکستی (ت) و (خا)یه ، نوسخه کانی تر ههم تیکستی (ت) و (خا)یه ، نوسخه کانی تر هم تیکستی (ت) و (خا)یه ، نوسخه کانی تر هم تیکستی (ت) و (خا)یه ، نوسخه کانی تر و (خا)ی تر و (خا)ی نوسخه کانی تر و (خا)ی تر و

کی بی وه کو تق بهم شهوه زمحمی به منا بیم!
مهجذوبه صیفهت ، یه عنی صیلهی زمحمی تیدابیی! ({ } })
ههم جاذیبه و و قابیله بی ئه خذ و عه طا بیم!
مهستوره و و مه خفی ، شه به هی بادی صه با بیم! (ه })
مهستانه هه نستیت و به کو نریی زوقه با بین
ئهم باب زه نه گهرم و ته زی کا به که با بین (۲)

* * *

بهم پیه مه منای به پته که وای لی دیته وه : تا تیژ رویشتنی نه و دلو په ناوه هه یی که ریکای تاریکستانی سه رچاوه ی ژبانی گرتو و دته به ر ، ناوی زینده گانی یا (ناوی مه لاخدر خوی)ت ، دلوپ دلوپ به قوربان بی .

(٤٤) صیلهی زهحم : بهسهر کردنهوهی خزم و کهسوکار .

مه عنای نهم به یته و دق به یتی پاشهوه ی پیکهوه لیک نهده پنهوه .

مهجنوبه صیفه (اح) و («پهراویزی» خا) : مهجنوبی صهفی یان صهفی . (خا) : مهجنوبی صیفه ت . دیاره (مهجنوبی صیفه ت)ه به (ی)ی مهصده رییه ت . («پهراویزی» خا) : مهجنوب صیفه ت . دیاره ئهمیش (مهجنوبه صیفه ت)ه . مسیله ی (چر) و (لا) و (عیز) و (تو) و (عب) و (من) و (کش) : صسیله ی (ق) : صیله . دیاره نهبی (عب) و (من) و (کش) : مسیله ی (تو) و (عب) و (من) : تیا .

(٥)) جاذببه : زاکیش . قابیله : وهرگر . زهزامه ند . نه خد : وهرگرتن . عهطا : دان .

جاذیبهوو قابیله یی: ئهمه تیکستی (عز) و (خا) و (کش)ه. نوسخه کانی تر ههمو: جاذیبه یی قابیله یی . مهستورهوو (ت) : مهستوره یی .

(٢٦) رَوقها : جمعي رّهقيبه واته بهدكار . بابزهن : شيشي كهباب .

نهم سی به بنه شهروا مهمنای دق به بنه کهی پیشت تهواو که کهن . واته : کی بی) وه که تو ، بهم تاریکه شهره بهزه بی به مندا بیته وه وه ک ژنه صوّفتی که شیخ جهذبهی کی هینایی و زایکیشایی بولای خوّی ، بی بهلامه و ، سیله ی زه حمی له به ر چاو بی و ، هسهم هیسزی زاکیشانی منی بین بولای خوّی و ههم شنیشم لی و هربگری و بو (و هرگری و دان)

• • • • • • • • • • • • • • • •

ده سربدا و که لکی نال و گوزی پیسوه بی نسسار راوه و نهینییش بی وه له سروه ی بای سبه بنان . . به کویر ایبی چاوی ناحه ز و به دکار ، بی ترس و بی پهروا وه له سه رخوش هه لسی بیت به ده مه وه ، تا (شیش) ه کهی منیش (که باب) یکی بداتی و به و که بابه گهرم و ته زی کات وه . . . به پی نهم . مه عنایه (شیش) یش و (که باب) یش هه ریه له شتن و (شته که) جاریکیان له ترقیه که وه کراوه به (شیش) و جاریکی که له ترقیه کی تره وه کراوه به (که باب) .

له وشهی (زوحم)دا ئیشاروت کراوه به (زوحهم)ی ئافروت و له وشهی (مهستوره)شدا تهورییه ههیه .

ئهم مهعنایه که نیمه لیمانداوه ته وه لهسه تیکستی زوربهی نوسخه کانه ، نیمه لامانوایه نه گهر مه نوسخه کانه ، که لم جیاتیی (گهرم و ته تین) نوسیویه (گرم بری) و نه توانری به (گهرمه به زی) بخوینریته وه مینین و نه بینین و که بینین و نوسخه کانی تریش (کا به که بایی) که بینین و نیو به یت به مجوّره پیکه و مینین :

ئهم بابزهنه گهرمه (یا : گهرمه) به ری کا به کهبابی

مهمنایه کی جوانترمان دیته دهست که لهگه آل مهمنای بهیته کانی پیشه وه ش باشتر نه گونجی ، چونکه مهمنای نیوه بهیته که وای ای دیته وه : نهم (شیش) ه گهرمه یا گهرهی من به پیبه خشینی (کهبایی) به ری بکا ، به پیتی نهم مهمنایه ، مهمنای (شیش) و (کهباب) یه کی نابی و جیا نه بن له به د و (شیش) لای (نالی) و (کهباب) لای (مهستوره) نه بسی . هه و و به بیتی نهم مهمنایه نه شتوانین (باب زهن) له جیاتیی (شیش) به (ده رگ کوته وه) مهمنا لی بده بینده ینه وه و اته : (کهبایی) بدا به م (هینه)ی من که در گاکهی نه کوتیته وه .

به کویریی روقه با بین (ت) و (عز) و (تو) و (عب) و (اح) و (من) و (کش): کویرییی رهقیبان. گهرم و تهری کا به که بابی (چر): کرم تری کانی کبابی. (گم): گهرم بهریی کوانی که بابین . (خا): کرم تری کانی کبابی . مهعنای هیچکام لهم نوسخانه دیار نییه . (کش): کرم . . تاد . دیاره یا (گهرم و)وه یا (گهرمه)یه .

له (عم) و (گم)دا نیوهی په کهمی ثهم به پته و به پتی پیشــــــ نیوهی نیوهی دوههمی ههردوکیان به پتیک پیکها تووه .

 « فالی »! و ه ره هه زلینکی که عاری شوعه را بی زو زه ش مه که پینی صه فحه یی هه ر له و ح و کیتا بی (۱۶)
 ته حریری خه یال و خه و که گه ر بیته حیسا بی ،
 ده رویش و گه دا شاه و ، ده بین شاه گه دا بین (۱۸)

(۷)) هەزل: گالتەوگەپ . عار: نەنگ و شۇرەيى . صەفحە: رۆ ، لاپەرە . نالى پاشئەومى رۆدارى خەرەكەى و گفتوگۈى ئىسوان خىزى و مەستۇرەى ھەمۇ گىزايەرە و لىيورەرە ، بە عادەتى شساعيران چارىكى رەخنە ئامىز بە خۆيا ئەگىزىتەرە و ، ئەرەتە لەم سىن بەيتەى دوا بەشى پارچە شىعرەكەيدا داوا لە خۇى ئەكا واز لەم جىۆرە قسسە بىرجىيانە بىتىنى و ، بە خۇى ئەكى بىيادەم بە خەر و خەيال نابى بە ھىچ و ، چاترىش ئەرەبە لەجياتىي قسەى ھىچ و پۈچ شىنى بىلىن و بىنۇسىن كە بۇ دوارۆۋى ياش مردنى چاك بىن .

واته : نالی ! رَوَی لاپهرَهی کتیب به و گالته وگه پ و قسیهی هه له ق مه له قانه رّه ش مه که ره ه شاعیران شهرمیان لی دی . کتیب و دیوانی شیعر به بابه تی و ابدناو نه بی و نابروی پی نه چی . .

پینی:(چر) و (عم) و (ك) و (تو) و (عب) و (من) و (خــا) و (كش): پي. هيچ (چر) و (خا) : همر .

ئهم به یته له (من) دا دوابه یتی ئهم پارچه شیمره به وادیاره نازناوه کهی (نالی) به هه له یدا بر دووه .

(٨٤) تهحرير: نؤسين .

تهحربری (عم) و (گم) : تهعبیری . خه یال و (عم) و (گم) : خه یالی . (ت) و (أح) : خه یال . بغ (خه یال و) و (خه یالی) یش ئه گونجی . بیت ه (تو) و (عب) و (أح) و (من) و (كش) : بینه . ده رویش و (تو) و (عب) و (كش) : ده رویش و (تو) یش ئه گونجی . شاه و : نوسخه كانی به رده ستمان همو نوسیویانه (شاه) ، به لام دیاره نه بی به (و)ی عه طفه وه یم .

وا چاکه خهیال و خهوت ئهسراری هودا بین نهائه بهحشی سورقر و عهلهم و بادی ههوا بین ۰۰ (٤٩)

--

خوشا زهندی له دنیا بی موبالات و موجهززهد بی ! به زور زیندهی جهماعهت بی ، به شهو مات و موجهززهد بی ! (۱)

لهم به یته له (عم) و (گم)دا دوابه یتی به شی پرسیاره که یه (تو) و (کش) یشدا دوابه یتی به شی وه آمه ، واته له که ل به یتی پاشه وه اله یه کتر دان . له (من) یشدا له که ل به یتی پیشق له جینی یه کتر دان .

(۹)) ئەسرارى ھودا: زازى پەى بىردن بە زاستى و زىكە دۆزىنەو، بۆ لاى خودا . سىورۇر: خۆشسى . عەلسەم: ئالايى . باد: بىنا . ھەوا: ئىارەزۋىازى .

واته : واباشتره بیر له دوزینهوهی ریکای راست ، ریکای لای خوا بکهیتهوه ، نهك همر خهریکی باس کردنی رابواردن و (نالاییی هه لکراو) و شه کانهوه ی به بای ناره زوبازی بی .

خه یال و خه وت (عم) و (گم) : خه یالت له گه ل ، (ت) و (عب) و (اح) و (کش) : خه یال خه وت ، بت (خه یال) و (خه یالی) یش ده ست نه دا ، (عز) و (من) : خه یالی خه وت ، عه ل هم و (عم) و (گم) : عه له می ، (ت) و (اح) و (خا) : عه له م ، بت عه طفیش و نیضافه ش نه گونجی ، بادی (چر) و (عب) و (اح) و (خا) و (کش): باد، بت (بادو) و (بادی) یش ده ست نه دا، نه شگونجی له نه سلدا (بادی) بت یی و به هه له می نتوسیار گزرایی ، (گم) : بایی ،

قەسىدەي ركەر،

-1-

ههی کهرینکم بتر ، چ پهیکهر ؟ طهیکهری هموراز و لیژ سینه پان و ، مترچه کورت و ، شانه بهرز و ، گوی دریژ (۱)

-1-

(۱) همی : وشمی ناگادار کردنهوه و دهربزیتی سمرســـامییه . پهیکـــهر : تیمثال . طمیکمر : بزیبز و ماندق نمبق . هموراز : بمرمو ژوره . لیتژ : بمرمو خواره . مؤچه : مؤج ، دهست .

نالی لهم پارچه شیمره بدا تهمرینی گویریژیکی خوی نهک ، که نوژی له توژی له پهره بوی . نهای : توژی له توژی له پوره بوی . نهای : کهریکی زوریشی بوه بوی . نهای کهریکی زور چاکم هه بو . . چون کهری بو ! . تیکسمزاو و جوان داریژراو ، پهیکهریک بو ، بهره و ژوره و بهره و خواره ی همت سه که که کهرد ، وه که گویریژی تو نه بو که فاتوانی به بهره و ژوره دا سمرکه ون و له بهره و خواره دا دایه تون . . تاد .

له کوکردنه و می (طهی که ر) و (په یکه ر) دا و شه نارایییه کی جوان هه یه ، همرچه ند تاکاته پلهی جیناس . له نتیوان (همه وراز) و ، اکتیوان و کورت) و (دریژ)یشدا طیباق هه یه ، نه (گوئ دریژ)یشدا تهورییه هه به .

نالی که لهم شیعره بدا و تو به «ههی کهریکم بو ۵۰۰ و نه بو تو وه «من کهریکم بو» ، چهند مه به سنی بو وه ، به کهم : نه گهر بیو تابه «من ۵۰۰» تاد له وانه بو نه به نه نه ته و او کردنی نیوه شیعره که ، مه مناکه باش نایه ت . . د تر هه م : و شهی « هه یک مر »

بن زك و جهبههت سپی ، كلك ئیستر و دامهن سیا یه ککه تاز و ، سی بز و ، دق باد و ، شهش دانگ و دریژ (۲) که لله ومك جهزیرهی شهرابی پر نیشاط و ته در دماغ شیری نه د ، ئاهتریی به د ، گورگی سه نه ر ، قه مچی نه چیز (۳)

مل عەلەم ، شیرین قەلەم ، ئاھتر شکەم ، مەيىترن قەدەم سم خىر و كلك ئىسىتر و ، مەنزل بىر و ، عارەق نەزيىر (٤)

خوی له فارسیدا به نهسپی کویت نهاتین و نالی گهیاندنی نهم مهمنایهشی مهبهست بووه ، سیههم : «ههی که به مهمنای بانگهوازیکیش نه گهیهنی و نهسهه بر نیسره زور لهجیه ، چسوارهم : دروست کردنی جسوره هاو ناوازیه کیشی له نیوان (ههی کهر) و (پهیکهر) و (طهی کهر)دا مهبهست بروه ، بویه دیاره نهوه ی که له (عم) و (گم) و (من)دا نوسراوه «من ، ، » تاد ، ههاه یمی ناشکرایه .

له ههمق نوسخه کانی بهرده ستمانا نقسراوه (چ په یکهر) . به لام لیمه لامانوایه نهمه هه له ی نقسیاره و تاسته کهی (چو په یکهر)ه ، وات : وف په یکهر ، چونکه بهم جوره مهمناکه تره سا دی .

(۲) بن زك: ژير سك. جهبههت: تهويّل ، دامهن: داويّن ، بهشي خواروّى هدر چوار پهل ، سيا: ژهش ، يه ككه تلز: به ته نها غاركهر ، واتـه له هموان پيتش كهونو ، سي بر: بؤمان زاست نه بوه وه چييه ، درباد: كرژ ، توند و تيكسمزاو ، درى خاو و خليچك ، شهش دانگ: بن كهم و كورتى ، *

کلک ئیستر (مز) : کلک و سهر و ، سی بر و دو باد و شهش دانګ و (φ_0) : دو بر و سی باد و شهش دانګ و ، (φ_0) : سی بهر و شهش دانګ و سی باد و ، (φ_0) : سی بهر و شهش دانګ و سی باد و ، (φ_0) : سی بهر و شهش دانګ و ،

- (۳) جهرّزه : کوپه ، تهرّ دهماخ : به شهوق . نهرّ : نیر : الهویی بهرّ : وه ك ناسك له برینی ته ختاندا ، گورگی سه فهر : وه ك گورگ راكه د له سه فهردا ، قهمچی نه چیژ : ئه وه نده باش و گورج ، پیویست به قامچی پیادان نه كردو .
- (٤) مل عهلهم : مل وحك الآيج بهرز ، شسيرين قهلهم : قهواره ويخته و

 چهند الزايانه و زانايانه فعرموويانه مانای (سخير) نازانين

 سهير نيه ماموّستا و كوره زاناكانی مانای سیّ بر يان نهزانيسوه

 چونكه تمكم له گوند يشّبووبن د مكهلّ زانست سفروو كاريان بوو ه

 و كاريان به حميوان نهبووه له شيّومی موكريانی د ا بوّ يهكسس ه

زهرق و زهزرّاقیی وه کو خاکسته ، ئهمما بی غوبار بهرق و بهزرّاقیی وه کو پیروزه ، لاکین بی کریّر (ه) سم وه کو پهشم و توکی پیدا سه رنگون چاو وه کو پیجاده یا دو شهو چراغی شوعله ریّر (۲)

ریکوپیک . ناهو شکهم : ناوقه باریک وهٔ ناوقه دی ناسک . مهیمون قدهم : پی به تزق و توزی ، نه تین سائی مهیمون سائیکی پر خیر و بهره که نه . یاخود پی وهٔ کیلی مهیمون . کلک ئیستر : کلک وهٔ کلکی ئیستر . مهنزل بر : تریگای دور و دریژ تهی کهر ، عاره ق نه تریژ : ماندو نه بو .

لهنیوان (عهلهم) و (قهلهم) و ، (خر) و (برّ)دا جیناسی لاحیق ههیه . عارم نهریر (مر) : عانیق دریر ، واته مل دریر .

(٥) زەرق و زەرزاقى : شىن رەنكى . خاكستەر : خوللەكەرە . بەرق و بەرزانى : شەوقدانەرە ، كريژ : كريش .

واته : شین کار بو وهك خوّلهمیش ، بهلام توزه کهی نهوی پیوه نهبو. ئهشبریسکایهوه وهك پیروزه ، بهلام بریسکانهوه کهی هیی نهوه نهبسو کریشی پیوه بی .

لهنیوان (زورق و زورزاقی) و (بهرق و بهزراقی)دا جیناسی ناقیص هه به .

له نیوه شیعری به کهمدا ئیشاره تیک به و تهی (کهر و خو لهمیش) کراوه .

لاكين (چر) و (كم) و (مـن) : لممسا.

(۲) یه شم : یه کتیکه له بهرده گرانبه هاکان ، ئه تاشری . په شم : حـوری . سهرنکون : ون . بیجاده : جوره یا قوتیکه . ئاقیق . موروی کاره با . شهوچراغ : گهرهه ری شهوچراغ . شوعله دی ژ : تیشك بلاو که ره وه . واته : سمی که ره که وه که بهردی یه شم وابو ، ساف و بی گهرد بو ، له توکی پییدا نوقم بـو ، چاوه کانیشی وه که بیجاده یا وه که که وهه ری شهوچراغ وابون ده وروبه ری خویان توناك ئه کرده وه .

له (بهشم) و (بهشم)دا به له فظ جیناسی لاحیق و ، به مه عنا طیباق هدیه ، چونکه یه کهم زه ق و دو هه نهرمه ، له کوکردنه وهی (پسخ) و سه یانی کفر و نیستر و نهسپ برله بری سال به کار د مبری و یمکبر د وبری سی بره به کار د مبری و بیکتبر سی بره به کم سی سالی تعواو کرد و شه ی برد و بینت موه سال مه سعله ن د ولین نهم نهسیه سی بره و شیره ی بی مسلوم، نموه شهره ی چوار ساله و به رازمی د مرکود وه و سیره سعل حوار ساله و به رازمی د مرکود وه

گوی دریژی بار و کورتان بهرز و ، پالانی بهزین چوست و وریاتر له گوی کورتانی پالانی و گیژ (۷) قانیمی بابی زمضا و زاضی به پؤش و دزك و دال سالیکی صهبر و تهحهممول ، بوردهبار و هیچ نهویژ (۸)

(سهر)یشدا تهناسوب و طیباقیش ههیه ، لهو زووهوه که ههردوکیان دو نهندامی لهشن و ، یهکهمیان نزمی و دوههمیان بهرزی نهگهیهنی . دو (مسز) : وهك . *

(۷) بالآن (ی یه که م) : نهسپی کوته آ ، جاران له هه ندی ناوچه ی کوردستان که گهوره پیاویک بعردایه نهسپیکی تا بلیی شوخ و جوانیان نههینا نهیانوازانده وه ، جل و به رکی مردووه که بان نهدا به سهردا و به گورانییه کی تایبه تی نهیانلاوانده و و خه کلیش بوی نه کهوتنه شدین و شهروز . به وه یان نهوت کوته آ ، پالان : کورتان ، پالانی (ی دوهه م) : نهسپی گیژ که بو سواری ده سنه دا و هه ر بو باربردن به کاربهینری .

واته : گویریژه کهم گویریژیکی نهوهنده چاك بو کورتانی بهرزی ای نه کرا و باری زوری هه ل نه گرت (مهبهست له بهرزیی بار زوریه ی) . نه کرا و باری زوری هه ل نه گرت (مهبهست له بهرزیی بار زوریه ی نه نه در نه نه در نه نه و در نه در انه کهی بار بردن بنیاد مه کوی کورت و گیژ و ویژانه ورباتر بو که وه ك نهسپی بار بردن وان و ههر بو نیش پی کردن باشن .

له کوکردنهوهی همردة (پالانج)دا طیباق و جیناس و ، له کوکردنهوهی (گوی کورت) و (گوی دریش)دا طیباق ههه .

گوێ درێۯی (چر) و (ك) : گـوێ درێژ و . گوێ كورتـاني پالانۍ و گێژ (چر) و (اح) : له صهد ئينــاني ههرزه و گێژ و وێژ .

(۸) سالیکی صهبر و ته حهممول: زیگای سهبرکردن و باری مهینه ت هه لگرانی گرتبوه بهر ، بورده بار: بادبردق ، خوراگرتق ، هیچ نهویژ: بنده نگ و گلهین نه کهر ، قانیمی بابی ره ضا: له دهرگای ره زامه ندیدا به به شی خوی قنیات کردق ،

رّه الله و (چر) و (عم) و (مز) و (عب) و (من) : رّه ضا . (کم) و (کم) و (عب) و (مـن) : نهبیتو .

په دونگی روشه و سمی روش یو هموو په کسمیک پهسهنده •

عاقلیٰ بق ناوی کهر بو ، قاطیعی ریّگهی سه فهر فه کین و ویّن (۹) خوّش سلقائی بق له صهد ویّلداشی ههرزه و گین و ویّن (۹) (صائم الدهر)ی به رّوّن ، ئه مما به رّوّرةی بی نییهت (قائم اللیل)ی سلقائ ، ئه مما سلقاکی بین نویّن ۱۰۰ (۱۰) چه نده پیّم خوّش بق زوبانی حالی ده یوت « نالیا » هه ردو حه یوانین ، ئه تو گوی کورت و ئه منیش گوی دریّن (۱۱)

(۹) قاطیعی زیکهی سهفهر: زیکهی سهفهری نهبری . یاخود بوبو به چهتهی زیکهی سهفهر ، مهبهست لهوهیه نهوهنده تیژره بو ، نهتوت زیکهی سهفهر تالآن نه کا ، یاخود زیکای سهفهر له ترسی نهو نهمابو ، واته نهوهنده زو تهی نهبو به هوی نهوهوه ، خوش سلوك تر : زهوشت باشتر . ویلداش : برادهر . *

ریّگهی (عم) و (کم) و (گم) و (ك) و (مز) و (اح) و (من) تیّگه و . خوّش سلتوكتر (ك) و (اح) خوّش جلّهوتر . ویّلداشی (عم) و (گم) و (ك) و (مز) و (اح) ثینسانی .

(۱۰) صائم الدهر : ئـهوهی بهدریّژایی سال بهرّوّژوّ بی ، نیبهت : نیازی رّوّژوّ گرتن ، قائم اللیل : ئهوهی به شهو هیچ نهخهویّ ، سلوك : گرتنی ریّگای سوفییهتی ،

نالی که نام زاراوانهی کوتی خواپهرستانی خواستووه و لیرهدا به کاری هیناون ، تهنها مهعنا زمانیبه کانی مهبهست بووه . نهیهوی بلی گویریژه کهم بهدریژایی سال به روّژ هیچی نه نه خوارد ، چونکه ههر خهریکی ده نجوان بو و ماوهی نالیك خواردنی نه بو . به روّژو بو ، به لام فهرقی له که ل روّژووه واندا نه وه بو نیواره نییسه تی روّژوی سبه بنیی نه نه هدیش تا چهانی به پیوه نه وهستا ، سمری دانه نه واند ، به هم سلوکه کهی نویژی له که ل نه بو .

دۇرېش نېيە ھەر مەبەستى پلار تىگرتنى سۆفېيەكان بۇبى . . ھەمۇ ئەزانىن دانۇى ئەگەليان ئەكولارە .

نهم شیعره له نوسخه کانی (ت) و (مز) و (اح)دا نییه . وابزانین نهوانهی نهو نوسخانه یان نوسیوه تهوه ، نهو شیعره یان به بی نهده بی زانیوه بهرابهر به بوزو و و و شهونوخنی کیشانی خواناس ، بویه نه یاننوسیوه تهوه . (۱۱) نهم شیعره ی نالی ههستیکی بهرزی (دل به گیانه و و اناس تان)ی

« ریّلداشپوشمیمکی تورکی یه و به مانای ثاوال و هاوری یه .

.

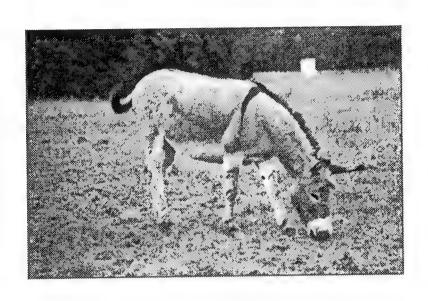
تیایه . نالی ، بهرابهر بهم شیعرهی شایانی نهوهیه به یه کهم هونهرمهندی کوردی گیانهوهر دوست دانری .

چهنده (عـم) و (كـم) و (كـم) : هيّنده . زوباني حالي دهيوت (من) : زوباني حال كه دهيگوت .

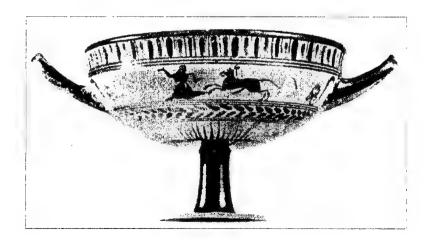


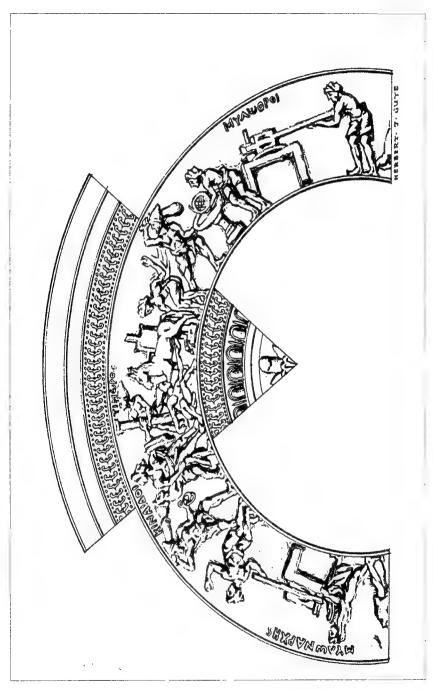


پاشكۆي دوووم (وينهكان)

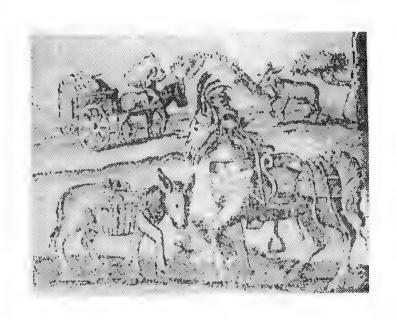




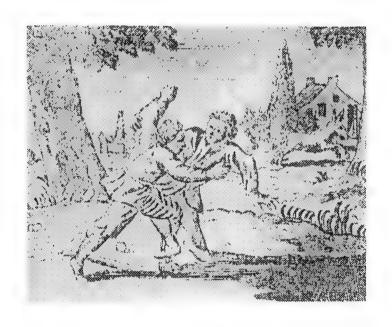






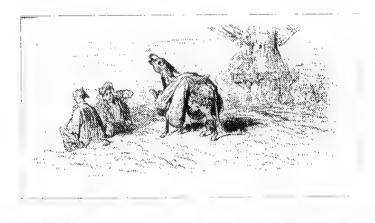


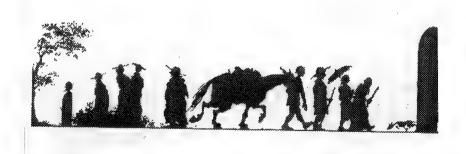




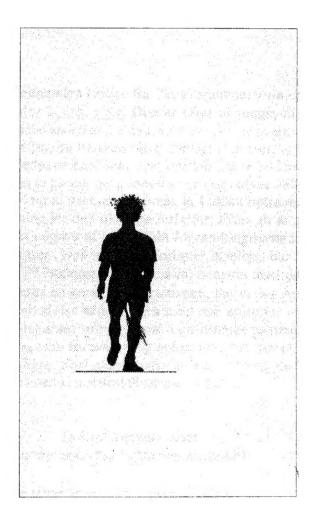














ههندیک له بهرهممهکانی دیکهی نووسهر:

- ۱۹۹۶ دیارده گهرایی تاراوگه (لینکوّلینهوهیهکه له ژیانی پهنابهران) دهزگای پهخشی «باران» له ستوّکهوّلم.
- ۱۹۹۷ نووسین و بهرپرسیاری. له بلاوکراوهکانی گوڤاری بینین، ئهمهریکا،
- ۱۹۹۸ سۆفیستهکان چ۱ ستۆکهۆڵم، چ۲ دەزگای چاپ و پەخشى سەردەم ۲۰۰۰.
 - ۱۹۹۹ دنیای شته بچووکهکان، دهزگای چاپ و پهخشی سهردهم،

شیعرو چیرؤک:

- ۱۹۸۹ گۆرانىيەك بۆ گوندە سىووتاوەكان. كۆپنهاگن.
- ١٩٩٤ كۆمەڭە شىعرى (كۆپنهاگن!): كانون فرمنگ ايران.